

quidem nostris collatus erat, sed collationis ipsius A miro fortunæ lusu lucusque compotes fieri non potuimus, nec tamen eapropter editionem parum inde utilitatis percepturam reprimere visum est. Liber, ut Docenius refert (*Archiv. d. G.*, tom. II, p. 89 sqq.) olim monasterii S. Mangi in Stadt-am-Hof sæculi XII, in 4°, foliorum 167, quatuor libris Eginhardi Vitam Caroli, Annales et monachi Sangallensis Gesta Caroli et alia nonnulla continet, quamobrem haud magis Annalium quam monachi Sangallensis lectionem a codicibus 4, 5, et præcipue 6, discrepare, credo.

9. Nuenarii editio princeps, an. 1521 Coloniae in 4° vulgata, anno 774 ex annalibus Laurissensibus minoribus eadem de monasterio Laureshamensi addit, quæ in codice Treverensi annis 751 et 752 adjecta sunt; nec in aliis, dictione excepta, quam Nuenarius pro voluntate sua formaverit, ita longe inter se distant; verbi gratia anno 811 in utroque *Bernardus comes* deest, anno 820 utrobique *Carniolenses qui Carcasavum fluvium habitant* legitur.

10. Fragmentum Ambergense, viri cl. Moritz, professoris et bibliothecarii publici, manu descriptum et nobiscum summa humanitate communicatum, codicibus 1 et 2 constanter adheret. Est membraneum, et inde a voce *in terram Sclavorum qui dicuntur Sorabi* anno 806 usque *filios suos regni* anno 821 pertingit.

11. Codex chartaceus sæculi XV, quem anno 1825 in bibliotheca Modenensi lustravi, Caroli Vitam, Annales et monachum Sangallensem pro quatuor libris computatos continet; una anni 745 lectio *Ochsenburg*,

quominus in eo conferendo oleum et operam perderem, sufficit.

12. Codex bibliothecæ electoralis Casselanae inter historicos n. 5 signatus, præter alia eosdem quatuor libros eodem ordine anno 1498 scriptos exhibet, nec vox *Ochsenburg* desideratur. Aliquot ejus lectiones margini secundæ editionis Reuberianæ adjectæ sunt.

Cæteræ editiones, Coloniensis anni 1561 (1562) in 12°, Lipsiensis an. 1616 in 4°, Reuberiana prima et secunda an. 1584, et 1726, Chesniana an. 1636, Leukfeldiana an. 1707, nec non Bouquetiana an. 1744, Nuenarianam rursus exprimuat. Lectiones aliquot codicis cardinalis d'Armagnac a Chesnio primum excerptas Bouquetius textui subiecit, quibus tamen raro ad textum emendandum usus est. Nostræ editionis ratio ea est, ut codicum quos recensimus auctoritate textum genuinum restitueremus, lectiones præcipuas, cum editionum Nuenarii et Freheri, tum codicibus, 1, 2, 3, 4, 5, 6, proprias afferremus, parvipensis quæ editorum arbitrio innovata essent. Notas ex institutis nostri consilio paucas adjecimus.

Ex scriptoribus mediæ ævi, quorum non pauci opere nostro, quale in Annalium Laurissensium continuatione usque ad an. 829 exhibetur, usi sunt, hic tantum præter Eginhardum, Annalium Fuldensium usque ad annum 858, quo obiisse existimandus est, scriptorem, subæqualem Vitæ Ludovici Pii auctorem adducimus, in narratione annorum 814-829 nostros aperte secutus: Eginhardi annales poeta Saxo Lamspringensis Arnulfo regnante versibus expressit.

ANNALES LAURISSENSIS ET EGINHARDI.

ANNALES LAURISSENSIS.

DCCXLI.

Carlus ¹ maior domus defunctus est ².

VARIANTES LECTIONES.

¹ carlus etc. pro scriptoris consilio deest 5. ² Carolus Martellus m. d. defunctus 1. ubi vox Martellus certe intrusa. In codd. 14. 14 b loco anni 741 perperam 745 indict. XII. positum, et sic usque ad a. 748. (752.) continuatum.

• Leon.

C

ANNALES EGINHARDI.

DCCXLI.

Hoc anno Karlus ¹ maior domus diem obiit, tres filios heredes relinquens, Karlomannum ² scilicet et ³ Pippinum ⁴ atque Grifonem ⁵, quorum Grifo, qui ceteris minor natus erat, matrem habuit nomine Swanahilde ⁶, neptem ⁷ Odilonis ⁸ ducis Baioariorum ⁹. Haec illum maligno consilio ¹⁰ a seipso totius regni concitavit, in tantum, ut sine dilatione Laudunum ¹¹ civitatem occuparet, ac bellum fratribus indiceret. Qui celeriter exercitu collecto Laudunum obsidentes, fratrem in deditionem accipiunt, atque ¹² inde ad regnum ordinandum ac provincias, quae post mortem patris a Francorum societate desciverant, recipiendas ¹³ animos intendunt.

D Et ut in externa ¹⁴ profecti ¹⁵ domi omnia tuta di-

VARIANTES LECTIONES.

¹ ita ubique fere codices 1. 2. 3; ceteri karolus aut carolus, et aliquotiens carlus. ² sic aut cum e constanter codd. 1. 2. 5; karlomannum 5. 4; karolomannum 6. 7. ³ deest 7. ⁴ pipinum 5. 7. ⁵ griffonem 6. ⁶ suaniehild 3. swanahildem 4. 6. swanahildem 5. suanahildem 7. ⁷ neptim 7. ⁸ odilonis 5. udilonis 5. udilonis 6. ita et a 743. ⁹ bauiariorum 5. ¹⁰ m. c. deest 7. ¹¹ atque ad ea quae post mortem patris a francorum societate desciverant recipienda animos intendunt 7. ¹² ita 1. reliqui recuperandas. ¹³ extrema 5. ¹⁴ profecturi o. d. 7.

NOTÆ.

mitterent, Karlomannus Grifonem sumens, in Novo-castello ^a, quod iuxta Arduennam situm est, custodiri fecit, in qua custodia usque ad tempus quo idem Karlomannus Romam ¹ profectus est, dicitur permansisse ^b.

DCCXLII.

Karlomannus et Pippinus Francorum regno ³ potiti, primo Aquitaniam recipere volentes, contra Hunoldum ⁴, illius ⁵ provinciae ducem, cum exercitu eandem Aquitaniam ingrediuntur, et capto quodam castello quod Luccas ^c vocatur ⁶, priusquam ex ea ⁷ provincia secederent, regnum quod communiter habuerunt ⁸, dividerunt inter se in loco qui vocatur Vetus Pictavis ⁹ ^d: eodemque anno postquam domum ¹⁰ regressi sunt, Karlomannus Alamanniam ¹¹ quae et ¹² ipsa a Francorum societate defecerat, cum exercitu ingressus, ferro et igni ¹³ vastavit.

DCCXLIII.

Karlomannus et Pippinus iunctis copiis contra Odilonem ducem Baioariorum profecti sunt, proelioque commisso exercitum eius fuderunt; et postquam inde ¹⁴ reversi sunt, Karlomannus solus in Saxoniam profectus est, et castrum quod dicitur Hóhseoburg ¹⁵ ^e et in eo Theodericum ¹⁶ Saxonetu, illius loci primum, in deditionem accepit.

DCCXLIV.

Item ¹⁷ idem fratres Karlomannus et Pippinus iuncta manu Saxoniam ingressi sunt, praedictumque Theodericum ¹⁸ iterum ¹⁹ in deditionem acceperunt.

DCCXLV.

Hoc anno Karlomannus, quod dicitur ante ²⁰ praemeditatus est, patefecit fratri suo Pippino, saecularem conversationem se velle dimittere et habitu monachico Deo servire. Propter hoc dimissa expeditione ²¹ anni praesentis, ad vota Karlomanni

VARIANTES LECTIONES.

¹ deest 7. 3? ² numero anni 741. ³ superius deficientie, codex 1. hic DCCXLI, anno 745. DCCXLII. 745. DCCXLIII. 746. 747. 748. DCCXLVIII. legit. ⁴ r. F. 7. 3? ⁵ honoldum 6. ⁶ ipsius 7. 3? ⁷ cui lucas nomen est 7. q. L. dicitur 6. ⁸ ea deest 7. ⁹ habuerant 4. administrabant 7. ¹⁰ in loco qui vetus pictavium dicitur inter se dividerunt 7. ¹¹ domi 6. ¹² alemanniam 7. 3? ¹³ et deest 7. ¹⁴ igne 7. ¹⁵ in cede 4. a cede 5. ¹⁶ sic 1. 3. 6; hohseburg 2, cuius apographum riennense herochseburg, hohseburg 4. hohseburg 5. hochsigburg 7. ¹⁷ thedericum 7. theodericum 2. ¹⁸ deest 7. ¹⁹ teodericum 4. theodericum 5. thedericum 7. ²⁰ deest 7. ²¹ k. i. l. quod dudum secum p. est 7. ²² dimisit expeditionem 7.

NOTÆ.

^a Videtur esse Neuschâteau in ducatu Luxemburgico, ab oriente oppidorum Charleville et Mézières.

^b Hæc ex eodem fonte quo Ann. Metenses ad hunc annum, derivata esse videntur.

^c Loches in finibus Turonum transligeritanis ad Andriam vel Angerim. Vales. Notit. Gall. p. 288.

^d Vieux-Poitiers ad Clenum, non longe ab ejus et Vigennæ confluentibus l. c. p. 601.

^e Hoch-Seeburg in pago Hohsi, jam Seeburg in

DCCXLII.

Quando Carlomannus ³ et Pippinus maiores domus ⁴ duxerunt exercitum contra Hunoldum ⁵ ducem Aquitaniorum ⁶, et ceperunt castrum quod vocatur Luccas ⁶. Et in ipso itinere ⁷ dividerunt regnum Francorum inter se ⁸ in loco, qui dicitur Vetus-Pictavis ⁹; eodemque anno Carlomannus Alamanniam ¹⁰ vastavit.

DCCXLIII.

Tunc Carlomannus et Pippinus contra Odilonem ¹¹ ducem Baiovariorum ¹² inierunt pugnam, et Carlomannus per se in Saxoniam ¹³ ambulabat ¹⁴ in eodem anno ¹⁵, et cepit ¹⁶ castrum quod dicitur Hóhseoburg ¹⁷ per placitum, et Theodericum Saxonem placitando ¹⁸ conquisivit ¹⁹.

DCCXLIV.

Iterum Carlomannus et Pippinus perrexerunt in Saxoniam, et captus est Theodericus Saxo ²⁰ alia vice.

DCCXLV.

Tunc Carlomannus confessus est Pippino germano suo ²¹, quod voluisset saeculum ²² relinquere;

VARIANTES LECTIONES.

¹ Quando deest 1. ² karolus magnus 14. 14 b. carlmannus et pipinus 1. ³ maiorum domus 5. 15, hic et infra saepius compendio maior non intellecto; un postea in 5. erasum est. maior domus 14. 14 b. ⁴ huvaltum. 1. hunaldu 7. 9 b. 14. 14 b. ⁵ aquitaniarum 1. aquitanorum 14. ⁶ lucras 1. lucas 7. (8). 9. 9 b. ⁷ ipso tempore 1. 7. ⁸ inter se r. F. 1. 7. ⁹ loco vocatus Pictavis f. ¹⁰ Germaniam 1. alemanniam 9. ¹¹ odilonem 15. ¹² baioariorum 1. 7. 8. 9. vaiobariorum 14. bauuariorum 15. ¹³ saxonia 1. ¹⁴ ambulavit 14. ¹⁵ In eodem anno cepit et castrum 1. 7. ¹⁶ coepit 5. ¹⁷ hohoseoburg 5. odiserburg 7. hocseoburc, hocseoburh, hocseoburch, hocseoburk, hocseoburc, ochsenburg 7 b. ohseburg 9. hocseoburch 12. sigiburc 15; ohseburg Ann. Lauriss. et Fuld. ¹⁸ theodericum saxone placando 1. ¹⁹ conquesivit 14. ²⁰ theodericus saxus 14. ²¹ P. fratri suo 1. 7. ²² voluisset mundum r. 1.

comitatu Mansfeldico, ad confinia Saxoniae et Thuringiae Francicae, inter occidentem et meridiem Hæle Saxonum.

¹ Narratio anni 745 excidisse videtur, nam quæ jam sequuntur non annis 745, 746, 747, 748, 749, 750, sed sequentibus 746, 747, 748, 749, 750, 751 assignanda sunt. Cf. annales breves et narrationem de translatione sancti Germani apud Bouquet V, 126, qua eventuum series accurate definitur.

quidem nostris collatus erat, sed collationis ipsius A quominus in eo conferendo oleum et operam perde-
mimo fortunæ lusu lucusque compotes fieri non potui-
mus, nec tamen eapropter editionem parum inde
utilitatis percepturam reprimere visum est. Liber,
ut Docebius refert (*Archiv. d. G.*, tom. II, p. 89
sqq.) olim monasterii S. Mangi in Stadt-am-Hof sæ-
culi XII, in 4°, foliorum 167¹, quatuor libris Egin-
hardi Vitam Caroli, Annales et monachi Sangallen-
sis Gesta Caroli et alia nonnulla continet, quam-
obrem haud magis Annalium quam monachi Sangal-
lensis lectionem a codicibus 4, 5, et præcipue 6, dis-
crepare, credo.

9. Nuenarii editio princeps, an. 1521 Coloniz in
4° vulgata, anno 774 ex annalibus Laurissensibus mi-
noribus eadem de monasterio Lareshamensi addit,
quæ in codice Treverensi annis 751 et 752 adjecta
sunt; nec in aliis, dictione excepta, quam Nuenarius
pro voluntate sua formaverit, ita longe inter se
distant; verbi gratia anno 811 in utroque *Bernardus*
comes deest, anno 820 utrobique *Carniolenses qui*
Carcasavum fluvium habitant legitur.

10. Fragmentum Ambergense, viri cl. Moritz,
professoris et bibliothecarii publici, manu descriptum
et nobiscum summa humanitate communicatum, co-
dicibus 1 et 2 constanter adhæret. Est membrana-
ceum, et inde a voce *in terram Sclavorum qui dicun-
tur Sorabi* anno 806 usque *filios suos regni* anno 821
pertingit.

11. Codex chartaceus sæculi XV, quem anno 1823
in bibliotheca Modenensi lustravi, Caroli Vitam, An-
nales et monachum Sangallensem pro quatuor libris
computatos continet; una anni 743 lectio *Ochsenburg*,

quominus in eo conferendo oleum et operam perde-
rem, sufficit.

12. Codex bibliothecæ electoralis Casselanæ inter
historicos n. 5 signatus, præter alia eosdem quatuor
libros eodem ordine anno 1498 scriptos exhibet, nec
vox *Ochsenburg* desideratur. Aliquot ejus lectiones
margini secundæ editionis Reuberianæ adjectæ sunt.

Cæteræ editiones, Coloniensis anni 1561 (1562)
in 12°, Lipsiensis an. 1616 in 4°, Reuberiana prima
et secunda an. 1584, et 1726, Chesniana an. 1636,
Leukfeldiana an. 1707, nec non Bouquetiana an.
1744, Nuenarianam rursus exprimunt. Lectiones
aliquot codicis cardinalis d'Armagnac a Chesnio pri-
mum excerptas Bouquetius textui subjecit, quibus
tamen raro ad textum emendandum usus est. No-
stræ editionis ratio ea est, ut codicum quos recen-
suimus auctoritate textum genuinum restitueremus,
lectiones præcipuas, cum editionum Nuenarii et
Freheri, tum codicibus, 1, 2, 3, 4, 5, 6, proprias af-
ferremus, parvipensis quæ editorum arbitrio inno-
vata essent. Notas ex instituti nostri consilio pau-
cas adjecimus.

Ex scriptoribus mediæ ævi, quorum non pauci
opere nostro, quale in Annalium Laurissensium
continuazione usque ad an. 829 exhibetur, usi sunt,
hic tantum præter Eginhardum, Annalium Fuldensium
usque ad annum 838, quo obiisse existiman-
dus est, scriptorem, subæqualem Vitæ Ludovici Pii
auctorem adducimus, in narratione annorum 814-
829 nostros aperte secutus: Eginhardi annales
poeta Saxo Lamspringensis Arnulfo regnante versi-
bus expressit.

ANNALES LAURISSENSIS ET EGINHARDI.

ANNALES LAURISSENSIS.

DCCXLI.

Carlus ¹ maior domus defunctus est ².

C

ANNALES EGINHARDI.

DCCXLI.

Hoc anno Karlus ¹ maior domus diem obiit, tres
filios heredes relinquens, Karlomannum ² scilicet
et ³ Pippinum ⁴ atque Grifonem ⁵, quorum Grifo,
qui ceteris minor natû erat, matrem habuit nomine
Swanahilde ⁶, neptem ⁷ Odilonis ⁸ ducis Baioario-
rum ⁹. Haec illum maligno consilio ¹⁰ a¹ spem to-
tius regni concitavit, in tantum, ut sine dilatione
Laudunum ¹¹ civitatem occuparet, ac bellum fratri-
bus indiceret. Qui celeriter exercitu collecto Lau-
dunum obsidentes, fratrem in deditionem acci-
piunt, atque ¹² inde ad regnum ordinandum ac provin-
cias, quæ post mortem patris a Francorum so-
cietate desciverant, recipendas ¹³ animos intendunt.

D Et ut in externa ¹⁴ profecti ¹⁵ domi omnia tuta di-

VARIANTES LECTIONES.

¹ ita ubique fere codices 1. 2. 3; ceteri karolus
aut carolos, et aliquotiens carlus. ² sic aut cum c
constanter codd. 1. 2. 5; karlomannum 5. 4; ka-
rolomannum 6. 7. ³ deest 7. ⁴ pipinum 5. 7.
⁵ griffonem 6. ⁶ suaniehild 3. swanahildem 4. 6.
swanihildem 5. suanihildem 7. ⁷ neptim 7. ⁸ odi-
lous 3. ūdilonis 5. udilonis 6. ita et a 743. ⁹ bau-
riorum 5. ¹⁰ m. c. deest 7. ¹¹ atque ad ea quæ
post mortem patris a francorum societate desciverant
recipienda animos intendunt 7. ¹² ita 1.
reliqui recuperandas. ¹³ extrema 3. ¹⁴ profecturi
o. d. 7.

VARIANTES LECTIONES.

¹ carlus etc. pro scriptoris consilio deest 5. ² Ca-
rolus Martellus m. d. defunctus 1. ubi vox Martellus
certe intrusa. In codd. 14. 14 b loco anni 741 per-
peram 745 indict. XII. positum, et sic usque ad a.
748. (752.) continuatum.

NOTÆ.

¹ Leon.

ANNALES EGINHARDI.

A.

ANNALES LAURISSENSIS.

mitterent, Karlomannus Grifonem sumens, in No-vo-castello ^a, quod iuxta Arduennam situm est, custodiri fecit, in qua custodia usque ad tempus quo idem Karlomannus Romam ¹ profectus est, dicitur permansisse ^b.

DCCXLII ^a.

Karlomannus et Pippinus Francorum regno ² potiti, primo Aquitaniam recipere volentes, contra Hunoldum ³, illius ⁴ provinciae duce, cum exercitu eandem Aquitaniam ingrediuntur, et capto quodam castello quod Luccas ^c vocatur ^d, priusquam ex ea ^e provincia secederent, regnum quod communiter habuerunt ^f, dividerunt inter se in loco qui vocatur Vetus Pictavis ^g ^d: eodemque anno postquam domum ¹⁰ regressi sunt, Karlomannus ^B Alamanniam ¹¹ quae et ¹² ipsa a Francorum societate defecerat, cum exercitu ingressus, ferro et igni ¹³ vastavit.

DCCXLIII.

Karlomannus et Pippinus iunctis copiis contra Odilonem duce Baioariorum profecti sunt, proelioque commisso exercitum eius fuderunt; et postquam inde ¹⁴ reversi sunt, Karlomannus solus in Saxoniam profectus est, et castrum quod dicitur Hóhseoburg ¹⁵ ^e et in eo Theodericum ¹⁶ Saxoneum, illius loci primarium, in deditionem accepit.

DCCXLIV.

Item ¹⁷ idem fratres Karlomannus et Pippinus iuncta manu Saxoniam ingressi sunt, praedictumque Theodericum ¹⁸ iterum ¹⁹ in deditionem acceperunt.

DCCXLV ^c.

Hoc anno Karlomannus, quod dicitur ante ²⁰ praemeditatus est, patefecit fratri suo Pippino, saecularem conversationem se velle dimittere et habitu monachico Deo servire. Propter hoc dimissa expeditione ²¹ anni praesentis, ad vota Karlomanni

VARIANTES LECTIONES.

¹ *deest* 7. 3? ² *numero anni* 741. *superius deficiente, codex* 1. *hic* DCCXLI, *anno* 745. DCCXLII. 745. DCCXLIII. 746. 747. 748. DCCXLVIII. *legit.* ³ r. F. 7. 3? ⁴ honoldum 6. ⁵ ipsius 7. 3? ⁶ cui lucas nomen est 7. q. L. dicitur 6. ⁷ *ea deest* 7. ⁸ habuerant 4. administrabant 7. ⁹ in loco qui vetus pictavium dicitur inter se dividerunt 7. ¹⁰ domi 6. ¹¹ alemanniam 7. 3? ¹² *et deest* 7. ¹³ igne 7. ¹⁴ in eade 4. a cede 5. ¹⁵ *sic* 1. 3. 6; hohseburg 2, *cuius apographum riennense* herochseburg, hohsebur 4. hohseburc 5. hochsigburg 7. ¹⁶ thedericum 7. theodoricum 2. ¹⁷ *deest* 7. ¹⁸ teodericum 4. theodoricum 5. thedericum 7. ¹⁹ *deest* 7. ²⁰ k. i. l. quod dudum secum p. est 7. ²¹ dimisit expeditionem 7.

NOTÆ.

^a Videtur esse Neuschâteau in ducatu Luxemburgico, ab oriente oppidorum Charleville et Mézières.

^b Hæc ex eodem fonte quo Ann. Metenses ad hunc annum, derivata esse videntur.

^c Loches in finibus Turonum transigeritanis ad Andriam vel Angerim. Vales. Notit. Gall. p. 288.

^d Vieux-Poitiers ad Clennum, non longe ab ejus et Vigenæ confluentibus l. c. p. 601.

^e Hoch-Seeburg in pago Hóhsi, jam Seeburg in

DCCXLII.

Quando Karlomannus ² et Pippinus maiores domus ³ duxerunt exercitum contra Hunoldum ⁴ ducem Aquitaniorum ⁵, et ceperunt castrum quod vocatur Luccas ⁶. Et in ipso itinere ⁷ dividerunt regnum Francorum inter se ⁸ in loco, qui dicitur Vetus-Pictavis ⁹; eodemque anno Karlomannus Alamanniam ¹⁰ vastavit.

DCCXLIII.

Tunc Karlomannus et Pippinus contra Odilonem ¹¹ ducem Baiovariorum ¹² inierunt pugnam, et Karlomannus per se in Saxoniam ¹³ ambulabat ¹⁴ in eodem anno ¹⁵, et cepit ¹⁶ castrum quod dicitur Hóhseoburg ¹⁷ per placitum, et Theodericum Saxonem placitando ¹⁸ conquisivit ¹⁹.

DCCXLIV.

Iterum Karlomannus et Pippinus perrexerunt in Saxoniam, et captus est Theodericus Saxo ²⁰ alia vice.

DCCXLV.

Tunc Karlomannus confessus est Pippino germano suo ²¹, quod voluisset saeculum ²² relinquere;

VARIANTES LECTIONES.

¹ Quando *deest* 1. ² karolus magnus 14. 14 b. carlomannus et pippinus 1. ³ maiorum domus 5. 15, *hic et infra saepius compendio maior non intellecto; um postea in* 5. *erasum, est.* maior domus 14. 14 b. ⁴ huvaltum. 1. hnnaldum 7. 9 b. 14. 14 b. ⁵ aquitaniarum 1. aquitanorum 14. ⁶ lucras 1. lucas 7. (8). 9. 9 b. ⁷ ipso tempore 1. 7. ⁸ inter se r. F. 1. 7. ⁹ loco vocatus Pictavis f. ¹⁰ Germaniam 1. alemanniam 9. ¹¹ odilonem 15. ¹² baioariorum 1. 7. 8. 9. vaiobariorum 14. bauuariorum 15. ¹³ saxonia 1. ¹⁴ ambulavit 14. ¹⁵ In eodem anno cepit et castrum 1. 7. ¹⁶ coepit 5. ¹⁷ hohoseoburg 5. odiserburg 7. hocseoburc, hocseoburh, hocseoburch, hocseoburk, hocseoburc, ochsenbrug 7 b. ohserburg 9. hocseoburch 12. sigiburc 15; ohseburg *Ann. Lauriss. et Fuld.* ¹⁸ theodoricum saxone placando 1. ¹⁹ conquesivit 14. ²⁰ theodoricus saxus 14. ²¹ P. fratri suo 1. 7. ²² voluisset mundum r. 1.

comitatu Mansfeldico, ad confinia Saxoniae et Thuringiae Francicae, inter occidentem et meridiem Hæle Saxonum.
¹ Narratio anni 745 excidisse videtur, nam quæ jam sequuntur non annis 745, 746, 747, 748, 749, 750, sed sequentibus 746, 747, 748, 749, 750, 751 assignanda sunt. Cf. annales breves et narrationem de translatione sancti Germani apud Bouquet V, 126, qua eventuum series accurate definitur.

ANNALES LAURISSENSIS.

et in eodem anno nullum ¹ fecerunt exercitum ², sed ³ preparaverunt se uterque, Carlomannus ad iter suum, et Pippinus quomodo germanum suum honorifice direxisset eum muneribus.

DCCXLVI.

Tunc Carlomannus Romam perrexit, ibique se totondit ⁴, et in Serapte ⁵ monte ⁶ monasterium aedificavit in honore ⁷ sancti Silvestri ⁸ a. Ibi-que aliquod tempus moram faciens, et inde ad sanetum Benedictum in Casinum ⁹ b usque per-venit, et ibi monachus effectus est.

DCCXLVII.

Grifo ¹⁰ fugivit ¹¹ in Saxoniam ¹², et Pippinus iter faciens per Toringam ¹³, in Saxoniam introi- vit usque ad fluvium Missaha ¹⁴, in loco qui dicitur Scahaningi ¹⁵; et Grifo collectam ¹⁶ fecit una ¹⁷ cum Saxonibus supra fluvium Obacro ¹⁸, in loco qui di- citur ¹⁹ Orhaim ²⁰.

DCCXLVIII.

Grifo ²¹ de Saxoniam ²² iter peragens, fugiendo in Baioariam ²³ usque pervenit, ipsum ducatum sibi C subiugavit, Hiltrudem ²⁴ cum Tassilone ²⁵ conqui- sivit. Swidger ²⁶ ad eum venit in solacio ²⁷ supra- dicti Grifonis. Haec ²⁸ audiens Pippinus, iter illic arripiens cum exercitu suo, supra nominatos ²⁹ totos sibi subiugavit; Grifonem secum adduxit ³⁰,

VARIANTES LECTIONES.

¹ nullum *deest* 1. ² fecerunt bellum 15. ³ et 1. ⁴ tondit 1. totundit 7. 14 b. ⁵ sarapte 7 b. si- rapti 9. serapti 15. soracte 9 b. soracti 12. ⁶ monte *deest* 1. ⁷ honorem 5. 9. ⁸ sylvestri 1. ⁹ cassi- num 7. 8. 9. 9 b. 12. *certe editorum vitio, non codicum*; cassinum montem perrexit 15. ¹⁰ griffo *semper* 15. ¹¹ fugit 1. 7. 8. 9. 12. 15. ¹² saxoniam 14. ¹³ turingiam 1. 9 b. 12. thoringiam 9. toringuam 7. ¹⁴ misaha 1. missaha 5. mesaha 13. ¹⁵ scahanigi 1. sachanigi 5. schahaningi 7. 8. 9. scanigge 12. ¹⁶ collecta *Bouquet*. ¹⁷ facit 1. ¹⁸ obodoro 1. abaro 9. obacro 9 b. ovacro 15. ¹⁹ qui dicitur *deest* 15. ²⁰ ordum 9. orhaim 14. ²¹ Griffo autem de saxoniam fugiens 15. ²² in saxoniam 5. ²³ baguariam 5. 8. baugauriam 7. vaiobariam 14. bawariam 12. ²⁴ hiltruden 1. hiltrudam 15. ²⁵ thessi- lone 1. hiltrudem civitas silonem conquistavit et lan- fridus ad eum 14. 14 b. ²⁶ cong. lanfridus ad 1. lanfridus 9 b. uoidger 5. suidger 9. 12. suuiker ergo quidam venit ad solatium supradicto griffoni 15. ²⁷ solario 1. solatio 7. 9. solatium 12. ²⁸ Hoc 1. ²⁹ nominatus tassio sibi s. 14. ³⁰ abduxit 1. 7. 14.

NOTÆ.

^a Monasterium *San Silvestro* in monte Soracti quem Romani *monte Oreste* vocant, hodieque ex- stat.

^b Sacellum in sancti Carlomanni honorem in ec- clesia monasterii Montis Casini exstructum, ac

A

ANNALES EGINHARDI.

perficienda et iter illius disponendum — nam Ro- mam proficisci statuerat — et Pippinus vacabat, dans operam, ut frater ¹ honorifice ac decenter illo, quo desiderabat, perveniret.

DCCXLVI.

Karlomannus Romam profectus, dimissa saeculari gloria habitum mutavit, et in monte Soracti ² a monasterium in honorem sancti Silvestri aedifica- vit, ubi quondam tempore persecutionis, quae sub Constantino imperatore ³ facta est, sanctus Silves- ter latuisse fertur. Ibi-que aliquandiu commoratus, meliori consilio hoc loco dimisso, ad monasterium sancti Benedicti in Samnio provincia iuxta Casi- num ⁴ b castrum ⁵ constitutum Deo serviturus ve- nit, ibique monachicum habitum suscepit.

DCCXLVII.

Frater Karlomanni et Pippini, nomine Gripho ⁶, Pippino fratri suo subiectus esse nolens, quamquam sub illo honorifice viveret, collecta manu in Saxo- niam profugit, collectoque Saxonum exercitu super fluvium Ovacro ⁷ in loco qui dicitur Orheim ⁸ c con- sedit: et Pippinus ⁹ cum exercitu Francorum per Thuringiam ¹⁰ profectus, contra fratris dolos Saxo- niam ingressus est, conseditque super fluvium Mis- saha ¹¹ in loco qui vocatur Skahningi ¹² d. Proelium tamen non est inter eos ¹³ commissum, sed ex pla- cito discesserunt

DCCXLVIII.

Gripho Saxonum fidei diffidens, Baioariam petiit, et copiis, quae de Francia ad eum ¹⁴ confluebant, ipsum ducatum in suam redegit potestatem, Tassi- lonem ¹⁵ et Hiltrudem ¹⁶ in deditionem accepit, Swithgerum ¹⁷ ad auxilium sibi ¹⁸ venientem susce- pit. Haec cum ad Pippinum perlata fuissent, cum maximo ¹⁹ exercitu Baioariam ²⁰ profectus est, fra- tremque suum Griphonem cum omnibus qui cum ipso ²¹ vel ad ipsum ²² venerant coepit, Tassilonem in ducatum restituit, domumque reversus, Gripho- nem more ducum ²³ duodecim comitatibus ²⁴ dona- vit. Sed ille tali beneficio contentus non erat, nam

VARIANTES LECTIONES.

¹ frater suus 7. 3? ² soracte 7. ³ *deest* 7. ⁴ cas- sinum 2. 3. 4. 5. 6. *Inter omnes Casinensium rerum peritos, celeberrimum nomen non nisi uno s scribi, constat.* ⁵ Cassinam arcem 7. ⁶ *ita hic et dein- cept 4 reliqui* grifo. ⁷ super fluvio obacro 7. *ceteri ut supra, excepto quod 5 ovacro legat.* ⁸ horheim 7. ⁹ c. pipinus autem cum 7. ¹⁰ turingiam 3? 4. 7. ¹¹ missaham 7. ¹² scahningi 4. 5. skachningi 6. schaninge 7. ¹³ non est tamen inter eos 6. inter eos non est 3? 5. 7. ¹⁴ ad eum de Francia 7. ¹⁵ thassi- lonem 5. ¹⁶ hiltrudem 5. hiltrudim 7. ¹⁷ seidge- rum 4 zwikerum 5. ¹⁸ sibi in auxilium 3? 7. ¹⁹ magno 3. ²⁰ in baioariam 7. ²¹ cum eo 7. ²² ipsum eo v. 7. ²³ ducatum 5. ²⁴ comitibus 4. 5. 6.

pictureis et opere musivo splendidum, anno 1822 integrum et religiose a Patribus servatum inveni.

^c *Jam Orum* ad Obacrum supra Guellerbytum.

^d *Schoeningen* ad rivulum *Meissau*, in ducatu Brunsvicensi.

ANNALES EGINHARDI.

codem anno ad Waifarium ¹ duces Aquitaniae, ^A profugit

DCCXLIX.

Burchardus ² Wirziburgensis ³ episcopus, et Folradus presbyter ⁴ capellanus ⁵ missi sunt Romam ad Zachariam papam, ut consulerent pontificem de causa regum, qui illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam ⁶ habuerunt; per quos praedictus pontifex mandavit, melius esse illum vocari ⁷ regem, apud quem summa potestatis consisteret; dataque auctoritate sua, iussit Pippinum regem constitui.

DCCL.

Hoc anno secundum Romani pontificis sanctionem Pippinus rex Francorum appellatus est, et ad huius dignitatem honoris unctus ⁸ sacra unctione manu sanctae memoriae Bonifatii ⁹ archiepiscopi et martiris ¹⁰, et more Francorum elevatus in solium regni, in civitate Suessona. ¹¹ Hildericus ¹² vero, qui falso regis nomineungebatur, tonso capite in monasterium missus est.

DCCLI. ¹³ DCCLII.

DCCLIII.

Hoc anno Pippinus rex cum ¹⁴ exercitu magno Saxoniam ingressus est, et quamvis Saxones ei obstinatissime resisterent, pulsati tamen cesserunt, et ipse usque ad locum qui dicitur Rimi ^b, qui est super fluvium Wisuram ¹⁵, accessit. In qua expeditione Hildigarius archiepiscopus ^c interfectus est, in monte qui dicitur Iuburg ¹⁶. Revertendi vero regi ¹⁷ de

VARIANTES LECTIONES.

¹ wifarium 5. ² burkardus 2. burckhardus 5. ³ wirziburgensis 2. 5. wirciburgensis 4. wirtziburgensis 7. 3? ⁴ presbyter 7. ⁵ scribendum fuerat capellanus in nullo codice obvium. ⁶ deest 3. ⁷ deest 7. ⁸ u. est 3. ⁹ bonifacii hic et a. 754 reliqui praeter 1. ¹⁰ martyris 7. ¹¹ suessionis 7. ¹² hidericus 5. hyldericus 6. ¹³ Karlus ab Italia regrediens dedicationem ecclesiae sancti Nazarii martyris et translationem corporis ipsius in monasterio nostro Lauresham, celebravit anno incarnationis domini DCCLXXXIII. die kal. Septembris *codex 3; idem annis 753 et 754 numeros DCCLII et DCCLIII adponit.* ¹⁴ deest 1. ¹⁵ wisaram 5. 6. wiseram 5? 7. ¹⁶ viburg 3? 5. 6. duburg 7. ¹⁷ revertente v. rege 5. 6.

NOTÆ.

^a Pippinus uxorem ante an. 742 duxerat, quo Carolus Magnus natus fuisse comperimus; uxoris pater et avia, Charibertus (Heribertus) et Bertrada, monasterium Prumiense fundaverunt, a Pippino et Bertha muneribus postea adactum. Cf.

Lantfridum similiter, Tassilonem ¹ in ducatu Baioriorum ² conlocavit per suum beneficium, Grifonem vero partibus ³ Niustriae ⁴ misit, et dedit ei 12 comitatos. ⁵ Inde iterum Grifo ⁶ fugiens Wasconiam petiit ⁷, et ad Waipharium ⁸ duces Aquitaniorum ⁹ pervenit.

DCCXLIX

^a Burghardus ¹⁰ Wirzeburgensis ¹¹ episcopus et Folradus ¹² capellanus ¹³ missi fuerunt ad Zachariam papam, interrogando ¹⁴ de regibus in Francia ¹⁵, qui illis temporibus ¹⁶ non habentes regalem potestatem, si bene fuisset, an non. Et Zacharias papa mandavit ¹⁷ Pippino, ut melius esset illum regem vocari, qui potestatem haberet, quam illum, qui sine regali potestate manebat; ut non conturbaretur ordo ¹⁸, per auctoritatem apostolicam ¹⁹ iussit Pippinum regem fieri.

^a [Pippinus ^a coniugem duxit Bertradam cognomine Bertam, Cariberti Laudunensis comitis filiam. Burchardus etc. 9.]

DCCL

Pippinus ²⁰ secundum morem Francorum electus est ad regem, et unctus per manum sanctae memoriae Bonifacii ²¹ archiepiscopi, et elevatus a Francis in regno ²² in ²³ Suessionis ²⁴ civitate. Hildericus vero, qui false ²⁵ rex vocabatur, tonsoratus ²⁶ est, et in ^a monasterium missus.

^a [in Sithiu monasterium missus. Pippinus, monente sancto Bonifacio, quibusdam episcopatibus vel medietates vel tertias rerum. . . . ²⁷ promittens C in postmodum omnia restituere 9.]

DCCLI. DCCLII.

DCCLIII.

Pippinus rex in Saxonia ²⁸ iter fecit, et Hildegarius episcopus ²⁹ occisus est a Saxonibus in castro

VARIANTES LECTIONES.

¹ thessilonem 1. tassilonem vero 7. 9. ² vaio-briorum 14. ducatum bauuariorum 15. ³ pactionibus in Austriam 1. ⁴ niustriae correct. neustriae 5. ⁵ comitatus 1. 7. (8.) 9. 12. ⁶ inde tamen idem grifo 15. ⁷ petit 1. ⁸ wapharium 1. waffarium 7. waifarium 14. wafarium 15. weifarium 8? ⁹ equitaniorum 15. ¹⁰ Episcopus burchartus wurzenburgensis 1. burgardus 7. 8. burchardus 9. 12. 15. ¹¹ wirzeburgenensis 5. ¹² vollradus 1. volradus 15. folleardus 14. ¹³ cappellanus 14. ¹⁴ interrogandum 15. ¹⁵ in franciam. Amen. his verbis desinit *codex 14; 14 b. vero ita: regibus instantiam. Amen.* ¹⁶ qui in francia illis temporibus erant non 15. ¹⁷ mandante 1. ¹⁸ ut ergo non perturbaretur ordo per 15. ¹⁹ Per auctoritatem ergo a 7. (8.) 9. ²⁰ P. vero secundum 15. ²¹ bonifacii 1. 9. manus sancti bonifacii 15. ²² regno suo 7. ²³ in deest 15. ²⁴ swessionis 1. ²⁵ falso 15. ²⁶ tonsuratus 1. ²⁷ reddidit? ²⁸ saxoniam 1. 7. 7 b. (8.) 12. ²⁹ episcopus Coloniensis (*ex glossa*) 1.

dipl. apud Martene et Durand. Coll. ampl. I, 23, et Mabillon. Ann. Bened. II, 705.

^b Remen supra Mindam.

^c Coloniensis.

ANNALES LAURISSENSIS.

quod dicitur Iuberg¹, et tamen Pippinus rex victor extitit, et pervenit usque ad locum, qui dicitur Kinie². Et dum³ reversus est de ipso itinere, nuntiatum est ei⁴, quod Grifo, qui in Wasconiam fugatus est⁵, germanus eius occisus fuisset⁶. Eodemque anno Stephanus papa venit in Franciam, adiutorium et solacium⁷ quaerendo⁸ pro iustitiis sancti Petri; similiter et Carlomannus, monachus et germanus supradicti Pippini regis, per iussionem abbatis sui⁹ in¹⁰ Franciam venit, quasi ad conturbandam petitionem apostolicam. [Hoc¹¹ anno natalem Domini in Theodone villa, pascha in Carisiaco celebravit.]

DCCLIV.

Supradictus¹² apostolicus Stephanus confirmavit Pippinum unctione sancta in regem, et cum eo inunxit¹³ duos filios eius¹⁴, domnum Carolum, et Carlomannum in regibus.¹⁵ Et domnus Bonifacius¹⁶ archiepiscopus in Frisia¹⁷, nuntians¹⁸ verbum Dei¹⁹ et praedicando²⁰, martyr Christi effectus est.

* [anno Domini 754. 6. Kal. Augusti. 9.]

DCCLV.

Pippinus rex²¹ per apostolicam invitationem in Italiam iter peragens, iustitiam beati Petri apostoli quaerendo, Haistolfus²² Langobardorum²³ rex supradictam iustitiam vetando²⁴ clusas²⁵ Langobardorum petiit, obviam Pippino regi et Francis venit²⁶. Et inierunt bellum, et Domino auxiliante, beatoque Petro apostolo intercedente²⁷, Pippinus rex cum Francis victor²⁸ extitit, eodemque anno²⁹ Stephanus papa reductus est ad sanctam sedem³⁰ per missos³¹ domni regis Pippini, Folradum³² et reliquos³³ qui cum eo erant. Incluso vero Haistolfo³⁴ rege in Papia civitate, iustitiam sancti Petri pollicitus est faciendi, unde rex Pippinus, obsides 40 re-

VARIANTES LECTIONES.

¹ viberg 1. 7. (8?) 9 b. vigberg 7 b. 12. Iuberg exscriptoris vitio loco Iuberg 9. qui dicitur Iuburgo 15. ² dicitur... Et dum 1. rime 7. ³ et cum 15. ⁴ ei deest 1. ⁵ fugit 4. 7. (8.) 9. fugerat 9 b. ⁶ fuisset. Igitur eodem 15. ⁷ solacium 1. 7. ⁸ quaerens 15. ⁹ sui deest 1. ¹⁰ in deest 5. ¹¹ Hoc anno etc. legitur in uno codice 5. ¹² S. autem a. 15. ¹³ eo coniunxit 1. ¹⁴ eius deest 1. ¹⁵ in reges. Dominus 4. in reges 15. ¹⁶ Bonifacius 4. 15. Bonifacius 5. ¹⁷ Frisia 15. ¹⁸ nuntians 1. ¹⁹ domini 1. 7. 8. 9. ²⁰ praedicatione 1. predicans v. d. martir 15. ²¹ P. itaque rex 15. ²² haistolfo 5. 7. 8. 15. ²³ longobardorum 1. rex long. 15. ²⁴ iustitiam prohibendo 15. ²⁵ clusas 1. 7. 15. ²⁶ venit. Inito igitur bello 15. ²⁷ et b. Petro interced. 15. ²⁸ victor cum Francis 15. ²⁹ Ipso anno 15. ³⁰ ad snam sedem Bouquet. ³¹ per legatos d. p. r. 15. ³² folradum 15. ³³ reliqui 9. reliquos 1. 7. ³⁴ haistolfo 7.

^a Iburg in principatu Osnabrugensi.

^b Quieray ad Isseram.

^c Lis de S. Bonifacii obitus anno a Mabillonio

A

ANNALES EGINHARDI.

Saxonia nuntius venit¹ de morte fratris sui Gripbonis, et a quo vel qualiter fuisset interfectus². Eodem anno Stephanus papa venit ad Pippinum regem in villa quae vocatur Carisiacus³ suggerens ei, ut se et Romanam ecclesiam ab infestatione⁴ Langobardorum⁵ defenderet. Venit et Karlomannus frater regis, iam monachus factus, iussu abbatis sui, ut apud fratrem suum⁶ precibus Romani pontificis obsisteret; invitus tamen hoc fecisse putatur, quia nec ille abbatis sui iussa contempnere, nec abbas ille⁷ praeceptis regis Langobardorum, qui ei hoc imperavit⁸, audebat resistere.

DCCLIV.

Stephanus papa postquam a rege Pippino ecclesiae⁹ Romanae defensionis¹⁰ firmitatem accepit, ipsum sacra unctione ad regiae dignitatis honorem consecravit, et cum eo duos filios eius, Karlum et Karlomannum; mansitque¹¹ hiberno tempore in Francia. Eodem anno¹² Bonifacius, archiepiscopus Magontiacensis¹³, in Frisia verbum Dei praedicans a paganis interfectus, martirio coronatus est.

DCCLV.

Pippinus rex, invitante atque suggerente praedicto Romano pontifice, propter iustitiam beati Petri apostoli a rege Langobardorum exigendam¹⁴ Italiam cum valida manu¹⁵ ingreditur. Resistentibus Langobardis et claustra Italiae tuentibus, ad ipsas montium clusas¹⁶ acerrime pugnatum est; cedentibusque Langobardis, omnes copiae Francorum quamvis difficilem viam¹⁷ non magno labore superarunt. Heistulfus¹⁸ vero, rex Langobardorum, manum conserere non ausus, in civitate Papia a rege Pippino obsessus est; qui ante obsidionem non solvit, quam firmitatis causa pro reddenda sanctae Romanae ecclesiae iustitia¹⁹ obsides 40 recepisset. Datis vero 40 obsidibus promissisque iureiurando firmatis, ipse quidem in regnum suum regressus²⁰ est, et Stephanum papam cum Folrado²¹ presbytero capellano et non minima Francorum manu Romam remisit. Karlomannus autem²² monachus, frater regis, qui cum

VARIANTES LECTIONES

¹ nuntium accepit 7. ² interemptus 6. ³ infestationibus 7. ⁴ longobardorum, 1. 4. 5. 6. *postea vero codex 1 meliorem lectionem exhibet.* ⁵ deest 7. ⁶ illius 7. ille abbas 6. ⁷ imperaverat 7. 3? ⁸ a ecclesiae 4. *ita saepius.* ⁹ deest 6. ¹⁰ mansit autem 6. ¹¹ mogontiacensis 2. 5. mogonciacensis 3. 6. mogontiacensis 7. ¹² propter erepta Romanae ecclesiae per regem Longobardorum dominia Italiam 7. ¹³ manu valida 4. cum deest 6. ¹⁴ clusas 3. 6. montium angustias quas clusas vocant 7. ¹⁵ viam quamvis difficilem 7. ¹⁶ haistulfus 5. haistolfo 7. *ita et deinceps.* ¹⁷ pro restituendis quae Romanae ecclesiae ablata fuerant 7. ¹⁸ reversus 6. ¹⁹ folrado 5. 6. ²⁰ deest 7.

NOTÆ.

Ann. Bened. an. 755. expensa est, qui Wilibaldo æquali, annum 755 et indictionem octavam proferenti, astipulatur.

ANNALES EGINHARDI.

Berthrada ¹ regina in Vienna civitate remansit, priusquam rex de Italia reverteretur febre correptus, diem obiit; cuius corpus iussu regis ad monasterium sancti Benedicti, in quo monachicum habitum susceperat, relatum est.

DCCLVI.

Haistulfus rex Langobardorum, quamquam anno superiore ² obsides dedisset, et de reddenda sanctae Romanae ecclesiae iustitia ³ tam se quam optimates suos iureiurando obstrinxisset, nihil de promissis ⁴ opere complevit. Propter hoc Pippinus rex iterum cum exercitu Italiam intravit, et Haistulfum in Papiam civitate se includentem obsedit, et obsidione ad impletionem promissorum suorum compulit. Redditamque sibi Ravennam et Pentapolim et omnem Exarchatum ad Ravennam pertinentem ad sanctum Petrum tradidit; atque his ⁵ peractis, in Galliam reversus est ⁶. Haistulfus autem post abscessum ⁷ eius, cum meditaretur, quomodo sua promissa non tam impleteret, quam dolose ea quae impleta fuerant commutaret, in venatione de equo suo casu ⁸ prolapsus est; atque ex hoc aegritudine contracta, intra paucos dies vivendi terminum ⁹ fecit. Cui Desiderius, qui comes stabuli eius erat, successit in regnum.

DCCLVII.

Constantinus imperator misit Pippino regi multa ¹⁰ munera, inter quae et organum ¹¹; quae ad eum in Compendio villa pervenerunt, ubi tunc populi sui generalem conventum habuit. Illuc et Tassilo ¹² dux Baioariorum cum primoribus gentis suae venit, et more Francico ¹³ in manus regis in vassaticum manibus suis ¹⁴ semetipsum commendavit, fidelitatemque tam ipso regi Pippino quam filiis eius Karlo et Karlomanno iureiurando supra ¹⁵ corpus sancti Dionisii promisit; et ¹⁶ non solum ibi, sed ¹⁷ etiam super corpus sancti Martini et sancti Germani simili sacramento, fidem se praedictis dominis suis ¹⁸ diebus vitae suae servaturum, est pollicitus. Similiter et ¹⁹ omnes primores ac maiores natu Baioarii, qui cum eo in praesentiam regis pervenerant ²⁰, fidem se regi et filiis ²¹ eius servaturos, in praedictis venerabilibus locis promiserunt.

VARIANTES LECTIONES.

¹ berthrada 5. berchtrada 6. berthrada 7. ² superiori 5. ³ et ad reddendum ea quae Romanae ecclesiae abstulerat 7. ⁴ nihil promissorum 7. ⁵ iis 7. ⁶ est reversus 2. ⁷ abscessum 1. ⁸ deest 6. ⁹ finem 7. ¹⁰ multa deest 2; p. regi multa misit 7. ¹¹ organa 7. 3? ¹² thassilo 5. ¹³ francorum 4. ¹⁴ in manibus suis 4. ¹⁵ super 7. 3? ¹⁶ Sed 7. 3? ¹⁷ verum 7. 3? ¹⁸ deest 5. 6. ¹⁹ deest 7. ²⁰ pervenerunt 6. ²¹ filios 6.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

ceptos ¹, et cum sacramenta firmata ² reversus est in Frantiam ³. Carlomannus monachus ⁴ Vienna ⁵ civitate remansit una cum Bertrandane ⁶ reginae ⁷ infirmus, languebat ⁸ dies multos et obiit ⁹ in pace.

DCCLVI ¹⁰.

Dum prospexisset Pippinus rex, ab Haistulfo Langobardorum rege ea non esse vera, quod ¹¹ antea ¹² promiserat de iustitiis sancti Petri, iterum iter peragens in Italiam, Papiam obsedit, Haistulfum inclusit, magis magisque de iustitiis sancti Petri confirmavit ¹³, ut stabiles permanerent, quod antea promiserat ¹⁴, et insuper Ravennam cum Pentapolim ¹⁵ et omni Exarchatu ¹⁶ conquisivit et sancto Petro tradidit ¹⁷. Et dum reversus est Pippinus rex, cupiebat supradictus Haistulfus ¹⁸ nefandus rex ¹⁹ mentiri quae antea pollicitus fuerat, obsides dulgere ²⁰ a, sacramenta inrumpere ²¹. Quodam die venationem fecit, et percussus est ²² Dei iudicio, vitam finivit. ²³ Et quomodo et qualiter missus est Desiderius rex in regno, postea dicamus ²⁴.

DCCLVII.

Misit Constantinus imperator regi Pippino cum aliis donis organum, qui ²⁵ in Franciam usque pervenit. Et rex Pippinus tenuit placitum suum in Compendio ²⁶ cum Francis, ibique Tassilo venit, dux ²⁷ Baioariorum, in vasatico ²⁸ se commendans per manus, sacramenta iuravit multa et innumerabilia, reliquias ²⁹ sanctorum martyrum ³⁰ manus inponens ³¹, et fidelitatem promisit regi Pippino et supradictis filiis eius, domno Carolo et Carlomanno, sic ut vassus ³² recta mente et firma devotione per iustitiam ³³, sicut vassus ³⁴ dominos suos ³⁵ esse deberet ^b. Sic confirmavit supradictus Tassilo ³⁶ supra corpus sanctorum

VARIANTES LECTIONES.

¹ susceptos 15. ² sacramento 1. sacramenta firmata haberet 7. sacramenta firmata essent 9. sacramentis confirmatos 15. ³ franciam 1. 7. 8. 9. ⁴ C. autem monachus 1. 7. ⁵ in Vienna 1. ⁶ bernadana 4. berthrada 9. berthrade 15. ⁷ regina 1. 7. (8.) 9. ⁸ languebatque 7. (8.) 9. ⁹ et sic obiit in pace 7. (8.) 9. ¹⁰ Anni 756 et 757 desunt in cod. 15. ¹¹ quae 1. 7. (8.) 9. 12. ¹² ante 1. ¹³ confirmavit, instabilis semper maneret 1. ¹⁴ antea semper p. 7. ¹⁵ pentapoli 1. 7. 9. 12. ¹⁶ exarchatu 1. 7. 9. 12. ¹⁷ reddidit 1. ¹⁸ haistulfus 7. ¹⁹ nefandus rex h. 1. ²⁰ obsides denegare 1. ²¹ inrumpere 1. 7. 9. ²² etiam in 5. erasum, deest 7. 9. 12. ²³ finivit vitam 1. ²⁴ dicemus 7. (8.) 9. ²⁵ organum quod 1. 7. (8?) 0. quae 12. ²⁶ compendio 1. 7. 8. 9. 12. ²⁷ thessil. dux venit 1. ²⁸ vassatico 7. 9. ²⁹ reliquia 5. 6. reliquiis 1. 7. (8.) 9. ³⁰ deest 5. ³¹ imponens 1. 7. (8.) 9. ³² vasallus 1. ³³ iustitiam sicut vasallus 1. ³⁴ sicut vassus excidit in 7. (8.) 9. ³⁵ domino suo 1. 7. (8.) 9; iam s finale in 5 erasum, dominos suos loco dominis suis non intellecto; pluralem tamen singulari numero praeferre antecedentia suadent. ³⁶ thessilo 1.

NOTÆ.

^a Relinquere, deserere.

^b Sententia est: Tassilo Pippino et filiis fidelitatem promisit, ita ut, quemadmodum vassus domi-

nis suis esse deberet, sic ipse vassus recta mente et firma devotione per iustitiam (ut justum erat) esset in futuro.

ANNALES LAURISSENSIS.

A

ANNALES EGINHARDI.

Dionisii ¹, Rustici et Eleutherii, nec non et sancti Germani seu sancti Martini ², ut omnibus diebus vitæ eius ³ sic conservaret, sicut sacramentis promiserat ⁴: sic et eius homines maiores natu, qui erant cum eo, firmaverunt, sicut dictum est, in locis superius nominatis, quia ⁵ et in aliis multis. Natalem Domini et pascha Corbonaco ⁶ celebravit.

DCCLVIII.

Pippinus rex in Saxoniam ibat ⁷, et firmitates Saxonum per virtutem introivit ⁸, in loco qui dicitur Sitnia ⁹ ^b, et multæ strages ¹⁰ factæ sunt in populo Saxonum ¹¹: et tunc polliciti sunt contra Pippinum omnes voluntates eius faciendum ¹², et honores in placito suo præsentandum ¹³, usque in equos trecentos per singulos annos. Et ¹⁴ inmutavit se numerus annorum in

DCCLIX.

Natus est Pippino regi filius, cui supradictus rex nomen suum inposuit ¹⁵, ut Pippinus vocaretur sicut et pater eius; qui vixit annos duos, et in tertio defunctus est. ¹⁶ Eodem ¹⁷ anno celebravit natalem Domini in Longlare ¹⁸ ^c et pascha in Iopila ¹⁹ ^d. Et inmutavit ²⁰ se numerus annorum in

DCCLX.

Tunc Pippinus rex, cernens Waipharium ²¹ duce[m] Aquitaniorum minime consentire iustitias ecclesiarum partibus quæ erant in Francia, consilium fecit cum Francis, ut iter ageret ²² supradictas iustitias quaerendo in Aquitania. Et pervenit usque in locum, qui dicitur Tedoad ²³ ^e. Et cum hæc vidisset Waipharius, misit missos suos, Adotbertum ²⁴ et Dadinum ²⁵, et dedit obsides Adalgarium ²⁶ et Eitharium

VARIANTES LECTIONES.

¹ dionisi 5. ² Germani et sancti Martyris 1. ³ vitæ suæ 7. (8.) 9. ⁴ sacramentis constrictus p. 1. 7. (8?) ⁵ quia *deest* 1. 7. (8?) 9. ⁶ Natalem etc. *desunt in omnibus codd. excepto* 5. et 9., in quo tamen ita reperitur: Eodem anno celebravit natalem domini in Corbonaco et pascha. Et inmutavit se numerus annorum in 758. ⁷ ibi 1. ⁸ civitates saxonum cum virtute bellica introivit 15. ⁹ sitnna 1. situnna 7. sitina 12. ¹⁰ multas trages 5. ¹¹ in populo saxonum factæ sunt. Et post hæc polliciti sunt pippino se omnes v. e. facturos et honore suo se præsentandos usque ad equos 15. ¹² faciendas 1. ¹³ præstandum 1. ¹⁴ Et etc. *deest* 15. ¹⁵ imposuit 1. 7. 9. ¹⁶ defunctus e. i. tertio 1. 7. ¹⁷ Eodem etc. *omnia usque ad a. 775 desunt* 15. ¹⁸ longlare 1. ¹⁹ topila 1. ²⁰ mutavit 1. ²¹ wapharium 1. waffarium 7. waifarium 7 b. 9. 12. gnaifarium 13. *ita deinceps fere semper.* ²² ut quæ ageret 1. ²³ thedoad 1. theodoad 12. tedoat. 13. ²⁴ dotbertum 1. othertum 8. autbertum 9. otherium 12. atbertus 13. ²⁵ dawinum 12. ²⁶ adAlgarium Ce-

NOTÆ.

^a Cherbonne ad Axonam contra Attiniacum posita, aut S. Marcou, olim Corbeni nuncupatum, Vales. Notit. Gall. p. 160.

^b desertum Senda, Sinedi, Sinidi *die Sende?*

^c Valesio p. 283, *Glaire* in Arducna.

Pippinus rex cum exercitu Saxoniam adgressus ¹ est; et quamvis Saxonibus validissime resistentibus et munitiones suas tuentibus, pulsus proelio propugnatoribus, per ipsum, quo patriam defendere conabantur, vallum intravit. Commisisque passim præliis, plurimam ex ipsis multitudinem occidit ², coëgitque ut promitterent, se omnem voluntatem illius esse facturos ³, et annis singulis ⁴ honoris causa ad generalem conventum equos 300 pro munere duros. His ita compositis, et more Saxonico, ut rata esse deberent, confirmatis, in Galliam sese cum exercitu suo ⁵ recepit.

DCCLIX.

Natus est Pippino regi filius, quem suo nomine Pippium vocari voluit. Sed puer inmatura morte præventus, tertio post nativitatem suam anno decessit. Hoc anno celebravit rex natalem Domini in Lonclare ⁶, et pascha in Iopila; neque extra regni sui terminos aliquid iter fecit.

DCCLX.

Waifarius dux Aquitaniae, cum res, quæ in sua potestate erant, et ad ecclesias sub manu Pippini regis constitutas pertinebant, rectoribus ipsorum venerabilium locorum reddere nolisset, ipsumque regem pro his se ⁷ per legatos suos commonentem audire contemneret, contumacia sua ad suscipiendum contra se bellum concitavit. Nam rex contractis undique copiis Aquitaniam ingressus, bello se res et iustitias ecclesiarum exacturum ⁸ pronuntiavit. Cumque in loco, qui Tedoad ⁹ vocatur, positis castris consedisset, Waifarius bello certare non ausus, missa ¹⁰ ad regem legatione, spondet se imperata facturum, ecclesiarum iustitias ¹¹ redditurum, obsides qui imperarentur daturum: dedit etiam duos de primoribus gentis, Adalgarium et Itherium. ¹² Et hoc facto, commotum contra se ¹³ regis animum adeo ¹⁴ mitigavit, ut statim bello desisteret. Nam acceptis obsidibus, qui ad fidem promissionibus faciendam dati sunt, rex bello abstinuit, domumque reversus,

VARIANTES LECTIONES.

¹ ingressus 4. ² ita 1; *ceteri* cecidit. ³ voluntatem eius facturos 7. ⁴ s. a. 7. ⁵ suo exercitu 2. ⁶ longlare 7. ⁷ regem de hisce per 7. ⁸ se res ecclesiarum bello exacturum 7. ⁹ telo 4. thedoad 3? 5. 6. 7. ¹⁰ emissa 4. ¹¹ ecclesiis sua iura 7. ¹² iterium 5. 6. ¹³ ita contra se commotum 7. ¹⁴ *deest* 7.

^d Jupille contra Leodium et Haristallium, in dextra Mosæ ripa.

^e Doué, vicus 15000 passuum a fluvio Ligeri remotus, in finibus Pictonum et Andium prope *Sau mur*. Vales. l. c. p. 552.

ANNALES EGINHARDI.

dimisso exercitu, in villa Carisiaco ¹ hiemavit, in qua et natalem Domini et pascha celebravit.

DCCLXI.

Waifarius dux, quamquam obsides dedisset, sacramenta ¹ iurasset, satius tamen ratus, si ² de inlato sibi anno superiore bello ultionem exigeret ³, exercitum suum, qui Francorum possessiones popularetur, usque ad Cabillonem civitatem fecit accedere. Quod cum ⁴ Pippino regi generalem conventum agenti in villa Duria ⁵ fuisset nunciatum, coactis undique auxiliis ⁶, cum magno belli apparatu Aquitaniam ingressus, quaedam opida ⁷ atque castella manu cepit: in quibus praecipua fuere Burbonis, Cantilla, Clarmontis ⁸. Quaedam ⁹ se victori ultro dederunt ¹⁰, maximeque Arvernorum ¹¹ castella, quae tunc bello premebantur. Rex tamen cuncta quae extra munitiones invenit, ferro et igni ¹² devastans, postquam ad Limovicam ¹³ ^c oppidum venit, reversus est, et in villa Carisiaco hibernis habitis, natalem Domini ac pascha celebravit. In hac expeditione fuit cum rege filius eius ¹⁴ primogenitus Karlus, ad quem post patris obitum totius imperii summa conversa est ¹⁵.

DCCLXII.

Pippinus rex suscepto a se bello finem imponere cupiens, iterum Aquitanicam provinciam cum magnis copiis intrat: captivus Biturica ¹⁶ ^d civitate et castello Toarcis ^e, revertitur. Hiemavitque in villa Gentiliaco ^f, atque in ea ¹⁷ natalem Domini ac paschalis festi sollemnia ¹⁷ celebravit.

DCCLXIII.

Redeunte anni congruo tempore, conventu in Nivernis ¹⁸ ^g habito, et contractis undique copiis, rex Pippinus Aquitaniam repetit, et omnia quae extra munitiones erant ferro et igni depopulatus, usque ad Cadurciam ^h opidum accessit. ¹⁹ Inde cum integro exercitu ²⁰ in Franciam se recepturus, per Lemovicam ²¹ regreditur. De qua expeditione Tassilo ²² Baioariae ²³ dux, aegritudine per dolum simulata, patriam ²⁴ reversus est, firmatoque ad defectionem animo, ad regis conspectum ²⁵ ulterius se ²⁶ venturum

VARIANTES LECTIONES.

¹ carisiaca 6. ² sacramentaque 7. ³ deest 7. ⁴ exigere 7. ⁵ dum 6. ⁶ consiliis 4. confiniis 6. ⁷ oppida 2-7. ⁸ quae 1. ⁹ dederunt 3? 5. 6. 7. ¹⁰ aruenorum 4. aruenorum 5. 6. avernorum 7. ¹¹ igne 7. *constant*. ¹² lemovicam 5. 6. limovicam 7. ¹³ deest 5. 6. ¹⁴ pervenit 7. ¹⁵ beturica 4. ¹⁶ eadem 4. ¹⁷ sollempnia 2. 4. solempnia 3. sollempnia 5. sollempnitatem 7. ¹⁸ nivernis 3. ¹⁹ venit 4. ²⁰ e. i. 7. ²¹ limovicam 7. ²² thassilo 5. ²³ dux baioariae 4. ²⁴ in patriam 7. ²⁵ aspectum 7. 3? ²⁶ se u. 7.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

regi Pippino, ut omnia redderet ¹, quicquid supradictus rex quaerebat in causis ecclesiasticis. Et celebravit natalem Domini in Carisiago ² et pascha. Et immutavit ³ se numerus annorum in

DCCLXI.

Waipharius dux Aquitaniorum, minime cogitans de obsidibus vel de sacramentis ⁴ suis, quasi in vindictam ⁵ supra Pippinum regem exercitum misit, qui ad Cavalonum ⁶ civitatem venerunt. Dum et supranominatus rex synodum suam ⁷ teneret in villa qui ⁸ dicitur Dura ¹⁰, nuntiatum est ei, quod Waipharius in omnibus mentitus est; iterum rex ¹¹ Pippinus illuc cum exercitu iter peragens, et eius filius primogenitus nomine Carlus ¹² cum eo, et multa castella coepit ¹³, quorum nomina sunt, Burbonis ¹⁴, Cantela, Clarmontis ¹⁵. Ista ¹⁶ per pugnam coepit, et in Alverno ¹⁷ alia multa ¹⁸ castella coepit per placitum, quae se subdiderunt in eius dominio, et pervenit usque Limovicam ¹⁹, vastando et desertando ²⁰ supradictam provinciā propter negligentiam ²¹ Waifarīi ducis. Et celebravit natalem ²² Domini in Carisiago ²³ villa, et pascha ²⁴ similiter. Et immutavit se ²⁵ numerus annorum in

DCCLXII.

Tertio in Aquitania ²⁶ Pippinus rex iter faciens, et coepit civitatem Bituricam et castrum quod dicitur ²⁷ Toarcis ²⁸. Et celebravit natalem Domini in Gentiliaco villa ²⁹, et pascha similiter. Et ³⁰ immutavit se numerus annorum in

DCCLXIII.

Pippinus rex habuit placitum suum in Nivernis, et quartum iter faciens in Aquitaniam, ibique ³¹

VARIANTES LECTIONES.

therium 1. Adalgarium et Aiterium 7. A. et Itherium 8. et Adalgarium et dedit obsides iterum regi P. 9. A. et iherium 13. ¹ redderet et q. 1. 7. ² carisiaco 7. (8.) 9. 12. 13. ³ et immutatus est 7. ⁴ waifarius *hic et infra* 5. ⁵ vel sacramentis 1. ⁶ vindictam suam in P. 1. v. super P. 7. 9. vindicta supra 13. ⁷ calualdonum 1. calilonum 7. cavalonnum 8. cavallonum 9. cabilonem 12. ⁸ synodum suam 1. 7. (8.) 9. ⁹ villa quae 1. 7. (8.) 9. ¹⁰ duria 7 b. 12. ¹¹ tunc iterum rex 7. t. rex it. 9. ¹² carolus 1. 7. (8.) 9. karolus 12. *ita deinceps*. ¹³ cepit 1. 7. (8.) 9. 12. 13. *ubique*. ¹⁴ burbonis 1. 13. ¹⁵ darmonoantis, 1. clarmontis 13. ¹⁶ istos 1. istas 5. ista 7. (8.) 9. ¹⁷ auernen 1. ¹⁸ multa alia 7. ¹⁹ lemovicam 1. lemovicam 7. (8.) 9. lemovicam 12. limovicam 13. ²⁰ destruendo 1. 7. ²¹ negligentiam 1. negligentiam 7. negligentiam 9. ²² natale 1. ²³ carisiaco 7. 12. ²⁴ domini et pascha in carisiaco villa anno domini 762. 9. ²⁵ immutatus est n. 1. ²⁶ aquitaniam 7. 9. ²⁷ deest 1. ²⁸ toarcis 1. toarcis 12. ²⁹ villa similiter et p. 1. ³⁰ Et imm. etc. *deest* 1. ³¹ ibi 1. 7. (8.) 9.

NOTÆ.

- ^a Duren inter Coloniam et Aquas.
- ^b Bourbon, Chantelle-le-Chastel et Clermont.
- ^c Limoges.
- ^d Bourges.

- ^e Thouars.
- ^f Gentilly, prope Parisios.
- ^g Nevers.
- ^h Cahors.

ANNALES LAURISSENSIS.

Tassilo ¹ dux Baioariorum postposuit sacramenta et omnia quae promiserat, et per malum ingenium se inde seduxit, omnia benefacta, quae Pippinus rex avunculus eius ei fecit, postposuit; per ingenia fraudulenta se subtrahendo Baioariam petiit, et nusquam amplius faciem supradicti regis videre voluit. Rex Pippinus iter peragendo per Aquitaniam ², usque ad Cadurciam ³ pervenit, Aquitaniam vastando, et revertendo per Limovicam ⁴ in Franciam ⁵ reversus est. Et facta est hiemps ⁶ valida, et tenuit rex ⁷ Pippinus natalem Domini in villa, qui ⁸ dicitur Longlar ⁹, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXIV

Tunc Pippinus rex ¹⁰ habuit placitum suum ¹¹ ad Wormatiam, et nullum iter aliud ¹² fecit, nisi in Francia ¹³ resedit, causam ¹⁴ pertractabat inter Waifarum et Tassilonem ¹⁵, et celebravit natalem Domini in ¹⁶ Carisiago ¹⁷ villa, et pascha ¹⁸ similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXV ¹⁹.

Tunc Pippinus rex ²⁰ habuit placitum ²¹ suum ²² ad Attiniacum, et nullum fecit aliud iter, et celebravit natalem Domini in Aquis villa, et pascha similiter. Et inmutavit ²³ se numerus annorum in

DCCLXVI.

Tunc Pippinus rex perrexit iter faciens in Aquitaniam; et placitum suum habuit in Aurelianis civitate, et restauravit Argentomo ²⁴ castro, quod antea Waifarum destruxit. Supradictus Pippinus rex castrum nominatum ²⁵ reaedificavit, ibi ²⁶ Francos misit ²⁷ Aquitaniam continendo ²⁸, similiter et in Biturigas ²⁹ Francorum ³⁰ scaram collocavit. Et celebravit natalem Domini in Salmunciagum ³¹ b villam ³², et p-

VARIANTES LECTIONES.

¹ thessilo ita et deinceps 1. ² aquitaniam u. ad c. pervenit *deest* 5. ³ ad durcia 13. ⁴ lemovicas 7. (8.) 9. 12. legemodicas 13. ⁵ francia 13. ⁶ hyemis 1. 9. hiems 7. 12. ⁷ rex *deest* 1. ⁸ quae 1. 7. (8.) 9. ⁹ longlaar 1. longolare 12. ¹⁰ rex *deest* 1. rex pippinus 7. 9. ¹¹ suum *deest* 1. ¹² et nihil tunc aliud 1. 7. ¹³ franciam 7. 9. ¹⁴ caussam 1. causamque 7. 9. ¹⁵ wapharium tessilonem 1. ¹⁶ in *deest* 1. ¹⁷ carisiaco 7. 12. ¹⁸ domini et pascha in parisiaco villa anno domini 765. 9. ¹⁹ anni 764 et 765 *desunt* in 13. ²⁰ rex p. 1. 7. 9. (8.) ²¹ placitum habuit 1. 7. ²² suum *deest* 1. ²³ Et inmutavit etc. *deest* 1. ²⁴ argentonio castrum 1. argentomum castrum 7. (8.) 9. argentomachum castrum 12. ²⁵ nominatum *deest* 1. ²⁶ ibique 7. 9. ²⁷ dimisit 7. ²⁸ convivendo 1. ad aquitaniam continendam 9. ²⁹ biturgiis 1. bituricas 7. (8.) 9. 12. uituricas 13. ³⁰ francorum *deest* 1. ³¹ salmonigo villa 1. salmongiagum villam 7. salmoniaco 12. ³² villam *deest* 9.

abiuravit. Rex, dimisso in hiberna exercitu ¹, ad hiemandum ² in villa Lonclare ³ consedit, atque ibi natalem Domini ac pascha celebravit. Facta est autem eo ⁴ tempore tam valida atque aspera hiemps, ut inmanitate frigoris nullae ⁵ praeteritorum annorum hiemi videretur posse ⁶ conferri.

ANNALES EGINHARDI.

DCCLXIV.

Rex Pippinus, distracto ⁷ in diversa animo propter duo bella, Aquitanicum ⁸ iam olim susceptum, et Baioaricum ⁹ propter Tassilonis ducis defectionem suscipiendum, populi sui generalem conventum habuit in Wormacia civitate. Dilataque in futurum expeditione, illo anno domi se continuit. Hiemavitque in villa Carisiaco, atque in ea natalem Domini et sanctum paschalis festi sollemne ¹⁰ celebravit. Eodem anno ¹¹ eclipsis ¹² solis facta est primo die ¹³ Non. Iun. hora sexta.

DCCLXV.

Hoc anno rex Pippinus domi se continuit, neque propter Aquitanicum bellum, quamvis nondum finitum, regni sui terminos egressus est, sed generalem populi sui conventum in Attiniaco ¹⁴ villa, hiberna ¹⁵ Aquisgrani habuit ¹⁶, ubi et ¹⁷ natalem Domini et pascha celebravit.

DCCLXVI.

Pippinus rex propter conficiendum Aquitanicum bellum conventu ¹⁸ Aurelianis habito, in Aquitaniam profectus, destructum ¹⁹ a Waifarum Argentomagum ²⁰ castrum reaedificat ²¹, depositoque ²² ibi necnon et in ²³ Biturica civitate Francorum praesidio, regreditur, natalemque ²⁴ Domini Salmonciaci ²⁵, pascha vero Gentiliaci ²⁶ celebravit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ e. in b. 7. 3? ² hiemandum 2. ³ longlare 7. ⁴ hoc 7. ⁵ nulli 7. ⁶ *deest* 2. ⁷ dicttracto 4. ⁸ A. scilicet 7. 3? ⁹ baioariorum 2. ¹⁰ sanctum pascha cel. 7. sanctam paschalis festi solennitatem 5. 6. ¹¹ eodem anno *deest* 2. ¹² eclipsis 1. 4. ¹³ II. non iun. 3. 4. 5. primo die *deest* 2. ¹⁴ atiniaco 2. ¹⁵ hiberna 1. ¹⁶ Attiniaco villa habuit. hibernum tempus aquisgrani fuit 5. ¹⁷ ubi 3. 5. ibi et 6. ¹⁸ c. in 7. 3? ¹⁹ destructum 2-7. ²⁰ argentum magnum 5. ²¹ reparat 7. 5? ²² dispositoque 2-7. ²³ in *deest* 2. 4. et ibi et in 7. ²⁴ natalem 7. ²⁵ salmontiaco 4. salmontiaco 5. 6. ²⁶ gentiliaco 5. 6.

NOT.E.

Argentou, a meridie et occidente oppidi Château-roux.

^b Samoussy prope Lugdunum-Clavatum.

DCCLXVII.

Orta quaestione ¹ de sancta Trinitate et de sanctorum imaginibus inter orientalem et occidentalem ecclesiam, id est Romanos et Graecos, rex Pippinus, conventu in ² Gentiliaco villa congregato ³, synodum de ipsa quaestione habuit; eoque peracto ⁴, ad bellum praedictum conficiendum post natalem Domini in Aquitaniam proficiscitur. Et per Narbonam iter agens, Tolosam ⁵ adgressus coepit ⁶, Albiensem et Gavuldanum ⁷. ⁸ pagus in deditionem accepit. Et Viennam reversus, postquam ibi et paschalis festi sacra peregit, et exercitum a labore refecit, iam prope aestate confecta, mense Augusto ⁹ ad reliquias belli profectus est; et Bituricam veniens, conventum more Francico ¹⁰ in campo egit ¹¹. Indeque ¹² ad Garonnam ¹³ fluvium accedens ¹⁴, castella multa et petras atque ¹⁵ speluncas, in quibus se hostium manus plurima defendebat, coepit, inter quae praecipua fuere Scorialia ¹⁶, Torinna ¹⁷ et ¹⁸ Petrocia. Reversusque ¹⁹ Bituricam, exercitum in hiberna ²⁰ dimisit, ipse ²¹ ibi considens ²² natalem Domini celebravit. Eo anno Paulus papa Romanus defunctus est, cuius rei nuntius ibi ad regem pervenit.

DCCLXVIII.

Rex Pippinus cum primum ad bellum gerendum tempus congruum esse videret, evocato undique exercitu, ad Santonicam ¹ civitatem contendit. Captoque ² in itinere Rimistaino ³, cum ad urbem praedictam venisset, mater et soror et nepes ⁴ Waifarrii ducis ⁵ ad conspectum eius adductae sunt. Quas cum pie susceptas ⁶ servari iussisset, ad Garonnam fluvium proficiscitur, ubi ei Erowicus ⁷ cum alia praedicti ducis sorore occurrit, in loco qui Montes vocatur, seque et illam regi tradidit. Rebus igitur aliquot prospere gestis, rex ⁸ revertitur, et in castello quod dicitur Sels ⁹ pascha celebravit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ quaestio 4. ² in deest 5. ³ pipp. gentiliaco villa congregacio 6. ⁴ eaque peracta 4. ⁵ tholosam 6. ⁶ caepit 4; cepit 2. 3. 5. 6. 7. ⁷ gavuldianum 3. gavuldensem 7. ⁸ franciaco 5. 6. ⁹ habuit vel egit 4. ¹⁰ ibique 6. ¹¹ garonam 2. garongam 4. ¹² acedens 2. ¹³ adque 2. ¹⁴ scolaria 3. 4. ¹⁵ ufrinna 4. torrinna 5. 6. ¹⁶ atque 4; deest 7. ¹⁷ reversus 4. ¹⁸ hybernia 7. ¹⁹ ipse vero ibi 3. ipse autem ibi 6. ²⁰ moratus 7. ²¹ sattonicam 4. ²² capto 4. ²³ rimastamo 6. ²⁴ nepesque 7. 3? ²⁵ regis 6. ²⁶ deest 6. ²⁷ eberwicus 7. eworwicus 3. ²⁸ deest 3. ²⁹ fels 2.

¹ *Le Gévaudan*, pagus antiquus Gabalorum in Arvernens. Vales. p. 213.

² Rocca hodieque in Italia castellum montanum audit, exempli gratia, Rocca del Papa in monte Albano, et quam plurima in Apennino.

³ *Scorailles, Turenne. Peyrusse.* BOUQUET.

⁴ Locus Valesio et Bouqueti incognitus.

⁵ Aut *Seltz* in Alsatia aut locus quidam Aquitaniae.

scha ¹ in Gentiliaco ². Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXVII

Tunc habuit domnus Pippinus rex ¹ in supradicta villa synodum magnum ² inter Romanos et Graecos de sancta Trinitate ³ vel de sanctorum imaginibus, et postea perrexit iter peragens partibus ⁴ Aquitaniae per Narbonam, Tolosam coepit, Albiensem similiter necnon et Gavuldanum ⁵; et sanus reversus est in patriam, et celebravit pascha in Vienna ⁶ civitate. Et in eodem anno in mense Augusto iterum perrexit ⁷ partibus ⁸ Aquitaniae, Bituricam usque venit, ibi synodum fecit cum omnibus Francis solito more in campo, et inde iter peragens, usque ad Garonnam ⁹ pervenit, multas roccas ¹⁰ ^b et speluncas conquaesivit ¹¹, castrum Scorialiam ¹² ^c, Torinnam ¹³, Petrociam ¹⁴, et reversus est Bituricam, ibique nuntiatum est de obitu Pauli papae, et ibi celebravit natalem Domini ¹⁵. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXVIII.

Domnus Pippinus rex iter faciens, et Remistagnum ¹ coepit, ad Sanctones civitatem usque pervenit, et ² ibi captam ³ matrem Waipharii et sororem eius et neptas ⁴ eius ⁵, usque ad Garonnam; inde perrexit in loco qui dicitur Montis ⁶ ^d. Ibi Herowicus ⁷ veniens cum illa alia sorore Waipharii ducis, et inde sanus reversus, pascha celebravit in castra qui ⁸ dicitur Sels ^e. Iterum iter adsumens ⁹ cum domna Bertradane regina ad Sanctones ¹⁰ civitatem pervenit, ibique domna Bertra-

VARIANTES LECTIONES.

12. ¹ pascha similiter. *cetera desunt* 1. ² gentiliaco anno q. 767. 9. ³ rex deest 1. rex pippinus 7. 9. ⁴ magnam 1. ⁵ sancta ciuitate 1. ⁶ in partibus 1. 9. ⁷ gwaldanum 1. gavaldanum 7. gavaldanum 12. galuldandum 13. ⁸ bienna 13. ⁹ perexit saepius 5. ¹⁰ ad partes 1. ¹¹ usque a garonnam civitas pervenit 13. ¹² rockas 1. ¹³ conquisivit 1. 7. (8) 9. ¹⁴ scoram 1. ¹⁵ torvinam 12. ¹⁶ perotiam 1. ¹⁷ natalem domini anno 768. 9. ¹⁸ et Rhenum stagnum 1. herimstagnum 13. ¹⁹ et deest 7. 9. 12. ²⁰ capit 1. 12. ²¹ capta matre... sorore... nepti 7. 9. ²² eius et venit 1. 7. ²³ montis (*alii* Mortis) 1. ²⁴ heronicus 1. herovicus 7. hibi herohunicus 13. ²⁵ castro quod 1. 7. (8.) 9. ²⁶ assumens 1. 7. 9. 12. ²⁷ xanctones 1.

NOTÆ.

Vir cl. Guizot in Gallica annalium nostrorum versione (Collection des mémoires relatifs à l'histoire de France. Annales d'Eginhard, p. 11.) *Selles* vertit; Valesius duo ejus nominis loca recenset, *Selles en Berry* aut potius *Celle*, Cella S. Euscicii, et *Selles sur Nahon* seu potius *Celle*, Cella S. Genulphi; cum vero *Sels* non a *Cella* origine ducat, viro de historia maxime merito hac in re assentiri non possumus.

ANNALES LAURISSENSIS.

dane regina ¹ cum familia dimisit, et partibus Petrogorigo ² perrexit: et interempto Waiphario, cum triumpho victoriae ad Sanctones ³ reversus est. Ibi- que moram faciens aliquod ⁴ dies, aegrotare coepit, partibus Turonorum ⁵ revertendo perrexit ⁶, orationem ad sanctum Martinum ⁷ fecit ⁸, ad sanctum Dionysium ⁹ usque pervenit, ibique diem obiens ¹⁰ finivit 8. Kalend. Octob ¹¹. Dominus vero Carolus et Carlomannus elevati sunt in regnum, et dominus Carolus 7. Idus Octob. in Noviomio ¹² civitate, Carlomannus in Suessionis civitate similiter; et celebravit praedictus gloriosus dominus Carolus rex natalem Domini in villa quae dicitur Aquis, et pascha in Rodomo ¹³ civitate. Et inmutavit ¹⁴ se numerus annorum in ¹⁵

DCCLXIX.

Dominus Carolus gloriosus ¹⁶ rex iter peragens partibus Aquitaniae, eo quod Hunaldus ¹⁷ voluit rebellare totam Wasconiam etiam et ¹⁸ Aquitaniam, et cum paucis Francis ¹⁹ auxiliante Domino dissipata iniqua consilia ²⁰ supradicti Hunaldi; et in ipso itinere iungens se supradictus ²¹ magnus rex cum germano suo Carlomanno ²² in loco qui dicitur Duosdives ²³. Inde Carlomannus se revertendo Franciam ²⁴ iter arripiens, dominus Carolus benignissimus rex ivit ad Aequolesinam ²⁵ civitatem, et inde

[iter procedens ad Petrogoricum. Cuius partibus constituit basilicam iuxta fluvium nomen Dronam in honore beati Petri apostolorum principis, in qua post non multum temporis unum de innocentibus

VARIANTES LECTIONES.

¹ ibique dictam reginam 1. 7. ibique domina bertradam reginam 9. ² petragorico 9. ³ xanctones civitatem 1. sanctones civitatem 7. ⁴ aliquot 1. 7. (8.) 9. 12. ⁵ thuronum 1. ⁶ perrexit Orceronem ad sanctum Martinum et 1. ⁷ martynum 5. ⁸ fecit et ad 7. ⁹ dyonysium 5. ¹⁰ obiit octavo Caendas Octobris 1. ¹¹ VII. kal. 7. ¹² noviomis 1. ¹³ rodoma 9. ¹⁴ Et inmutavit etc. *hic ut saepius deest* 1. ¹⁵ *Anni 768 finis cum a. 769, 770, 771, 772 deest* in 13. ¹⁶ gloriosus 1. 7. (8.) 9. 11. gloriosissimus 5. *deest* 10. 12. ¹⁷ hunoldus 8. 9. ¹⁸ et etiam venit ad aquit. 1. ¹⁹ Francis *deest* 1. ²⁰ dissipata sunt 1. 10. dissipavit 7. 9. 12. dissipatum est iniquum consilium 11. ²¹ praedictus 1. ²² carlomano germano suo 1. ²³ ducischius 1. duosdives 7. (8.) 9. 10. 11. ²⁴ in franciam 1. 7. (8?) 10. 11. ²⁵ equolesinam 1. equolesimam 7. equolesmam 9. equolesinam 10. egolismam 11. gcolensinam 12.

^a Périgueux.

^b Noyon.

^c Carolo praeter dimidiam Aquitaniam borealis, fratri meridionali regni Francorum portio obvenit. Carolo, exempli gratia, Andegavi, Rothomagum, Noviomum, Audriaca villa, monasteria S. Bertini et Corbeisense, Valentianae, Leodium, Haristallium, Aquæ, Duria, Trajectum inferius, Gorzia, Moguntia et Wormatia, ideoque Neustriae et Austrasiae pars borealis, Frisia, certe et Thuringia cum Baioaria

A

ANNALES EGINHARDI.

Adsumptaque secum uxore atque familia sua iterum ad urbem Santonicam ¹ venit. Dimissaque ibi uxore et ² familia, cum omnibus copiis ad persequendum Waifarium ducem animum intendit, nec ³ prius destitit, quam aut caperet aut interficeret rebellantem. ⁴ Interfecto igitur duce Waifario ⁵ in territorio ⁶ Petragorico ^a, confectoque, ut sibi videbatur, Aquitanico bello, Santonas reversus est. Cumque ibi aliquantum temporis moraretur, aegritudine decubuit. In ipsa ⁷ tamen validudine ⁸ Turonos delatus, apud sancti Martini memoriam oravit. Inde cum ad Parisios venisset ⁹, 8 Kal. Octob. diem obiit; cuius corpus in basilica beati Dionisii martiris humatum est. Filii vero ¹⁰ Karlus et Karloman-

^B nus consensu omnium Francorum reges creati, et Karlus in Noviomio ¹¹ ^b civitate, Karlmannus in Suessona ¹² insignia regni susceperunt ^c. Karlusque, qui maior natu erat, Aquasgrani ¹³ profectus, ibi natalem Domini, et in Ratumago ¹⁴ civitate pascha celebravit.

DCCLXIX.

Postquam hii duo fratres patri ¹⁵ succedentes regnum inter se partiti sunt, Aquitania provincia, quae in sortem maioris natu Karli regis cesserat, remanentibus in ea transacti belli reliquiis, conquiescere non potuit ¹⁶. Nam Hunoldus ¹⁷ quidam regnum adfectans, provincialium animos ad nova molienda concitavit. Contra quem ipse, cui eadem provincia sorte obvenerat, rex Karlus cum exercitu profectus est. Sed cum fratris auxilium habere non posset, qui procerum suorum pravo consilio ne il faceret impediatur, conloquio tantum cum eo habito in loco qui Duosdives ^d vocatur, fratre in regnum suum remeante, ille Egolisenam ¹⁸ ^e Aquitaniae civitatem proficiscitur, et inde, contractis undique ¹⁹ copiis, fugientem Hunoldum persequitur ²⁰, paulumque ²¹ abfuit ²², quin caperet. Sed ille notitia locorum, in quibus regis exercitum latere poterat,

VARIANTES LECTIONES.

¹ santonicam 1. 2. 5. 6. sattonicam 4. ² ac 7. 3? uxore sua et 6. ³ neque 7. ⁴ et caperet et rebellantem quoque interficeret 7. ⁵ w. d. 7. 3? ⁶ territorio 2. ⁷ illa 5. 6. ⁸ invalidudine 5. valetudine 7. ⁹ venisset 2. ¹⁰ vero eius 7. ¹¹ noviomago 4. 5. 6. 7. ¹² suessona civitate 4. 5. 6. suessiona 7. ¹³ karolus aquasgrani 7. ¹⁴ ratumagno 6. rotoimago 2. rotomago 7. ¹⁵ *deest* 2. ¹⁶ poterat 5. ¹⁷ hunholtus 7. *ita deinceps*. ¹⁸ ergo lisenam 6. lisenam 5. ¹⁹ undique contractis 7. undique *deest* 3. ²⁰ prosequitur 7. 3? 2? ²¹ paululumque 7. 3? ²² afuit 1.

NOTÆ.

cesserunt; in Carlomanni ditione, verbi causa, monasterium Argentoilum, Parisii, Suessiones, Salmoniacum, Corbonacum, Atiniacum, Pontio, Theodonis villa, Mettæ, Viridunum, Calmuntiacum, Brocomagum, Neustriae et Austrasiae pars meridionalis, Septimania, Burgundia, Provincia, Alsatia et Alamania occurrunt.

^d Ejus situs ignoratur, ultra Rhenum in regno Carlomanni fuisse videtur, non vero in Pictonibus. ^e *Angoulême*.

ANNALES EGINHARDI.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

iiberatus est, dimissaque Aquitania Wasconiam¹ petiit, tutum se ibi fore arbitratus. Erat tunc Wasconum dux, Lupus nomine, cuius fidei se Hunoldus committere non dubitavit. Ad quem rex missa² legatione, iubet sibi perfugam reddi, ea conditione mandata, si dicto audiens sibi non fuisset³, sciret se bello Wasconiam ingressurum, neque inde prius digressurum, quam illius inoboedientiae finem inponeret. Lupus minis⁴ regis perterritus, Hunoldum et uxorem eius sine cunctatione reddidit, se quoque quaecumque imperarentur facturum spondit. At⁵ rex, donec legati quos miserat reverterentur, castellum quoddam⁶ iuxta Dornoniam⁷ a fluvium vocabulo⁸ Fronciacum⁹ b aedificat. Reversis igitur legatis, reducto perfuga, aedificato¹⁰ castello, in regnum suum regreditur¹¹; celebravitque natalem Domini in villa Duria, et pascha apud sanctum Lambertum¹² in vico Leodico^c.

sumpsit plures Francos¹ cum omni utensilia et praeparamenta² eorum³, et ibat⁴ super flumen Dornoniam⁵, et aedificavit ibi castrum⁶ qui⁷ dicitur Fronciacus⁸; et inde missos suos mittens post Hunaldum et uxorem eius ad Laponem Wasconem, dum et ibi moram fecisset⁹ una cum Francis, adductus est¹⁰ supradictum Hunaldus una cum uxore sua. Et¹¹ castrum praeparato¹² et Hunaldo recepto, reversus est in Francia¹³, et celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Duria¹⁴, et pascha in Leodico vico¹⁵ publico¹⁶. Et¹⁷ inmutavit se numerus annorum in

collocavit datum patri suo a domno papa Romano, cuius meritis et auxiliis dicebat se victorem bello fuisse multoties. Locus autem quo basilica fundata est, Brantosmis dicitur. Postea de Petrogorico et Engolesima aliisque locis sumens plures⁷.]

[qui civitatem ipsam aspiciebant 11.]

[simulque Launum, episcopum eiusdem civitatis, qui fuerat capellanus domni Pippini regis patris sui, quem ipse rex Pippinus episcopum fecerat de ipsa civitate. 11.]

[recepto Unaldo et praeparato castrum Fronciaco, rediit ad Engolesimam, ubi postulante Launo episcopo fecit in Monasterio sancti Eparchii auctoritatem praecepti de terris quae ibi sine contentione erant, id est super fluvium Tolveram, Magnacum, Iuvenacum, Vasnacum, Monterionem, Visacum, Roliacum; super fluvium Notram, Baudidanem villam, Camilon, Cavannacum, Ulciacum, Roliacum minorem, Torciacum, Sertis, Tomolatium; super fluvium Dornoniam, Montem villam, Baciacum, Triacum, Marlevam. Quod praeceptum Bartholomaeus cancellarius eius scripsit, et ipse domnus rex manu sua firmavit, et de anulo suo sigillavit. Erat eo tempore in ipso monasterio sancti Eparchii canonicalis habitus. Inde gloriosus rex Carolus reversus est in Franciam. 11.]

[ubi sanctus Lambertus martyr in corpore requiescit 9 b.]

DCCLXX.

Domnus¹² Karlus rex habuit populi sui conventum generalem¹³ in Wormacia¹⁴ civitate. Berthrada¹⁵ vero, mater regum, cum Karlomanno minore filio apud Salusiam^d locuta¹⁷, pacis causa in Italiam proficiscitur, peractoque propter quod illo profecta

VARIANTES LECTIONES.

¹ wasconiam 7. *constantier*. ² missa ocus 7. ³ idque ea conditione ut nisi dicto obediens fuisset 7. sibi audiens 4. ⁴ nimis 1. minas 2. ⁵ Ad. 2. ⁶ deest 7; quod 3. ⁷ dornoniam 5. dordoniam 2. ⁸ nomine 7. 4. ⁹ franciacum 1. 3. fronciacum 5. n. F. deest 2. ¹⁰ aedificatoque 4. 5. 6. ¹¹ revertitur 2. 5. ¹² lanbertum 2. ¹³ dominus 7. 3. *ita deinceps*. ¹⁴ generalem conventum 7. 3? ¹⁵ worcia 4. ¹⁶ berthrada 5. berthrada 6. bertharda 1. berthrada 7. ¹⁷ *comma in editone non hoc loco sed perperam post causa demum positum, sensum valde diversum reddit; lectionem nostram omnium quos ipse insperit, et, ut mihi persuasum est, reliquorum etiam codicum auctoritas tuetur.*

^a Dordogne.

^b Fronsac.

^c Lüttich.

^d *Seltz* in Alsatia; quamvis enim Schopflinus in *Alsatiæ Illustr.* T. 1, p. 706, 707, Valesium qui idem censuit, male habeat, et locum quemdam pagi Wormatiensis ad flumen Salusium prope Ingelheim intelligat, quod Carolus, Wormatiæ conventu celebra-

DCCLXX.

Tunc domnus Carolus rex habuit synodum¹⁶ in Warmatiam¹⁷ civitatem, et Carlomannus et Berta

VARIANTES LECTIONES.

¹ et insumpsit populos francos 1. ² omnibus utensilibus et praeparamentis 1. 11. omnibus utensilibus et praeparamenta 7. omni utensilio et praeparamenta 8. cum omnis generis apparatu 10. armis et utensilibus 12. ³ ipsorum et ibi super 1. ⁴ eorum ivit 7. ⁵ dernouicem 1. dordoniam 7. 9. dordonam 10. dorhdoniam 12. ⁶ castrum quod 1. 7. (8.) 9. 10. 11. 12. ⁷ frontiacus 12. ⁸ fecisset venit cum 1. ⁹ adductus et 1. ¹⁰ praepartito 1. ¹¹ franciam 1. 7. (8.) 9. 10. 11. 12. ¹² dura 1. ¹³ leako vico 1. ¹⁴ publico 5. ¹⁵ *anni huius finis ex Einh. vita Caroli paululum immutatus est in 9 b.* ¹⁶ synodum suum 7. ¹⁷ warmatia civitate 1. 7. (8.) 10. 12. *in codice 5 iam m in fine utriusque vocis erasum.*

NOTÆ.

to, non in Alsatiæ usque ascendisse videri possit, locum tamen non infra Warmatiam et in regno Caroli, sed in regno Carlomanni, ad quod Alsatiæ pertinebat, quærendum esse, omnes consentiant, qui annales nostros bene inspexerint; nam hic non de conventu Caroli, sed Carlomanni cum matre in Italiam profectura agitur.

ANNALES LAURISSENSIS.

regina iungentes se ad ^a Salossa ¹, et in eodem anno perrexit domina Berta regina per Baioariam partibus Italiae ². Et dominus Carolus rex celebravit natalem Domini in Mogontiam ³ civitatem et pascha in Haristallio ⁴. ^a Et inmutavit se numerus annorum in

^a [castro quod dicitur Salussa 9 b.]

DCCLXXI.

Tunc dominus Carolus rex synodum habuit ^a ad Valentianas ⁶ ^b, et eodem anno Carlomannus ⁷ rex defunctus est in villa quae dicitur Salmonciacus ⁸, prid. Non. Dec. ^a Dominus rex Carolus venit ⁹ ad Corbonacum ¹⁰ villam, ibique venientes Wilcharius ¹¹ archiepiscopus et Folradus ¹² capellanus cum aliis episcopis et sacerdotibus ¹³, Warinus et Adalhardus ¹⁴ comites cum aliis primatibus qui fuerunt Carlomanni ¹⁵; uxor vero Carlomanni cum aliquibus paucis Francis partibus Italiae ¹⁶ perrexit ¹⁷. Et praeclarus ac gloriosus ¹⁸ Carolus ¹⁹ rex celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Attiniacus ²⁰ et pascha in Haristallio ²¹ villa ²². Et inmutavit se numerus annorum in

^a [sepultusque est iuxta urbem Remorum in basilica beati Remigii confessoris 9 b.]

^a [et unxerunt dominum Karolum super se in regem, et obtinuit feliciter monarchiam regni Francorum. Girberga vero uxor 9 b.]

DCCLXXII.

Tunc dominus Carolus mitissimus rex ²³ sinodum ²⁴ tenuit ad Warmatiam ²⁵, et inde perrexit partibus Saxoniae prima vice, Aeresburgum ²⁶ ^c castrum coepit, ad Ermensul ²⁷ usque pervenit, et ipsum fanum

VARIANTES LECTIONES.

¹ salossen 1. salona 9. salussa 9 b. polassa 11. salussam 12. ² in partes italiae 1. 10. 11. ³ moguntia civitate 1. mogunciam civitatem 7. (8.) mogunciam 9. magoncia civitate 10. magontia 12. et celebravit dominus carolus natale et pascha in warmatia 11, ⁴ haristalho 1. heristallio 7. hare-stallio 9. heristellio 12. ⁵ Egrefius (*Egregius*) Karolus rex sinodum habuit etc. *prima verba codicis* 6. ⁶ valentinianas 1. valaentianas 5. valentinas 6. ⁷ karlomannus 6. *ita et constanter* karolus. ⁸ sal-muntiacus 4. salmanciacus 6. ⁹ dominus carolus 1. dominus carolus rex 5. d. r. karolus 6. carolus vero rex 7. (8.) 9. deinde rex karolus 10. et dominus rex karolus 11. venit autem rex karolus 12. ¹⁰ carbonam 1. corbanacum 4. 9. carbonacum 10. 11. ¹¹ vulcarius 7. willarius 9. 12. wilbarius 10. wailerius 11. ¹² fuldradus 1. fulradus 6. 7. (8.) 9. 10. folcarius 12. ¹³ episcopus ac sac. 6. ¹⁴ adalhartus 1. adalardus 7. (8.) 9. 11. adelardus 10. ¹⁵ fuerunt Caroli Magni 1. ¹⁶ ad partes italiae 1. in partes italiae 10. 11. ¹⁷ perrexit 1. 6. 7. (8.) 11. discessit 12. ¹⁸ et praeclarus et g. rex 1. gloriosus vero rex 9. et gloriosus rex 10. ¹⁹ carolus *deest* 1. ²⁰ atquia-cus 1. ²¹ haristelho 1. heristallio 7. ²² villa anno domini 772. 9. ²³ Tunc carolus rex 1. Deinde karolus rex 10. ²⁴ synodum 1. 7. 9. 10. 11. ²⁵ vurm-atiam 5. vurmactiam 6. wormatiam 9. warmactiam 10. ²⁶ heresberg 1. heresburgum 7. 9. heresburch 12. ²⁷ ermensil 1. hermensul 10. 12.

A

ANNALES EGINHARDI

est ^a negotio, adoratis etiam Romae sanctorum apostolorum liminibus, ad filios in Galliam ² revertitur. Karlus autem rex natalem Domini Mogontiaci ³ sanctumque pascha in villa Haristallio celebravit.

DCCLXXI.

Peracto secundum morem generali conventu super fluvium Scaldiam ⁴ in villa Valentianas ⁵, rex Karlus ad hiemandum proficiscitur. Cumque ibi aliquamdiu moraretur, Karlomannus frater a. d. 2 Nonas ⁶ Decembris decessit in villa Salmontiaci ⁷. Et rex ad capiendum ex integro regnum animum intendens, Carbonacum ⁸ villam venit ⁹. Ibi Wilharium episcopum Sedunensem ¹⁰ et Folradum presbiterum ¹¹ et alios plures ¹² sacerdotes, comites etiam atque primates ¹³ fratris sui, inter quos vel praecipui ¹⁴ fuere Warinus et Adalhardus ¹⁵ ad se venientes suscepit. Nam uxor eius et filii cum parte ¹⁶ optimatum in Italiam ¹⁷ profecti sunt. Rex autem protectionem eorum in Italiam quasi supervacuam patienter ¹⁸ tulit. Celebravitque natalem Domini Attiniaco ¹⁹ et pascha Haristallio ²⁰.

DCCLXXII.

Romae Stephano papa defuncto, Hadrianus ²¹ in pontificatu ²² successit. Rex vero Karlus, congregato apud Wormaciam ²³ generali conventu, Saxoniam bello adgredi statuit, eamque sine mora ingressus, ferro et igni cuncta depopulatus ²⁴, Aeresburgum ²⁵ castrum coepit, idolum ²⁶ quod Irminsul ²⁷ a Saxonibus vocabatur ²⁸ evertit. In cuius destructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit ut, propter continuam caeli serenitatem exsiccatis ²⁹ omnibus illius loci ³⁰ rivis ac fontibus, aqua ad biben-

VARIANTES LECTIONES.

¹ erat 7. ² in Galliam ad filios 4. 5. i. G. revertitur a. f. 6. ³ mogonciaci 2. mogonciaco 3. 5. 6. mogontiaci 4. in moguntiaco 7. ⁴ scaldim 7. ⁵ valentiana 7. valenciana 5. 6. ⁶ frater ad pridie Non. 1. frater ad pridie . . . 2. frater ad II. Non. 3. frater ad VI. non. 4. frater pridie non. 5. 6. frater eius pridie Non. 7; *nos igitur mutato ad in a. d. veram lectionem ante diem II. Nonas Decembris decessit, restituisse credimus.* ⁷ salmontiaci 7. 2? 3? salmotiaci 5. salmoiciaco 6. ⁸ carboniacum 2. ⁹ venit villam 4. ¹⁰ wharium seduciensem 6. ¹¹ hrbm 1. ¹² plurimos 5. ¹³ primatos 1. 2. 3. primates 4. 5. 6. 7. ¹⁴ praecipue 6. ¹⁵ adelhartus 7. ¹⁶ patre 5. ¹⁷ autem hanc eorum protectionem 7. ¹⁸ impatienter 7. ¹⁹ in attiniaco 7. 3? anti-niaco 4. ²⁰ in haristallio 7. 3? ²¹ adrianus 3. 4. 5. 6. 7. *ita deinceps.* ²² pontificatum 3-7. ²³ wormaciam civitatem 4. ²⁴ d. c. 4. 5. depopulatis cuncta 6. ²⁵ *hac vice* eresburg *ceterum ut in textu* 1. ²⁶ idolumque 7. ²⁷ irminsula saxonibus 1. yrminsul saxonibus 6. ²⁸ vocatur 5. 6. ²⁹ exiccatis 7. exsiccatu 2. ³⁰ i. i. 4.

NOTÆ.

^a Infra Leodium situm est.

^b Valenciennes.

^c Stadtberg ad Timellam.

ANNALES EGINHARDI.

dum inveniri non posset. Sed ne diutius siti confectus laboraret exercitus, divinitus factum creditur, ut quadam die, cum iuxta morem tempore meridiano cuncti quiescerent, iuxta ¹ montem qui castris erat contiguus, tanta vis aquae ² in concavo ³ cuiusdam torrentis ⁴ eruperit, ut cuncto exercitui ⁵ sufficeret. Tum ⁶ rex, idolo destructo, ad Wisuram fluvium accessit, ibique ⁷ a Saxonibus duodecim obsoles accepit. Inde in Franciam reversus, in villa Heristallio ⁸ et natalem Domini et sanctam paschalis festi solemnitatem ⁹ celebravit.

DCCLXXXIII.

Hadrianus papa cum insolentiam Desiderii regis et Langobardorum ¹ oppressionem ² ferre ³ non posset, decrevit ut ⁴ legationem ad Karlum regem Francorum mitteret ⁵, eumque sibi ⁶ atque Romanis adversus Langobardos opem ferre rogaret ⁷. Et quia id terreno itinere per Italiam fieri non poterat, eum quem miserat legatum, nomine Petrum, Romae navem ⁸ conscendere et Massiliam usque ⁹ per mare ire, atque inde terreno itinere in Franciam fecit pervenire. Qui cum ad regem in Theodone ¹⁰ villa ¹¹, ubi tunc hiemaverat, pervenisset, et ei legationis suae causam aperuisset, eadem, qua venerat, via Romam regressus ¹² est. Rex vero ¹³ rebus, quae inter Romanos ac Langobardos gerebantur, diligenti cura pertractatis, bellum sibi contra Langobardos pro defensione Romanorum suscipiendum ratus, cum toto Francorum exercitu Genuam ¹⁴ c, Burgundiae civitatem iuxta Rhodanum sitam venit. Ibi que de bello suscipiendo deliberans, copias quas secum ¹⁵ adduxerat ¹⁶ divisit, et unam partem cum Bernhardo ¹⁷ patruo suo per montem Iovis ¹⁸ ire iussit; alteram ipse ducens ¹⁹, per montem Cinisium ²⁰ Italiam intrare ²¹ contendit. Superatoque Alpium iugo, Deside-

VARIANTES LECTIONES.

¹ prope montem 7. 3? ² aquarum 3? 7. ³ concavitate 7. ⁴ e. c. 7. 3? ⁵ tunc 2? 3? 7. ⁶ ibi 1. ⁷ haristallio 7. ⁸ sanctum pascha. 7. ⁹ langobardorum 4. 5. 6. *constanter*. ¹⁰ *deest* 7. 3? ¹¹ ferret non posset 2. ¹² *deest* 7. 3? ¹³ mittere 7. 3? ¹⁴ ut sibi 7. 3? ¹⁵ ferret rogare 7. 3? ¹⁶ navim 7. 3? ¹⁷ usque massiliam 4. 5. 6. ¹⁸ thedone 5. thedonis 7. ¹⁹ reversus 6. ²⁰ *deest* 7. ²¹ gebennam 7. *genenam* civitatem 3. ²² *uno folio exciso, sequentia usque ad voces anni 775 virtute compulsi eas in codice 2. desunt*. ²³ duxerat 4. ²⁴ bernharto 7. ²⁵ *deest* 3. ²⁶ cynisium 6. cinisium 7. ²⁷ *deest* 7.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

destruxit, et aurum vel argentum ¹, quod ibi repperit ² abstulit. Et fuit siccitas magna, ita ut aqua deficeret ³ in supradicto loco, ubi Ermensul ⁴ stabat et dum voluit ibi duos aut tres praedictus gloriosus ⁵ rex stare dies ⁶ fanum ipsum ad perdestruendum ⁷, et aquam non haberent; tunc subito divina largiente gratia media die, cuncto exercitu quiescente, in quadam torrente, omnibus hominibus ⁸ ignorantibus, aquae effusae sunt largissimae, ita ut cunctus exercitus sufficienter ⁹ haberet. Tunc super Wisoram ¹⁰ fluvium venit suprascriptus magnus ¹¹ rex ¹², et ibi cum Saxonibus placitum habuit, et recepit obsides duodecim ¹³, et reversus est in Franciam ¹⁴, et celebravit natalem Domini in Haristallio ¹⁵, et pascha ¹⁶ similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXXIIII.

Tunc domnus Carolus ¹ rex ² perrexit ad hiemandum ³ in villa quae dicitur Theodone ⁴ villa ⁵; ibique veniens missus domni Adriani apostolici, nomine Petrus, per mare usque ad ⁶ Massiliam ⁷, et inde terreno ⁸ ad domnum ⁹ Carolum regem ¹⁰ usque ¹¹ perjungens ¹² invitando scilicet supranominatum gloriosum ¹³ regem una cum Francis pro Dei servitio et iustitia sancti Petri seu solatio ¹⁴ ecclesiae super Desiderium regem et Langobardos ¹⁵. Et ideo ¹⁶ maritime venit, quia viae clausae fuerunt ¹⁷ Romanis a Langobardis. Tunc domnus ac praecelsus Carolus rex consiliavit ¹⁸ una cum Francis, quid perageret ¹⁹; et sumpto consilio ²⁰, ut ita ²¹ sicut missus apostolici ²²

C

VARIANTES LECTIONES.

¹ aurum et arg. 1. ² ibi retulit 1. ³ magna et tanta quod deficeret 1. deficeret ut sup. 5. ⁴ ermenstil 1. hermensul 10. ⁵ gloriosus *deest* 6. ⁶ dies *deest* 1. ⁷ perdistruendum 5. ⁸ hominibus *deest* 6. ⁹ sufficienter 6. ¹⁰ wisoram 9. wisaram 10. *ita deinceps*. ¹¹ suprascriptus magnus *deest* 6. ¹² rex magnus 1. ¹³ duodecim *deest* 7. ¹⁴ frantiam 5. ¹⁵ haristallo 1. domini et pascha in haristallo et in numeris mutatus est annus domini 775. 9. ¹⁶ Tunc rex karolus 6. ¹⁷ carolus mitissimus rex 7. ¹⁸ hiemandum 1. ¹⁹ teodone 6. ²⁰ villa *deest* 1. ²¹ ad *deest* 1. 7. ²² maxiliam 5. arelatum 11. ²³ inde cum Reno 1. inde terreno gressu 9. i. itinere terreno 10. inde per terram 11. ²⁴ domnum *deest* 6. ²⁵ regem *deest* 1. 7. 10. ²⁶ usque *deest* 1. 6. ²⁷ coniungens 1. perveniens 6. pervenit 9. ²⁸ gloriosum *deest* 6. ²⁹ per dei servitium et iustitiam sancti petri seu solatio 6. ³⁰ longibardos 1. ³¹ et inde ³² clausae erant 6. ³³ consilium iniiit cum 1. consiliatus est: una cum 6. consilium habuit una cum 10. ³⁴ peraget 1. ageret 6. ³⁵ consilio iussit sicut 1. c. iussit ut sicut 7. ³⁶ ita *deest* 10. ³⁷ adriani papae 7. 9. missus domni apostolici adriani per verbum ipsius post 6.

NOTÆ.

¹ De torrente isto prope Oldenbeke pagam haud multum a Fontibus Lippie distantem, qui jam sours resonat *der Bullerborn* audit, cf. *Furstenbergii principis Monumenta Paderborn*. p. 216. sqq. Cujus fontis natura cum ita comparata sit, ut eum ipsum torrentem nostrum esse ambigere non liceat, Irminus quoque non Eresburgi, sed aliquot passuum milibus a Lippie fontibus orientem et meridiem versus constitisse patet. Hinc et Irminus sive Ermensul Irmini sive Arminii columnam fuisse, et verum Va-

PATROL. CIV.

rianæ cladis locum doceri videmur. Stignum vero immortalis herois et fanum in quo consisteret, magne fuisse molis, ita ut vel hodie ejus fundamenta superessent, ex eo colligitur, quod Carolus cum toto exercitu suo triduum ad minus in ejus destructione consumpsit.

^b Thionville, Diedenhofen.

^c Genf, Genève.

^d Summus Penninus, modo mons S. Bernardi major.

ANNALES LAURISSENSIS.

per verbum domni Adriani apostolici postolavit¹, ita fieret², tunc sinodum³ suprascriptus⁴ gloriosus rex⁵ tenuit generaliter⁶ cum Francis Ienuam⁷ civitatem; ibique exercitum dividens⁸ iam satus domnus⁹ rex, et perrexit ipse per montem Caenium¹⁰, et misit Bernehardum¹¹ avunculum suum per montem Iovem¹² cum aliis eius¹³ fidelibus. Et tunc ambo exercitus ad clusas¹⁴ se coniungentes¹⁵, Desiderius ipse obviam domni Caroli regis venit¹⁶. Tunc domnus¹⁷ Carolus rex una cum Francis castra metatus est ad easdem clusas; et¹⁸ mittens scaram suam per montana¹⁹, hoc sentiens²⁰ Desiderius²¹, clusas²² relinquens²³ supradictus²⁴ domnus Carolus rex una cum Francis, auxiliante Domino et intercedente beato Petro apostolo, sine laesione vel aliquo conturbio clusas apertas, Italiam introivit ipse et omnes fideles sui; et Papiam^a civitatem usque pervenit²⁵ et Desiderio incluso, ipsam civitatem obsedit. Ibiq[ue] domnus Carolus in sua castra²⁶ natalem Domini celebravit, et pascha in Roma²⁷. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXIV.

Et dum²⁸ propter defensionem sanctae Dei Romanae ecclesiae eodem anno, invitante²⁹ summo pontifice, perrexisset³⁰, dimissa marca contra Saxones, nulla omnino foederatione suscepta³¹, ipsi vero³² Saxones exierunt cum magno exercitū super confinia Francorum³³, pervenerunt usque ad castrum quod nominatur Buriaburg^b; attamen ipsi confinales de hac causa solliciti, cum³⁴ hoc cernerent, castellum³⁵ sunt ingressi. Dum igitur ipsa³⁶ Saxo-

VARIANTES LECTIONES.

¹ postulatam 1. postulavit 6. 7. 9. postulaverat 10. ² fieri 1. ³ synodum 1. 7. etc. ⁴ supradictus 1. ⁵ deest 6. 9. ⁶ rex gloriosus 7. ⁷ generaliter deest 1. ⁸ Iernein civitate 1. in Ienuina civitate 6. apud Ienuam civitatem 7. 9. in Ianuensi civitate 10. in genua civitate 11. Iebam civitatem 13. ⁹ diuidens tam factus rex d. et p. 1. dividens perrexit ipse 7. 9. 10. 11. ¹⁰ domnus deest 6. ¹¹ canisium 1. cenisium 7. (8.) 9. cinisium 10. cesusium 11. ¹² bernardum 1. 7. (8.) 9. 10. 11. ¹³ iovis 1. 7. 10. 12. ¹⁴ aliis suis f. 1. 7. (8.) 10. ¹⁵ sclusas constanter 9. ¹⁶ coniungentes 5. ¹⁷ desiderius domno carolo regi obviam ivit 1. des. i. o. domno carolo regi venit 7. (8.) 9. (regi deest), 10. 11. ¹⁸ domnus deest. 1. 6. ¹⁹ et deest 7. ²⁰ montes 1. 7. montanis 8. 9. ²¹ hos sequens 1. ²² desiderius rex 7. (8.) 9. ²³ clausas 5. ²⁴ reliquit 7. (8.) 9. 10. ²⁵ supradictus deest 6. supradictus verod. 7. 9. ²⁶ pervenit. *Hic in codd.* 8. 9. 9b. 10. 11. *inseruntur quae infra a. 774 legimus* Et dum..... voluisset. ²⁷ castris suis 1. 6. 7. in ipsa castra 9. intra sua castra 10. ²⁸ in roma pascha 1. ²⁹ Et dum..... voluisset desunt 1. 15. anno 775 habentur in 8. 9. 9 b. 10. 11. ³⁰ incltante 7. orante 10. ³¹ perrexit 6. ³² suscepta ipsi Saxones 7. suscepit. ipsi vero saxones 9. ³³ vero deest 9. 10. ³⁴ franco- rum et p. 7. 9. f. perveneruntque 11. ³⁵ cumque 6. ³⁶ castelæ 6. ³⁷ ipsa deest 6.

^a Pavia.^b Mons Bierberg, ad dextram Adarnæ ripam, prope villam Ungedanken contra Fridislarium, hodie

ANNALES EGINHARDI.

rium regem frustra sibi resistere conantem citra congressionem¹ fugavit, Ticensque² inclusum obsedit, et in obpugnatione civitatis, quia difficilis erat, totum hiberni temporis spacium multa moliendo consumpsit.

DCCLXXIV.

Dum haec in Italia gerantur, Saxones velut peroptunam³ de absentia regis nacti⁴ occasionem, contiguos sibi Hassorum⁵ terminos ferro et igni populantur. Cumque in eo loco qui nunc Frideslar^c ab incolis nominatur, basilicam a beato Bonifatio martire dedicatam incendere molirentur, atque hoc efficere casso labore conarentur, inmisso sibi divinitus pavore subitaneo, turpi⁶ trepidatione confusi, domum fugiendo revertuntur. At rex, dimisso ad obsidionem atque expugnationem Ticeni⁷ exercita, orandi gratia Romam proficiscitur. Et cum, peractis votis, inde ad exercitum fuisset reversus⁸, fatigatam longa obsidione civitatem ad⁹ deditioem compulit; quam caeterae civitates secutae, omnes se regis ac¹⁰ Francorum potestati subdiderunt. Et¹¹ rex, subacta et pro tempore ordinata Italia, in Franciam revertitur, captivum ducens Desiderium regem. Nam Adalgis¹² filius eius, in quo Langobardi¹³ multum spei habere videbantur, desperatis¹⁴ patriae rebus, relicta Italia in Graeciam ad Constantinum imperatorem se contulit, ibique in patriatus¹⁵ ordine atque honore consenuit. ¹⁶ Rex autem domum regressus, priusquam eum Saxones venisse¹⁷ sentirent, tripartitum¹⁸ in eorum regiones misit exerci-

VARIANTES LECTIONES.

¹ congressum 7. ² ticensque 7. ticensioque 4. tycinoque 6. ³ oportunam 7. 3? ⁴ nacti 7. 3? ⁵ asrorum 5. ⁶ turpi recentiore manu in a mutatum 3. ⁷ tyceni 6. ticini 7. ⁸ regressus 3. ⁹ in d. 7. ¹⁰ deest 7. ¹¹ At 7. 3? ¹² adalgisus 5. 6. 7. ¹³ langoberdi 1. ¹⁴ desperatis 3-7. ¹⁵ patriatus 1. ¹⁶ permansit recenti manu in cod. 3. additum. ¹⁷ venire 3. ¹⁸ tripartitum 3. 4. 7.

NOTÆ.

desertis. CHRONICON GOTTRIC. ex Schminkii dissertat. de episcopatu Buraburg.
^c Fritslar.

ANNALES EGINHARDI.

tum, qui incendiis ac direptionibus cuncta devastans, compluribus etiam Saxonum, qui resistere conati sunt, interfectis, cum ingenti praeda regressus¹ est².

A

ANNALES LAURISSENSIS.

norum¹ gens coepisset saeviens domos² forinsecus incendio cremare, venerunt ad quandam basilicam in loco qui dicitur Fricdislar³, quam sanctae memoriae Bonifacius novissimus martyr consecravit, atque per spiritum prophetiae⁴ praedixit, quod nunquam incendio⁵ cremaretur. Coeperunt autem idem⁶ praefati Saxones cum nimia intentione adversus eandem certare basilicam, quemadmodum eam per quodlibet ingenium igni⁷ cremare⁸ potuissent. Dum haec igitur⁹ agerentur, apparuerunt quibusdam christianis qui erant in castello, similiter¹⁰ et quibusdam paganis qui in ipso aderant exercitu, duo iuvenes in albis, qui ipsam basilicam ab igne protegabant¹¹, et propterea ibidem non poterunt neque interius neque exterius ignem accendere, nec aliquod damnum¹² eidem¹³ inferre basilicae: sed nutu divinae maiestatis pavore perterriti, in fugam conversi sunt, nemine persequente. Inventus est autem postea unus ex eisdem Saxonibus mortuus iuxta ipsam basilicam, genibus curvis adclinis supra¹⁴ pedes, habens ignem et ligna in manibus, velut ore flando eandem basilicam igni tradere voluisset¹⁵. Et revertente domno¹⁶ Carolo rege a Roma, iterum¹⁷ ad Papiam pervenit¹⁸, ipsam¹⁹ civitatem cepit, et Desiderium regem cum uxore et filia, vel cum²⁰ omni thesauro eius palatii²¹. Ibiq; venientes omnes Langobardi de cunctis²² civitatibus Italiae, subdiderunt se in dominio²³ domni gloriosi Caroli regis et Francorum. Adalghisus²⁴ filius Desiderii regis, fuga lapsus mare introit²⁵, et Constantinopolim perrexit. Tunc gloriosus domnus²⁶ Carolus rex, ipsa Italia²⁷ subiugata et ordinata, custodia²⁸ Francorum in Papia civitate dimittens, cum uxore et reliquis Francis Deo adjuvante cum magno triumpho Franciam reversus est. Et dum²⁹ pervenisset ad locum³⁰ qui dicitur Ingilinhaim³¹, mittens³² quatuor³³ scaras in Saxoniam, tres³⁴ pugnam cum Sa-

B

C

VARIANTES LECTIONES.

¹ saxonum 6 — 12. ² domos *deest* 6. ³ fridislar 7. 12. fredislar 9. friedislar 10. 11. ⁴ per spiritum prophetiae *deest* 6. ⁵ incendia 6. ⁶ iidem 7. etc. ⁷ igne 7. 9. etc. *deest* 6. ⁸ concremare 6. ⁹ igitur *deest* 6. ¹⁰ simul 5. ¹¹ protegabant propterea 7. ¹² neque aliquod dampnum 6. ¹³ hisdem 5. iisdem 9. 10. 11. ¹⁴ super 7. 9. ¹⁵ voluisset. Revertens vero domnos carolus rex 7. ¹⁶ domno *deest* 6. ¹⁷ et iterum 1. ¹⁸ pervenit 1. 7. 9. 10. ¹⁹ et ipsam 7. 9. ²⁰ filia et cum 1. 7. 10. 11. ²¹ palatii eius 1. 7. 10. 11. ²² de eis civ. 1. ²³ se dominio 5. 6. 10. ²⁴ adalgulfus 1. adalgisus 6. 10. adalgisus vero 7 (8.) 9. 11. ²⁵ intravit 1. introivit 7. 9. 11. ²⁶ domnus *deest* 6. ²⁷ italia sibi s. 7. 9. ²⁸ custodiam 1. 7. custodias 5. ordinata custodia 9. 10. custodia relicta 11. ²⁹ Et cum 1. 7. 10. ³⁰ in locum 6. 10. 11. in loco 7. 9. ³¹ ingelheim 1. ingilinhaim 6. ingelhaim 7. 9. ingilheim 11. ³² misit 1. 7. 10. 11. ³³ quatuor 5. ³⁴ saxoniam quarum tres 1. 7. saxoniam. At illi tres 9.

VARIANTES LECTIONES.

¹ reversus 6. ² est. Karolus ab Italia regrediens, dedicationem ecclesiae sancti Nazarii martyris et translationem corporis ipsius in monasterio nostro Lauresheym celebravit, anno incarnationis Domini DCCLXXIV. Cal. Sept. 7.

NOTÆ.

¹ De Ingelheimensi palatio Cæsareo cf. Schoepflini dissertationem in Commentationibus academici Theodoro Palatinæ, t. 1, pag. 300.

xonibus inierunt, et auxiliante Domino victores extiterunt; quarta vero scara non habuit pugnam, sed cum praeda magna inlaesi¹ iterum reversi sunt ad propria. Et caelebravit praefatus gloriosus² rex natalem Domini³ in villa, quae dicitur Carisiacum, similiter et pascha⁴. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXV.

Tunc pius atque⁵ praeclarus dominus⁶ Carolus rex habuit sinodum⁷ in villa quae dicitur Duria⁸, et inde iter peragens⁹ partibus Saxoniae, Sigiburgum¹⁰ castrum cepit, Aeresburgum¹¹ reaedificavit¹² super Wisoram¹³ fluvium venit in loco¹⁴ qui dicitur Brunisberg¹⁵; et¹⁶ ibi praeparabant Saxones¹⁷ bellum, volentes ripam supradicti fluminis defendere; auxiliante¹⁸ Domino et Francis decertantibus, fugati¹⁹ Saxones, Franci ambas ripas obtinuerunt, et multi Saxones ibi occisi sunt²⁰. Tunc dominus Carolus rex dividens exercitum suum, sumpsit secum quos voluit, perrexit²¹ usque Obaccrum²² fluvium. Ibi omnes²³ Austreleudi²⁴ Saxones venientes cum Hassione²⁵, et dederunt²⁶ obsides iuxta quod placuit²⁷, et iuraverunt sacramenta, sed fideles esse partibus supradicti domni Caroli²⁸ regis. Similiter inde revertente²⁹ iam dicto mitissimo³⁰ rege³¹, venerunt Angrarii³² in pago³³ qui³⁴ dicitur Bucki³⁵ una cum Brunone et reliquis optimatibus³⁶ eorum, et dederunt ibi obsides³⁷ sicut Austrasii. Et inde re-

VARIANTES LECTIONES.

¹ illaesi 1. 7. etc. ² gloriosus *deest* 6. ³ domini et pascha in carisiaco villa anno 775. 9. ⁴ *Hinc inde in codice* 5. *scriptura karolus obtinet.* ⁵ ac 1. ⁶ dominus *deest* 6. rex dominus karolus 15. rex karolus 6. ⁷ synodum 1. 6. ⁸ duria iter tunc p. 1. ⁹ agens 15. ¹⁰ sigisburgum 7. 10. ¹¹ heresburgum 7. 9. 11. ¹² reedificavit 6. ¹³ wisoram 10. 15. wiseram 9. ¹⁴ in locum 1. 6. 15. ad locum 10. 14. ¹⁵ brunisberc 15. brunisburg 10. brunisburgo 11. ¹⁶ et *deest* 15. ¹⁷ se saxones ad b. 15. ¹⁸ fugientibus saxonibus 1. 7. 9. fugati sunt saxones 5. vagantibus saxonibus 6. fugantibus saxones 8. fugatis saxonibus 10. fatigatis saxonibus 15. ¹⁹ multique saxones ibi occisi sunt. Domino adiuvante franci victores extiterunt. Amen. *ita desinit codex* 15. ²⁰ voluit et perrexit 1. 7. 9. etc. ²¹ obacrum 1. abocrum *correctum* abodrum 5. obaccrum 6. obacrum 7. 9. 10. 11. ²² auctores saxonum venientes cum hassionibus 1. ²³ austreleudi saxoniam 7. a. saxonium 10. ²⁴ cum bassione 5. cum hasione 6. cum mansione 9. cum assione 11. cum hassion 10. cum hussinon 12. ²⁵ hassione dederunt 9. ²⁶ placuit regi 9. ²⁷ caroli *deest* 1. ²⁸ regis karoli 6. ²⁹ inde iam revertente m. 1. revertendo 6. ³⁰ mittissimo regi 6. ³¹ m. domno rege 1. 7. ³² angarii 6. 11. ³³ bago 5. ³⁴ quod 1. ³⁵ buckhi 1. buki 7. bocki 8. bachim 10. bocensi 11. ³⁶ optimatibus 6. ³⁷ d. obsides 1. d. obsides ibi 7.

DCCLXXV.

Cum rex in villa Carisiaco hiemaret, consilium iniit, ut perfidam ac foedifragam Saxonum gentem bello adgrederetur, et eo usque perseveraret, dum aut victi christianae religioni subicerentur¹, aut omnino tollerentur. Habitoque apud Duriam villam generali conventu, Rheno quoque² transmissa, cum totis regni viribus Saxoniam petiit, et primo statim impetu^B Sigiburgum³ castrum⁴, in quo⁵ Saxonum praesidium erat⁶, pugnando coepit. Aeresburgum aliud castrum a Saxonibus destructum munivit⁷, et in eo Francorum praesidium posuit. Inde ad Wisoram fluvium veniens, in eo loco qui Brunisberg⁸ ^b vocatur, congregatam Saxonum multitudinem offendit, quae eum transitu⁹ fluminis arcere conabatur. Sed frustra. Nam in prima congressione pulsus fugatique sunt, et magnus eorum numerus ibidem interfectus est. Et⁹ rex, amne trajecto, cum parte exercitus ad Ovacrum¹⁰ fluvium contendit, ubi ei Hessi¹¹, unus e¹² primoribus Saxonum, cum omnibus Ostfalais¹³ occurrens, et obsides quos rex imperaverat dedit, et sacramentum fidelitatis iuravit. Inde regresso¹⁴, cum in pagum qui Bucki¹⁵ ^c vocatur pervenisset, Angrarii¹⁶ cum suis primoribus occurrerunt, et sicut Ostfalai, iuxta quod¹⁷ imperaverat, obsides ac sacramenta dederunt¹⁸. Interea pars exercitus quam ad Wisoram dimisit, in eo¹⁹ loco qui Hlibeki²⁰ ^d vocatur castris positus, incaute se agendo²¹ Saxonum fraude circumventa atque decepta est. Nam cum pabulatores Francorum circa nonam diei horam reverterentur in castra, Saxones eis, quasi et ipsi eorum socii essent²², sese miscuerunt, ac sic

VARIANTES LECTIONES.

¹ *ita constanter codices medii aevi fere omnes, editores subiicere, traicere, etc. ex suo ingenio receperunt.* ² renoque 4. ³ arcem 7. ⁴ qua 7. ⁵ erat praesidium 6. ⁶ munitur 4. ⁷ brunisberc 4. brunisberg 5. 7. ⁸ a transitu 7. ⁹ tunc rex 6. ¹⁰ ovacrum 4. 5. obacrum 6. 7. ¹¹ hesso 7. hesuwinus e 4. esswinus e 5. hessumus e 6. ¹² ex 7. 3? ¹³ ostfalais 3? 7. ostfalais 5; *reliqui constanter ut in textu.* ¹⁴ reversus 7. ¹⁵ buchi 3? 5. 6. 7. ¹⁶ angarii 4. 5. 6. ungarii 3. ¹⁷ quod rex i. 7. ¹⁸ obsides dederunt et sacramenta iuraverunt 7. ¹⁹ *deest* 3. 7. ²⁰ hudbeki 1. 2. 3. 4. 7. hudbechi 5. 6. *utrumque ex hlibeki corruptum esse patet.* ²¹ incaute agens 5. 7. ²² s. essent eorum 3? 7.

NOTÆ.

^a Sigiburgum nec Sigeberg, nec ut V. Cl. Wigand in libro *Die Vorzeit, ein Taschenbuch für 1824*; p. 79. sqq. vult, Sigburg seu Segburg ad Dimelam, sed castrum iam destructum, in rupe præcisa ad confluentes Ruræ et Lennæ. Fossas ibi antiquas adhuc conspici, ex D. Moller commentatione *Über Hohen-syberg* Dortmund, an. 1804, didici.

^b Prope Huxaram, de quo Monumenta Paderbornensia et D. Wigandi dissertationem modo laudatam conferas. Anno 1295 ab Ottone episcopo Paderbor-

nensi et Adolfo et Alberto comitibus Swalenbergicis funditus eversum est, cum eo usque abbatum Corbeiensium castrum et sedes nonnunquam fuisset. Mons est altus, præruptus, fossis compluribus, quarum nonnullæ *Sachsengraben*, id est fossæ Saxonum audiunt, munitus.

^c In quo mons der *Bückeberg* et oppidum principale *Bückeberg*, Wilhelmo comite suo apud externas quoque gentes nobilitatum.

^d Hodie *Lidbach*, ad occidentem *Mindæ*.

ANNALES EGINHARDI.

Francorum castra ingressi sunt; dormientesque ac semisonnos adorti¹, non modicam incautae multitudinis caedem fecisse dicuntur. Sed vigilantium ac viriliter resistentium virtute repulsi², castris excesserunt, et ex pacto quod inter eos in³ tali necessitate fieri poterat, discesserunt. Quod cum regi fuisset adlatum, quanta potuit celeritate adcurrens, fugientium terga insequutus⁴, magnam ex eis prostravit multitudinem⁵; et tum demum Westfalaorum⁶ obsidibus acceptis, ad hiemandum in Francia⁷ revertitur.

DCCLXXVI.

Regi domum revertenti nuntiatur, Hruodgaudum⁸ Langobardum⁹, quem ipse¹⁰ Foroiuliensibus¹¹ ducem dederat, in Italia res novas moliri, et iam conplures¹² ad eum civitates defecisse. Ad quos motus comprimendos cum sibi festinandum iudicaret, strenuissimum quemque¹³ suorum secum ducens, raptim Italiam¹⁴ proficiscitur, Hruodgaudoque¹⁵ qui regnum adfectabat interfecto, civitatibus quoque, quae ad eum defecerant, sine dilatione¹⁶ receptis, et in eis Francorum comitibus constitutis, eadem qua venerat velocitate¹⁷ reversus est. Cui vix Alpes transgresso occurrerunt¹⁸, qui nunciarent, Aeresburgum castrum¹⁹ a Saxonibus expugnatum, ac praesidium Francorum quod in eo posuerat expulsum; Sigiburgum aliud castellum oppugnatum quidem, sed, non captum, eo²⁰ quod hii qui in eo causa praesidii²⁰ fuerant constituti, facta eruptione incautos atque obpugnationi intentos Saxones a tergo invaserunt²¹, et plurimis interfectis reliquos non solum oppugnationem dimittere, sed etiam fugere compulerunt, palantesque ac dispersos ad Lippiam²² usque fluvium persecuti sunt. Haec cum regi adlata

VARIANTES LECTIONES.

¹ dormientesque aggressi 7. ² compulsi 3. 7. ³ ex 3? 7. ⁴ insecutus 2—7. ⁵ m. p. 7. p. ex eis magnam multitudinem 3. ⁶ hac quidem vice westfalorum, in sequentibus autem ut in textu scribitur 1. ⁷ franciam 3. 4. 5. 6. 7. ⁸ hyuodgaudum 3. ⁹ ruodgaudum 4. ¹⁰ hruodgaudum 5. ¹¹ rodgaudum 6. ¹² rotgaudum 7. ¹³ langobardorum 2. 5. ¹⁴ deest 7. ¹⁵ foroviniensibus 6. ¹⁶ cum plures 5. ¹⁷ quandam 4. 5. 6. ¹⁸ r. in italiam 7. 3? ¹⁹ hyuodgaudoque 3. ²⁰ ruotgaudoque 4. ²¹ rudgaudoque 6. ²² rotgaudoque 7. ²³ dilatatione 2. ²⁴ velocitate venerat 4. ²⁵ veloci 2. ²⁶ occurrerunt ei qui 4. 5. 6. ²⁷ arcem—expugnatam -- ea 3? 7. ²⁸ praesidii causa 3—7. ²⁹ invasere 3. ³⁰ lipiam 1. 5. ³¹ libiam 2.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

vertente¹ praefato rege, invenit aliam partem de suo exercitu super fluvium Wisora, continentes ripam quam iussi fuerant². Saxones cum ipsis pugnam fecerunt in loco, qui dicitur Lidbach³, et Franci Deo volente victoriam habuerunt, et plures ex ipsis⁴ Saxones⁵ occiderunt. Hoc audiente domno Carolo rege, iterum super Saxones cum exercitu irruens, et⁶ non minorem stragem ex eis⁷ fecit, et praedam multam conquisivit super Westfalaos⁸, et obsides dederunt, sicut et alii⁹ Saxones; et tunc obsidibus¹⁰ receptis, et praeda multa adsumpta¹¹, et praeter ter stragem Saxonum factam¹², supradictus domnus¹³ Carolus rex ad propria reversus est, auxiliante Domino, in Franciam. Tunc audiens, B quod Hrodgaudus¹⁴ Langobardus¹⁵ fraudavit fidem suam, et omnia sacramenta rumpens, et voluit¹⁶ Italiam rebellare, tunc illis in partibus cum aliquibus Francis¹⁷ domnus Carolus rex iter peragens, et caelebravit natalem Domini in villa quae dicitur Scladdistat¹⁸. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXVI.

Tunc domnus¹⁹ Carolus rex Italiam ingressus est partibus²⁰ Foroiulensium petens²¹, Hrodgaudus occisus est, et supradictus domnus²² Carolus rex ad²³ Tarvisium²⁴ civitatem pascha caelebravit, et captas civitates²⁵ Foroiulem, Tarvisium²⁶ cum reliquis civitatibus quae²⁷ rebellatae²⁸ fuerant: et disposuit eas omnes per Francos, et iterum cum prosperitate et victoria reversus est in Franciam. Tunc nuntius veniens, qui²⁹ dixit³⁰ Saxones rebellantes³¹, et omnes obsides suos dulgtos³², et sacramenta rup-

VARIANTES LECTIONES.

¹ revertendo 6. ² quam iussi fuerant deest 6. ³ lidpach 1. liddach 5. diddach corr. lidbach 6. lidbad 7. lidbah 8. 9. 10. litca 11. ⁴ ex ipsis deest 1. 7. 11. ⁵ saxonibus 9. de saxonibus 11. ⁶ irruens et deest 1. et deest 7. 9 ⁷ ex ipsis 1. 7. ⁸ westphaleos 1. westfalos 6. ⁹ et illi alii s. 7. 9. ¹⁰ et cum aliis obsidibus 1. ¹¹ assumpta 1. 6. 9. sumpta 7. ¹² et pariter strage s. facta 1. 7. et ter stragiae saxonum facta 6. et tertio facta strage saxonum 11. in 10. deest; in 5. syllaba ter deest. ¹³ supradictus domnus deest 6. ¹⁴ ruodgaudus 1. rodhgaudus et rodgaudus 5. rotgaudus 7. 9. 11. rodgaudus 10. ita et infra. ¹⁵ longibardus 1. ¹⁶ rumpens voluit 7. 9. ¹⁷ francis tunc carolus 1. ¹⁸ scladistat 7. 9. scladistath 8. sclezistat in elisatio 9 b. selexeistat et pascha in Elizatio 12. domnus et alia similia hic et aliis in locis desunt 6. ¹⁹ domnus deest 1. rex ut praediximus ad Papiam civitatem venit et sub festinatione in partibus Foroiulensium iter direxit Ann. Mett. in narratione de Aeresburgi oppugnatione Ann. Mett. Reginonem sequuntur. ²⁰ est per partes fori iulii iter peragens 1. ²¹ pergens 6. 7. (8.) 9. cum partes foroiulensium peragrasset 10. ²² supradictus domnus deest 1. 6. ²³ apud 1. 7. ²⁴ tarvisium hic et infra 7. 11. tarvisium 9 tharvisium 10. ²⁵ captis civitate foro iulii tarvisio 1. ²⁶ foroiulensem 7. foroiulium 10. ²⁷ et quae 5. ²⁸ rebellarent 1. rebellatae erant 6. ²⁹ qui deest 1. 7. 9. etc. ³⁰ venit et dixit 5. ³¹ rebellare 1. rebellasse 5. 10. rebellatos 6. 9. ³² dulgtos et deest 1. dultos 6. tultos 9.

NOTÆ.

^a Schletstadt in Alsatia.

ANNALES LAURISSENSIS.

A

ANNALES EGINHARDI.

ta¹ et Aeresburgum castrum per mala ingenia² et iniqua placita, Francos exinde suadentes exiundo³; sic Aeresburgum⁴ a Francis derelictum, muros et opera⁵ destruxerunt⁶. Inde pergentes voluerunt de Sigiburgi⁷ similiter facere; auxiliante Domino Francis eis⁸ viriliter repugnantibus nihil praevaluerunt. [Dum enim⁹ per placita eos, qui infra ipsum castrum custodes erant, includere¹⁰ non potuissent, sicut fecerunt alios qui in aliud castellum¹¹ fuerant, coeperunt pugnare et machinas praeparare, qualiter per virtutem potuissent illud capere, et Deo volente, petrarías¹² a quas praeparaverunt¹³ plus illis damnum¹⁴ fecerunt, quam illis qui infra castrum residebant. Cum enim vidissent, quod eis non proficeret, praeparaverunt etiam clidas¹⁵ b ad debellandum per virtutem ipsum castellum. Sed Dei virtus, sicut iustum est, superavit illorum virtutem, et quadam die cum bellum praeparassent adversus christianos qui in ipso castro residebant, apparuit manifeste gloria Dei supra domum ecclesiae quae est infra ipsum castrum¹⁶, videntibus illis¹⁷ tam aforis, quam etiam¹⁸ et deintus, ex quibus multi manent usque adhuc; et dicunt vidisse¹⁹ instar duorum scutorum colore rubeo flammantes et agitantés supra ipsam ecclesiam: et cum hoc signum vidissent pagani qui aforis erant, statim confusi sunt, et magno timore perterriti, coeperunt fugere ad castra²⁰, et omnis multitudo eorum in pavore concussi fugam arrepti²¹, alii ab aliis se invicem²² interficiebant. Qui enim retro propter pavorem aliquem²³ C respiciebant, inflgebant²⁴ se lanceis eorum, qui ante illos fugiebant²⁵ et in humeris portabant, et alii

VARIANTES LECTIONES.

¹ rumpere 1. ² malum ingenium 6. ³ suadendo exire ab ipsis francis 1. ⁴ heresburgo... derelicto 7. ⁵ opera saxones d. 7. 9. ⁶ destruxerunt. Et inde 8. 9. (10.) (11.) ⁷ sigiburgo 1. sigisburgo 7. 8. 9. 10. ⁸ eis deest 7. (8.) 9. 10. 11. ⁹ Dum enim... servos suos. deest 1. et in ann. Einhardi, Fuld. et Til. Hinc apparet, totam hanc narrationem, quae praeterea in diversis codicibus diverso loco collocata legitur, non pro genuino textu habendam, sed a quodam rerum perito exemplo suo, unde codices 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. fluxerunt, post annum 788, in margine adiectam esse. In cod. 5. 6. 7. non post secundum inde sed post primum inseritur « destruxerunt inde. Dum enim servos suos pergentes. Inde voluerunt, » in codicibus 8. 9. 10. 11. 12. post similiter facere, utrobique minus recte. In codice 13. omnia huius anni post est in Franciam una cum annis 777. 778. 779. desunt. ¹⁰ includere 7. ¹¹ alium castellum 7. alio castello 6. ¹² petraríae 7. ¹³ praeparaverant 6. ¹⁴ damni 6. ¹⁵ clidos 7. ¹⁶ basilicam infra ipsum castrum constitutam 6. ¹⁷ vid. multis 6. 7. 9. vid. cunctis 10. ¹⁸ etiam deest 6. ¹⁹ vidisse se 7. ²⁰ ad castrum 5. ²¹ fugam arripientes 7. fuga arrepta 5. ²² se ab invicem 5. ²³ aliquem deest 6. ²⁴ inflgebant 6. ²⁵ inflgebant lanceas eorum, quos in humeris portabant in corpora antecedentium 9. propter pavorem, ab antecedentibus lanceis condodiebantur 11. fugebant 5.

a Tormenta lapidibus jaciendis.
b Crates.

NOTÆ.

¹ regi nuntiarentur 7. ² saxoniam petere statuit, contractisque copiis 7. ³ saxoniam 2. 5. ⁴ conabantur 7. ⁵ perverteret 3? 5. 6. 7. ⁶ et 7. ⁷ ac quasi e. s. veniam p. 7. 3? ⁸ et cum 3. ⁹ exstructo 3. ¹⁰ deest 2. ¹¹ haristallo 3? 7.

c In loco Lippstadt fuisse existimo.

ANNALES EGINHARDI.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

diversis ictibus inter se sunt percussi¹ et divina ultione iudicati. Et quantum super Dei eos virtus propter salutem² christianorum operata est, nullus narrare potest; attamen quantum illi plus pavore perterriti fuerunt, tanto magis christiani confortati omnipotentem Deum laudaverunt, qui dignatus est suam manifestare potentiam super servos suos.] Et inde fugam arripientes Saxones, persecuti sunt eos Franci, interficientes illos usque ad flumen³ Lippiam, castro salvato; et cum victoria reversi sunt Franci. Et cum pervenisset dominus Carolus rex Wormatiam, et omnes istas causas⁴ audiens⁵, coniunxit sinodum ad eandem civitatem: et ibi placitum publicum tenens, et consilio⁶ facto, cum Dei adiutorio sub celeritate et⁷ nimia⁸ festinatione Saxonum caesas⁹ seu¹⁰ firmitates subito introivit. Et¹¹ Saxones perterriti¹², omnes ad locum ubi Lippia consurgit venientes ex omni parte, et¹³ reddiderunt patriam per wadium¹⁴ omnes¹⁵ manibus eorum, et sponponderunt se esse christianos, et sub ditioni¹⁶ domni Caroli regis et Francorum subdiderunt. Et¹⁷ tunc dominus Carolus rex una cum Francis reaedificavit¹⁸ Aeresburgum castrum denuo¹⁹, et aliud²⁰ castrum super Lippiam, ibique venientes Saxones una cum uxoribus et infantibus innumerabilibus²¹ multitudo baptizati sunt²², et obsides, quantos iam dictus dominus rex eis²³ quaesivit, dederunt, et perfecta supradicta castella et disposita²⁴ per Francos scaras²⁵ b residentes et ipsa custodientes²⁶, reversus est dominus rex²⁷ in Franciam, et caelebravit natalem Domini in Haristallo²⁸, et pascha in villa quae dicitur Niumaga²⁹ c. Et inmutavit se numerus annorum in

C

DCCLXXVII.

Rex prima veris adspirante temperie Noviomagum profectus est, et post celebratam ibidem paschalis festi sollemnitate, propter fraudulentam Saxonum promissionem, quibus fidem habere non poterat, ad locum qui Paderbrun¹ vocatur generalem populi sui conventum in eo habiturus, cum ingenti exercitu in Saxoniam profectus est. Eo cum venisset, totum perfidae gentis senatum ac populum, quem ad se venire iusserat, morigerum ac fallaciter² sibi devotum invenit. Nam cuncti ad eum venerunt³ praeter Widichindum⁴, unum ex⁵ primoribus Westfalaorum, qui multorum sibi facinororum conscius, et ob id regem veritus⁶, ad Sigifridum⁷ Danorum regem profugerat. Ceteri qui venerant, in tantum⁸ se regis potestati⁹ permi-

DCCLXXVII.

Tunc dominus Carolus rex sinodum publicam²⁹ habuit ad Paderbrunnen³¹ prima vice; ibique³² convenientes³³ omnes Franci, et ex omni parte Saxoniae undique³⁴ Saxones convenerunt³⁵, excepto quod Widochindis³⁶ rebellis extitit³⁷ cum paucis aliis³⁸: in³⁹

VARIANTES LECTIONES.

¹ sunt perpassi 6. 7. 8. 9. ² dei v. p. s. ch. super eos 7. ³ usque flumen 5. fluvium 1. 7. (8.). ⁴ causas istas 5. ⁵ audisset 6. ⁶ concilio 1. 7. ⁷ celeritate et *deest* 6. ⁸ nimia et 1. ⁹ casas 7. 9. terras 10. ¹⁰ caesas seu *deest* 1. ¹¹ Tunc Saxones 7. 9. ¹² saxones per terras 1. ¹³ et *deest* 7. ¹⁴ wadium 1. wadimoniam 9. ¹⁵ omnibus 1. 7. omnem in 9. ¹⁶ ditione 1. 6. 7—9. etc. ¹⁷ et *deest* 1. 6. ¹⁸ reedificavit 1. reedificavit 6. ¹⁹ denuo *deest* 1. ²⁰ alium 6. ²¹ et in numerabilibus 6. innumerabilibus 1. ²² baptizata est 6. ²³ eis *deest* 1. de eis 6. ab eis 7. 9. 10. ²⁴ perfectis supradictis castellis et dispositis 1. 7. 9. (10.). ²⁵ scaras 6. ²⁶ scaris residentibus et ipsas custodientibus 7. (10.). ²⁷ dominus rex *deest* 1. ²⁸ haristallo 1. aristallo 5. ²⁹ niomaga 1. neumaga 7. ³⁰ publicam 1. 5. ³¹ apud Paderbrunnen 1. ³² venientes 1. ³³ convenientesque ibi 6. ³⁴ saxoniae undique *deest* 1. ³⁵ convenerunt *deest* 1. ³⁶ vindobundis 1. widochindis 7. widochinus 9. widochindus 8. ³⁷ rebellis restaret 1. ³⁸ aliis *deest* 1. ³⁹ et in 7. 9. 10.

VARIANTES LECTIONES.

¹ paderbrunno 2. padabrunno 3. patherbrunno 4. padabrunno 5. 6. paderbrunna 7. ² facilius 2. venerant 4. ³ winichindum 4. windichinum 6. widikindum 7. ⁴ e 3? 7. ⁵ v. r. 4. 5. 6. ⁶ sigifridum 2. ⁷ ita 7. ⁸ potestate 3.

NOTÆ.

^a Munimenta ex arboribus stratis.
^b Scaras, nostrum *Schaar*, turma.

^c *Nimwegen*.

ANNALES LAURISSENSIS.

partibus Nordmanniae ¹ confugium fecit una cum sociis suis. Etiam ad eundem ² placitum ³ venerunt Sarraceni de partibus Hispaniae ⁴, hii ⁵ sunt Ibinalarabi et filius Deiuzefi ⁶, qui et latine Ioseph nominatur, similiter et ⁷ gener eius, ibique multitudo Saxonum baptizati sunt ⁸, et secundum morem illorum omnem ingenuitatem et alodem ⁹ manibus dulgitum ¹⁰ fecerunt ¹¹, si amplius inmutassent ¹² secundum malam consuetudinem eorum, nisi conservarent ¹³ in ¹⁴ omnibus christianitatem, vel fidelitatem supradicti ¹⁵ domni Caroli regis et filiorum eius vel Francorum. Et ¹⁶ celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Dotciacum ¹⁷, et pascha in Aquitania ¹⁸, et ¹⁹ in villa ²⁰ Cassinogilo ²¹; et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXVIII.

Tunc ²² domnus Carolus rex ²³ iter peragens ²⁴ partibus ²⁵ Hispaniae ²⁶ per duas vias; una ²⁷ per Pampilonam ²⁸, per quam ipse supradictus magnus rex perrexit usque Caesaraugustam; ibique venientes de partibus Burgundiae et Austriae ²⁹, vel Baioariae, seu Provinciae ³⁰ et Septimaniae ³¹, et pars Langobardorum ³², et coniungentes ³³ se ad supradictam civitatem ex ³⁴ utraque ³⁵ parte exercitus, ibi obsides receptos de Ibinalarabi et de Abutauro ³⁶ et de multis Sarracenis, Pampilonam ³⁷ destructa, Hispani ³⁸ Wascones ³⁹ subiugatos, etiam et Nabarro ⁴⁰, reversus ⁴¹ in partibus ⁴² Franciae. Et cum audissent Saxones, quod domnus Carolus rex et Franci tam longe fuissent ⁴³ partibus Hispaniae, per suasio-

* [motus precibus et querelis christianorum, qui erant in Hispania sub iugo Sarracenorum, cum exercitu Hispaniam intravit 9 b.]

** [His innumerabilibus legionibus Hispania tota contremuit 9 b.]

VARIANTES LECTIONES.

¹ nordmanniae 5. normanniae 7. 9. ² ad idem 1. 7. 10. ³ placitum hoc vocabulo incipit codex 2. ⁴ hispaniae scilicet ibinalakabe 1. ⁵ hi 5. 7. etc. ⁶ de vizosi 1. diuzezi 5. deiuzevi 6. ⁷ similiter et 1. 5. 6. 7. 8. 9. 10. nominatur et gener eius Alaruiz 11. vocem alarviz non nisi repetitum alarabi esse persuasus sum, lectionem codicis 2 simile dedit et pro corrupta habeo. ⁸ baptizata est 1. ⁹ alodum 7. 9. hereditatem 9 b. ¹⁰ dulgitum 1. dultum 7. ¹¹ fecere 1. ¹² mutassent 7. ¹³ conservassent 7. 9. ¹⁴ in deest 1. ¹⁵ supradicti deest 1. ¹⁶ et rex 1. celebravit rex 7. ¹⁷ doriaicum 1. dorciacum 7. dociacum 9. ¹⁸ equitania 6. ¹⁹ et deest 1. 5. 6. 7. etc. ²⁰ et villa in 1. ²¹ villa quae dicitur cassinogila 1. ²² Hic incipit codex 5. ²³ agens 6. ²⁴ in partes 1. ²⁵ partibus italiae 5. ²⁶ unam 7. ²⁷ pampilonem 1. 6. ²⁸ austrasiae 9. ²⁹ provintiae 5. ³⁰ septimanae 1. ³¹ langobardorum coniungentes 7. ³² et ex 7. ³³ unaque 1. ³⁴ receptos Derbanalambi et Drabatauro 1. ³⁵ pampilonem 2. destructa 1. 5. 6. 7. 8. 9. etc. ³⁶ hispanis wasconibus subiugatis... nabarris 1. ³⁷ hispanos et wascones 7. 9. ³⁸ navarros 7. ³⁹ Reversus... et cum 2. reversus est 1. 7. ⁴⁰ in partes 1. ⁴¹ essent in p. 6.

A

ANNALES EGINHARDI.

sere ¹, ut ea condicione tunc veniam accipere ² mererentur, si ³ ulterius sua statuta violarent, et patria et libertate privarentur ⁴. Baptizata ⁵ est ex ⁶ eis ibidem maxima multitudo, quae se, quamvis falso, christianam fieri velle promiserat. Venit in eodem loco ac tempore ⁷ ad regis praesentiam de Hispania ⁸ Sarracenus ⁹ quidam nomine Ibinalarabi ¹⁰ cum aliis Sarracenis sociis suis, dedens se ac civitates, quibus eum rex Sarracenorum praefecerat. Idcirco rex, peracto memorato conventu, in Gallia reversus ¹¹, natalem Domini in Dutciaco ¹² villa, pascha vero in Aquitania apud Cassinoilum ¹³ celebravit ¹⁴.

B

DCCLXXVIII.

Tunc ex ¹⁵ persuasione praedicti Sarraceni spem capiendarum quarundam in Hispania civitatum haud frustra concipiens, congregato exercitu, profectus est ¹⁶, superatoque in regione Wasconum Pyrinei ¹⁷ iugo, primo Pompelonem ¹⁸ Navarrorum ¹⁹ oppidum adgressus, in deditionem accepit. Inde Hiberum ²⁰ amnem vado traiciens, Caesaraugustam ²¹ praecipuam illarum partium civitatem accessit, acceptisque quos Ibinalarabi ²² et Abuthaur ²³, quosque alii quidam Sarraceni obtulerunt ²⁴ obsidibus, Pompelonem ²⁵ revertitur. Cuius muros ²⁶, ne rebellare posset, ad solum usque destruxit, ac regredi statuens, Pyrinei saltum ingressus est. In cuius summitate Wascones ²⁷ insiditis conlocatis, extremum agmen adorti, totum exercitum magno tumultu perturbant ²⁸. Et licet Franci Wasconibus tam armis quam animis praestare viderentur, tamen et iniquitate locorum et genere inparis pugnae inferiores effecti sunt. In hoc certamine plerique ²⁹ aulicorum, quos rex copiosi praefecerat, interfecti sunt, direpta impedimenta, et ³⁰ hostis propter notitiam locorum statim ³¹ in di-

VARIANTES LECTIONES.

¹ submisere 7. ² percipere 3. ³ ut si 7. ⁴ privarent 1. 2. carerent (aperte ex emendatione) 3. privarentur 4. 5. 6. 7. ⁵ baptizata 2? 3? 7. ⁶ cum 5. ⁷ venit iisdem et 1. et t. 7. tempore 2. ⁸ ispania 2. ⁹ saracenus 2? 7. ¹⁰ Ebinalarabi 5. 6. Abenalarabi 9. (vid. *ibid.* lin. 18. quod et Chesnium et Bouquetum effugit) ¹¹ in galliam reversus 2. 3. 7. in galliam conversus 4. 5. 6. in franciam 9. ¹² ducciaco 5. duciaco 2. 3. 9. duniaco, *al.* duciaco, *ms.* dutcia 7. ¹³ cassinoilum 2. 3. 7. cassinoildum 6. cassinogilum 9. ¹⁴ celebravit. In qua villa natus est ei filius ex Hildegarde regina, quem ex sacro fonte Hludovicum nominaverunt 7. ¹⁵ rex 3? 7. 9. ¹⁶ c. e. p. est *desunt* 7. ¹⁷ pyrenei 3? 6. 9. pirynei 4. pyrenaei montis 7. ¹⁸ pampelonem 2? 9. ¹⁹ navarorum 3. navarorum 6. ²⁰ iberum 7. 9. hyberum 5. ²¹ caesaraugustanam 5. ²² quos sibilalarabi 2. quos abenalarabi 9. quos ibnalarabi 7. ²³ abithaur 9. abittahur 6. ²⁴ dederunt 7. ²⁵ murum 9. 3. ²⁶ w. s. 4. 5. 6. ²⁷ perturbabant magno tumultu 9. ²⁸ plurimi 7. ²⁹ et dir. imp. 7. ³⁰ *deest* 9.

NOTÆ.

* Douzy in pago Mosomagensi, prope Sedan. Cf. Vales. l. c. p. 182, 183.

b Casseneuil in pago Aginnensi. *Ibid.* p. 151.

ANNALES EGINHARDI.

versa dilapsus est. Cuius vulneris acceptio ¹ magnam partem rerum feliciter in Hispania ² gestarum in corde regis obnubilavit. Interea Saxones, velut occasione nacti, sumtis armis ad Rhenum usque profecti sunt. Sed cum annem traicere non possent, quicquid a Diutia ³ a civitate usque ad fluentem ⁴ Mosellae vicorum villarumque fuit, ferro et igni depopulati sunt. Pari modo sacra profanaque pessumdata. Nullum aetatis aut sexus ⁵ discrimen ira hostis fecerat, ut liquido appareret, eos non praedandi, sed ultionem ⁷ exercendi gratia Francorum terminos introisse. Cuius rei nuncium cum rex apud Autesiodorum ⁸ civitatem accepisset, extemplo ⁹ Francos orientales ¹⁰ atque Alamannos ¹¹ ad propulsandum hostem festinare iussit: Ipse caeteris copiis dimissis, Heristallium ¹² villam, in qua hiemare constituerat ¹³, venit. At Franci et ¹⁴ Alamanni qui contra Saxones missi erant, magnis itineribus ad eos ire contendunt, si forte in finibus suis eos invenire possent. Sed illi, iam re peracta, revertebantur ad sua. Quorum vestigia sequuti qui a rege missi fuerunt, in pago Hassiorum super fluvium Adernam iter agentes invenerunt ¹⁵, eosque statim in ipso fluminis vado adorti, tanta strage ceciderunt ¹⁶, ut ex ingenti multitudiue ipsorum vix pauci domum fugiendo ¹⁷ pervenisse dicantur.

DCCLXXIX.

At rex de Heristallo, ubi hiemaverat et ubi natalem Domini ac sanctum pascha celebraverat, prima veris temperie movens, Compendium ^b venit. Et cum inde, peracto propter quod venerat negotio, revertisset ¹⁸, occurrit ei Hildibrandus ¹⁹ dux Spoletinus ²⁰ cum magnis muneribus in villa Wircinia-co ¹¹ c. Quem et benigne ²² suscepit ²³, et muneribus donatum in ducatum suum remisit. Ipse animo ad Saxoniam expeditionem intento, Duriam venit, habitoque iuxta morem generali conventu, Rhenum in eo loco qui Lippeham ²⁴ d vocatur, cum exer-

VARIANTES LECTIONES

¹ accepti 1. 2. 4. 5. 6. accepti dolor 7. accepti recordatio 3? 9; cum hoc loco substantivum desideretur, reiectis codicum 7. et 9. coniecturis, una o littera addita sensum restituendum censui. ² in inspania 2. ³ nacti 3-10. ⁴ diucia 6. diucia 5. 9. duitia 7. ⁵ fluente 3? 9. flumen 7. ⁶ sexus seu sacra rum virginum 7. ⁷ ultionis exercendae 9. ⁸ antesiodorum 1. 9. autisiodorum 4. 5. 6. autefoderum 3. altissiodorum 7. ⁹ exemplo 1. extimulo 4. 5. 6. ¹⁰ or. fr. 4. 5. 6. ¹¹ alemannos 7. 9. ¹² haristallium 3. 9. ita constanter. ¹³ hyemaret 9. ¹⁴ atque 9. ac 6. ¹⁵ repererunt 9. reppererunt 3. ¹⁶ cecidere 7. ¹⁷ suendo 1. ¹⁸ revertetur 3? 9. ¹⁹ hildebrandus 2. 3. 6. 7. 9. hiltibrandus 5. ²⁰ spoletanus 3. 5. 7. 9. spoltitanus 6. ²¹ wirtiniaco 3. ²² quem benignissime 3. 9. ²³ recepit 3. 9. ²⁴ lippehan 2. lipphean 3. lippiam 4. lippia 5. 6. 7.

^a Duitz contra Coloniam.

^b Compiègne.

^c Situs ejus nec Valesio nec Bouqueto exploratus; quod si non Virisiacum, Verzy, prope Rhemos sit,

A

ANNALES LAURISSENSIS.

nem ¹ supradicti Widokindi ² vel ³ sociorum eius secundum consuetudinem malam iterum rebellati sunt ⁴, et nuntiatum est hoc ⁵ domno rege ⁶ Carolo ad Autesiodorum ⁷ civitatem. Tunc praedictus domnus rex mittens scaram ⁸ Franciscam, ut sub velocitate festinaret ad resistendos supradictos Saxones ⁹: sed illi rebelles ad Renum usque Diviciam ¹⁰ pervenerunt, tunc praedantes secus Renum ¹¹, et multas malitias facientes, ecclesias Dei incendentes in sanctimonialibus ¹², et quod fastidium generat enumerandi ¹³. Et cum ¹⁴ subito audientes de reversione domni Caroli regis, et de scara eius quam misit obviam ¹⁵ illis, tunc a Saxonibus dimisso Reno, reversi sunt per Logenehi ¹⁶ e partibus ¹⁷ Saxoniae, et scarae ¹⁸ Francorum non ¹⁹ occurrerunt obviam eis, sed vestigium eorum ²⁰ observantes, consecuti sunt eos super fluvium, cuius vocabulum est Adarna ²¹, in loco qui dicitur Lihesi ²² f. Ibi pugna ²³ incepta et valde ²⁴ bene finita, auxiliante Domino Franci victores extiterunt; et multitudo Saxonum ibi occisi ²⁵ sunt, et fugientes ²⁶ cum magno contumelio ²⁷ reversi sunt Saxoniam ²⁸. Et caelebravit supradictus ²⁹ clementissimus rex natalem Domini in villa quae dicitur ³⁰ Haristallo ³¹, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXIX.

Tunc domnus Carolus rex iter peragens partibus Niustriae ³², et ³³ pervenit ³⁴ usque in villa ³⁵ quae dicitur Compendio ³⁶; et tunc iterum revertendo partibus ³⁷ Austriae, obtulit se Hildebrandus ³⁸ dux

VARIANTES LECTIONES.

¹ suassionem 2. ² vindekindi 1. widokindi corr. widokingi 2. widokingi 3. widukindi 4. widochindi 5. widichindi 6. withochindi 7. widechinni 9. widochindi 10. 11. widikindi 12. ³ w. et sociorum 1. 7. etc. ⁴ rebellaverunt 5. ⁵ hoc deest 5. ⁶ regi 1. 5. 6. 7. ⁷ annosiodorum 1. authisiodorum 5. autisiodorum 6. 7. etc. ⁸ scaram francorum velociter et festinanter ad resistendum supradictis saxonibus ad 1. ⁹ francorum ut sub festinatione curreret ad resistendum saxonibus, sed illi rebelles pervenerunt usque diuciam 6. ¹⁰ diucam 1. diuciam 2. 3. diutiam corr. diuciam 5. diuciam 6. dureciam 7. duitiam 8. duitium 9. ¹¹ renum constanter in codicibus quos ipse inspezi 2. 5. 6. ¹² sanctimonialibus grassati (et) quod 1. 7. cum sanctimonialibus 9. ¹³ numerandi 6. ¹⁴ Tum subito 7. ¹⁵ eius. Misit obviam 2. ¹⁶ longenhri 1. loinahi 5. loginahi 6. longenehi 7. longene 8. 11. lingonem 9. logene 10. ¹⁷ partes 1. ¹⁸ scara 2. ¹⁹ non deest 9. ²⁰ ipsorum 1. ²¹ adarnia 7. ²² liesi 5. liesu 6. ²³ L. in pugna 2. ²⁴ valde deest 6. ²⁵ occisa et reliqui 1. ²⁶ et reliqui 7. ²⁷ contumelia magna 5. magna contumel a 1. 6. ²⁸ in saxoniam reversi sunt 1. ²⁹ supradictus deest 7. ³⁰ villa quae dicitur deest 6. ³¹ haristalhio 1. ³² neustriae 7. niustriae corr. austriae 6. ³³ et deest 6. 7. ³⁴ pervenerunt in 1. ³⁵ villam 5. 6. ³⁶ compendium 1. ³⁷ per partes 1. ³⁸ hiltibrandus 6.

NOTÆ

certe in itinere Compendio Duriam quærendum.

^d In conflente Lippia et Rheni.

^e Pagus ad Loganam, Lahngau.

^f Poeta Saxo ad hunc annum Battenfeld vocat.

ANNALES LAURISSENSIS.

Spolitinus¹ cum multa munera² in praesentiam³ supradicti magni regis, in villa qui⁴ vocatur Virciniacum⁵, et fuit sinodus in villa nuncupantem⁶ Duria, et iter actus est⁷ in⁸ partibus Saxoniae. Ad Lippeham⁹ transitur¹⁰ Renu fluvius¹¹, et Saxones voluerunt resistere in loco qui¹² dicitur Bohholt¹³ a. Auxiliante Domino, non praevaluerunt, sed abinde fugientes, reliquerunt omnes firmitates eorum, et Francis aperta est via, et introeuntes in Westfalaos¹⁴, et¹⁵ conquesierunt¹⁶ eos omnes. Reliqui¹⁷ qui ultra Wisora¹⁸ fuerunt¹⁹, cum se iunxisset dominus Carolus rex ad locum qui dicitur Medofulli²⁰ b, ibi dederunt obsides, et denuo²¹ sacramenta firmantes; et tunc²² reversus est suprascriptus gloriosus rex in Francia²³. Et celebravit natalem Domini in Wormatiam civitatem²⁴, et pascha similiter. Et immutavit se numerus annorum in

DCCLXXX.

Tunc dominus Carolus rex iter peragens ad dispondendam Saxoniam, ad Aeresburgum pervenit, et inde ad locum ubi Lippia consurgit, ibique sinodum tenens, inde iter peragens partibus Albiae fluvii, et in ipso itinere omnes Bardongauenses²⁵ et multi de Nordleudi²⁶ d baptizati sunt in loco qui dicitur Orhaim²⁷, ultra Obacro fluvio. Et pervenit usque ad supradictum fluvium, ubi Ora²⁸ e confluit in Albia²⁹, ibi omniaque³⁰ disponens³¹ tam Saxoniam quam et Slavos³², et³³ reversus est supradictus praeclearus rex in Francia³⁴. Tunc sumpto consilio, ut iter peragens³⁵ orationis causae³⁶ partibus Romae, una cum uxore sua domna Hildegarda³⁷ regina. Et celebravit natalem Domini in Papiam civitatem³⁸. Et immutavit se numerus annorum in

VARIANTES LECTIONES.

¹ spoletanus 1. spolitanus 6. 7. 9. ² multis muneribus 1. 5. 6. 7. etc. ³ praesentia 1. 5. 6. 7. etc. ⁴ quae 1. 5. 6. 7. etc. ⁵ wirciniacum 1. 5. 7. etc. ⁶ irciniacum 6. ⁷ villa quae dicitur 1. nuncupante 5. 7. nuncupata 6. ⁸ peregrit 1. 6. peractum est 6. peractus est 7. ⁹ in deest 1. 5. 6. 7. etc. ¹⁰ lippeam 5. lippaham 7. ¹¹ transito rheno flumine 1. ¹² transitu 2. transitus 5. tr. r. fl. deest 6. ¹³ que 2. ¹⁴ buoholz 1. bohholz 5. bohholz 6. bohholz 8. hocholz 9. bolhoz 10. botolz 11. ¹⁵ westualahos 1. westfaluos 2. westualos 6. ¹⁶ et deest 5. 7. ¹⁷ conquisierunt 1. 5. 7. etc. ¹⁸ reliquis 7. ¹⁹ wisora deest 2. wisoram 6. 7. etc. ²⁰ reliqui quidem wisore fuerunt 1. ²¹ medofuldi 1. ²² et dein 1. et deinde 5. 6. denuo deest. 7. ²³ f. denuo reversus 7. ²⁴ franciam 1. 7. etc. frantiam 6. ²⁵ wormatia civitate 1. 6. 7. etc. ²⁶ bardoganenses 1. bardogavenses 7. ²⁷ nordilendis 1. nordleudi 5. nortelendi 6. ²⁸ orcheim 1. orthaim 5. orahim 7. ²⁹ ubi obacrum fluit 7. ³⁰ albiam 1. ³¹ ibique omnia 7. ibi omnia 1. ³² desponens 2. ³³ tam sclavoniam quam saxoniam 1. ³⁴ et deest 1. 5. 6. 7. etc. ³⁵ franciam 1. 5. 6. 7. ³⁶ perageret 1. 5. 7. ageret 6. ³⁷ causa 1. 5. 6. etc. ³⁸ Hildegarda 6. ³⁹ papia civitate 1. 6.

A

ANNALES EGINHARDI.

citu¹ traiecit. Cui cum Saxones in quodam² loco qui Buocholt³ vocatur, vana spe ducti resistere temptarent, pulsifugatique⁴ sunt. Et⁵ rex Westfalaorum regionem ingressus, omnes eos in dedicationem accepit. Inde ad Wisuram veniens, castris positus in loco nomine Midufulli⁶, stativa per aliquot dies habuit. Ibi Angrarii⁷ et Ostfalai venientes, et obsides dederunt, et sacramenta iuraverunt. Quibus peractis, rex trans Rhenum Wormaciam⁸ civitatem in hiberna⁹ se recepit.

DCCLXXX.

Inde, cum primum temporis oportunitas ad idem¹⁰ visa est, iterum cum magno exercitu Saxoniam¹¹ profectus est, transiensque per castrum¹² Aeresburgum, ad fontem Lippiae venit, ubi castrametatus, per aliquot dies moratus est. Inde ad orientem itinere converso, ad Ovacrum¹³ fluvium accessit. Cui cum ibi omnes¹⁴ orientalium partium Saxones, ut iusserat, occurrissent, maxima eorum multitudo in loco qui Orheim¹⁵ appellatur, solita simulatione baptizata est. Profectus inde ad Albiam, castrisque in eo loco, ubi Ora¹⁶ et Albia conflunt, ad habenda stativa conlocatis, tam ad res Saxonum qui ceteriorem¹⁷, quam et Sclavorum¹⁸ qui ulteriorem fluminis ripam incolunt, componendas operam inpendit. Quibus tunc pro tempore ordinatis atque dispositis, in Franciam reversus est; initoque consilio, orandi ac vota solvendi causa Romam statuit proficisci, sumptisque secum uxore ac liberis, sine mora in Italiam profectus est, celebravitque natalem Domini Ticeni¹⁹, atque ibi²⁰ residuum hiemis manendo complevit²¹.

VARIANTES LECTIONES.

¹ in eo l. q. l. v. c. exercitu *desunt* 9. ² in eo 4. 5. 6. ³ buocholt 6. 9. ⁴ fagatique 1. fatigatique 5. ⁵ deest 9. ⁶ medufulli 9. nudufulli *al.* midufulli *al.* medufulli 7. ⁷ angarii 2. 7. angari 9. ungarii 5. ⁸ in W. 7. ad W. 9. ⁹ c. hibernatum 7. ¹⁰ arridere 3. 4. 5. 6. adesse 9. ¹¹ in saxoniam 7. 9. ¹² arcem 9. ¹³ obacrum 9. ¹⁴ omnium 3? 9. omnes *deest* 6. ¹⁵ horheim 6. 9. orcheim *al.* horheim 7. ¹⁶ hora 3. 5. 6. 9. ¹⁷ ceteriorem 1. exteriorem 9. ¹⁸ quam ad sclavorum 7. quam a sclavorum 4. q. et sicavorum 6. ¹⁹ ticini 3. 4. 5. 6. 7. 9. ²⁰ deest 1. ²¹ mansit 3? 9.

NOTÆ.

^a *Boholt*, ad fluvium Aa, a septentrione loci Lippaham.

^b In toto Wiserae cursu nonnisi *Mul-beke* prope Rinteln et Polle, regni Hannoverani castrum, aliquam vocis Medofulli similitudinem referunt.

^c Pagi Bardengo incolæ, qui magnam ducatus Lu-

neburgensis partem complectebatur; vicus ejus principalis tum Bardenwich erat.

^d Id est Saxones transalbiani, Nordalbingi.

^e *Die Ohre*: non procul ab ejus cum Albia confluentibus hodie oppidum Wolmirstadt situm est.

Inde Romam veniens, honorifice ab Hadriano papa susceptus est. ¹ Et cum ibi sanctum pascha celebraret, baptizavit idem pontifex filium eius Pippinum ², unxitque eum ³ in regem. Unxit etiam et Hludewicum ⁴ fratrem eius, quibus et coronam ⁵ inposuit. Quorum maior, id est Pippinus, in Langobardia, minor vero, id est Hludewicus ⁶, in Aquitania rex constitutus est. Rege vero Roma digresso ac Mediolanum veniente, Thomas eiusdem urbis archiepiscopus ⁷ baptizavit ibi filiam eius nomine Gislam ⁸, et de sacro fonte suscepit. Quibus gestis, in Franciam reversus est. Sed cum Romae esset, convenit inter ipsum atque Hadrianum pontificem, ut simul legatos mitterent ad Tassilonem Baioariae ⁹ ducem ¹⁰, qui eum commonerent de sacramento, quod Pippino regi et filiis ¹¹ eius ac Francis iuraverat, scilicet ut subiecti et oboediens eis esse deberet. ¹² Electi ac directi sunt in hanc legationem de parte pontificis Formosus ¹³ ac Damasus ¹⁴ episcopi, et de parte regis Richolfus ¹⁵ diaconus atque Eberhardus ¹⁶ magister pincernarum. Cui cum, ut ¹⁷ inssi erant, cum memorato ¹⁸ duce loquuti essent ¹⁹, in tantum cor eius emollitum est, ut diceret, se statim velle ad regis properare praesentiam, si sibi tales obsides dentur ²⁰, sub quibus de sua salute dubitare nulla sit necessitas. Quibus datis, sine cunctacione apud Wormaciam ad regem venit, sacramentum quod iabebatur iuravit ²¹, obsides duodecim qui imperabantur sine moradedit, quos Sindbertus ²², Reginensis episcopus de Baioaria, in Carisiaco ad conspectum regis adduxit. Sed idem dux domum reversus, non diu in ea quam promiserat fide permansit. Rex autem in eadem villa hiemem transiens ²³, et natalem Domini et pascha eodem in loco ²⁴ celebravit ²⁵.

Et supradictum iter peragens ¹, celebravit pascha in Roma. Et ibi baptizatus est ² domnus Pippinus, filius supratitulati ³ domni Caroli magni regis, ab Adriano papa, qui et ipse eum ⁴ de sacro fonte suscepit, et duo filii supradicti domni Caroli regis inuncti ⁵ sunt ad regem ⁶ a supradicto pontifice; hii sunt domnus Pippinus et domnus Hludowicus ⁷ reges; domnus Pippinus rex ⁸ in Italiam, et domnus Hludowicus rex in Aquitaniam ⁹. Et inde revertente domno Carolo rege, Mediolanis civitate ¹⁰ pervenit, et ibi baptizata est filia eius domna Gisola ¹¹ ab archiepiscopo nomine Thoma ¹², qui et ipse eam a sacro baptismo ¹³ manibus suscepit ¹⁴. Et ab inde reversus est in Franciam. Et tunc missi sunt duo missi ¹⁵ ab apostolico supradicto ¹⁶, hii sunt Formosus ¹⁷ et Damasus ¹⁸ episcopi, ad Tassilonem ¹⁹ ducem una cum missis domni Caroli regis ²⁰, his nominibus, Riculfum ²¹ diaconem et Eborhardum ²² magister ²³ pincernarum, ad commendandum et contestandum, ut reminisceret ²⁴ priscorum sacramentorum suorum, ut ²⁵ non aliter faceret, nisi sicut ²⁶ iureiurando iam dudum promiserat ad partem ²⁷ domni Pippini regis et ²⁸ domni Caroli magni regis vel ²⁹ Francorum. Et tunc consensit Tassilo ³⁰ dux Baioariorum, ut sumptos obsides a domno rege Carolo, et tunc ³¹ veniret ³² ad eius praesentiam; quod et domnus praefatus rex non rennuit ³³. Et coniungens se supradictus dux in praesentiam piissimi regis ad Wormaciam ³⁴ civitatem, ibi renovans sacramenta, et dans duodecim obsides electos, ut omnia conservaret ³⁵, quicquid domno Pippino regi ³⁶ promiserat iureiurando, in causa supradicti domni Caroli regis vel fidelium suorum; qui et ipsi obsides recepti sunt in Carisiacum villa ³⁷ de manu Sindberti ³⁸ episcopi. Sed non diu praefatus dux Tassilo promissiones quas fecerat conservavit. Et celebravit praedictus domnus gloriosus rex natalem Domini in supradictam villam ³⁹ Carisiacum ⁴⁰, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

VARIANTES LECTIONES.

VARIANTES LECTIONES.

¹ deest 7. ² P. e. f. 7. ³ deest 3. 9. ⁴ hludowicum 7. loydwicum 5. ludewicum 4. 6. ludovicum 9. *ita et insequentibus fere constanter* ⁵ corona 1. ⁶ id est Hludewicus deest 9. idem — idem 3. ⁷ episcopus 9. ⁸ gisilam 5. 6. ⁹ d. B. 3. 4. 6. 9. ¹⁰ filii 1. ¹¹ ut subiecti eis esset et obediens 3. ut subiectus esset ac obediens 9. ut eis s. e. ac o. Bq. ¹² formosus 5. 6. 7. 9. ¹³ damasius 6. ¹⁴ ricolphus 3. ¹⁵ eburhardus 2. 3. 4. eberhartus 9. ¹⁶ cum quae iussi 7. ¹⁷ commemorato duci 9. ¹⁸ locuti fuissent 9. ¹⁹ darentur 5. 7. dentur obsides 3? 9. ²⁰ sacramentum q. i. iuravit deest. 1. ²¹ sindberdus 1. suidbertus Bq. ²² transiens idem ac codicum 3? 4. 5. 6. 7. 9. transigens. ²³ e. i. loco deest 7. ²⁴ celebravit. Hisdem diebus defuncto Guichardo abbate coenobii sancti Germani, Robertus in regimine subetituitur 7.

¹ Et rex carolus s. i. p. 1. 7. ² est deest 2. ³ supradicti 1. 5. 6. 7. etc. ⁴ eum deest 2. ⁵ uncti 1. ⁶ in regem 5. in reges 1. 7. ⁷ hlodowicus 6. lodouicus 1. ⁸ rex usque rex deest 1. ⁹ hludow. in aquit. 2. hlodowicus rex in equitania 7. ¹⁰ mediolanum civitatem 1. ¹¹ gistola 1. gisola 7. ¹² dioma 1. ¹³ sacro fonte 6. 7. baptismo 1. 5. ¹⁴ fonte levavit 6. ¹⁵ missi duo 1. ¹⁶ supradicto scilicet f. 1. ¹⁷ formosus 5. ¹⁸ damanus 1. ¹⁹ thassilonem 1. tessilonem 6. ²⁰ regis scilicet richolfus diaconem et eberhartus munere pincernario 1. ²¹ ruculfum 6. ²² eberaldum 7. ²³ magistrum 5. 6. 7. ²⁴ remisceretur 5. ²⁵ et ut non 1. 5. 6. 7. etc. ²⁶ nisi ut 1. 6. ²⁷ ad partem deest 5. ²⁸ domni pippini regis et deest 6. ²⁹ vel deest 1. ³⁰ tesilo 6. ³¹ carolo tunc 7. ³² veniet 2. veniret deest 6. ³³ renuit 1. 7. ³⁴ vurmaticam 5. vurmaticam 6. warmaciam 7. ³⁵ conservare 1. conservarent 2. ³⁶ domnus pippinus rex 2. ³⁷ carisiaca uilla 1. ³⁸ simberti 1. sinberti 2. 3. 5. 6. ingberti 7. ³⁹ villam deest 2. ⁴⁰ supradicta civitate carisiaca 1.

Tunc dominus Carolus rex iter peragens, Renum transiens ¹ ad Coloniam, et synodum ² tenuit ubi Lippia consurgit. Ibi que omnes Saxones venientes ³, excepto rebellis Widochindus ⁴, etiam illuc convenerunt ⁵ Nordmanni ⁶ missi Sigifridi ⁷ regis ⁸: id est Halptani ⁹ cum sociis suis. Similiter et Avari illuc convenerunt, missi a Cagano et Iugurro. ¹⁰ Ibi peracto placito, reversus est dominus Carolus rex in Franciam. Et cum reversus fuisset, statim iterum Saxones solito more rebellati sunt, suadente Widochindo. ¹¹ Et ignorante hoc domno Carolo rege, misit missos suos Adalghisum ¹² et Gailonem ¹³ atque Woradam, ut moverent exercitum Francorum et Saxonum super Slavos paucos, qui rebelles fuerant ¹⁴. Et supranominati missi in via audientes, quod Saxones rebellati fuissent ¹⁵, coniungentes supradictam scaram, iruerunt super Saxones ¹⁶, et nullum mandatum exinde fecerunt domno Carolo rege ¹⁷. Et commiserunt bellum cum Saxonibus, et fortiter pugnantes, et multos Saxones interementes ¹⁸, victores extiterunt ¹⁹ Franci. Et ceciderunt ibi duo ex ipsis missis, Adalgisus et Gailo, in monte qui dicitur Sundal ²⁰. Hoc audiensque ²¹ dominus Carolus rex, una cum Francis quos sub celeritate coniungere potuit, illuc perrexit, et pervenit usque ad locum ubi Alara ²² confluit in Wisora. Tunc omnes Saxones iterum convenientes, subdiderunt se sub potestate supradicti domno rege ²³, et reddiderunt omnes malefactores ²⁴ illos, qui ipsud ²⁵ rebellium maxime terminaverunt, ad occidendum, quatuor milia quingentos; quod ita et factum est, excepto Widochindum ²⁶, qui fuga lapsus ²⁷ est ²⁸ partibus Nordmanniae ²⁹. Haec omnia peracta ³¹, reversus est praefatus dominus rex in Francia. Et celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Teodone-villa ³² et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

Aestatis initio, cum iam propter pabuli copiam exercitus duci poterat, in Saxoniam eundem, et ibi, ut in Francia quotannis ¹ solebat, generalem conventum habendum censuit. Traiectoque apud Coloniam Rheno, cum omni Francorum exercitu ad fontem Lippiae venit, et castris ibi ² positus, per dies non paucos ibidem moratus est. Ubi inter cetera negotia etiam ³ legatos ⁴ Sigifridi ⁵, regis Danorum, et quos ad se ⁶ Caganus et Iugurro, principes ⁷ Hunorum, velut pacis causa miserunt, et audivit et absolvit ⁸. Cumque, conventu completo, trans Rhenum in Galliam se recepisset, Widochindus ⁹, qui ad Nordmannos ¹⁰ profugerat, in patriam reversus, vanis spebus Saxonum animos ¹¹ ad defectionem concitavit. Interea regi adlatum ¹² est, quod Sorabi Sclavi, qui campos inter Albim ¹³ et Salam interiacentes incolunt, in fines Thuringorum ¹⁴ ac Saxonum, qui eis erant contermini, praedandi causa fuissent ingressi, et direptionibus atque ¹⁵ incendiis quaedam loca vastassent. Qui, statim accitis ad se tribus ministris suis, Adalgiso camerario ¹⁶ et ¹⁷ Geilone ¹⁸ comite stabuli et ¹⁹ Worado comite palatii, praecepit, ut sumptis secum orientalibus Francis atque Saxonibus, contumacium Sclavorum audaciam quanta potuissent celeritate ²⁰ comprimerent. Qui cum iussa facturi Saxoniae fines ingressi fuissent ²¹, compererunt Saxones ex consilio Widochindi ²² ad bellum Francis inferendum esse praeparatos ²³; omissoque itinere, quo ad Slavos ituri erant, cum orientalium Francorum copiis ad locum, in quo Saxones audierant ²⁴ congregatos, ire contendunt. Quibus in ipsa Saxonia obviavit Theodericus ²⁵ comes, propinquus regis, cum his ²⁶ copiis, quas audita Saxonum defectione raptim in Ribuarum ²⁷ congregare ²⁸ potuit. Is festinantibus legatis consilium dedit, ut primo per exploratores, ubi Saxones essent vel quid apud ²⁹ eos ageretur, sub quanta fieri posset ³⁰ celeritate cognoscerent, tum, si loci qualitas pateret, simul eos adorirentur. Cuius consilio conlaudato, una cum illo usque ad montem qui Sental ³¹ appellatur, in cuius septentrionali latere Saxonum

VARIANTES LECTIONES.

¹ pertransiens 6. ² coloniam synodum 7. ³ venerunt e. rebelle vindikinde 4. ⁴ rebelle unidochindo 5. windochindus 7. ⁵ venerunt postlimani 4. ⁶ nortmani 5. northmanni 6. ⁷ sifridi 1. sigifredi 5. 7. godefridi 7b. 9b. ⁸ regis, halbdani cum sociis suis similiter. et 4. ⁹ haltani 5. haltoni 7. halptani 2. 3. 6. ¹⁰ vigerio 1. vigurro 7. iugurno 5. ¹¹ vindikindo 1, widichindo 2. ¹² adalgisum 1. 5. 6. 7. ¹³ algonem 1. galonem 5. gailonem 6. wailonem 7. ¹⁴ fuerunt 4. ¹⁵ rebellassent 1. 5. ¹⁶ irruerunt in s. 4. ¹⁷ regi 1. 5. 6. 7. etc. ¹⁸ interimentes 1. 5. 6. 7. ¹⁹ extitere 1. ²⁰ sental 1. sumptdal 5. siimptal 6. suntedal 7. ²¹ audiens quod 2. audiens reliqui. ²² alacra 6. ²³ domni regis 1. 5. 6. 7. etc. ²⁴ malefactores illos rebelles et occiderunt excepto vindikindo 4. ²⁵ ipsum 1. 5. 6. 7. etc. ²⁶ widochindo 5. 6. 7. etc. ²⁷ elapsus 1. 7. ²⁸ exc. W. q. f. l. est deest. 6. ²⁹ ad partes 1. ³⁰ normanniae 7. ³¹ iis peractis 4. ³² theodonis 1. theodone 7.

VARIANTES LECTIONES.

¹ deest 5. ² deest 2. 4. 5. 6. 7. ³ et 3. 9. ⁴ legatis 1. 2. ⁵ sigifridi 7. 9. ⁶ ad se deest 2. ⁷ princeps. 2. ⁸ solvit 9. ⁹ widochindus 5. widochindus 6. widikindus 7. 9. ¹⁰ normannos 2. (*secunda manu*); 7. ¹¹ a. s. 3? 9. ¹² nuntiatum 7. ¹³ albino 4. ¹⁴ euringorum (*typographi vitio*) Chesn. ¹⁵ et 7. ¹⁶ camerario suo 4. 5. 6. cubiculario 9. ¹⁷ deest 9. ¹⁸ gedone 5. ¹⁹ deest 7. ²⁰ quanta possent cel. 3. 7. quam celerrime 9. ²¹ fuissent fines ingressi 7. ²² widochindi 4. widikindi 3. 7. 9. ²³ paratos 3. 5. 6. 9. ²⁴ a. s. 9, a. s. esse Bq. ²⁵ teodericus 4. theoderichus 9. theodericus Bq. *ita deinceps*. ²⁶ iis 9. hiis 5. 6. ²⁷ ripuarum 2. 3. 9. ²⁸ quam — congrega 2. ²⁹ apud 2 — 9. ³⁰ ageretur quanta possent celeritate. ³¹ sental 2. sental 4. sental 9.

NOTÆ.

² Der Sündel, Süntel, in septentrionali Wisera ripa, inter Münderam et Rintelam, in cuius latere

septentrionali das Dachtelfeld, id est campus in quo quis vapulavit.

ANNALES EGINHARDI.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

castra erant posita, pervenerunt. In quo loco cum Theodericus castra posuisset, ipsi, sicut cum eo convenerat ¹, quo facilius montem circumire ² possent, transgressi Wisuram, in ipsa fluminis ripa castra posuerunt. Habitoque inter se conloquio, veriti sunt ne ad ³ nomen Theoderici victoriae fama transiret, si eum in eodem proelio secum haberent. Ideo ⁴ sine illo ⁵ cum Saxonibus congregari decernunt, sumptisque armis, non quasi ad hostem in acie stantem, sed quasi ad fugientium terga insequenda spoliaque diripienda ⁶, prout quemque ⁷ velocitas equi sui tulerat, qua Saxones pro castris in acie ⁸ stabant, unusquisque eorum summa festinatione contendit. ⁹ Quo cum esset male ¹⁰ perventum, male etiam pugnatum est; nam commisso ¹¹ proelio circumventi a Saxonibus, paene omnes interfecti sunt. Qui tamen evadere potuerunt, non in sua, unde profecti sunt, sed in Theoderici castra, quae trans montem erant, fugiendo pervenerunt. Sed maior Francis quam pro numero iactura fuit, quia legatorum duo, Adalgisus et Geilo, comitum quattuor ¹², aliorumque clarorum atque nobilium usque ad viginti interfecti, praeter caeteros, qui hos sequuti, potius cum eis perire quam post eos vivere maluerunt. Cuius rei nuntium cum rex accepisset ¹³, nihil sibi cunctandum arbitratus, collecto festinanter exercitu, in Saxoniam proficiscitur, accitisque ad se cunctis Saxonum primoribus, de auctoribus factae defectionis inquisivit. Et cum omnes Widokindum ¹⁴ huius ¹⁵ sceleris auctorem proclamarent, eum ¹⁶ tamen tradere nequirent, eo quod is ¹⁷ re perpetrata ad Nordmannos se contulerat, caeterorum ¹⁸, qui persuasioni eius morem gerentes tantum facinus peregerunt ¹⁹, usque ad quattuor milia quingenti traditi, et super Alaram ²⁰ fluvium, in loco qui Ferdi ²¹ a vocatur, iussu regis omnes una die decollati sunt. Huiusmodi vindicta perpetrata ²², rex Theodone villa ²³ in hiberna concessit, ibique ²⁴ natalem Domini, ibi ²⁵ et pascha more solito celebravit.

DCCLXXIII.

Adridente veris temperie, cum ad expeditionem Saxoniam se praeparasset — nam de omnimoda eorum ²⁶ defectione ad eum ²⁷ perlatum fuerat — priusquam de memorata villa moveret ²⁸, Hildigardis ²⁹ regina uxor eius decessit 2. Kal. Maias. Cuius

VARIANTES LECTIONES.

¹ convenerant 3 — 9. ² circuire 3. 4. 7. 9. ³ in 7. ⁴ ideoque 3? 6. 9. ⁵ eo 3. 9. ⁶ ad fugientem contendunt. Terga insequi spoliaque diripere 9. ⁷ quemquam 9. ⁸ in a. p. c. 9. ⁹ adiuruntur 9. ¹⁰ deest 3. 9. ¹¹ cum misso 1. ¹² quattuor 2—9. ¹³ suscepisset 9. ¹⁴ widokindum 3. 5. 9. ¹⁵ cuius 1. ¹⁶ ipsum 3. 9. ¹⁷ his 2 deest 3. 9. ¹⁸ caeterorumque 1. ¹⁹ peregere 7. ²⁰ alarum 2. 7. ²¹ ferdia 2. fredri 7. ²² patrata 6. 7. ²³ in theodonem villam 7. theodonis villam 9. ²⁴ ibique et 5. 9. ²⁵ deest 7. 9. ²⁶ deest 4. ²⁷ ad eum deest 9. ²⁸ se moveret 9. ²⁹ hiltigardis 5. hildegardis 7.

NOTÆ.

a Verden.

b Recte, quia pascha in diem 23 Martii cecidit.

c Detmold.

DCCLXXXIII.

Tunc obiit domna ac bene merita Hildegardis regina pridie Kal. Mai. ¹, quod evenit in die tunc in tempore vigilia ² ascensionis Domini. * Et domnus rex Carolus iter fecit partibus ³ Saxoniae, eo quod Saxones iterum rebelles fuissent ⁴, et cum paucis Francis ad Theotmali ⁵ c pervenit. Ibi Saxones praeparaverunt pugna ⁶ in campo, qui ⁷ viriliter domnus Carolus rex et Franci solito more super eos inruentes [et Saxones terga vertentes ⁸], et Domino ⁹

VARIANTES LECTIONES

¹ maii quae erat vigilia 1. ² per partes ita constanter, ex coniectura ni fallor Canisii 1. ³ rebellarent 1. ⁴ theotwaldi 1. theodmali 6. theotmallim 7. theodmali 9. ⁵ pugnam 1. 5. 6. 7. ⁶ quo 7. deest 1. ⁷ et saxones terga vertentes deest 2. ⁸ vertentes domino 7.

ANNALES LAURISSENSIS.

auxiliante, Franci victores extiterunt. Et cecidit ibi ¹ maxima ² multitudo Saxonum, ita ut pauci fugam ³ evasissent. Et inde cum victoria venit suprascriptus gloriosus rex ad Paderbrunnen ⁴, ibi coniungens exercitum suum. Et perrexit ubi iterum ⁵ Saxones se coniunxerunt ad fluvium cuius vocabulum est Hasa ⁶. Ibi ⁶ iterum pugna inita, non minor numerus Saxonum ibi cecidit, et Domino auxiliante Franci victores extiterunt. Et iter peragens iam dictus dominus ⁷, Wisoram fluvium transit, ad Albiam ⁸ fluvium usque pervenit; et inde reversus praefatus magnus rex in Franciam. Et in eodem anno obiit bonae memoriae domna Berta regina 4 Idus Iul. ^{**} Et cum Wormaciam ⁹ pervenisset dominus rex Carolus, sociavit sibi in matrimonium ¹⁰ domna Fastradane regina ¹¹. Et celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Haristallio ¹², et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

* [et sepulta est iuxta urbem Mettensem in basilica apostolorum et beati Arnulfi. 9 b.]

** [et sepulta est in Causiaco. Sed inde translata Parisius, sepulta est iuxta virum suum in ecclesia sancti Dionysii martyris. 9 b.]

DCCLXXXIV.

Et tunc ¹³ rebellati sunt ¹⁴ iterum Saxones solito more, et cum eis pars ¹⁵ aliqua Frisonum. ¹⁶ Tunc deinde dominus Carolus rex iter peragens, Renum transit ad Lippiham ¹⁷, et ingressus est Saxoniam circuiendo ¹⁸ et vastando, usque quod ¹⁹ pervenit ²⁰ ad Huculvi ²¹ b. Ibi consilio inito, eo, ²² quod nimium inundaciones aquarum fuissent ²³, ut per Toringiam ²⁴ de orientale parte introisset super Ostfalaos ²⁵, et filium suum domnum Carolum dimisisset una cum scara contra Westfalaos ²⁶: quod et ita ²⁷ factum est. Dominus rex Carolus perrexit per Toringiam ²⁸ usque ad fluvium Albiam, et inde ad Sta-

VARIANTES LECTIONES.

¹ ibi *deest* 2. ² maxinie 2. ³ fuga 5. 7. ⁴ padenbrun 1. ⁵ iterum *deest* 1. ⁶ ibi *deest* 1. 7. ⁷ dominus rex 1. 7. ⁸ albiun 5. ⁹ uormaciam 5. warmaciam 7. ¹⁰ sibi matrim. 5. ¹¹ dominam Fastradam reginam 1. domnam fastradanem reginam 7. ¹² haristalho 1. ¹³ Saxones tunc iterum rebellaverunt 1. ¹⁴ rebellaverunt 5. ¹⁵ par 2. ¹⁶ fresonum 5. forisonum 6. ¹⁷ lippiam 1. 2. 7. lippiam 5. lippiham 6. ¹⁸ circuiendo 1. ¹⁹ quod *deest* 1. 6. usque quo 7. ²⁰ pervenit *deest* 1. ²¹ huculum 1. huculin. 7. hucului 2. 3. 5. 6. 8. 9. ²² eo *deest* 6. ²³ quod minime essent i. a. 1. ²⁴ thuringiam 1. durringiam 6. thoringiam 7. ²⁵ hostfalaos 5. ostualaos 1. ²⁶ westualos 1. wetfalaos 5. ²⁷ quod ita 1. 2. 7. et quod ita 6. ²⁸ turingiam 1. toringiam 2. durringiam 6. thoringiam 7.

^b In cujus ripa Osnabrück.

^c Oppidum *Petershagen*, olim *Hockeleve*, nomen hodiernum una cum jure civitatis sortitum.

ANNALES EGINHARDI.

funeri cum ¹ more solemniori iusta persolveret ², in Saxoniam, sicut dispositum habebat ³ duxit exercitum. Cumque Saxones in eo loco qui Theotmelli ⁴ vocatur, ad pugnam se praeparare ⁵ comperisset ⁶, ad eos quanta potuit ⁷ celeritate contendit; commissoque cum eis proelio, tanta eos caede prostravit, ut de innumerabili eorum multitudine perpauci evasisse dicantur. Cumque de loco proelii ad Paderbrunnon ⁸ se cum exercitu recepisset, atque ibi castris positus partem exercitus, quae adhuc de Francia venire debuerat, operiretur, audivit Saxones in finibus Westfalaorum super fluvium Hasam ad hoc congregari, ut ibi cum eo, si venisset, acie ⁹ confligerent. Quo nuntio commotus, adunatis quae tum ad se venerant, quasque ante secum habebat, Francorum copiis, ad locum ubi ¹⁰ congregati erant, sine dilatione profectus est, congressusque cum eis, eadem qua et prius felicitate dimicavit. Caesa est eorum infinita multitudo, spoliisque direpta, captivorum quoque magnus abductus est numerus. Inde victor ad orientem iter ¹¹ convertit, primoque usque ad Wisuram, deinde usque ad Albiam ¹² cuncta devastando peragravit. Inde reversus in Franciam, duxit uxorem filiam Radolfi ¹³ comitis natione Francam, nomine Fastradam, ex qua duas filias procreavit. Eodem anno defuncta est bonae memoriae mater regis Bertrada ¹⁴ 4. Id. Iul. Ipse in Heristallio villa ibidem ¹⁵ hiematurus consedit, ibique natalem Domini ac sanctum pascha celebravit.

DCCLXXXV.

Cum primum oportunitas temporis advenit, ad reliquias belli Saxonici conficiendas rex animo intento, cum exercitu in loco qui Lippeham ¹⁶ vocatur, Rhenum traiecit ¹⁷, et vastatis Westfalaorum pagis, venit ad Wisuram. Cumque in eo loco qui Huculbi dicitur, castris super fluvium positus consedisset, vidit se in aquilonales ¹⁸ Saxoniae partes, sicut staterat, propter nimias aquarum inundaciones, quae tum ¹⁹ subito ex iugitate pluviarum acciderant, transire non posse. Idcirco iter in Thuringiam convertit, et filium suum Karolum ²⁰ cum parte exercitus in Westfalaorum finibus sedere ²¹ iussit. Ipse per Thuringiam ²² iter faciens ²³, venit in campestria Saxoniae, quae Albi atque Salae fluminibus adiacent

VARIANTES LECTIONES.

¹ postquam 7. ² persolverat 7. persolvisset 9. ³ disposuerat 9. ⁴ teotmelli 4. theotmelli 7. theotinelli 6. thietmelle 9. ⁵ praeparasse 7. ⁶ cognovisset 9. ⁷ eos summa cel. 9. ⁸ paderbrunnon 4. padrabrunnam 9. padrabunnum 7. ⁹ acre 9. ¹⁰ quo 7. ¹¹ *deest* 3? 9. ¹² albiun Bq. ¹³ radulfi 3. 7. radoldi 4. radolfi 5. ¹⁴ bertrada 3. 5. 9. bertrada 4. 7. berchtrada 6. ¹⁵ *deest* 5. ¹⁶ lippeam 3. 4. lippea 5. 6. lippia 7. lippeheim 9. ¹⁷ transivit 5. 6. ¹⁸ aquilonares 5? 9. ¹⁹ tam 3? 9. ²⁰ karolum 1. ²¹ subsistere 9. ²² thorginam *hac vice* 2. ²³ agens 7. perciens (perficiens?) 2.

NOTAE.

depopulatisque orientalium Saxonum agris ac villis incensis, de Scahningi ^a — hoc loco nomen erat ^a — in Franciam regressus ^a est. Karlus vero filius eius, cum ei iter agenti in pago Draigni ^b iuxta Lippiam fluvium Saxonum ^a occurrisset exercitus, commisso cum eis equestri proelio, felici ac prospero eventu dimicavit ^a; nam magno eorum numero interfecto, caeteris ^a in diversa fugatis, victor ad patrem Wormaciam reversus est. Rex autem, congregato iterum exercitu, in Saxoniam profectus est, celebratoque in castris natalicio Domini die super Ambram ^c fluvium in pago Huettagoe ^d iuxta castrum Saxonum quod dicitur Skidriburg ^e, ad locum vocabulo ^f Rimi ^g, in quo ^h Wisura et Waharna ⁱ confluunt, populabundus accessit. Cum-
que ^h cum ulterius progredi tam hiemalis temporis asperitas quam aquarum inundatio prohiberet, Aeresburgum castrum ⁱ in hiberna concessit.

DCCLXXXV.

Cum ibi hiemare decrevisset, accitis atque adductis ad se uxore ac ^l liberis, relictoque ^m cum eis in eodem castro ⁿ satis fido ac firmo praesidio, ipse cum expedita manu ad Saxonum pagos vastandos ac villas diripiendas egressus, inquietam satis hiemem, ubique discurrendo et cuncta caedibus atque incendiis permiscendo, tam per seipsum, quam per duces quos miserat, Saxonibus reddidit. Cumque huiusmodi vastationibus per totum hiberni temporis spatium ^o omnes fere Saxonum regiones ingenti clade adfecisset, transacta tandem hieme et adve-
ctis ^p ex Francia comitatibus, publicum populi sui conventum in loco qui Padrabrunno ^q vocatur, more solemnibus habuit. Ac peractis his ^r, quae ad illius conventus rationem pertinebant, in pagum vocabulo ^s Bardengoo ^t proficiscitur, ibique audiens

VARIANTES LECTIONES.

^a scaningi 2. scanigni 3. schaningi 5. 6. schannico al. schahningi 7. schaninge 9. ^b h. l. n. e. deest 9. in 3 nonnisi loco legitur; hoc enim erat nomen loci 7. ^c reversus 4. 6. ^d daigno 7. ^e deest 9. ^f d. e. 3. 4. 9. ^g exteris 9. ^h wettagoe 6. luthagoe ms. huettagoe 7. ⁱ quod dicitur kidriburg 3. q. d. skidriburg 4. q. d. skridriburg 5. 6. quod dekidriburg 9. ^l nomine 9. ^m rum 7. ⁿ qua 3. 9. ^o waharna 2. waharna 3. vagarna 9. ^p conque 2. ^q in E. c. 7. E. arcem 9. ^r et 9. ^s reductoque 9. ^t castra 2. intra eadem castra 7. in eadem arce 9. ^u s. t. 7. ^v adductis 7. ^w patherbrunno, padrabrunno 7. padrabrunna 9. ^x iis 9. ^y nomine 9. ^z bardengo 2. bardengoum 7. bardengau 9.

^a Schoningen.

^b In eo, Falkio Tradit. Corbei. p. 318, 319, teste, loca Hertsfeld, Lisborn, Werne, Imo et Cappenberg.

^c Die Emmer.

^d In comitatu Pyrmontano, Swalenbergico et adjacentibus terris. cf. Falke l. c. p. 6.

^e Schieder ad Ambram.

^f Stasfurt ad Budam? Certe locus in vado fluminis cujusdam inter sylvam Hercyniam et Albiam investigandus est, nec alius tam commodus occurrit,

gnfurd ¹ et inde ad Scahningi ², ibique conventionem factam ³, reversus est in Franciam ⁴ supradictus gloriosus rex. Westfalai vero voluerunt se congregare ad Lippiam. ⁵ Quo auditu a ⁶ supradicto filio domni Caroli regis, obviam eis accessit ⁷ una cum scara quae cum eo dimissa fuit, in pago qui dicitur Dragini ⁸, et inierunt bellum. Auxiliante Domino, dominus Carolus, filius ⁹ magni regis Caroli, victor extitit una cum Francis, multis Saxonibus interfectis. Volente Deo, inlaesus remeavit ad genitorem suum in Wormaciam civitatem: ibique ¹⁰ inito consilio cum Francis, ut iterum hieme ¹¹ tempore iter fecisset ¹² supradictus dominus rex in Saxoniam; quod ita et factum est. Et celebravit natalem Domini iuxta Skidriburg ¹³ in pago Waizzagawi ¹⁴ super fluvium Ambra ¹⁵ in villa Liudih ¹⁶. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXXV.

Tunc dominus Carolus rex ¹⁷ supradictum iter peragens, usque ad Rimie ¹⁸ pervenit super fluvium Wisora ¹⁹, ubi confluit Waharna ²⁰. Et propter nimias ²¹ inundationes ²² aquarum inde reversus est Aeresburgum ²³: uxorem suam domnam Fastradanem ²⁴ reginam una cum filiis et filiabus suis ad se venire iussit. Ibi tota hieme resedens ²⁵, et ibi pascha iam fatus excellentissimus rex celebravit. Et dum ibi resideret, multotiens scara ²⁶ misit, et per semetipsum iter peregit ²⁷: Saxones, qui rebelles ²⁸ fuerunt ²⁹, depraedavit, et castra coepit, et loca eo-

VARIANTES LECTIONES.

¹ stainfurt 1. stagnfrud 2. stangfurt 5. stangfurt 6. stangfurt 7. stangfrud 8. stangford 9. ² schalingi 1. scainingi 5. 6. scaingi 7. scaningi 9. ³ conventione facta 1. 5. 6. 7. etc. ⁴ frantiam 5. 6. ⁵ ad philippiam 6. ⁶ auditu eo (ortum ex forma tunc usitata litterae) 2. auditu a 1. 5. 6. 7. etc. ⁷ Q. a supradictus filius d. c. r. obviam ivit eis 1. (eis accessit) 7. 9. ⁸ oragmi 1. dragani 6. ⁹ filium 2. ¹⁰ ibi 1. ¹¹ hiemis 1. 7. ¹² faceret 1. 7. inter fecisset 2. ¹³ kidriburg 1. kydriburg 6. hidriburg 9. ¹⁴ vuazzaganni 1. waizzagawi 2. 3. waizzagavi 5. wazzagauu 6. wauzanaga 7. waizzgawi 8. waisagawi 9. ¹⁵ ambram 1. ¹⁶ lutundi 1. liudih 2. 3. liuhidi 5. 8. liuthildi 6. luidi 7. luichidi 9. ¹⁷ rex carolus 1. 5. 6. 7. ¹⁸ rimee 1. 5. 7. rimee 6. rimie 2. 8. 9. ¹⁹ wisoraha 1. wisoram 7. ²⁰ vinharna 1. ²¹ nimiam 1. 2. 6. 7. ²² inundationem 1. 7. ²³ eresburgam 6. ²⁴ fastradam 1. fastradanam 6. ²⁵ residens 1. 5. 6. residens ibidem 7. ²⁶ scaras 1. 5. 6. 7. scaram 2. ²⁷ peragit 5. ²⁸ qui rebelles deest 2. ²⁹ rebelles erant 1.

NOTÆ.

cum et Pippinus anno 748 eadem via per Hochseeburg et Stagnfurt ad loca Scahningi et Orhaim accessisse videatur.

⁵ Olden-Lüde jam desolatam secundum Falkium p. 349, qui vicum hodie exstantem Lüde prope Pyrmontum serius constructum fuisse contendit; quod ita se habere, eo probatur, quod Schieder longius a Lüde distat, quam ut iuxta illud situm fuisse dici possit.

^b Die Werne.

ANNALES LAURISSENSIS.

rum munita intervenit ¹, et vias mundavit ², ut ³ dum tempus congruum venisset, sinodum publicum tenuit ad ⁴ Paderbrunnen. Et inde iter peragens, vias apertas ⁵, nemini ⁷ contradicente, per totam Saxoniam quocumque ⁸ voluit. Et ⁹ tunc in Bardengawi ¹⁰ venit, ibique mittens post Widochindum ¹¹ et Abbionem, et utrosque ¹² ad se conduxit, et firmavit, ut non se subtrahissent ¹³, nisi ¹⁴ in Franciam ¹⁵ ad eum pervenissent: petentibus illis, ut credentias haberent, quod inlaesi fuissent: sicut et factum est. ¹⁶ Tunc dominus rex reversus est in Franciam, et mittens ad supradictum ¹⁷ Widochindum ¹⁸ et Abbionem obsides per missum suum ¹⁹ Amalwinum ²⁰; qui cum recipissent ²¹ obsides illos. secum deducens ²², coniunxerunt ²³ se ad ²⁴ Attiniacum ²⁵ villa ²⁶ ad domnum regem Carlum. ²⁷ Et ²⁸ ibi baptizati sunt supranominati Widochindus ²⁹ et Abbi ³⁰ una ³¹ cum sociis eorum. Et ³² tunc tota Saxonia subiugata est. Coniuratio ³³ Hardradi et orientalium Francorum, quas contra ³⁴ regem conspiraverant, deprehensa est, et auctores eorum ³⁵ partim morte partim exilio damnati sunt. Et in eadem villa celebravit saepedictus ³⁶ gloriosus rex natalem Domini, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXXVI.

Tunc dominus Carolus rex misit exercitum suum partibus Britanniae ³⁷ una cum misso suo Audulfo ³⁸ sinescalco ³⁹, et ibi multos Brittones conquestierunt ⁴⁰ una cum castellis et firmitates ⁴¹ eorum ⁴² locis palustribus, seu et ⁴³ in caesis. ⁴⁴ Et sicut supra diximus, in multis firmitatibus Brittonum praevaluerunt Franci, et cum victoria, Domino volente.

VARIANTES LECTIONES.

¹ intravit 1. ² inundavit 1. ³ ut deest 7. ⁴ sinodum vero publicam 5. Sinadam vero publicum 6. ⁵ celebravit apud 1. 7. ⁶ apertas, faciens 7. ⁷ nemine 1. 5. 6. 7. ⁸ quocumque 7. ⁹ Et deest 1. ¹⁰ bardunganice 1. bardingawi 5. padangowi 6. ¹¹ vindikindem 1. windochindum 7. widichindum 6. ¹² abbionem utrosque 2. 7. ¹³ subtraherent 1. subtraxissent 5. 7. ¹⁴ s. priusquam in f. 1. ¹⁵ franciam 5. 6. 7. ¹⁶ sicut factum 1. ¹⁷ supradictos 1. 5. 6. 7. ¹⁸ windekindem 1. windochindum 5. 7. ¹⁹ suum deest 6. ²⁰ amalwinum 2. amalwionem 7. ²¹ recepissent 1. 5. 6. 7. ²² ducentes 1. deduxerunt 6. ²³ iunxerunt 6. ²⁴ apud 1. ²⁵ villam 1. 5. 7. ²⁶ carlum 2. ²⁷ et deest 7. ²⁸ windikind. 1. windochindus 5. widichindus 6. ²⁹ abbi 1. 7. abbiion corr. abbi 6. in codice 6. bb. e. g. in voce abba ubi nullum ea de re dubium lb (ut alias pp = lp) scribitur, ita et vocabulum abbi et abbiio, quod qui nesciebat albio legendum esse putavit. ³⁰ una deest 1. ³¹ Et deest 1. ³² Coniuratio.... damnati sunt deest in omnibus codicibus exceptis 5. et 6; legitur in Annal. Einhardi et Fuldens. ³³ quae contra 5. quia contra 6. ³⁴ eius 6. auctores eorum h. e. duces, inceptores Francorum. ³⁵ supradictus 6. ³⁶ britanniae 1. 2. britanniae 5. 6. britanniae 7. ita deinceps. ³⁷ audulfo sinescalco 1. ³⁸ sinescalvo 6. ³⁹ conquestierunt 5. 6. 7. ⁴⁰ firmitatibus 1. 7. ⁴¹ firm. brittonum in locis 1. ⁴² et deest 1. ⁴³ inaccessis 1. incesis 2. 7. incesos 6.

A

ANNALES EGINHARDI.

Widokindum ¹ ac ² Abbionem ³ esse in transalbiana ⁴ Saxonum regione, primo eis ⁵ per Saxones, ut omnia perfidia ad suam fidem venire non ambigerent ⁶, suadere coepit. Cumque ipsi, facinorum suorum sibi ⁷ conscii, regis fidei se committere ⁸ dubitarent, tandem accepta ab eo, quam optabant, impunitatis sponsione, atque impetratis, quos sibi dari precabantur, suae salutis obsidibus, quos eis Amalwinus, unus aulicorum, a rege missus adduxerat, cum eodem ipso ⁹ ad eius praesentiam in Attiniaco ¹⁰ villa venerunt, atque ibi baptizati ¹¹ sunt. Nam rex, postquam ad eos accersendos ¹² memoratum Amalwinum direxit, in Franciam reversus est, quievitque illa Saxonica perfidia pervicacitas ¹³ per annos aliquot ¹⁴, ob hoc maxime, quoniam occasiones deficiendi ad rem pertinentes invenire non potuerunt. Facta est eodem anno trans Rhenum apud orientales Francos adversus regem immodica coniuratio, cuius auctorem Hardradum ¹⁵ comitem fuisse constabat. Sed huius indicium cito ad regem delatum est, eiusque sollertia tam valida conspiratio citra ullum grande periculum in brevi conquievit, auctoribus eius partim privatione luminum, partim exilii deportatione ¹⁶ condemnatis.

DCCLXXXVI.

Cum et hiemis tempus expletum, et sanctum pascha in Attiniaco villa fuisset a rege celebratum, exercitum in Britanniam ¹⁷ cismarinam ¹⁸ mittere constituit. Nam cum ab Anglis ac Saxonibus Britannia insula fuisset invasa ¹⁹, magna pars incolarum eius mare traiciens, in ultimis Galliae finibus Venetorum et Coriosolarum ²⁰ regiones occupavit. Is populus a regibus Francorum subactus ac tributarius factus, inpositum sibi vectigal, licet invitus, solvere solebat. Cumque eo tempore dicto audiens non esset, missus illuc regiae mensae praepositus Audulfus, perfidae gentis contumaciam mira ²¹ celeritate compressit, regique apud Wormaciam et obsides quos acceperat, et complures ex populi primoribus adduxit. Rex, pace undique parta, statim Romam proficisci, et partem Italiae quae nunc Beneventus ²² vocatur ²³ adgredi, conveniens esse arbitratus, ut illius regni residuam portionem suae

VARIANTES LECTIONES.

¹ Widogindum 2. widikindum 3. 7. 9. ² ad omnes praeter 9. qui et legit; ad abbionem loco apud abbionem dici posse non videtur, quare ac recipiendum statui. Poeta etiam Saxo aut ac aut et legisse videtur. ³ albionem, facili corruptela, 3. 4. 5. 6. 7. 9. ⁴ transalbionem 9. transalbinam — regionem 7. ⁵ eos omnes praeter 7. et 9. ⁶ ambierant f. 2. 5. 6. ⁷ deest 7. ⁸ c. se 7. ⁹ deest 9. ¹⁰ attinico 1. ¹¹ baptisati 2. 7. 9. ¹² accersendos 7. 9. ¹³ per-versitas 2. ¹⁴ aliquot annos 2. ¹⁵ hartradum 3. 9. ¹⁶ poena 9. ¹⁷ britanniam 4. britanniam 3. 7. britanniam 9. ita fere constanter. ¹⁸ ac maritima 7. ¹⁹ inversa 9. nam ab anglis ac saxonibus cum britannia insula occupata fuisset 6. ²⁰ corosolitarum 7. ²¹ in ira 2, ²² beneventana 7. ²³ in qua beneventum situm est 9.

ANNALES EGINHARDI.

A

potestati subiceret, cuius caput in ¹ capto Desiderio rege, maioremque ² partem in Langobardia iam subacta tenebat. Nec diu moratus ³, sed contractis celeriter Francorum ⁴ copiis, in ipsa hiemalis temporis asperitate Italiam ingreditur. Cumque in Florentia Tuscorum civitate natalem Domini celebrasset, quanta potuit ⁵ celeritate Romam ire contendit. Quo cum venisset, ac de protectione sua in ⁶ Beneventum tam cum Hadriano pontifice quam cum suis optimatibus deliberasset, Aragisus ⁷, dux Beneventanorum, audito eius adventu compertaque in terram suam intrandi voluntate, propositum eius avertere conatus est. Misso enim Rumoldo ⁸, maiore filio suo, cum muneribus ad regem, rogare coepit, ne terram Beneventanorum intraret. Sed ille longe ⁹ aliter de rebus inchoatis faciendum sibi iudicans, retento secum Rumoldo ⁹, cum omni ¹⁰ exercitu suo Capuam Campaniae civitatem ¹¹ accessit, ibique castris positus consedit ¹², inde ¹³ bellum gesturus ¹⁴, ni memoratus dux intentionem ¹⁵ regis salubri consilio praevenisset. Nam relicta Benevento ¹⁶, quae caput illius terrae habetur, in Salernum, maritimam civitatem, velut munitiorem ¹⁷ se cum suis contulit, missaque legatione, utrosque filios suos regi obtulit, promittens, se ad omnia quae imperarentur libenter oboediretur. Cuius precibus rex adnuens, divini etiam timoris respectu bello abstinuit, et minore ducis filio, nomine Grimoldo ¹⁸, obsidatus gratia ¹⁹ suscepto, maiorem patri remisit. Accepit insuper a populo obsides undecim ²⁰, misitque legatos, qui et ipsum ducem et omnem Beneventanum populum per sacramenta firmarent ²¹. Ipse post haec cum legatis Constantini ²² imperatoris, qui propter ²³ petendam filiam suam ad se missi fuerant, locutus est, atque illis dimissis Romam reversus, sanctum paschale festum ²⁴ magna cum hilaritate celebravit.

DCCLXXXVII.

Cum rex ²⁵ adhuc Romae ageret ²⁶, Tassilo, dux Baioariae ²⁷, misit legatos suos, Arnum videlicet episcopum ²⁸ et Hunricum ²⁹ abbatem ³⁰, ad Hadrianum papam, petens ut inter regem atque ³¹ illum mediator pacis fieri dignaretur. Nec pontifex precibus eius censuit abnuendum, sed quanta po-

VARIANTES LECTIONES.

¹ deest 9. ² maioreque 1. ³ ratus 2. ⁴ cofrancorum 3. ⁵ cum maxima 9. cum q. p. 3. ⁶ deest 4. 5. 6. ⁷ aragissus 7. ⁸ rumoaldo 9. rumoldo 3. ranoldo 7. ⁹ rumoldum 2, reliqui quemadmodum litt. praeced. ¹⁰ deest 2. 7. ¹¹ deest 1. civ. camp. 9. ¹² ibique c. p. consedit deest 3. 9. ¹³ et inde 4. 5. 6. ¹⁴ aggressurus 9. gessurus 3. ¹⁵ propositum 9. ¹⁶ beneventana urbe 7. ¹⁷ munitio in 2. ¹⁸ grimoaldo 9. ¹⁹ obsidis loco 9. ²⁰ XI. obsides 7. ²¹ obstringerent 9. ²² constantino 2. ²³ ad 9. ²⁴ pascha. 3. 9. ²⁵ adhuc rex 3. 4. 5. 6. 7. 9. rex deest 2. ²⁶ esset 3. 5. 9. permaneret 6. ²⁷ baioariorum 5. 9. ²⁸ hunricum 9. heinricum 4. hainricum 3. ²⁹ et 9.

^a Salisburgensem.

PATR. CIV.

ANNALES LAURISSENSIS.

reversi sunt. Et capitaneos eorum ad sinodum representabant supradicto domno rege ¹ Carolo in Wormaciam. ² Tunc domnus rex Carolus perspicuens ³, se ex omne parte Deo largiente pacem habere, suscepit ⁴ consilium orationis ⁵ causae ⁶ ad limina beatorum apostolorum iter peragendi et causas Italicis disponendi, et cum missis imperatoris placitum ⁷ habendi de conventiis ⁸ eorum; quod ita factum est. Tunc supradictus ⁹ domnus rex natalem Domini celebravit in Florentia civitate. Et immutavit se numerus annorum in

DCCLXXXVII.

Tunc domnus Carolus rex supradicto itinere iter peragens ¹⁰. Romam venit, et valde honorifice ante domno ¹¹ apostolico Adriano ¹² receptus est: et aliquod ¹³ dies ibi moratus est cum domno apostolico. Et Harichis ¹⁴, dux Beneventanus, misit Romaldum ¹⁵ filium suum cum magnis muneribus, postulare ¹⁶ de adventu iamdicti domni regis ¹⁷, ut in Benevento ¹⁸ non introisset ¹⁹, et omnes voluntates praedicti ²⁰ domni regis adimplere cupiebant ²¹. Sed hoc minime apostolicus credebat neque obtimates ²² Francorum, et consilium fecerunt cum supranominato domno Carolo rege, ut peragere Beneventanis causas firmando advenisset; quod ita factum est. Et dum Capuam venisset ²³, Harichisus ²⁴ dux reliquit ²⁵ Beneventum civitatem ²⁶, et in Salernum se recludit: et timore perterritus non fuit auxus ²⁷ per semetipsum faciem domni regis Caroli videre. Sed mittens missos, et ambos filios suos proferens, id est Rumaldum ²⁸ quem domnus Carolus rex secum habebat, et Grimoaldum ²⁹ quem supradictus Areghis ³⁰ secum habebat ³¹; et offerens multa munera et alios obsides, ut petitionem ³² eius obtemperasset. ³³ Tunc domnus ac ³⁴ gloriosus rex Carolus perspexit ³⁵ una

^a [peragens eclipsis solis ³⁶ facta est 13. Kal. Octob. ab hora diei prima usque ad horam quintam. Romam venit et valde, etc. 6.]

VARIANTES LECTIONES.

¹ regi 1. 5. 7. ² wormatia 1. vurmariam 5. wormatiam 6. warmatiam 7. ³ prespicuens 2. prospiciens 6. 7. ⁴ sumpsit 1. 3. 6. 7. ⁵ devotionis causa 1. 7. ⁶ causa 5. ⁷ palatium 6. ⁸ conventiis 1. 5. conveneciis 6. ⁹ suprascriptus 5. 6. 7. ¹⁰ supradictum iter 1. Itinere ita peragens 6. ¹¹ a domno (1.) 5. 6. 7. ¹² hadriano 7. ¹³ aliquot 1. 5. 7. ¹⁴ arigus 1. arighis 5. 6. 8. arigis 7. harichis 2. 3. ¹⁵ rumaldum 7. ¹⁶ postulare 1. 5. 6. 7. ¹⁷ regis ne beneventum intraret, quia vellet omnes voluntates regis adimplere 1. ¹⁸ beneventano 6. ¹⁹ introiret 5. ²⁰ praefati 5. 6. 7. ²¹ cupiebat 5. 6. 7. ²² optimates 1. 5. 7. ²³ caupua uenisset aregisiis dux reliquit 6. ²⁴ arigus 1. areghis 5. 7. harichisus 2. 3. ²⁵ reliquit 1. 3. 7. ²⁶ beneventanum civ. 2. ²⁷ ausus 1. 5. 6. 7. ²⁸ rumoldum 1. 8. rumaldum 6. ²⁹ grimaldum 5. 6. ³⁰ arigus 1. areghis 2. 5. 6. 7. ³¹ penes se continebat 1. secum retinebat 7. ³² petitioni 1. o. 7. ³³ obtemperaret 1. ³⁴ ac deest 2. ³⁵ prospexit 1. 5. 7. prespexit 2. ³⁶ eclipsis solis facta est XV. kal. octob. legitur etiam in Ann. Fuld.

NOTAE.

^b Lunelacensem seu Monseeensem.

ANNALES LAURISSENSIS

cum sacerdotibus vel ceteris oblimatibus suis, ut non terra deleteretur illa, et episcopia vel monasteria¹ non desertarentur², elegit duodecim obsides, et tertium decimum³, filium supradicti ducis⁴ nomine Grimoaldum⁵. Et accepta munera⁶, iuraverunt omnes Beneventani, tam supradictus dux quam et Rimaldus⁷. Et reversus est saepenominatus piissimus⁸ rex, et celebravit pascha cum domino apostolico in Roma. Ibiq̄ue venientes missi⁹ Tassiloni¹⁰ ducis, hii sunt Arnus episcopus et Hunricus¹¹ abba^b, et petierunt¹² apostolicum, ut pacem terminarent¹³ inter domnum Carolum regem et Tassilonem ducem. Unde et dominus apostolicus multum se interponens, postulando¹⁴ iamdicto domno rege¹⁵. Et ipse dominus rex respondit apostolico, hoc se voluisse et per multa tempora quaevisse, et minime invenire potuit¹⁶, et proferebat statim fieri. Et voluit supradictus dominus rex in praesentia domni apostolici cum ipsis missis pacem firmare: et rennuntibus supradictis missis¹⁷, quia non auxi¹⁸ fuissent de eorum parte ullam firmitatem facere. Apostolicus vero cum cognovisset de instabilitate¹⁹ vel mendacia²⁰ eorum, statim supra ducem²¹ eorum vel suis consentaneis anathema posuit²², si ipse²³ sacramenta, quae promiserat domno Pippino rege²⁴ et domno Carolo itemquae²⁵ rege²⁶ non adimpleret. Et obtestans supradictos missos, ut contestarent Tassilonem, ut non aliter fecisset, nisi in omnibus obœdiens fuisset domno Carolo rege²⁷ et filiis eius ac genti²⁸ Francorum, ut ne forte sanguinis effusio²⁹ provenisset³⁰ vel laesio

[Et reversus est rex piissimus Carolus, et celebravit Romae pascha cum domno apostolico. Ecce, orta est contentio per dies festos paschae inter cantores Romanorum et Gallorum. Dicebant se Galli melius cantare et pulchrius quam Romani. Dicebant se Romani doctissime cantilenas ecclesiasticas proferre, sicut docti fuerant a sancto Gregorio papa: Gallos corrupte cantare, et cantilenam sanam destruendo dilacerare. Quae contentio ante domnum regem Carolum pervenit. Galli vero propter securitatem domni regis Caroli valde exprobrabant cantoribus Romanis. Romani vero propter auctoritatem magnae doctrinae eos stultos, rusticos et indoctos, velut bruta animalia, affirmabant,

VARIANTES LECTIONES.

¹ monasteria desolarentur 1. ² et episc. vel in. n. des. *deest* 2. ³ et duodecimum 5. ⁴ filium scilicet p. d. 1. ⁵ grimaldum 5. ⁶ acceptis muneribus fecit iurare omnes beneventanos una cum duce et reversus 1. ⁷ ronaldus 5. 6. ⁸ piissimus *deest* 7. ⁹ misi 5. ¹⁰ tassilonis 1. 5. 6. 7. ¹¹ hunrichus abbas ut poneret apostolicum 1. ¹² abba petierunt 7. ¹³ terminaret 1. 5. 6. 7. ¹⁴ postulando 6. 7. ¹⁵ precando 1. ¹⁶ regi 7. regem 1. ¹⁷ potuisse 1. 6. 7. ¹⁸ missis dicendo quia 7. ¹⁹ ausi 1. 5. 6. 7. ²⁰ instabilitatem mandati 1. ²¹ mendacio 7. ²² supra dictum ducem 7. ²³ supradictum ducem cum consentaneis suis anathemate feriit 1. ²⁴ ipsa 1. 7. ²⁵ regi 1. 5. 6. 7. ²⁶ item 7. ²⁷ rege 1. 5. 7. ²⁸ regi 1. 5. 6. 7. ²⁹ et genti 7. *deest* 1. ³⁰ profusio 1. 7. ³¹ venire 1. proveniret 7.

A

ANNALES EGINHARDI.

tuit¹ instantia apud regem intercedere curavit, ut inter eos pax et concordia ex suae apostolicae auctoritatis ammonitione atque interventione proveniret. Cui cum rex idem se magnopere velle respondisset, simulque a legatis memorati ducis inquireret, quam² huius pacationis³ firmitatem facere deberent, responderunt, sibi de hac re nihil esse commissum, nec se hoc negotio aliud facturos⁴, quam ut responsa regis atque pontificis domino suo reportarent. Quorum verbis papa commotus, velut fallaces ac fraudulentos anathematis gladio statuit feriendos, si ab olim regi promissa fide discederent, atque ita, infecto pacis negotio⁵, reversi sunt. Rex autem, adoratis sanctorum apostolorum⁶ liminibus votisque solutis⁷, apostolica benedictione percepta, in Franciam reversus est. Et cum uxorem suam Fastradam filiosque ac filias et omnem comitatum, quem apud eos dimiserat, Wormaciae invenisset, generalem populi sui conventum ibi habere statuit. In quo⁸ cum omnia, quae in Italia gesserat, coram optimatibus suis narrando commemorasset, et ad extremum de legatis Tassilonis, qui ad se Romae venerant, mentio facta fuisset, iniit⁹ consilium ut experiretur, quid Tassilo de promissa sibi fidelitate tecere¹⁰ vellet, congregatoque ingenti exercitu atque in tres parte diviso, Baioariam¹¹ petere constituit. Cumque Pippinum filium cum Italicis copiis in Tredentinam¹² vallem venire iussisset, orientales quoque Franci ac Saxones, ut iussi fuerant, ad Danubium in loco qui Pferinga¹³ vocatur accessissent, ipse cum exercitu quem secum duxerat, super Lechlum fluvium, qui Alamannos et Baioarios dirimit¹⁴, in Augustae civitatis suburbano con-sedit, inde Baioariam cum tam valida manu procul dubio petiturus, nisi Tassilo sibi ac populo suo ad regem veniendo consulere¹⁵. Nam videns se undique circumsessum, venit supplex, ac veniam de ante gestis sibi dari deprecatus¹⁶ est. Sed et rex, sicut erat natura mitissimus, supplicii ac deprecanti pepercit, acceptisque ab eo praeter filium eius Theodonem aliis, quos ipse imperavit¹⁷, duodecim obsidibus, et populo terrae per sacramenta firmato, in Franciam reversus est. Et in suburbano Mogontiacense¹⁸, in villa quae vocatur Ingilunheim¹⁹, quia

D

VARIANTES LECTIONES.

¹ sed sedula admodum 9. ² quando 3. 9. ³ pacis 4. 5. 9. ⁴ futuros 1. ⁵ n. p. 7. ⁶ *deest* 9. ⁷ salutis 1. ⁸ qua 9. ⁹ inivit 3. 9. ¹⁰ promissa fide praestare 3. 9. ¹¹ baioariam atque ipsum tassilonem 9. ¹² tridentinam 3. 5. 6. 7. 9. ¹³ feringa 5. 6. ¹⁴ dividit 3. 9. ¹⁵ consulisset 7. ¹⁶ precatu 3. 9. ¹⁷ quos ipse imperavit *deest* 9. imperaverat 3. ¹⁸ mogontiacensi 7. 9. magontiacense 3. magontienne 4. ¹⁹ ingilunheim 2. ingillunheim 3. ingilunheim 4. 6. 7. ingelheim 9.

ANNALES EGINHARDI.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

ibi hiemaverat, et natalem Domini et pascha celebravit.

et doctrinam sancti Gregorii præferebant rusticitati eorum. Et cum altercatio de neutra parte finiret, ait dominus piissimus rex Carolus ad suos cantores: *Dicite palam, quis purior est et quis melior, aut sors virus, aut rivuli eius longe decurrentes?* Responderunt omnes una voce fontem, velut caput et originem, puriorem esse; rivulos autem eius, quanto longius a fonte recesserint, tanto turbulentos et sordibus ac immunditiis corruptos. Et ait dominus rex Carolus: *Revertimini vos ad fontem sancti Gregorii, quia manifeste corruptistis cantilenam ecclesiasticam.* Mox petiit dominus rex Carolus ab Adriano papa cantores, qui Franciam corrigere de cantu. At ille dedit ei Theodorum et Benedictum, Romanae ecclesiae doctissimos cantores, qui a sancto Gregorio eruditi fuerant: tributique antiphonarios sancti Gregorii, quos ipse notaverat nota Romana. Dominus vero rex Carolus revertens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, alterum in Suessionis civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Franciæ magistros scholæ antiphonarios eis ad corrigendum tradere, et ab eis discere cantare. Correcti sunt ergo antiphonarii Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo viliaverat, addens vel minuens: et omnes Franciæ cantores didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam; excepto quod tremulas vel vinnulas^a, sive collisibiles vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, naturali voce barbarica frangentes in gutture voces potius quam exprimentes. Maius autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit: quantumque magisterium Romanum superat Metense in arte cantilenæ, tanto superat Metensis cantilena veteras scholas Gallorum. Similiter erudierunt Romani cantores supradicti cantores Francorum in arte organandi. Et dominus rex Carolus iterum a Roma artis grammaticæ et computatorie magistros secum adduxit in Franciam, et ubique studium literarum expandere iussit. Ante ipsum enim dominum regem Carolum in Gallia nullum studium fuerat liberalium artium. Per ipsos dies paschæ venerunt Romam ad dominum piissimum regem Carolum missi Tassilonis ducis, etc.... His verbis expletis, missi Tassilonis absoluti sunt. Tunc in invicem sibi dominus apostolicus et dominus rex gloriosus Carolus vale dicentes, benedictione assumpta et oratione peracta, in Franciam cum gloria reversus est, adducens secum cantores Romanorum et grammaticos peritissimos, et calculatores. Pervenitque idem nitissimus rex Carolus ad coniugem suam domnam Fastradam reginam in civitate Warmatia, et ibi ad invicem gavisi sunt lætificantes ac Dei misericordiam conlaudantes. 11.]

terrae illius; et si ipse dux¹ obduro corde verbis supradicti apostolice² minime oboedire voluisset, tunc dominus Carolus rex et suo³ exercitus absoluti fuissent ab omni periculo peccati, et quicquid in ista⁴ terra factum eveniebat⁵ in incendiis⁶, aut in homicidiis, vel in quacumque⁷ malicia, ut hoc super Tassilonem⁸ et eius consentaneis⁹ evenisset, et dominus rex Carolus ac Francis¹⁰ innocii ab omni culpa exinde permansissent. Hæc verba expleta, missi Tassiloni¹¹ absoluti sunt. Et tunc in invicem sibi dominus apostolicus adque¹² dominus gloriosus rex Carolus valedicentes, benedictione assumpta, oratione peracta, Franciam iamdictus præcellentissimus rex reversus est. Et pervenit idem¹³ nitissimus rex ad coniugem suam domnam Fastradanem¹⁴ reginam in civitate Wormatia: et ibi ad invicem gaudentes et lætificantes, ac Dei misericordia¹⁵ conlaudantes, sinodum namque¹⁶ congregavit suprascriptus dominus rex ad eandem civitatem, sacerdotibus suis et aliis optimatibus nuntiavit, qualiter omnia in itinere suo peragebantur, et cum venisset ad hunc locum¹⁷, quod omnia explanasset de parte Tassilonis, sicut enim erat¹⁸, tunc prespicens¹⁹ idem rex, ut missus²⁰ mitteret, et iussit²¹ Tassilonem²², ut omnia adimpleret²³ secundum iussionem apostolice, vel sicut iusticia erat: eo quod²⁴ sub iureiurando promissum habebat²⁵, ut in omnibus oboediens et fidelis fuisset domino rege²⁶ Carolo et filiis eius vel Francis, et venirent²⁷ ad eius præsentiam: quod rennuit, et venire contempsit²⁸. Tunc dominus rex Carolus una cum Francis videns iusticiam suam, iter coepit peragere partibus Baioariæ cum exercitu suo, et per semetipsum venit in loco, ubi Lechfeld²⁹ b vocatur, super civitatem Augustam. Et iussit alium exercitum fieri, id est Franci³⁰ Austrasiorum, Turingi³¹, Saxones³², et coniungere super Danubium fluvium, in loco qui dicitur Faringa^c. Et tertium exercitum iussit fieri

VARIANTES LECTIONES.

¹ Et saepedictus dux 1. Et si per se dux 7. ² apostolice 1. 5. 6. 7. ³ suus 1. 5. 6. 7. ⁴ in ipsa 1. 5. 6. 7. ⁵ eveniret 7. ⁶ eveniebat incendiis 2. ⁷ qualicumque 5. 6. ⁸ thassilonem 1. (7.) ⁹ consentaneos 6. ¹⁰ franci 1. 5. 6. 7. ¹¹ tassilonis 1. 5. 7. ¹² atque 1. 5. 6. 7. ¹³ idem deest D 2. ¹⁴ fastradanam 6. ¹⁵ misericordiam 1. 5. 6. 7... civitatem. Et sacerdotibus 1. 7. ¹⁶ sinodum vero c. 6. ¹⁷ pervenisset ad locum 1. ¹⁸ sicut actum erat 1. 5. 6. 7. sicut enumerat 2. *quod quidem veram lectionem satis indicat.* ¹⁹ perspicens 1. 5. 6. 7. ²⁰ missos 1. 5. 6. 7. ²¹ mitteret mandaretque tassiloni 7. ²² tassiloni 5. 6. ²³ adimplere festinaret 7. ²⁴ erat et quod 1. ²⁵ habebat 1. 5. 6. 7. ²⁶ regi 1. 5. 6. 7. ²⁷ veniret 1. 5. 6. 7. ²⁸ post contempsit unum folium codicis 2. *excidit, sequens incipit egisse.* Tunc demum etc. ²⁹ loco qui lechfeldt supra 1. loco qui lecfel 7. ³⁰ francorum 1. 7. ³¹ thuringorum 1. Turingi 6. thoringorum 7. ³² et saxonum 1. 7.

NOTÆ.

^a Vinnolata vox est lenis et mollis atque flexibilis, et vinnolata dicta a vinno, hoc est cincinno mollior flexo. Isidori Orig. lib. III, cap. 19.

^b Das Lechfeld bei Augsburg.

^c Phoring seu Pforing intra Ingolstadt.

partibus Italiae, ut dominus Pippinus rex venisset usque ¹ ad Trianto ², cum exercitu suo, et ipse ibi maneret, et exercitum suum pleniter ³ in ante mitteret usque ad Bauzanum ⁴. Tunc prospiciens ⁵ se ⁶ Tassilo ex omni parte esse ⁷ circumdatum, et videns quod omnes Baiarii plus essent fideles domino rege ⁸ Carolo quam ei, et cognovissent iustitiam iamdudum domini regis, et magis ⁹ voluissent iustitiam ¹⁰ consentire, quam contrarii esse: undique constrictus ¹¹ Tassilo venit per semetipsum, tradens se in manibus ¹² domini regis Caroli in vasaticum, et reddens ducatum sibi commissum a domino Pippino rege, et recredidit ¹³ se in omnibus peccasse et male egisse. Tunc denuo renovans sacramenta, et dedit obsides electos duodecim ¹⁴, et tertium decimum filium suum Theodonem. Receptis obsidibus ¹⁵ vel sacramenta, tunc reversus est praefatus gloriosus rex in Franciam. Et celebravit natalem Domini in villa quae dicitur Ingilnheim ¹⁶, similiter et pascha. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCLXXXVIII.

Tunc dominus rex Carolus congregans sinodum ¹⁷ ad iamdictam villam Ingilnheim ¹⁸, ibique veniens Tassilo ¹⁹ ex iussione domini regis, sicut et caeteri eius vassi ²⁰, et coeperunt fideles Baiarii dicere, quod Tassilo fidem suam salvam non haberet, nisi postea ²¹ fraudolens ²² apparuit ²³, postquam filium suum dedit cum aliis obsidibus et sacramenta ²⁴, suadente uxore sua Liutbergane ²⁵. Quod et Tassilo ²⁶ denegare non potuit, sed confessus est postea ad Avaros ²⁷ transmisisse ²⁸, vassos ²⁹ supradicti domino rege ³⁰ ad se adortasse ³¹, et in vitam eorum consiliasse: et hominis ³² suos, quando iurabant, iuebat, ut aliter in mente retinerent et sub dolo iurarent: et quid ³³ magis, confessus est dixisse, etiamsi decem filios haberet, omnes voluisset perdere, antequam placita sic manerent, vel stabile permetteret, sicut iuratum habuit ³⁴; et etiam dixit, melius ³⁵ se mortuum ³⁶ esse ³⁷ quam ita vivere: et de haec om-

VARIANTES LECTIONES.

¹ usque... usque *deest*. 2. ² triantum 7. ³ pleniter mane m. 1. ⁴ banzanum 1. bauzarum 7. ⁵ prospiciens 5. prospiciens 1. 6. 7. ⁶ se *erasum* 5. ⁷ esse se 5. esse se (*eraso* se) 6. ⁸ regi 1. 5. 7. ⁹ regis ut magis 7. ¹⁰ iusticiae 6. ¹¹ contristatus 7. ¹² in manus 1, manibus 5. 7. manibus eius ut servus 9 b. ¹³ et cognovit 1. 7. ¹⁴ duodecim *deest*. 6. ¹⁵ obsidibus et praestitis sacramentis 1. 7. ¹⁶ ingilnheim 6. ingelheim 1. ¹⁷ sinadam 6. ¹⁸ ingelheim 1. ingilnheim 6. ¹⁹ tassilo.... quod tassilo *deest*. 2. ²⁰ vassalli 1. ²¹ haberet sed postea 7. ²² fraudulans 1. fraudulens 5. 6. frauolans 7. ²³ appareret 7. ²⁴ sacramenta fefellerit 1. 7. sacramente 2. ²⁵ luitburge 1. ²⁶ avaros 1. 5. ²⁷ transivisse 1. ²⁸ vasallos 1. ²⁹ domini regis 1. 7. ³⁰ ad se fortasse 1. ad se hortasse 6. ad se adhortasse 7. ³¹ homines 1. 5. 6. 7. ³² quod 1. 7. ³³ iuratum habuit 2. 3. 5. 6. iuravit 7. inita fuerunt 1. ³⁴ mulier se mortuum 2. ³⁵ moriturum 7. ³⁶ melius esse mortuum 6.

DCCLXXXVIII.

Cum in eadem villa generalem ¹ populi sui rex conventum fieri decrevisset ², ac Tassilonem ducem sicut et caeteros vassos suos in eodem conventu adesse iussisset, atque ille, ut ei fuerat imperatum, ad regis praesentiam pervenisset, crimine maiestatis ³ a Baiariis accusatus est. Obiciebant ⁴ ei, quod postquam filium suum obsidem regi dederat, suadente coniuge sua Liutberga ⁵, quae filia Desiderii regis Langobardorum fuit, et post patris exilium Francis inimicissima semper extitit, in adversitatem regis, et ut bellum contra Francos suscipere, Hunorum gentem concitaret ⁶. Quod verum fuisse, rerum in eodem anno gestarum probavit eventus. Obiciebantur ei et alia complura et dicta et facta, quae non nisi ab inimico et irato vel ⁷ fieri vel proferri poterant, quorum ne unum quidem infitari coepit. Sed noxae ⁸ convictus, uno omnium adsensu ut maiestatis ⁹ reus capitali sententia damnatus est. Sed clementia regis licet morti addictum liberare curavit. Nam mutato habitu in monasterium missus est, ubi tam religiose vixit, quam libenter ¹¹ intravit. Similiter et Theodo ¹², filius eius, tonsus et monasticae conversationi mancipatus est ¹³. Baiarii quoque, qui perfidiae ac fraudis eorum conscii ¹⁴ et consentanei fuisse reperti sunt ¹⁵, exilio

VARIANTES LECTIONES.

¹ generale 2. ² fieri decrevisset conventum 9. ³ *deest* 9. ⁴ laesae maiestatis 9. ⁵ obicientibus 7. ⁶ liutberga manu correctoris posterioris mutatum in liutberga 1. liuthurga 3. luthberga 6. luitberga 9. luitkarda 5. ⁷ concitavit 7. ⁸ *deest* 7. ⁹ noxiae 3. ¹⁰ laesae maiestatis 9. ¹¹ ipsum libenter 7. libens 9. ¹² teodo 4. ¹³ *deest* 7. ¹⁴ consocii 7. ¹⁵ fuisse perhibebantur 9. fuisse perhibentur 3.

NOTE

^a Trento, Trident.

^b Botzen, Bolzano, oppidum celebre aequae in Tyroli comitatu.

ANNALES EGINHARDI.

per diversa loca religabantur. ¹ Huni vero, sicut Tassiloni promiserunt ², duobus exercitibus comparatis, uno marcam ³ Foroiuliensem, altero Baioariam adgressi sunt; sed ⁴ frustra. Nam in utroque loco victi fugatique sunt, et multis suorum amissis, cum magno damno ad loca sua se receperunt. Quam iniuriam velut vindicaturi, iterum Baioariam ⁵ maioribus copiis petierunt, sed in prima congressione ⁶ pulsati a Baioariis, et innumera multitudo eorum ⁷ caesa, multi etiam ex eis, qui per fugam evadere conati, Danubium tranare voluerunt ⁸, gurgitibus fluminis ⁹ absorpti sunt. Interea Constantinus imperator propter negatam sibi regis filiam iratus, Theodorum ¹⁰ patricium, Siciliae praefectum, cum aliis ducibus suis fines Beneventanorum vastare iussit. Qui cum imperata exsequerentur, Grimoldus ¹¹ qui eodem anno post mortem patris dux Beneventanis ¹² a rege datus est, et Hildibrandus ¹³, dux Spolitino-
rum ¹⁴, cum copiis quas congregare potuerunt, in Calabria eis occurrerunt, habentes secum legatum regis Winigisum ¹⁵, qui postea ¹⁶ in ducatu Spolitino ¹⁷ Hildibrando successit. Commissoque proelio, inmodicam ex eis multitudinem ceciderunt, ac sine suo suorumque gravi dispendio victores facti, magnum captivorum ac spoliolorum numerum in sua castra retulerunt. Rex autem in Baioariam profectus, eandem provinciam cum suis terminis ordinavit atque disposuit, atque inde regressus, in Aquisgrani ¹⁸ palatio suo, ubi hiemaverat, et ¹⁹ diem Domini natalicium sanctumque pascha more ²⁰ solemniter celebra-

A

ANNALES LAURISSENSIS.

nia ¹ comprobatus ², Franci et Baioarii, Langobardi et Saxones, vel ex omnibus provinciis qui ad eundem ³ sinodum congregati fuerunt, reminiscetes priorum malorum eius, et quomodo domnum Pippinum regem in exercitu ⁴ derelinquens ⁵, et ibi quod theodisca lingua harisliz ⁶ dicitur, visi sunt ⁷ iudicasse se ⁸ eundem Tassilonem ad mortem. Sed dum omnes una voce adclamarent capitale ⁹ eum ferire sententiam ¹⁰, iam factus domnus Carolus piissimus rex motus misericordia ab ¹¹ amore Dei, et quia cum sanguineus ¹² eius erat, tenuit ¹³ ab ipsis Dei ac suis fidelibus, ut non moriretur. Et interrogatus ¹⁴ a iam facto ¹⁵ clementissimo domno rege praedictus Tassilo, quid agere voluisset; ille vero postulavit ¹⁶, ut licentiam haberet sibi tonsorandi et in monasterio ¹⁷ introeundi et pro tantis peccatis poenitentiam agendi, et ut suam salvaret animam. Similiter et filius eius Theodo deiudicatus ¹⁸ est, et tonsoratus et in monasterio ¹⁹ missus, et pauci Baioarii qui in adversitate domni regis Caroli perdurare voluerunt ²⁰, missi sunt in exilio. Eodemque ²¹ anno commissum est bellum inter Græcos et Langobardos, id est duce ²² Spolitino ²³ nomine Hildebrando, seu duce Grimoaldo ²⁴, quem domnus rex Carolus posuit ducem super Beneventanos, et fuit missus Wineghisus ²⁵ una ²⁶ cum paucis Francis, ut praevideret eorum omnia quae gessissent. Et auxiliante Domino, victoria est facta a Francis seu supranominatis Langobardis. Idem ²⁷ similiter et alia pugna commissa est inter Avaros in loco ²⁸ cuius vocabulum est. . . . et Francis ²⁹ qui in Italia ³⁰ commanere videntur; opitulante Domino, victoriam obtinuerunt Franci, et Avari cum contumelia reversi sunt, fuga lapsi sine victoria. Tertia pugna commissa est inter Baioarios et Avaros in campo ³¹ Ibose ³², et fuerunt ibi missi domni Caroli regis Grahamannus ³³ et Audacrus ³⁴ cum aliquibus Francis. Domino auxiliante, victoria fuit Francorum seu Baioariorum. Et ista omnia supradictus dux Tassilo seu malivola uxor eius, Liutberga ³⁵ Deo odi-

C

VARIANTES LECTIONES

¹ his omnibus (1.) 5. 7. ² et omnia comprobata 6. ³ vel (et) omnes ex aliis provinciis qui ad eandem 1. 7. ⁴ regem exercitum 5. ⁵ derelinques 2. ⁶ harisliz 1. ⁷ haristalliz 2. 3. herisliz 6. harislit. 7. ⁸ iussi sunt 6. ⁹ se deest 1. 5. 6. ¹⁰ capitalem 6. ¹¹ ad 1. ob. 3. 6. 7. ¹² consanguineus 1. 5. 6. 7. ¹³ obtinuit 1. 5. 6. ¹⁴ int. est 5. ¹⁵ iam dicto 6. ¹⁶ postulavit 1. 6. 7. ¹⁷ in monasterium 7. ¹⁸ diiudicatus 1. 5. 7. ¹⁹ monasterium 6. ²⁰ volebant 5. 6. 7. ²¹ Eodem quoque 1. 7. ²² L. sub duce 1. ²³ spoletano 1. spoletano 7. ²⁴ grimaldo 1. 5. 6. 7. ²⁵ wineghisus 1. deest 2. winechisus 7. ²⁶ una deest 7. ²⁷ id est similiter 2. idem (item) deest 1. 5. 6. 7. ²⁸ in loco deest 2. ²⁹ francos 7. franci 1. ³⁰ qui italiam 7. ³¹ in campo ibose deest 1. ³² hibose 7. ibose 6. 8. ³³ gramannus 6. ³⁴ audacrus 1. audaccrus 5. audraccus 6. ³⁵ thassilo cum Malmola uxore Liutberga 1.

VARIANTES LECTIONES.

¹ relegantur 7. relegabantur 9. ² promiserant 3. 9. Huni vero, etc. usque sed frustra deest 2. ³ marcham 7. marchiam 9. ⁴ deest 7. ⁵ b. i. 3. 9. ⁶ primo congressu 9. ⁷ e. m. 7. ⁸ noluerunt 9. ⁹ deest 7. ¹⁰ teodorum 4. ¹¹ grimoaldus 9. ¹² beneventanus 7. ¹³ hildebrandus 2. 3. 7. 9. ¹⁴ spoletanorum 7. 9. ¹⁵ winigisum 7. ¹⁶ posita 2. ¹⁷ spoletano 3. spoletano 7. 9. ¹⁸ aquisgrano 9. ¹⁹ deest 7.

NOTÆ.

¹ Oppidum Austriae Ips ad Danubium, supra Pechelarn et monasterium Mellicense.

ANNALES LAURISSENSIS.

A

ANNALES EGINHARDI.

hiliis, per fraudem consiliaverunt ¹. Quarta pugna fuit commissa ab Avaris, qui voluerunt vindictam peragere contra Baioarios. Ibi similiter fuerunt missi domni Caroli regis, et Domino protegente, victoria christianorum aderat. Avari fugam incipientes, multa stragia ² ibidem facta est occidendo, et alii in Danubio fluvio vitam necando amiserunt ³.

ANNALIUM LAURISSENSIUM

CONTINUATIO USQUE AD AN. DCCCXXIX.

AUCTORE EGINHARDO.

Post haec omnia dominus rex Carolus per semetipsum ad Reganesburg pervenit, et ibi fines vel marcas Baioariorum disposuit, quomodo salvus ⁴, Domino protegente, contra iamdictos Avaros esse potuissent. Inde vero reversus celebravit natalem Domini in Aquis palatio, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCCLXXXIX.

Inde iter permotum partibus Sclavaniae ⁵, quorum vocabulum ⁶ est Wiltze ⁷, Domino adiuvente; et ⁸ una cum consilio Francorum et Saxonum perrexit, Renum ad Coloniam transiens, per Saxoniam; usque ad Albiam fluvium venit; ibique duos pontes construxit, quorum uno ex utroque capite castellum ex ligno ⁹ et terra aedificavit. Exinde promotus inantea ¹⁰, Domino largiente, supradictos Sclavos sub suo dominio collocavit. Et fuerunt cum eo in eodem exercitu ¹¹ Franci, Saxones; Frisiones ¹² autem navigio per Habola ¹³ ^a fluvium cum quibusdam Francis ad eum coniunxerunt. Fuerunt etiam Sclavi cum eo, quorum vocabula sunt ¹⁴ Suurbi ¹⁵ ^b, nec non et Abotriti, quorum princeps fuit Witzan ¹⁶. Ibique obsides receptos, sacramenta conplurima ¹⁷, Domino perducente, Franciam pervenit. Et celebravit natalem Domini in Wormacia ¹⁸, et pascha similiter ¹⁹. Et inmutavit se numerus annorum in

VARIANTES LECTIONES.

¹ consiliaverunt et peregerunt 7. ² strages 4. 5. 7. stragis 6. ³ emiserunt 5. 6. 7. et alios in Danubio flumine submerserunt. 1. Quae reliqui codices addunt, *Laureshamensis* (1.) non agnoscit, cuius continuationem, cum iisdem fere verbis constet ac chronici *Moissiacensis* anni 789, 790, 791, 792, et pars anni 795, quorum auctor eam secutus est, iis adiungendam censuimus. ⁴ salvum 2. salvac 7. ⁵ sclaviniae 5. ⁶ cui voc. 7. ⁷ wiltze 5. 6. 7. ⁸ adi. una 2. ⁹ ex ligno 2. ¹⁰ inante 5. 6. 7. ¹¹ in eodem in exercitu 6. ¹² franci et saxones 7. franci. saxones frisiones 2. ¹³ labola 7. albola *Boug.* ¹⁴ sunt haec 7. ¹⁵ suurbinco non 2. suburbi 7. ¹⁶ wintzan 5. wizzan 7. ¹⁷ receptos et s. quamplurima 7. ¹⁸ uormatia pascha 5. wormatia pascha 6, warmatiam 7. ¹⁹ pascha similiter *deest* 2.

DCCCLXXXIX.

Natio quaedam Sclavenorum ¹ est in Germania, sedens super litus oceani, quae ² propria lingua Welatabi, francica ³ autem Wiltzi ⁴ vocatur ⁵. Ea Francis semper inimica; et vicinos suos qui Francis vel subiecti vel foederati erant, odiis insectari, belloque premere ac lacessere ⁶ solebat. Cujus insolentiam rex longius ⁷ sibi non ferendam ratus ⁸, bello eam adgredi statuit, comparatoque ingenti exercitu, Renum apud Coloniam traiecit. Inde per Saxoniam iter agens, cum ad Albiam pervenisset, castris in ripa positus, amnem duobus pontibus iunxit, quorum unum ex utroque capite vallo munivit, et imposito praesidio firmavit. Ipse fluvio transito, quo constituerat exercitum duxit, ingressusque Wiltzorum terram, cuncta ferro et igni vastari iussit. Sed gens illa, quamvis bellicosa et ⁹ in sua numerositate confidens, impetum exercitus regii diu sustinere non valuit ¹⁰, ac proinde, cum primam civitatem ¹¹ Dragawiti ¹² ventum est — nam ¹³ is ¹⁴ ceteris Wiltzorum regulis et nobilitate generis et auctoritate senectutis ¹⁵ longe ¹⁶ praeminebat ¹⁷ —

VARIANTES LECTIONES.

¹ sclauorum 4. 5. 6. 7. sclauonorum 9. ² qui 2. 3. 9. ³ franciaca 4. ⁴ uultzi 5. 6. 7. in *marg. wilsii* 9. ⁵ vocantur. 1. 9. ⁶ lacessere 7. 9. ⁷ diutius 7. ⁸ iratus 3. ⁹ *deest* 9. ¹⁰ potuit 2. ¹¹ in civitatem 2. 9. ad civ. 5. ¹² dragamutinani 7. in *marg. dragawiti* habet MS. ¹³ *deest* 7. est, Wiltz:n, nam-is 9. 3 (?) *Vocem Wiltzan, theotiscam vocabuli Wiltzorum versionem, huic a scriba aliquo in Nuenarii codice superpositam, editoris vitio in textum irrepsisse, eo confidentius contendam, quod in nullo eam codice offenderim; quod si in Trevirensi forte legatur, vitium certe antiquius foret, sed eodem modo coepisse constaret. Ceterum omnia criticorum historicorumve argumenta loco hucusque corrupto superstructa, vera lectione codicum auctoritate restituta, concidunt.* ¹⁴ is qui ceteris 7. ¹⁵ senatus 7. ¹⁶ *deest* 3? 9. ¹⁷ praeminebat 3? 9

NOTÆ.

^a Die Havel.^b Sorabi.

ANNALES EGINHARDI.

A

extemplo ¹ cum omnibus suis ad regem de civitate processit, obsides qui imperabantur dedit, fidem se regi ac Francis servaturum iureiurando promisit. Quem ceteri Sclavorum primores ac reguli ² omnes secuti ³, se regis dicioni subdiderunt. Tum ille, subacto illo populo et obsidibus quos dare iusserat ⁴ acceptis, eadem via qua venerat ad Albim ⁵ regressus est, et exercitu per pontem reducto, rebus quoque ad Saxones pertinentibus secundum tempus dispositis, in Franciam ⁶ reversus est, et in Wormacia ⁷ civitate et natalem Domini et pascha celebravit.

DCCXC.

Hoc anno nullum iter exercitale ⁸ a rege factum; sed in Wormacia residents, legatos Hunorum et audivit, et suos vicissim ad eorum principes misit. Agebatur inter eos de confiniis ⁹ regnorum suorum, quibus in locis esse deberent. Haec contentio atque ¹⁰ altercacio, belli, quod postea cum Hunis gestum est, seminarium et origo fuit. Rex autem, ne quasi per otium torpere ¹¹ ac tempus terere videretur, per Moenium fluvium ad Saltz ¹² a, palatium suum in Germania iuxta Salam fluvium constructum, navigavit, atque inde iterum per eundem amnem secunda aqua Wormaciam ¹³ reversus est. Cumque ibi hiemaret, ipsum palatium in quo conversabatur, casu accidente, nocturno incendio concrematum est. Ibi tamen permanens, et natalem Domini et pascha more solemnium ¹⁴ celebravit.

DCCXCI.

C

Transacta verni ¹⁵ temperie ¹⁶, circa aestatis initium rex de Wormacia movens, Baioariam ¹⁷ profectus est, ea meditatione ¹⁸, ut Hunis factorum suorum vicem redderet, et eis ¹⁹, quanto celerius ²⁰ possset, bellum inferret. Comparatis igitur ad hoc ex omni regno suo quam validissimis copiis, et com meatibus congregatis ²¹, bipertito ²² exercitu iter agere coepit. Cuius partem Theodorico ²³ comiti et Meginfrido camerario ²⁴ suo committens, eos per aquilonalem ²⁵ Danubii ripam iter agere iussit. Ipse cum alia ²⁶ parte quam secum retenuit ²⁷, australem eiusdem fluminis ripam Pannoniam petiturus occupavit, Baioariis cum com meatibus exercitus, qui navibus devehebantur ²⁸, per Danubium secunda

VARIANTES LECTIONES.

¹ exemplo 1. extemplo 4. 5. eximpro 6. ² regali, ut supra regalis 5. 6. ³ deest 1. 2. 3? 5. 6. sequentes 4. secuti omnes 9. ⁴ iuserat 1. ⁵ aliam 2. 5. 7. 9. ⁶ francia 2. ⁷ warmatia 7. ita aliquotiens in sequentibus. ⁸ nulla expeditio—facta est 9. ⁹ confinibus 7. de c. i. eos 7. 5. ¹⁰ deest 1. ¹¹ torpescere 7. ¹² saltz 3. saltz 5. 6. salae 9. ¹³ per wormaciam 6. in wormaciam 9. ¹⁴ et sanetum pascha celebravit 9. ¹⁵ veris 5. ¹⁶ transacto vere 9. ¹⁷ in b. 7. ¹⁸ conditione 4. 5. 6. ¹⁹ redderet utque eisdem 7. ²⁰ quam primum 9. ²¹ deest 9. ²² bibertito 5. bipartito 2. 3. 5. 6. 7. 9. ²³ cf. a. 782 not. p. ²⁴ cubiculario 9. ²⁵ aquilonarem 9. ²⁶ deest 3. 9. ²⁷ retinuit 2—9. ²⁸ deuebantur 1. 2.

NOTÆ.

^a Königshofen, ad Saltz Francicæ caput.

^b Die Ens.

ANNALES LAURISSENSIS.

DCCXC*.

In sequenti vero anno nullum fecit iter, sed ibi in iamdicta ¹ civitate iterum natalem Domini celebravit, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in.

* [Huius anni principio rex Carolus primigenitum filium suum Carolum ultra Sequanam direxit, dans ei ducatum Cenomannicum; qui eodem anno aestatis tempore ad patrem revertitur. Rex autem conventum Francorum habuit in Wormalia civitate, disposuitque ea quae utilia videbantur esse in regno suo. In illo vero anno, etc. 9 b.]

DCCXCI:

Inde autem itinere permoto, partibus Baioariae perrexit, ad Reganesburg ² pervenit ³, ibi exercitum suum coniunxit, ibique consilio peracto Francorum, Saxonum, Frisonum, disposuerunt propter nimiam maliciam et intollerabilem ⁴, quam fecerunt Avari contra sanctam ecclesiam ⁵ vel populum christianum, unde iusticias per missos impetrare non valuerunt, iter ⁶ peragendi ⁷. Cum Dei adiutorio partibus iamdictis Avarorum perrexerunt ⁸; ad Anisam ⁹ b vero ¹⁰ fluvium properantes, ibi constituerunt letanias faciendi triduo ¹¹; missarumque sollempnia celebrando ¹² Dei solatium postulaverunt ¹³ pro salute exercitus, et adiutorio domini nostri Iesu Christi, et pro victoria et vindicta super Avaros.

D Supradictus vero princeps de australi parte Danubio ¹⁴ iter peragens, Saxones autem cum quibusdam Francis et maxime plurima Frisonum ¹⁵ de

VARIANTES LECTIONES.

¹ ibi iamdicta 6. ² regnesburch 5. reganesbug 6. ³ pervenit deest 7. ⁴ intolerabilem 5. 6. 7. ⁵ ecclesiam ut pop. Chesn. ⁶ iter fuit consilium peragendi 7. ⁷ iter pergentes 5. iter peragendi h. e. iter peragendum. ⁸ avarorum. Et perrexerunt 7. ⁹ enisam 6. ¹⁰ vero deest 7. ¹¹ triduum 5. per triduo 7. ¹² celebrandi 5. 6. ¹³ praestolaverunt 6. ¹⁴ danubii 7. ¹⁵ frisonum 5. 6. 8. frixonum 7. num legendum et manus plurima? 9 b. habet et multitudo plurima.

ANNALES LAURISSENSES.

aquilonale ¹ parte Danubii similiter iter peragentes ², ubi ad loca ³ pervenerunt, ubi iam dicitur Avari firmitates habuerunt praeparatas: de australi vero parte Danubii ad Cumeoberg ⁴ ^a, de alia vero ripa in loco qui dicitur Camp ⁵ ^b, quia sic nominatur ille fluvius, qui ibi confluit in Danubio ⁶. Avari enim ⁷, cum vidissent utrasque ripas exercitum continentes, et navigia ⁸ per medium fluvium venientes, a Domino eis terror pervenit: dereliquerunt eorum loca munita quae supra nominata ⁹ sunt. firmitatesque eorum vel machinationes dimiserunt, fuga lapsi, Christo perducente populo suo, utrosque exercitus sine laesione ¹⁰ introduxit. Supradictus exercitus ¹¹ sic iter peragens ¹² usque ad fluvium, cui ¹³ vocabulum est Raba; et exinde uterque exercitus de ambabus ¹⁴ ripis ad propria reversi sunt, magnificantes Deum de tanta victoria. Et celebravit ¹⁵ dominus rex Carolus ¹⁶ natalem Domini in Reganesburg ¹⁷, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

A

ANNALES EGINHARDI.

aqua descendere iussis. Ac sic ¹ inchoato itinere ², prima castra super Anesum ³ posita sunt. Nam is ⁴ fluvius inter Baioariorum atque Hunorum terminos medius currens, certus duorum regnorum limes habebatur. Ibi subplicatio ⁵ per triduum facta, ut id bellum prosperos ac felices haberet eventus. Tum demum castra mota, et bellum genti Hunorum a Francis indictum est. Pulsis igitur Hunorum praesidiis, ac destructis ⁶ munitionibus, quarum una super Cambum fluvium ⁷, altera iuxta Comagenos civitatem in monte ⁸ Cumeoberg ⁹ vallo firmissimo erat extracta ¹⁰, ferro et igni cuncta vastantur. Cumque rex cum eo quem ducebat exercitu usque ad Arrabonis ¹¹ fluventia venisset, transmisso eodem fluvio, per ripam eius usque ad locum in ¹² quo is Danubio miscetur accessit, ibique per aliquot dies stativis ¹³ habitis, per Sabariam ¹⁴ reverti statuit. Alias vero copias, quibus Theodoricum et Meginfridum praefecerat, per Beehaimos ¹⁵, via qua venerant ¹⁶, reverti praecepit. Sic peragrata ac devastata ¹⁷ magna parte Pannoniae, cum incolomni exercitu Francorum in Baioariam se recepit. Saxones autem et Frisiones ¹⁸ cum Theodorico et Meginfrido per Beehaimos, ut iussum erat ¹⁹, domum regressi sunt. Facta est ²⁰ haec expeditio sine omnium rerum incommodo, praeter quod in ²¹ illo quem rex ducebat exercitu, tanta equorum ²² lues exorta est, ut via decima pars de tot milibus equorum remansisse dicatur. Ipse autem cum, dimissis copiis, Reginum ²³ civitatem, quae nunc Reganesburg ²⁴ vocatur, venisset, et in ea hiematurus consedisset, ibi natalem Domini et pascha celebravit.

C

VARIANTES LECTIONES.

¹ aquilone 5. 6. 7. ² peragens 2. 6. ³ locum 7. ⁴ cummeoberg 7. comeoberg 9. ⁵ camp 6. ⁶ danubium 6. ⁷ alteri enim 2. ⁸ et navigia.... supradictus exercitus deest 7. ⁹ nominati 2. ¹⁰ laesione in pannoniā introivit 9 b. ¹¹ introduxit supradictus rex. Sicque 7. ¹² peragentes 6. peregerunt 7. ¹³ cuius 5. 7. ¹⁴ ambobus 2. 6. ¹⁵ post celebravit in codice 2 folium deest, rursus incipit anno 794 in syllabis scencia iam fati. ¹⁶ Carolus deest 5. 6. ¹⁷ reginesburg pascha 6. regansburg pascha 6.

VARIANTES LECTIONES.

¹ si 2. ² itinere 2. ³ anisum 7. ⁴ Nanis 2. ⁵ subplantatio 1. ⁶ destructis 2—9. ⁷ fluvium fuit. Altera 2. ⁸ montem 9. ⁹ cumeberg 9. quoberg 6. ¹⁰ extracta erat 7. ¹¹ deest 6. 9. ¹² st. p. a. d. h. 9. ¹³ sabariam 1. sarabiam 5. 6. baioariam 9. ¹⁴ bohemos 6. begaminos 7. behamannos 9. ¹⁵ ierant 7. ¹⁶ devasta 1. ¹⁷ frisones 5. 7. 9. in marg. Phrygiones ¹⁸ iusserat 7. ¹⁹ est autem 5. 5. 9. ²⁰ deest 9. ²¹ tantę quorum 1. ²² in regimini al. reginum 7. ²³ reganeburg 5. ratispona 6.

NOTÆ.

^a Civitas antiqua et in Vita S. Severini aliquotiens memorata, quæ jam tota interiit. De situ ejus et montis Cumeoberg disputatur, nam qui hodie Kaumberg audit vicus, recto itinere quinque ad minimum miliaria Germanica a Danubio remotus, in mediis montibus consistit. Aut igitur viam militarem eo ævo montes transiisse, qualis hodie et via lata a campo Lilliorum (Liliefeld) per Kaumberg Sanctam Crucem ducit, aut vocabulum Kumeoberg olim latius ad ultimos in Danubii ripa montes usque pertinuisse existimandum est. Quod quidem et loco nostro, et antiquo viæ militaris ductui Danubium prosequenti magis congruum, diplomate Hludowici Germaniæ regis anni 856 ab ill. Fr. Ulr. Kopp. in "tachygraphiæ T. I, p. 394, 395, publici juris facta, et ipso locorum situ, quem æque ac viam illam montanam anno 1821 exploravi, confirmatur. Montes

D enim continui inde a Styriæ confinibus ad Danubium usque protenduntur, ad quem arcta tantum via, castello Greifenstein desuper imminente, relinquunt, qua munitionibus vel in extremo monte vel prope Königsstädten — quam pro Commagenis habeo — defensa, iter transeuntibus intercluditur. Annales quoque Fuldenses anno 884 Caroli imperatoris et Zuentibaldi colloquium monte Comiano (id est Cumeoberg) prope Tullinam memorant, quod minime in vicum Kaumberg, montibus a fonte Tullinæ discretum, optime autem in Königsstädten quadrat.

^b Der Kamp, in Bohemiæ montibus ortus, Claram-valiem (Zwelt) præterfluit, et paulo infra Kreamisam Danubio miscetur.

^c Die Raab.

^d Sarwar.

ANNALES EGINHARDI.
DCCXCII.

A

* Orgellis est civitas ¹ in Pyrinei montis iugo sita, cuius episcopus nomine Felix, natione Hispanus, ab Elipando, Toleti episcopo, per litteras ² consultus, quid de humanitate salvatoris dei et domini nostri Iesu Christi sentire deberet, utrum secundum id quod homo est, proprius an adoptivus Dei filius credendus esset ac dicendus, valde incaute atque inconsiderate, et contra antiquam catholicae ³ ecclesiae doctrinam, adoptivum non solum pronuntiavit, sed etiam scriptis ad memoratum episcopum libris, quanta potuit pertinacia ⁴ pravitatem intentionis ⁵ suae defendere curavit. Huius rei ⁶ causa ductus ⁷ ad palatium regis — nam ⁸ is tunc apud Reginum, Baioariae civitatem, in qua ⁹ hiemaverat residebat — ubi congregato episcoporum concilio ¹⁰ auditus est, et errasse convictus, ad praesentiam Hadriani pontificis Romam ¹¹ missus, ibi ¹² etiam coram ipso ¹³ in basilica beati Petri apostoli haerese[m] ¹⁴ suam damnavit ¹⁵ atque abdicavit. Quo facto, ad civitatem suam reversus est. Rege vero ibidem aetatem agente, facta est contra illum ¹⁶ coniuratio a filio suo maiore, nomine Pippino, et quibusdam Francis, qui se crudelitatem Fastradae ¹⁷ reginae ferre non posse adseverabant ¹⁸, atque ideo in necem regis conspiraverant. Quae cum per Fardulfum ¹⁹ Langobardum detecta ²⁰ fuisset, ipse ob meritum fidei servatae monasterio sancti Dionisii donatus est, auctores vero coniurationis ut rei maiestatis ²¹ partim gladio caesi, partim patibulis suspensi, ob meditata[m] scelus tali morte multati sunt. Rex autem propter bellum cum Hunis susceptum in Baioaria sedens, pontem navalem, quo in Danubio ad id bellum uteretur, aedificavit, ibique natalem Domini et sanctum pascha celebravit.

DCCXCIII.

Cum rex bellum a se inchoatum ²² conficere ²³ cuperet, et Pannoniam iterum petere disposuisset ²⁴ allatum ²⁵ est, copias quas Theodericus comes per Frisiam ²⁶ ducebat, in pago Hriustri ²⁷ b iuxta Wisuram fluvium ²⁸ a Saxonibus esse interceptas atque deletas. Cuius rei nuntio accepto, magnitudinem damni dissimulans, iter in Pannoniam intermisit ²⁹.

VARIANTES LECTIONES.

¹ c. e. 7. ² literas 7. 9. *constanter*. ³ *deest* 7. ⁴ *pertinacissime* 9. ⁵ *opinionis* 9. ⁶ *regi* 1. ⁷ *ductus* est 7. ⁸ *deest* 7. qui tunc 9. ⁹ *qua et h.* 9. ¹⁰ *consilio* 5. 7. ¹¹ *romani* 7. ¹² *ubi* 3. 7. 9. ¹³ *deest* 4. 5. 6. ¹⁴ *heresim* 3. 4. 5. 6. 7. 9. ¹⁵ *confessus* est 9. ¹⁶ *eum* 9. ¹⁷ *fastradanae* 7. ¹⁸ *asserant* 7. ¹⁹ *ardulfum* 7. ²⁰ *detecta* 1. ²¹ *rei laesae* m. 9. ²² *inchoandum* 2. ²³ *perficere* 5. 6. ²⁴ *decrevisset* 9. ²⁵ *constituisset* 7. ²⁶ *nuntiatum* 9. a. est ei 7. ²⁷ *phrisiam* 7. ²⁸ *hriustri* 3. *hiriustri* 5. *riustri* 6. *rustri* 4. *hriinstri* *al.* *hriusti* 7. *hriustri* 9. ²⁹ *deest* 9. ³⁰ *intermisit*. Persuasum tunc regi erat si 9.

NOTÆ.

^a *La Seu d'Urgel*
^b *Rustringen*, in sinistra Wisere mare influentis ripa.
^c Locus de conjuratione detecta *deest* in 7, 8? 9, 9 b, 10, 11. In Annal. Eginhardi, Fuld. 5, 6, 12, narrationi de hæresi subicitur; ubinam loci in codice 2 collocatus fuerit, folio exciso ignoratur. Pri-

ANNALES LAURISSENSIS.
DCCXCIII.

^c Haeresis Felicitiana primo ¹ ibi condemnata ² est, quem Anghilbertus ³, ad praesentiam Adriani apostolici adduxit ⁴, et confessione facta suam haeresim iterum abdicavit. Coniuratio contra regem a filio eius Pippino facta, detecta et compressa est. Eodem anno nullum iter exercitiale factum est. Pons super navigia flumina transeuntia factus est, anchõris et funibus ita cohaerens, ut iungi et dissolvi possit. Et celebravit dominus rex natalem Domini ibi, similiter pascha celebratum est ⁵. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCXCIII.

Rex autumnali tempore de Reganesburg ⁶ iter navigio faciens, usque ad fossatum magnum inter Almana ⁷ d et Radantia ⁸ e pervenit, ibique missi apostolici cum magnis muneribus praesentati sunt. Ibi missus nuntiavit ⁹, Saxones iterum fidem suam sefellisse. Inde per Radantia in Mohin ¹⁰ navale ¹¹ iter peragens, natalem Domini celebravit ad sanctum

VARIANTES LECTIONES.

¹ *primitus* audita et in reganesburg primo condemnata est 5. ² *condempnata* 5. ³ *angilbertus* 6. *angilbertus* 7. ⁴ *abdicavit* 6. ⁵ *possit*. Ibi natalem domini et pascha celebravit carolus rex. Et 7. ⁶ *ragnesburg* 5. *regansburg* 6. *ragenisburg* 7. ⁷ *alimanna correct.* *alemanna* 6. *Alcmanum* 7. ⁸ *ibi* nuntius nuntiavit 7. ⁹ *mochin* 7. *mohim* 8. ¹⁰ *navali* 6.

mus eum Chesnius ex codice 5 in textum receptum toti narrationi praeposuit, perperam ut opinor, hæc enim causa fuerit quod sequenti sententiæ vocem *Reganesburg* intruderet et alia quoque immutaret.

^d *Die Altmühl.*
^e *Die Rednitz.*

Chilianum in Wirzinburg ¹. Et inmutatus est numerus annorum in

Et cum ei persuasum esset a quibusdam, qui id ¹ sibi compertum esse dicebant, quod si inter Radantiam ² et Alomonam ³ fluvios eiusmodi ⁴ fossa duceretur, quae esset navium capax ⁵, posse percommode ⁶ a ⁷ Danubio in Rhenum navigari, quia horum fluviorum alter ⁸ Danubio, alter Moeno miscetur, confestim cum omni comitatu suo ad locum ⁹ venit, ac magna hominum multitudine congregata ¹⁰, totum autumnus tempus in eo opere consumpsit ¹¹. Ducta est itaque ¹² fossa inter praelictos fluvios duum milium passuum longitudine, latitudine trecentorum pedum; sed in cassum. Nam propter inges pluvias et terram, quae palustris ¹³ erat, nimio humore ¹⁴ naturaliter infectam ¹⁵, opus quod fiebat ¹⁶ consistere non potuit; sed quantum interdiu terrae a fossoribus fuerat egestum, tantum noctibus, humo iterum in locum suum relabente ¹⁷, subsidebat. In hoc opere occupato ¹⁸ duo valde displicentia de diversis terrarum partibus adlata sunt; unum erat Saxonum omnimoda defectio, alterum quod Sarra-ceni Septimaniam ingressi, proelioque cum illius limitis custodibus atque comitibus conserto, multis Francorum interfectis, victores ad sua regressi sunt ¹⁹. Quibus rebus commotus, in Franciam reversus est, celebravitque natalem Domini apud sanctum Chilianum ²⁰ iuxta ²¹ Moenum fluvium, pascha ²² vero super eundem fluvium in villa Franconovurd ²³, in qua et hiemaverat.

DCCXCIV.

Pascha celebratum est in Franconofurt ¹, ibique congregata est ² synodus magna episcoporum Galliarum, Germanorum, Italarum ³, in praesentia iamfati principis et missorum domni apostolici Adriani, quorum nomina haec sunt, Theofilactus et Stephanus ⁴ episcopi. Ibi tertio condemnata ⁵ est haereticis ⁶ Feliciana, quam damnationem ⁷ per auctoritatem sanctorum patrum in libro conscripserunt, quem librum omnes sacerdotes manibus propriis subscripserunt ⁸. Ibi obiit Fastrada ⁹ regina, et in sancto Albano honorifice sepulta est ¹⁰. Pseudosinodus ¹¹ Graecorum, quam falso septimam vocabant, et pro ¹² adorandis imaginibus fecerunt, reiecta est a pontificibus. Inde motus est exercitus partibus Saxoniae per duas turmas; in una ¹³ fuit ¹⁴ dominus Carolus gloriosissimus rex: in aliam ¹⁵ misit dominum

VARIANTES LECTIONES.

¹ uursinburg 5. wirzeburg 6. wirsinburg 7. wirzinburg 8. ² fraconofurd 5. franchenfurd 6. francnofurt 7. ³ est *deest* 6. ⁴ italiorum 6. ⁵ stefanus 2. ⁶ condemnata 5. 6. ⁷ cresis 2. ⁸ dampnationem 6. ⁹ conscripserunt 5. ¹⁰ fastradana 6. fastradane 7. ¹¹ pseudasinodus 2. ¹² vocabant pro 2. 5. 6. ¹³ unam 7. ¹⁴ fuit ipse d. 7. ¹⁵ alium 2.

C

DCCXCIV.

Rex propter ¹⁴ condemnandam ¹⁵ haeresim Felicianaem aestatis initio, quando et generalem populi sui conventum habuit, concilium ¹⁶ episcoporum ex omnibus regni sui provinciis in eadem villa congregavit ¹⁷. Adfuerunt etiam in eadem synodo ¹⁸ et ¹⁹ legati sanctae Romanae ecclesiae ²⁰, Theophylactus ²¹ ac Stephanus episcopi, vicem tenentes eius a quo missi sunt ²², Hadriani papae. In quo ²³ concilio et haereticis memorata condemnata est, et liber contra eam communi episcoporum auctoritate compositus, in

VARIANTES LECTIONES.

¹ quid 1. 2. ² radantia 1. 2. adantiam 6. ³ alamonam 3. 5. alimonam 4. alomoneam 6. almonum 9. ⁴ *deest* 9. ⁵ fossa navium capax duceretur 9. ⁶ commode 9. ⁷ e 9. ⁸ quod alter 9. ⁹ suo eo 9. ¹⁰ congregataque hominum multitudine (magna *deest*) 9. ¹¹ conceptum — ossa — qua — danubio moeno — multitudo 2. confestim autem cum 6. ¹² *deest* 9. ¹³ plaustris 1. 2. ¹⁴ umore 1. ¹⁵ humore suapte natura imbutam 9. nataliter 3. infecta 4. 5. 6. ¹⁶ coepum opus 3. 9. ¹⁷ relabente 7. relabentes 2. ¹⁸ occupato regi 7. ¹⁹ essent 7. ²⁰ kilianum 3. 4. 5. 9. kylianum 6. ²¹ in Wirzinburgo iuxta 9. ²² paschalis vero festi solemnitate 9. ²³ franconouurt 3. 4. franconouuro 5. 6. francnofurt 9. ²⁴ ad 9. ²⁵ condemnationem 2. ²⁶ concilium 6. ²⁷ eandem villam convocavit 7. ²⁸ synodo 1. ²⁹ *deest* 3. 9. ³⁰ legati romani pontificis 9. ³¹ theophilactus 6. teophilactus 4. 5. ³² fuerant 9. ³³ eo 7.

NOTÆ.

^a Epitaphum, quod hodie ibi conspicitur, recentius est, et inter Inscriptiones nostras referetur.

ANNALES EGINHARDI.

quo omnes propriis manibus ¹ subscripserunt. Synodus etiam, quae ante paucos annos in ² Constantinopoli sub Hereua ³ et Constantino filio eius congregata, et ab ipis non solum ⁴ septima, verum etiam universalis est ⁵ appellata, ut nec septima nec universalis haberetur dicereturque ⁶, quasi supervacua in totum, ab omnibus abdicata est. Mortua est ibi et ⁷ Fastrada regina, et Mogontiaci ⁸ apud sanctum Albanum sepulta. Quibus peractis, rex bipertito exercitu Saxoniam petere statuit, eo videlicet modo, ut ipse cum dimidia parte copiarum ab australi parte intraret, Karlus ⁹ vero filius eius cum alia medietate Rhenum apud Coloniam traiceret, et in eandem regionem ab occidente veniret. Quo facto, licet Saxones in campo qui Sinotfeld ¹⁰ ^a vocatur, quasi **B** proelium cum rege commissuri consedissent, ibique adventum eius opperirentur ¹¹, amissa victoriae spe, quam sibi paulo ante falso ¹² pollicebantur, ad deditionem omnes conversi sunt, victique sine proelio, regis victoris potestati se subdiderunt. Dederunt igitur ¹³ obsides, et iureiurando fidem se regi servare velle ¹⁴ promiserunt. Sic omissa proelio, et Saxones domum reversi sunt, et rex, transmissa Rheno, in Galliam se recepit, et cum Aquasgrani venisset, ibidem hibernis habitis, et natalem Domini et pascha celebravit.

DCCXCIV

Quamquam Saxones aestate praeterita et obsides dedissent, et secundum quod iussi erant sacramenta iurassent, rex tamen ¹⁵ illorum perfidiae non inmemor, conventum generale trans Rhenum in villa Cuffesstein ¹⁶ ^b, quae super Moenum contra ¹⁷ Mogontiacum ¹⁸ urbem sita est, more solemnibus habuit, atque inde cum exercitu Saxoniam ingressus, pene totam populando peragravit. Cumque in pagum Bardengoi ¹⁹ pervenisset, et iuxta locum qui Bardenwih ²⁰ ^c vocatur positus castris, Scavorum, quos ad se venire iusserat, expectaret adventum, subito ei nuntiatum est, Witzinum ²¹, regem Abodritorum ²², cum Albim ²³ traiceret, in dispositas a Saxonibus insidias in ipso flumine incidisse, et ab eis esse interfectum. Quod factum animo ²⁴ regis ²⁵ ad Saxones

VARIANTES LECTIONES.

¹ p. m. *deest* 9. ² *deest* 7. ³ harena 5. helena 3. 4. 6. 7. irene 9. ⁴ tantum 7. ⁵ erat 5. 9. ⁶ diceretur habereturque 7. ⁷ *deest* 5. 4. 9. ⁸ mogontiaci 2. 9. mogontia 5. magontiaci 4. mogonciaco 5. monciaco 6. ⁹ carolus 1. 4. 7. ¹⁰ sinotfeldus 2. sinotfeldum 5. 6. sinotfeld 4. smetfeldus *ms.* sinotfeld 7. sintfeld 9. ¹¹ operirentur 5. 6. ¹² f. p. a. 7. ¹³ dederuntque 7. ¹⁴ v. s. 3. 9. regi servare se velle 7. ¹⁵ autem 1. ¹⁶ cuffestein 2. 5. 6. 7. cuffesten 3. cuffestein 9. ¹⁷ circa *al.* contra 7. iuxta 4. ¹⁸ *cf.* 794 *not.* ¹⁹ bardengau 9. hardengum *ms.* hardengoe 7. ²⁰ bardemwih 2. hardenwic 4. bardenwig 3. 9. bardemhumh 7. ²¹ wizinum 7. nurzinum 6. wiltzan 9. ²² abotritorum 2? 9. ²³ aliam 7. ²⁴ animum 1. 2. 3? 4. 5. 6. ²⁵ eius 7.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

Carolus nobilissimum filium suum per Coloniam. Saxones autem congregantes se in campo, qui dicitur Sinotfeld ¹, praeparantes se quasi ad pugnam, cum vero audissent se ex duabus partibus esse circumdatos, dissipavit Deus consilia eorum, et, quamvis fraudulenter, et christianos ² se et fideles ³ domno regi ⁴ fore promiserunt. Rex ad palatium quod Aquis ⁵ vocatur rediit ⁶, ibique ⁷ natalem Domini celebravit et pascha. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCXCV.

In quo rex etiam venit ad locum qui dicitur Cuffinstang ⁸ et in ⁹ suburbium ¹⁰ Maganciensis ¹¹ urbis, et tenuit ibi palatium suum. Audiens vero, quod Saxones more solito promissionem suam, quam de habenda ¹² christianitate et fide regis ¹³ tenenda fecerant ¹⁴, irritam fecissent, cum exercitu in Saxoniam ingressus est, et usque ad fluvium Albim pervenit, ad locum qui dicitur Hliuni ¹⁵ ^d, in quo tunc Witzin ¹⁶ Abodritorum ¹⁷ rex a Saxonibus occisus est: ibi etiam venerunt missi Tudun, qui in gente et regno Avarorum magnam potestatem habebat ¹⁸, qui dixerunt, quod idem ¹⁹ Tudun ^e cum terra et populo suo se regi ²⁰ dedere vellet, et eius ordinatione ²¹ christianam fidem suscipere ²² vellet. Rex vero, afflictis magna ex parte Saxonibus, eorumque ²³ terra vastata, acceptisque eorum obsidibus, in Gallias rediit, et in palatio quod vocatur ²⁴ Aquis ²⁵ natalem

VARIANTES LECTIONES

¹ sinistfeld 5. 9. sinitsfeld 6. sinaisfeld 7. sinifeld 2. 8. ² fraudulenter christianos 5. 7. ³ fidele 2. ⁴ rege 2. 6. ⁵ aquisgrani 7. ⁶ reddit 2. ⁷ ibi 2. ⁸ cussinang in 5. chusstagn in 6. cuffinstain in 8. ⁹ et in 2. ¹⁰ suburbio 7. ¹¹ mogontiacensis 5. 6. mogontiacensis 7. ¹² habendi 2. ¹³ regi 7. ¹⁴ fecerant 2. ¹⁵ libum 5. lunis 7. ¹⁶ wizin 5. 6. wizin 7. ¹⁷ abadritorum 5. ¹⁸ habeat 2. ¹⁹ isdem 7. ²⁰ rege 2. ²¹ ordinationem 2. 6. ²² suscipere. Rex 7. ²³ eorum *deest* 7. ²⁴ qui vocatur 2. 6. 7. ²⁵ aquisgrani 7.

NOTÆ.

^a Campus *Sendfeld* prope Wunnenberg, a meridie Paderbornæ et septentrione Eresburgi. Cf. Fürstenbergii Mon. Pad. p. 185.

^b *Kostheim*.

^c *Bardowik* prope Lüneburg.

^d *Lüne* prope Lüneburg.

^e Tudun nomen dignitatis, non hominis, quod et noster innuit. Cf. *Historiam miscellam*, pag. 144.

ANNALES LAURISSENSIS.

A

ANNALES EGINHARDI.

Domini celebravit, et pascha similiter. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCXCVI.

Adrianus ¹ papa obiit, et Leo, mox ut in locum ² eius successit, misit legatos cum muneribus ad regem, claves etiam confessionis ³ sancti Petri et vexillum Romanae ⁴ urbis eidem direxit. Sed et ⁵ Heirichus ⁶ dux Foroiulensis ⁷, missis hominibus suis ⁸ cum Wonomyro ⁹ Sclavo in Pannonias ¹⁰, hringum ¹¹ gentis Avarorum longis retro temporibus quietum, civili bello fatigatis inter se principibus, spoliavit — Chagan ¹² seu ¹³ Iugurro ¹⁴ intestina clade addictis ¹⁵ et a suis occisis —, thesaurum priscorum regum multa saeculorum prolixitate collectum ¹⁶ domno Carolo regi ¹⁷ ad Aquis palacium misit. Quo accepto, peracta ¹⁸ Deo largitori omnium honorum gratiarum actione ¹⁹, idem vir prudentissimus adque ²⁰ largissimus et Dei dispensator magnam inde partem Romani ad limina apostolorum misit per Angilbertum ²¹ dilectum abbatem suum; porro reliquam partem optimatibus, clericis sive laicis, ceterisque fidelibus suis largitus est. In eodem anno Tudun ²² secundum pollicitationem suam cum magna parte Avarorum ²³ ad regem venit, se cum populo suo et patria regi dedit; ipse ²⁴ et populus baptizatus est, et honorifice muneribus donati redierunt. Rex, collectis exercitibus suis, Saxoniam ingressus est, filium suum Pippinum regem Italiae in Pannonias cum exercitu suo ²⁵ misso. ²⁶ Cuius legationes ad eum in eadem Saxonia venerunt, una quae dixit, occurrisse ²⁷ ei Kagan cum ceteris obtimatibus, quem sibi Avars post interfectionem priorum constituerunt: altera quae dixit, Pippino ²⁸ cum exercitu suo in hringo ²⁹ sedere. Et dominus rex, peragrata Saxonia, cum integro exercitu in Gallias se recepit ³⁰ et in ³¹ Aquis palatio filium suum Pippi-

VARIANTES LECTIONES.

¹ Hadrianus 7. ² ut ad locum 2. ³ confessiones 2. ⁴ rome 2. ⁵ Sed heiricus 5. ⁶ heinricus 6. ⁷ furinlensis 6. foroiulensis 7. ⁸ suis deest 5. ⁹ uunomyro 5. wonomyro 7. ¹⁰ sclavo cum pannonias 2. ¹¹ hringum 7. hirigum principem avarorum 7 b. ¹² clagan 2. ¹³ se 2. sive 5. 6. 7. ¹⁴ iuguro 5. 6. ¹⁵ ac dictis 6. ¹⁶ prolixitate quietum 2. ¹⁷ rege 2. ¹⁸ regis 6. ¹⁹ peracto 5. ²⁰ peractis... actionibus 7. ²¹ atque 5. 6. 7. ²² anghibertum 6. ²³ thudun 2. ²⁴ avarum 5. 6. ²⁵ ipseque et 7. ²⁶ suo deest 5. 6. 7. ²⁷ misit 7. ²⁸ hoccurrisse 2. ²⁹ pipinum 7. ³⁰ ringo 7. ³¹ recipit 2. ³² in deest 2.

^a S. Riquier, ad ostia Summæ.

^b Hodie Theifs.

^c Ring lingua nostra circulus, annulus; de Ava-

citius debellandos velut quosdam stimulos addidit, et in odium perfidiae ¹ gentis amplius excitavit. Terra igitur magna ex ² parte vastata, et obsidibus, quos dare iusserat, acceptis, in Franciam reversus est. In hac expeditione, cum castra super Albim haberet, venerunt ad eum legati de Pannonia unius ³ ex primoribus Hunorum, qui apud suos Tudun ⁴ vocabatur ⁵. Is et suum adventum ⁶, et se christianum fieri velle promisit. Rex autem Aquasgrani ⁷ veniens, sicut et anno superiore ⁸, ibi temporibus suis et natalem Domini et pascha celebravit

DCCXCVI.

Romae ⁹, Hadriano defuncto, Leo pontificatum suscepit, et mox per legatos suos claves confessionis sancti Petri ac vexillum Romanae urbis ¹⁰ cum aliis muneribus regi misit, rogavitque ut aliquem de suis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad suam fidem atque subiectionem per sacramenta firmaret. Missus est ad hoc Angilbertus ¹¹, abbas monasterii sancti Richarii ¹² a, per quem ¹³ etiam tunc ad sanctum Petrum magnam partem thesauri, quem Ericus ¹⁴ dux Foroiulensis, spoliata Hunorum regia quæ Hringus ¹⁵ vocabatur, eodem anno regi de Pannonia ¹⁶ detulerat, misit, reliquum vero inter optimates et aulicos ceterosque in palatio suo militantes liberali manu distribuit. Atque his ¹⁷ expletis, ipse cum exercitu Francorum ¹⁸ Saxoniam petiit, Pippinum vero filium suum cum Italicis ac Baioaricis ¹⁹ copiis in Pannoniam ire iussit. Et ipse quidem, Saxonia ex magna ²⁰ parte vastata, ad hiemandum Aquasgrani ²¹ revertitur; Pippinus autem, Hunis trans Tizam ²² fluvium fugatis, eorumque regia, quæ, ut ²³ dictum est, Hringus ²⁴, a Langobardis autem Campus vocatur ²⁵, ex toto destructa, direptis pene omnibus Hunorum opibus, ad patrem Aquisgrani ²⁶ hiberna habentem venit, ac spolia regni quæ secum detulit, eidem praesentavit. Tudun ²⁷ etiam ille ²⁸, de quo superius mentio facta est, fidem dictis suis adhibens, ibidem ad regem venit, ibique cum omnibus qui secum venerant baptizatus ²⁹ ac remuneratus ³⁰, post datum servandæ

VARIANTES LECTIONES.

¹ perfidiae 1. ² deest 9. ³ unus 5? 7. 9. ⁴ thudun 9. tudun 2. tudmi 5. tridun al. tudun 7. ⁵ vocatur 4. 5. 6. ⁶ ventum 1. 2. a. significavit 7. ⁷ aquisgrani 5. 6. ⁸ priori 5. 9. ⁹ totus hic annus deest 6. ¹⁰ aecclesiae 4. 5. ¹¹ angilbertus 1. engilbertus 5. 9. ¹² s. r. m. 7. ¹³ que 2. ¹⁴ deest 3. erichus 9. heinricus 5. henricus 7. (ita et in cod. Arman.) ¹⁵ rhingus 2. 7. hringus 5. ringus 4. 9. ¹⁶ de p. r. 3. 4. 9. ¹⁷ hiis 5. iis 5. 9. ¹⁸ frangorum 2. ¹⁹ haioariis 7. ²⁰ m. ex p. 5. 4. 9. ²¹ aquisgrani 5. aquasgrani palatium 9. 5? ²² quæ ab eis ut 7. ²³ autem campus vocatur deest 4. 5. 7. ²⁴ aquasgrani 4. aquis 5. ²⁵ thudun 5. 9. ²⁶ deest 3. 9. ²⁷ baptisatus 2. 5. 9. ²⁸ remuneratus est 5? 9.

NOTÆ.

rorum regione cf. Monachum Sangallensem, lib. 11 cap. 1.

fluvi sacramentum domum rediit; sed in promissa fidelitate ² diu manere noluit, nec multo post perfidiae suae poenas dedit. Rex vero ³, ut dictum est, Aquisgrani in hibernis considens, ibi et natalem Domini et pascha more solito ⁴ celebravit.

DCCXC VII.

Barcinona civitas in limite Hispanico sita, quae alternante rerum eventu nunc Francorum nunc Sarracenorum ditioni subiciebatur ⁵, tandem per Zatum Sarracenum, qui tunc eam invaserat, regi reddita est. Nam is aestatis initio Aquisgrani ⁶ ad regem venit, seque cum memorata ⁷ civitate spontanea deditione illius potestati permisit ⁸. Qua recepta ⁹, rex filium suum Hludewicum ad obsidionem ¹⁰ Oscae ¹¹ cum exercitu in Hispaniam ¹² misit, et ipse more solito propter ¹³ contumendam perfidiae gentis contumaciam Saxoniam vastaturus intravit. Nec prius destitit, quam omnes terminos eius peragrasset. Nam usque ad ultimos fines eius, qua inter Albim et Wisuram oceano alluitur ¹⁴, accessit. Inde regressus, cum Aquasgrani ¹⁵ venisset, ibique Abdellam Sarracenum, filium Ibin-Mauge ¹⁶ regis, de Mauritania ad se venientem suscepisset, legatumque Nicetae ¹⁷ patricii qui tunc Siciliam procurabat, nomine Theoctistum ¹⁸, litteras imperatoris de Constantinopoli missas deferentem audisset, consilium iniit, ut propter ¹⁹ conficiendum Saxonicum bellum ²⁰ in ipsa regione hiemaret. Sumpto igitur secum ²¹ comitatu suo, Saxoniam petiit, castrisque super Wisuram positus consedit, et locum castrorum Heristelli ²² vocari iussit, qui locus ab incolis usque in praesens ²³ ita nominatur. Exercitum vero, quem secum adduxit, per totam Saxoniam in hiberna divisit. Illuc Pippinum de Italia ²⁴ et Hludewicum de Hispanica expeditione regressos ²⁵ ad se venire iussit, ibi legatos Hunorum cum magnis muneribus ad se ²⁶ missos audivit et absolvit, ibi legatum Hadeffonsi ²⁷, regis Asturiae ²⁸ atque Galleciae ²⁹, dona sibi ³⁰ deferentem suscepit. Inde iterum Pippinum ad Italiam, Hludewicum ad Aquitaniam remisit ³¹, cum quo et Abdellam ³² Sar-

num e Pannonia redeuntem, et partem thesauri quae remanserat ¹ adducentem, lactus aspexit, adque ibi ² natalem Domini ac pascha celebravit. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCXC VII.

Barcinona ¹ civitas Hispaniae, quae iampridem a nobis desciverat, per Zatum praefectum ² Ipsi nobis est reddita. Nam ipse ad palacium veniens, domno regi ³ semetipsum cum civitate commendavit. ⁴ Expeditio ⁵ facta in Saxoniam, et usque ad oceanum trans omnes paludes ⁶ et invia loca transitum est, et rex de Haduloha ⁷ regressus ⁸ — hoc enim loco nomen, ubi oceanus Saxoniam alluit. ⁹ — tota Saxonum gente in dedicionem per obsides accepta, trans Renum in Gallias reversus est, et in Aquis palacio Abdellam Sarracenum filium Ibin-Mauge ¹⁰ regis, qui a fratre regno pulsus ¹¹ in Mauritania exulabat, ipso ¹² semetipsum commendante ¹³, suscepit. Illuc et legatus Nicetae qui tunc Siciliam regebat, nomine Theoctistus ¹⁴, venit imperatoris epistolam portans, quem magnifice suscipiens, post paucos dies absolvit. Et Novembrio mense mediante ad hibernandum cum exercitu Saxoniam intravit, positisque castris apud Wisoram ¹⁵ fluvium, locum castrorum Heristelli ¹⁶ vocari iussit. Illuc legati gentis Avarum ¹⁷ cum muneribus magnis venerunt, inde Abdellam Sarracenum cum filio suo Hludowico ¹⁸ in Hispanias reverti fecit, et filium suum Pippinum in Italiam ¹⁹ misit; ipse ad disponendam Saxoniam totum hiemis tempus impendens, ibi natalem Domini, ibi pascha celebravit ²⁰. Et inmutavit se numerus annorum in

VARIANTES LECTIONES.

¹ f. s. 2. 5. 7. 9. ² fide 3. 9. ³ deest 3. 9. D
⁴ m. s. deest 3. 9. ⁵ subiciebat 1. subiacebat 2. ⁶ aquasgrani 3. 9. ⁷ cum commerata 3. ⁸ submitit 9. ⁹ opsidionem 1. ¹⁰ osee 5. ¹¹ in h. deest 2. 7. ¹² ad 7. 9. ¹³ abluir Bq. 3? ¹⁴ aquisgrani 5. 6. ¹⁵ ibiniimauge 2. ibimauge 3. ibiniimauge al. ibinimauge 7. ¹⁶ nicetis 7. ¹⁷ theoctistum 1. theoctistum 4. ¹⁸ ut ad 9. ¹⁹ s. b. c. 7. ²⁰ deest 9. ²¹ heristalli 6. heristallum 7. ²² italica 5? 7. 9. ²³ regressum 2. 4. 5. 6. ²⁴ ad se deest 4. ²⁵ hadeffonse 6. adelfonsi 9. ²⁶ asturicae 2? 9. austrie 6. ²⁷ gaeliae 9. galliciae 3. 4. 5. cal. brie 6. ²⁸ s. d. 3. 9. ²⁹ misit 3. 9. ³⁰ adbellum 6.

VARIANTES LECTIONES.

¹ remanserant 2. ² ibidem 5. 6. 7. ³ Parcino-
na 6. Barzinona 7. ⁴ per iatim in praefectum 2.
⁵ rege 2. ⁶ cum vitate commendavit 2. ⁷ expeditione 7. ⁸ plaudes 2. ⁹ haduloha: 5. hadulocha 6.
hadulobar 7. hadulha 9. ¹⁰ regressus est 5. ¹¹ ad-
luit 7. ¹² ibiniimauge 2. 3. 5. 6. ibiniimauge 7.
¹³ est in 2. ¹⁴ ipsorum 2. ¹⁵ commendantem 6.
¹⁶ theoctis 5. ¹⁷ wisuram 5. 6. ¹⁸ avarorum 5. 6.
7. ¹⁹ luduwicho 5. ludwico 6. ²⁰ ad italiam 5. 6. 7.
²¹ domini celebravit et pascha 7.

NOTÆ.

^a Huesca.
^b Das Land Hadeln, regni Hannoverani pars, ad quam olim et Ritzebüttel, Hamburgensis ditionis

praefectura, in extrema terræ ora sita, pertinebat.
^c Herstelle vel hodie audit; est infra Carlshafen et supra Huxaram.

DCCXCIII.

Venit etiam et legatus Hadeconsi regis Gallaeciae et Asturiae¹, nomine Frola², papilionem mirae pulchritudinis praesentans. Sed³ in ipso⁴ paschae tempore Nordliudi⁵ trans Albim sedentes, seditione commota, legatos regios qui tunc ad iustitias faciendas apud eos⁶ conversabantur, comprehendunt, quosdam⁷ ex eis statim trucidantes, ceteros⁸ ad redimendum reservant; ex quibus aliqui effugerunt, ceteri redempti sunt. Rex⁹ collecto exercitu de Haristallo¹⁰ ad locum¹¹ qui Minda¹² a dicitur perrexit: et facto consilio, in¹³ desertores arma corripuit, et totam inter Albim et Wisoram¹⁴ Saxoniam populando¹⁵ peragravit. Nordliudi¹⁶ contra Thrasuconem¹⁷, ducem Abodritorum, et Eburisum¹⁸ legatum nostrum conmisso proelio, acie victi sunt. Caesa sunt ex eis in loco proelii quattuor milia, ceteri qui fugerunt et evaserunt, quanquam multi et ex illis cecidissent, de pacis¹⁹ condicione tractaverunt. Et rex acceptis obsidibus, etiam et his, quos perfidissimos primores Saxonum consignabant, in Franciam reversus est, et Aquasgrani²⁰ palatium pergens, legationem Graecorum a Constantinopoli missam suscepit. Erant enim legati Michahel, patricius quondam Frigiae²¹, et Theophilus presbyter, epistolam Herenae²² imperatricis ferentes; nam filius eius Constantinus imperator anno superiore²³ a suis comprehensus et excaecatus est. Haec tamen legatio tantum de pace fuit. Quos cum absolvisset, absolvit etiam cum eis et Sisimium²⁴, fratrem²⁵ Tarasii²⁶ Constantinopolitani episcopi, iamdudum in Italia proelio captum. Hoc anno²⁷ sidus²⁸, quod dicitur Martis, a superioris anni Iulio usque ad huius

VARIANTES LECTIONES.

¹ austriacae 2. 5. austuriae 6. ² flora 2. frola 3. 5. flola 6. froia 7. 9. ³ Sed *deest* 7. ⁴ ipsa 2. ⁵ nordliudi 3. nordliudi 6. nurluudi 7. ⁶ apud regem 7. ⁷ et quosdam 7. ⁸ ceteri vero 7. ⁹ At rex 7. ¹⁰ haristalli 6. heristallo 7. ¹¹ loca 2. ¹² minda 5. munda 6. ¹³ inde in 5. 7. ¹⁴ wisoram 5. 6. ¹⁵ populandam 7. ¹⁶ nordliudi autem 7. ¹⁷ thrasochonem 5. thrasuchorem 6. thrasuconem 7. ¹⁸ eborisum 5. 6. 7. ¹⁹ cecidissem de pauci 2. ²⁰ aquisgrani 7. ²¹ phrigiae 7. ²² erene 2. ²³ superiori 7. ²⁴ sisimum 5. ²⁵ fremen 5. ²⁶ trasii 5. ²⁷ anno 2. ²⁸ sydus 7.

^a Minden.

^b Nostrum Ebers, Evers.

^c Ab Hunis 1, 2, 3, et poeta Saxo; *hujus* tamen praefero, cum primum *hujus* et *Hunis* in scribendo facillime permutantur, et sententiarum nexus *Hunis* non admittere videatur. Nam si Eginhardus, Hunos legatos, qui populum ad rebellionem concitarent, in Saxoniam misisse, et eos, quo certius voti compotes fierent, Godescalci caedem perpetrasse, dicere voluisset, alio certe modo tanti momenti rem enuntiaturus fuisset. Codices vero 1, 2, 3, licet omnium

racenum ire iussit, qui postea, ut ipse voluit, in Hispaniam ductus, et illorum fidei, quibus se credere non dubitavit, commissus est. Rex autem in Saxonia¹ residens, ibi et natalem Domini et pascha celebravit.

DCCXCIV.

Cum iam ver adpeteret¹, nondum tamen propter inopiam pabuli² exercitus de hibernis produci potuisset, Saxones transalbani occasionem nacti³, legatos regis qui ad eos ob iustitias faciendas missi erant⁴, comprehensos interficiunt, paucis eorum quasi ad redimendum⁵ reservatis, trucidantes cum ceteris et Godescalcum⁶, regis legatum, quem ille ante paucos dies ad Sigifridum⁷ regem Danorum miserat. Is cum eodem tempore⁸ reverteretur⁹, ab hujus¹⁰ seditionis auctoribus interceptus atque occisus est. Quibus acceptis, rex graviter commotus, congregato exercitu, in loco, cui Minda¹¹ nomen, super Wisoram castra posuit, atque in foedifragos ac desertores arma corripuit, et ultor necis¹² legatorum suorum, quicquid Saxoniae inter Albiam ac¹³ Wisoram interiact, totum ferro et igni vastavit. Transalbani autem¹⁴, superbia elati, eo quod regis legatos¹⁵ impune occidere potuerant, arreptis armis contra Abodritos profisciscuntur. Nam¹⁶ Abodriti auxiliares¹⁷ Francorum semper fuerunt¹⁸, ex¹⁹ quo semel ab eis in societatem recepti²⁰ sunt. Quorum dux Thasco²¹, cognito Transalbanorum motu, eis cum omnibus copiis suis in loco qui Suentana²² vocatur occurrit, commissoque proelio, ingenti eos caede prostravit. Nam in prima congressione quattuor milia eorum cecidisse, narravit legatus regis, Eburis²³ nomine, qui in eodem proelio fuit, et in Abodritorum acie dextrum cornu tenuit. Fusi igitur fugatique, et multis suorum amissis, cum magna calamitate ad loca sua reversi sunt. At²⁴ rex in Franciam regressus, cum Aquas-

VARIANTES LECTIONES.

¹ saxoniam 1. 2. ² apparet 4. 5. 6. accederet 9. ³ p. i. 3. 9. ⁴ nacti 1. 3-9. ⁵ fuerant 2. ⁶ redimendum 1. remedium 2. remeandum 3. nunciandum 9. ⁷ godescalcum 1. godescalcum 2. godescalcum 9. goteschalchum 5. godeschalchum 6. ⁸ sigifridum 7. sifridum 6. ⁹ cum legatione functus r. 9. ¹⁰ verteretur 1. ¹¹ minda 1. mindam 2. minda 3. 4. 6. munda 5. 9. mitidam *ms.* minda 7. ¹² neces 1. ¹³ et 2. ¹⁴ autem qui nordmanni vocantur 9. ¹⁵ l. r. 3. 9. ¹⁶ nam abodriti — recepti sunt *deest* 9. ¹⁷ auxiliares 2. 3. 7. ¹⁸ fuere 7. fuerant 4. ¹⁹ abs 4. ²⁰ suscepti 6. ²¹ tascho 2. tasco 3. thrasico 9. ²² eberwinus 9. ²³ ad 2.

NOTÆ.

praestantissimos ex uno tamen fonte derivari, non solum hic locus, sed et lectiones paulo superius in voce *redimendum* allate probant, et poeta Saxo eandem auctoritatem secutus fuerit; quam si authenticum ipsum fuisse statuas, in eo quoque nonnulla praeter auctoris voluntatem scribi potuisse, quisque rei peritus concedet.

^d Videtur esse locus *Swante*, in districtu magni ducatus Meklenburgici Schwau, ad Warnowam sito.

grani ¹ venisset, primo legatos Herenae ² imperatricis ad se de ³ Constantinopoli missos audivit — nam Constantinus filius eius propter morum insolentiam ⁴ a suis comprehensus et excaecatus est — quibus petentibus, Sissinium ⁵, fratrem Tarasii ⁶ Constantinopolitani episcopi, olim in proelio captum ⁷ domum redire permisit. Legati fuere Michael ⁸, cognomento Ganglianos ⁹, et Theofilus ¹⁰ presbyter de Blachernis ¹¹. Post quorum absolutio-
nem venerunt ¹² de Hispania ¹³ legati Hadesonsi ¹⁴ regis, Basiliscus ¹⁵ et Froia, munera deferentes quae ille de manubiis ¹⁶, quas ¹⁷ victor apud Olisiponam ¹⁸ civitatem a se expugnatam cooperat ¹⁹, regi mittere curavit, Mauros videlicet septem cum totidem mulis atque loricis, quae licet pro dono ²⁰ mitterentur, magis tamen insignia victoriae videbantur. Quos et ²¹ benigne suscepit, et remuneratos honorifice dimisit ²². Insulae Balcares, quae nunc ac incolis earum Maiorica et Minorica vocitantur, a Mauris piraticam exercentibus depraedatae sunt. Rex vero Aquisgrani hiemavit, et ibi natalem Domini et pascha ²³ celebravit.

DCCXCIX.

Romae Leo papa, cum, Ietanium ²⁴ processurus, de Lateranis ²⁵ ad ecclesiam beati Laurentii, quae ad Graticulam ²⁶ vocatur ²⁷, equo sedens pergeret, in insidias a Romanis dispositas ²⁸ iuxta eandem basilicam incidit ²⁹. Ubi equo deiectus ³⁰, et erutis oculis ut aliquibus visum est, lingua quoque amputata, nudus ac semivivus in platea relictus est. Deinde iussu eorum qui huius facti auctores fuere, in monasterium sancti Herasmi ³¹ martyris velut ad curandum missus, Albini cuiusdam, cubicularii sui, cura noctu per murum dimissus ³², a Winigiso duce Spolitino ³³, qui audito huiusmodi facinore Romam festinus advenerat, susceptus, ac Spoletium ³⁴ deductus ³⁵ est. Cuius rei nuntium cum rex accepisset,

VARIANTES LECTIONES.

¹ aquisgrani 5. 6. aquisgranum 7. ² helenae 3. 4. 5. 6. hirenae 7. irenes 9. ³ deest 7. a se de 4. 5. 6. ⁴ sisinnium 2. 5. 6. sisinium 3. sisimum *al.* sisinnium 7. sisimum 9. ⁵ tharasii 5. 6. fratrum tirasii 2. ⁶ captum in d. ire 2. ⁷ michahel 3. 4. 5. 6. ⁸ ganglianus 7. glanglianos 2. ⁹ theofilus 2. theophilus 7. 9. teophilus 4. ¹⁰ lachernis 2. blacernis 4. ¹¹ venere 3. 9. ¹² hispaniis 2. ¹³ adefonsi 5. adelfonsi 9. ¹⁴ basilicus scilicet et 7. ¹⁵ manibus 5. 6. ¹⁶ quasi 4. ¹⁷ olisiponam 4. 5. oliponam 2. olisipinam 6. olyssepnam 7. olisipponam 9. ¹⁸ acceptat 4. ¹⁹ donu 4. ²⁰ q. rex et 7. ²¹ remisit 3. ²² p. more solito 9. ²³ laetania 3. 4. 5. letania 6. 7. litania 9. letaniam *h. l. pro ad vel in letaniam dici patet, in libro pontificali visitatae; cf. edit. Vignolii II. 93. 243. 244; in cod. 7. Romae dum leo papa cum letania—pergeret.* ²⁴ laterano 7. ²⁵ craticulam 3. 4. 5. 6. 7. 9. ²⁶ positas 5. 4. 6. 9. ²⁷ incidit iuxta eandem ecclesiam 4. ²⁸ deictus 1. ²⁹ erasmi 9. ³⁰ demissus 2. 9. ³¹ spolitano 4. 6. spoletano 3. 7. 9. ³² spoletium 3. spoletum 2. 4. 5. 6. 7. 9. ³³ ductus 2.

NOTÆ.

² Ita certe legati retulerunt, veram causam videsis apud Scriptores Byzantinos.

⁷ *Lissabon.*

anni Iulium nusquam in toto coelo videri potuit. Insulae Baleares a Mauris et Sarracenis depraedatae sunt. Hadesonsus rex Galleciae ¹ et Asturiae ², praedata Olisipona ³ ultima Hispaniae civitate, insignia victoriae suae loricis, mulos ⁴ captivosque Mauros, domno regi ⁵ per legatos suos Froiam et Basiliscum ⁶ hiemis tempore misit. Sicque in hoc palatio et natale ⁷ Domini et pascha ⁸ a domno rege celebrata sunt. Et inmutavit se numerus annorum in

DCCXCIX.

Romani Leonem papam Ietania maiore captum excaecaverunt ac lingua detruncaverunt ⁹. Qui in custodia ¹⁰ missus, nocte ¹¹ per murum evasit, et ad legatos domni regis qui tunc apud basilicam sancti Petri erant, Wirundum scilicet abbatem ¹² et Winigisum Spolitinum ¹³ ducem veniens, Spoletium ¹⁴ est deductus. Domnus rex ad Saxoniam profectus, Rhenum ¹⁵ ad Lippeam ¹⁶ transivit, et in loco, qui vocatur Paderbrunno ¹⁷, positus castris consedit, et inde, diviso exercitu. Carlum filium suum cum medietate ad conloquium Sclavorum, adque recipiendos ¹⁸ qui de Nordliudis ¹⁹ venerunt Saxones in Bardengauwi ²⁰ direxit; ipse, altera medietate secum retenta, eodem in loco Leonem pontificem summo cum honore suscepit. Ibiq; reditum Carli filii sui expectans ²¹, Leonem pontificem simili quo susceptus est honore dimisit, qui statim Romam profectus est, et rex Aquisgrani palacium suum reversus est. In eadem expeditione legatus Michahelis Siciliae praefecti, nomine Danihel ²², ad domnum regem venit, adque ²³

VARIANTES LECTIONES.

¹ gallatae 5. gallaciae 6. ² austrie 2. ³ olysipona 7. ⁴ multos 5. ⁵ rege 2. regi carolo 7. ⁶ basilicum 5. ⁷ natalem 2. 6. et deest 7. ⁸ pascha similiter a 7. ⁹ linguam eiusdem truncaverunt 7. ¹⁰ custodiam 2. 6. ¹¹ noctu 5. 6. 7. ¹² winichisum spolitanum 7. ¹³ spoletum 7. ¹⁴ renun... et deest 2. ¹⁵ lippeham 6. ¹⁶ paderbrunno 2. padabrunno 7. ¹⁷ sclavorum que recipendos 2. scl. et ad rec. 5. 6. 7. ¹⁸ nordliudis 7. ¹⁹ bardingauwi 5. hardingawini 6. bardingauwi 7. ²⁰ expectans 5. ²¹ daniel 2. ²² atque 5. 6. 7.

⁹ *San Lorenzo in Lucina esse videtur; cf. Leonis III Vitam. Stabulensem.*

ANNALES LAURISSENSIS.

inde iterum cum magno honore dimissus est. Eodem anno gens Avaram ¹ a fide quam promiserat defecit, et Ericus ² dux Foroiulensis ³ post tot prospere gestas res iuxta Tarsaticam ⁴ Liburniae civitatem insidiis oppidanorum oppressus est, et Geroldus ⁵ comes ⁶, Baioariae praefectus, commisso contra Avarum proelio, cecidit ⁷. At enim insulae Baleares, quae a Mauris et Sarracenis anno priori depraedatae sunt, postulato adque accepto a nostris auxilio, nobis se dedi lerunt, et cum Dei auxilio a nostris a praedonum incursione defensae sunt. Signa quoque Maurorum in pugna sublata, et domno regi ⁸ praesentata sunt. Wido comes ⁹ qui in marca Britanniae ¹⁰ praesidebat, una cum sociis comitibus Britanniam ingressus totamque perlustrans, in deditionem accepit: et regi ¹¹ de Saxonia reverso arma ducum, qui se dederant, inscriptis singulorum nominibus, praesentavit. Nam his se et terram et populum unusquisque ¹² illorum tradidit, et tota Britanniorum provincia, quod nunquam antea, a Francis ¹³ subiugata est. Eodem anno monachus quidam de Hierosolimis ¹⁴ veniens, benedictionem et reliquias de sepulchro Domini, quas patriarcha Hierusolimitanus ¹⁵ domno regi ¹⁶ miserat, detulit. Azan praefectus civitatis, quae ¹⁷ dicitur Osca, claves urbis per legatum suum cum muneribus transmisit. ¹⁸ Et celebratus est ¹⁹ dies ²⁰ natale Domini in eodem palatio. Et inmutavit se numerus annorum in

* [cecidit, et in Augia sepelitur. De quo in visione Wettini legitur, quod inter martyres sit connumeratus. 9 b.]

A

ANNALES EGINHARDI.

ipsum quidem, ut vicarium sancti Petri et Romanum pontificem, cum summo honore ad se praecepit adduci, iter tamen suum, quod in Saxoniam facere constituerat, non omisit. Habito itaque generali conventu super Rhenum in loco qui Lippeham ¹ vocatur, ibique eodem ² amne transmissis, cum toto exercitu suo ad Paderbrunnon ³ accessit, ibique in castris consistens, pontificis ad se properantis praestolatur adventum. Misit interea Karlum filium suum ⁴ ad Albim cum parte exercitus propter quaedam negotia cum Wilcis ⁵ et Abodritis disponenda, et quosdam Saxones de Nordluidis ⁶ recipiendos. Cuius reversionem ⁷ cum expectat, venit pontifex, et valde honorifice ab illo ⁸ susceptus est, mansitque apud eum dies aliquot. Et cum ei cuncta, propter quae venerat intimasset, iterum Romam cum magno ⁹ honore per legatos regis qui cum eo missi sunt, reductus, atque in locum suum restitutus est. Quo dimisso, rex paucos dies ibidem ¹⁰ moratus, legatum Michaelis ¹¹ patricii de Sicilia, nomine Danibelem ¹², ad se missum absolvit. Accepit etiam tristem ¹³ nuntium de Geroldi ¹⁴ et Erici ¹⁵ interitu: quorum alter, Geroldus ¹⁶ videlicet Baioariae praefectus, commisso cum Hunis proelio cecidit ¹⁷, alter vero, id est Ericus ¹⁸, post multa proelia et insignes victorias apud Tharsaticam ¹⁹, Liburniae civitatem, insidiis oppidanorum interceptus atque interfectus ²⁰ est. Rebus itaque ²¹ Saxonum pro rerum opportunitate dispositis, rex in Franciam revertitur. Et cum Aquisgrani hiemaret, Wido comes ac praefectus Britannici limitis, qui eodem anno cum sociis comitibus totam ²² Brittonum ²³ provinciam perlustraverat, arma ducum qui se dederant ²⁴, inscriptis singulorum nominibus, detulit. Videbatur enim, quod ²⁵ ea provincia tum esset ²⁶ ex toto subacta, et esset ²⁷, nisi perfidae gentis instabilitas cito id ²⁸ aliorum more solito commutasset ²⁹. Allata sunt et signa, quae occisis in Maiorica Mauris praedonibus erepta fuerunt. Et Azan Sarracenus, praefectus Oscae, claves ³⁰ urbis cum aliis donis regi ³¹ misit, promittens eam se dediturum ³², si opportunitas eveniret. Sed et monachus quidam de Hierosolima ³³ ve-

VARIANTES LECTIONES.

- D ¹ lippiam 4. lippia 5. 6. 7. Ippenheim 8. ² ibique — ibique *deest* 2. 7. ³ paderbrunnon 4. padra-brunnam 9. ⁴ f. s. k. 9. ⁵ uulcis 3. uileis 6. ⁶ nordluidis *ms.* nordluis 7. nordluidis 9. ⁷ versionem 1. ⁸ eo 7. ⁹ magna 1. 2. ¹⁰ i. d. 7. ¹¹ michaelis 7. 9. ¹² danielcum 2—9. ¹³ triste 3. 4. 5. 9. ¹⁴ gerholti—gerholtus 9. ¹⁵ herici 4. herici 5. heurici 6. ¹⁶ gelolius 2. ¹⁷ occidit 7. ¹⁸ hericus 5. heinricus 6. ¹⁹ tarsaticam 5. tarsaticam 4. 7. 9. tharsicam 3. ²⁰ a. i. *deest* 6. ²¹ autem 7. ²² totum 2. ²³ brittaniam p. 3. brettonum 4. brittaniam in his qui se dederant 5. brittonum 6. 7. 9. ²⁴ dederit 7. ²⁵ *deest* 9. ²⁶ et fuisset 7. fui—seque 9. ²⁷ cito animum 7. ²⁸ convertisset 7. ²⁹ clavis 2. ³⁰ *deest* 2. ³¹ traditurum 9. ³² hierosolyma 7. hierosolymis 9.

VARIANTES LECTIONES.

avarorum 7. ³ heiricus dux foroiulensis 7. ⁴ foroiullensis 5. 6. ⁵ generalis 7. ⁶ comis 5. ⁷ ceciditatem insule 2. cecidit insulae 5. 6. 7. ⁸ rege 2. ⁹ comis 2. ¹⁰ brittaniae 6. 7. *ita et deinceps.* ¹¹ presentabat 2. ¹² rege 2. ¹³ uniuscuiusque 7. ¹⁴ antea a francis fuerat a francis 7. ¹⁵ hierosolimis 5. hierosolimis 7. ¹⁶ hierosolimitanus 6. ¹⁷ rege 2. ¹⁸ qui dicitur 2. ¹⁹ transmisit *deest* 2. ²⁰ est in die natalem 2. ²¹ dies *deest* 5.

NOTÆ.

¹ *Tersat*, pro *Fiume* (Fumen S. Viti.)

² Cf. Eginhardi Vitam Caroli, cap. 13.

ANNALES EGINHARDI.

A

ANNALES LAURISSENSIS.

niens, benedictionem et reliquias de loco resurrectionis dominicae, quae patriarcha regi miserat, detulit. Et ¹ rex natalem Domini in eodem palatio residens ² celebravit, ac monachum reverti volentem absolvens, Zachariam quendam, presbiterum de palatio suo, cum eodem ire iussit, cui et donaria sua ad illa veneranda loca deferenda commisit.

DCCC.

Redeunte verna ³ temperie, medio fere Martio rex Aquisgrani ⁴ digressus, litus oceani Gallici perlustravit, et in ipso mari, quod tunc peratis ⁵ Nordmannicis infestum erat ⁶, classem instituit, praesidia disposuit, pascha ⁷ in Centulo ⁸ apud sanctum Richarium celebravit. Inde iterum per litus maris iter ⁹ agens, Ratumagum civitatem venit, ibique ¹⁰ Sequana amne transmissio, Turonos ¹¹ ad sanctum Martinum orationis causa profectus est, moratus ¹² ibi dies aliquot propter adversam Liutgardae ¹³ coniugis valitudinem ¹⁴, quae ibidem et defuncta et humata est: obiit autem diem ¹⁵ 2. Non. lun. Inde per Aurelianos ac Parisios Aquasgrani ¹⁶ reversus est, et mense Augusto ¹⁷ inchoante Mogontiacum veniens, generalem conventum ibidem habuit, et iter in Italiam condixit ¹⁸: atque inde profectus, cum exercitu Ravennam venit, ibique septem non amplius dies moratus, Pippinum filium suum cum eodem exercitu in terram Beneventanorum ire iussit; moventesque de Ravenna simul ¹⁹ cum filio, Anconam usque pervenit; quo ibi dimisso, Romam proficiscitur. Cui cum ²⁰ pridie quam illo ²¹ veniret, Leo papa apud Nomentum ²² occurrisset ²³, et cum magna cum ²⁴ veneratione ibidem suscepisset ²⁵, post coenam, qua simul refecti sunt, illo ibi manente, pontifex ad urbem praecessit ²⁶, et in crastinum ²⁷ in gradibus basilicae beati Petri apostoli cum episcopis et universo clero consistens, advenientem ²⁸ equoque descendentem Deo laudes dicendo et gratias agendo suscepit, et cunctis psallentibus in ecclesiam eiusdem beatissimi ²⁹ apostoli Deum glorificans atque magnificans introduxit. Facta sunt haec 8. Kal. Decemb. Post septem vero dies rex concione vocata,

VARIANTES LECTIONES.

¹ Deest 1. ² in e. p. r. n. d. 4. 5. 6. ³ veris 4. 5. 6. ⁴ aquisgrano 7. ⁵ peractis 2. piratis 4. 6. pyratis 3. 6. 7. ⁶ ubi tunc piraticam nordmanni exercebant 9. ⁷ sanctum pascha 9. ⁸ in centulo deest 9. ⁹ deest 3. 9. ¹⁰ turonis 5. 6. ¹¹ moratusque est ibi 7. ¹² liutgardae 2. 5. 9. ¹³ valetudinem 2. 3. 4. 7. 9. ¹⁴ die II. 3. 4. 5. 6. pridie 7. 9. ¹⁵ aurelianis ac parisios aquisgrani 2. parrhisios aquisgranum 7. ¹⁶ augusti 2. ¹⁷ indixit 9. ¹⁸ deest 9. ¹⁹ deest 3. 9. ²⁰ illic 7. ²¹ numentum 9. ²² occurrit 3. 9. ²³ deest 3. 9. ²⁴ suscepit 3. 9. ²⁵ processit 3? 9. ²⁶ posteroque die 9. ²⁷ deest 2. adv. regem 9. ²⁸ b. petri a. 2.

^a Nomento.

^b Medio aëvo imperatores ad veterum magistratum imitationem Via Triumphali per montem Marium (in quo primum lætissimo urbis sibi subjectæ aspectu gauderent) portam Angelicam intrare soliti sunt; nam non, quibus nos utimur, via et porta

PATROL. CIV.

DCCC.

Rex absolutum Hierusolimitanum ¹ monachum reverti fecit, mittens cum eo Zachariam ² presbiterum de palatio suo, qui donaria eius per illa sancta loca deferret. Ipse medio mense Martio Aquisgrani palatio digrediens, litus oceani Gallici perlustravit, in ipso mari, quod tunc pyratis infestum erat, classem instituit, praesidia disposuit, pascha in Centulo apud sanctum Richarium celebravit. Indeque iterum per litus oceani Ratumagum ³ civitatem profectus est, ibique Sequana amne transmissio, Turonis ad sanctum Martinum orationis causa pervenit ⁴, moratus ibi dies aliquot propter adversam domnae ⁵ Liutgardae coniugis valitudinem, quae ibidem et defuncta et humata est. Obiit autem die 2. Non. lun. Inde per Aurelianos ac Parisios ⁶ regressus Aquasgrani reversus est. Et pridie Non. Iul. insolito more aspera pruina erat, et 7. Id. Iul. similiter, quae tamen nihil incommoditatis fructibus adtulit. Et mense Augusto inchoante Mogontiacum ⁷ veniens, iter in Italiam condixit ⁸, adque inde profectus, cum exercitu Ravennam venit. Ibi ⁹ ordinata in Beneventanos expeditione, post septem dierum inducias Romam iter convertit, et exercitum cum Pippino filio suo in ¹⁰ Beneventanorum terras praedatum ire iussit. Romam vero cum venisset, occurrit ei pridie Leo papa et Romani cum eo apud Nomentum, duodecimo ab urbe lapide, et summa eum humilitate summoque honore suscepit, prandensque ¹¹ cum eo in loco praedicto, statim eum ad urbem praecessit. Et in crastinum in gradibus basilicae ¹² beati Petri apostoli stans, missis obviam Romanae urbis vexillis, ordinatis etiam atque dispositis per congrua loca tam peregrinorum quam civium turmis qui venienti laudes dicerent, ipse cum clero et episcopis equo descendentem gradusque ascendentem suscepit, dataque ¹³ oratione, in basilicam beati Petri apostoli psallentibus cunctis ¹⁴ [Ibi omnium Brittonum duces et comites cum donis ad eum venerunt. 9 b.]

VARIANTES LECTIONES.

¹ hierosolimitanum 6. (7.) ² zachariam 5. ³ rotumagam 5. ratumagnum 6. ⁴ domna 2. ⁵ perisios 2. ⁶ mogontiam 6. mogunciacum 7. ⁷ conduxit 5. 7. italia 6. ⁸ ibique 7. ⁹ filio in 5. 6. 7. ¹⁰ prandens 2. ¹¹ in basilica 7. ¹² ascendentem sub dataque 2.

NOTÆ.

Flaminia et ponte Milvio Romam petierunt. Anno tamen Christi 800 sancti Petri basilica adhuc extra Urbem sita erat; accuratam ejus descriptionem, qualem Carolus tunc invenerit, in opere jam prodituro W. Cll. Caroli Bunsen et Ernesti Plattner legere juvabit.

ANNALES LAURISSENSIS

intro:luxit. Facta sunt haec ¹ sub die 8. Kal. Decembris. Post septem vero dies rex, contione vocata, cur ² Romam venisset omnibus patefecit, et exinde cotidie ³ ea quae venerat ⁴ facienda operam dedit. Inter quae vel maximum, vel difficillimum ⁵ erat quod primum inchoatum est, de discutiendis ⁶ quae pontifici obiecta sunt criminibus. Qui tamen, postquam nullus probator criminum esse voluit, coram omni populo in basilica beati Petri apostoli evangelium portans ambonem conscendit ⁷; invocatoque sanctae Trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis se criminibus purgavit. Eadem die Zacharias ⁸ cum duobus monachis, uno de monte Oliveti, altero de sancto ⁹ Saba ^a, de Oriente reversus Romam venit, quos patriarcha Hierosolimitanus cum Zacharia ad regem misit, qui benedictionis causa claves sepulchri dominici ¹⁰ ac loci calvariae, claves etiam civitatis et montis cum vexillo detulerunt: quos rex benigne suscipiens ¹¹, aliquot dies secum detenuit ¹², et Aprili mense remuneratos absolvit; et celebravit natalem Domini Romae. Et inmutavit se ¹³ numerus annorum in

DCCCI.

Ipsa die ¹⁴ sacratissima Natalis Domini, cum rex ad missam ante confessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret ¹⁵, Leo papa coronam ¹⁶ capiti eius ¹⁷ imposuit, et a cuncto Romanorum populo adclamatum est: *Carolo Augusto, a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria!* Et post laudes ab apostolico more antiquorum principum adoratus est, adque ablato ¹⁸ Patricii nomine, Imperator et Augustus est appellatus. Post paucos autem dies iussit eos, qui pontificem anno superiore ¹⁹ deposuerunt, exhiberi: et habita de eis quaestione, secundum legem Romanam ²⁰, ut ²¹ maiestatis ²² rei, capitis ²³ damnati sunt.

(*Reliqua usque ad annum 829 cum Eginhardi Annalibus ita concordant, ut varias tantum lectiones eorum ascribendas et siglis A. L. notandas censuerim.*)

VARIANTES LECTIONES.

¹ sunt autem haec 7. ² vocato quur 2. ³ ad ea quae 5. 6. ad quae 7. ⁴ venerant 2. ⁵ difficillimum 2. ⁶ discutientibus 2. ⁷ conscendens 5. ⁸ zacharias 5. zachariam 2. ⁹ sancta 2. 5. sancta corr. sancto 6. sancto 7. ¹⁰ claves se pulchritudo minici 2. ¹¹ suscipiens alterum non secum detenuit 2. ¹² detinuit 5. 7. ¹³ inmutatus est 5. 6. 7. ¹⁴ die deest 2. ¹⁵ surrexit 2. ¹⁶ corona 2. ¹⁷ eius deest 2. ¹⁸ ablato 2. ¹⁹ superiori 5. ²⁰ romanorum 7. ²¹ ut deest 2. ²² maiestatis ei 2. ²³ capite 5. 7.

NOTÆ.

^a Id est laura seu monasterio sancti Sabæ presbyteri.

^b Nomenclator in processionibus pontificem equo

A

ANNALES EGINHARDI.

cur Romam venisset, omnibus patefecit, et exinde cotidie ¹ propter quae venerat ² facienda operam impendit; in quibus vel maximum vel ³ difficillimum erat, quod primo ⁴ inchoatum est, de investigandis videlicet quae pontifici obiciebantur criminibus. Qui tamen, postquam nullus eorum criminum probator esse voluit, coram omni populo in basilica beati Petri apostoli evangelium ferens ambonem conscendit, invocatoque sanctae Trinitatis nomine, de obiectis se criminibus iurando ⁵ purgavit. Eadem die Zacharias presbiter quem rex Hierosolimam ⁶ miserat, cum duobus monachis quos patriarcha cum eo ad regem misit, Romam venit, qui ⁷ benedictionis gratia claves sepulchri dominici ⁸ ac loci calvariae cum vexillo detulerunt. Quos rex benigne receptos ⁹ per aliquot ¹⁰ dies ¹¹ secum detinuit, et redire volentes ¹² remuneratos absolvit.

DCCCI.

Ipsa autem cum die sacratissima natalis Domini ad missarum solemniam celebranda ¹⁴ basilicam beati Petri apostoli fuisset ingressus, et coram altari, ubi ad orationem se inclinaverat, adsisteret, Leo papa coronam capiti eius imposuit, cuncto Romanorum populo adclamante: *Karolo Augusto, a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria!* Post quas laudes ab eodem pontifice ¹⁵ more antiquorum principum adoratus est, ac deinde, omisso Patricii nomine, imperator et Augustus appellatus. Post paucos vero ¹⁶ dies, iubente ipso, hii qui eundem pontificem anno superiore deposuerunt ¹⁷, in iudicium adducti, et habita de eis quaestione, secundum legem Romanam, ut maiestatis rei ¹⁸, capitis damnati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit, nam et vita et membrorum integritas eis concessa est; ceterum pro facinoris ¹⁹ magnitudine exilio deportati sunt. Huius factionis fuerunt principes Paschalis nomenclator ²⁰ ^b et Campulus saccellarius ²¹ ^c, et

VARIANTES LECTIONES.

¹ quotidie iis 9. ² venerat quod primo 4. 5. 6. *media desunt.* ³ quibus ut m. ita 9. ⁴ primum 7. cottidie p. q. v. quod primo 4. 5. 6. ⁵ iureiurando 4. 5. 6. 9. ⁶ ierosolymas 9. ⁷ ii 9. ⁸ d. sepulchri 2. 7. ⁹ susceptos 3. 9. ¹⁰ aliquos 1. ¹¹ deest 2. ¹² v. r. 2. ¹³ celebranda deest 9. ¹⁴ a pontifice 9. ¹⁵ autem 9. ¹⁶ deposuerant 9. deposuere 2. ¹⁷ romanorum ut crimine laesae maiestatis 9. ¹⁸ factioni B 2. ¹⁹ nomenclator B 5. ²⁰ saccellarius 2. 3. 4. 6. 7. 9. B 2. sqq.

sequeretur et ejus jussu convivas ad mensam papalem vocabat.

^c Fiscus custos.

multi alii Romanae urbis habitatores nobiles, qui A simul omnes eadem sententia damnati sunt. Ordina-
tis deinde Romanae urbis et apostolici totiusque
Italiae non tantum publicis sed etiam ecclesiasticis
et privatis rebus — nam tota ¹ hieme non aliud
fecit imperator — missaque iterum in Beneventanos
expeditione cum Pippino filio suo, ipse post pascha 7
Kalend. Maias Roma profectus, Spoletium ² venit.
Ibi dum esset, 2, Kalend. Maias hora noctis secunda
terrae motus maximus ³ factus est, quo tota Italia
graviter concussa est. Quo motu tectum basilicae
beati Pauli ⁴ apostoli magna ex parte cum suis tra-
hibus decidit ⁵, et in quibusdam locis urbes ⁶ mon-
tesque ⁷ ruerunt. Eodem anno loca quaedam ⁸
circa Rhenum fluvium et in Gallia et in Germania
tremuerunt. Pestilentia propter mollitiem ⁹ hiberni B
temporis ¹⁰ facta est. Imperator de Spoletio ¹¹ Ra-
vennam venit, et aliquot ¹² [R. veniens, a. A. L.]
dies ibi moratus, Papiam perrexit. Ibi nuntiatur ¹³
ei, legatos Aaron, regis Persarum, [Aaron Amiral-
muminin r. P. A. L.] portum Pisas ¹⁴ intrasse;
quibus obviam ¹⁵ mittens, inter Vercellos ¹⁶ et Epore-
diam ¹⁷ [Eporeiam A. L.] eos sibi fecit praesentari.
Unus enim ex [Unus ex A. L.] eis erat Persa
de oriente, legatus praedictique regis [legatus r. Per-
sarum A. L.] — nam duo fuerant — alter Sarrace-
nus de Africa, legatus Amirati Abraham, qui in con-
finio Africae in Fossato ¹⁸ praesidebat; qui Isaac lu-
daeum, quem imperator ante quadriennium ad me-
moratum regem [ad reg. A. L.] Persarum cum
Lantfrido et Sigimundo ¹⁹ legatis suis miserat [Si-
gin. miserat A. L.], reversum cum magnis muneribus
nuntiaverunt. Nam Lantfridus ac Sigimundus ²⁰
ambo in eodem itinere defuncti sunt [ambo defuncti
erant. A. L.]. Tum ille misit Ercanbaldum ²¹ nota-
rium in Liguriam ad classem parandam, qua ²²
elefans ²³ et ea quae cum ²⁴ eo adferbantur ²⁵ [defe-
rebantur A. L.] subveherentur. Ipse vero, celebrato
die natali sancti Iohannis Baptistae apud Eporediam,
Alpes transgressus ²⁶ in Galliam reversus est. Ipsa
aestate capta est Barcinona, civitas in Hispania ²⁷,
iam biennio obsessa. Zatum ²⁸ praefectus eius et alii

conplures Sarraceni comprehensi. Et in Italia Tea-
te ²⁹ d civitas similiter capta et incensa est, eius-
que ³⁰ praefectus Roselmus comprehensus ³¹. Ca-
stella quae ad ipsam civitatem pertinebant, in dedi-
tionem accepta sunt. Zatum et Roselmus una die ad
praesentiam imperatoris deducti ³², et exilio damnati
sunt. Ipsius anni mense Octobrio ³³ Isaac Iudaeus
de Africa cum elefanto regressus, portum Veneris ³⁴
intravit; et quia propter nives ³⁵ Alpes transire
non potuit, Vercellis hiemavit. Imperator Aquis-
grani palatio natale ³⁶ Domini celebravit [celebr. Et
inmutav. se numerus annor. in A. L.]

DCCCII.

Herena imperatrix de Constantinopoli misit lega-
tum nomine Leonem, spatharium propter pacem
confirmandam [de pace confirmanda A. L.] inter
Francos et Graecos, et imperator vicissim propter
frater ipsum, absoluto illo, misit Iesse, episcopum
Ambianensem, et Helmgandum ³⁷ comitem Con-
stantinopolim, ut pacem cum ea statuerent. ³⁸ Cele-
bratum est pascha Aquisgrani palatio. Ipsius anni
mense Iulio, 13 Kalend. Augusti, venit Isaac cum
elefanto et caeteris muneribus, quae a rege Persa-
rum missa sunt, et Aquisgrani omnia imperatori
detulit. Nomen elefanto [elefanti A. L.] erat Abu-
labaz ³⁹. Ortona ⁴⁰ civitas in Italia in deditionem accepta.
Luceria ⁴¹ quoque frequenti obsidione fatigata
et ipsa in deditionem venit, praesidiumque nostro-
rum in ea positum. Imperator aestatis tempore in
C Arduenna venatibus indulgens, [v. operam dedit, et
A. L.] misso Saxonum ⁴² exercitu, transalbanos
Saxones vastavit. Grimaldus ⁴³, Beneventanorum
dux, in Luceria ⁴⁴ Winigisum ⁴⁵ comitem Spoletii,
qui praesidio praeerat, adversa validudine fatigatum
obsedit ⁴⁶, et in deditionem accepit, captumque hono-
rificè habuit. Imperator Aquisgrani natalem Do-
mini celebravit. [Et inmutav. se numerus annorum
in A. L.]

DCCCIII.

Hac hieme circa ipsum palatium et finitimas re-
giones terrae motus factus, et mortalitas subse-

VARIANTES LECTIONES.

¹ toti B 2. ² spoletum 4. 5. 6. ³ deest B 2. ⁴ cecidit B 5. ⁵ urbis montes B 2. ⁶ et montes B 7.
⁷ deest B 2. ⁸ molliciem B 2. 5. ⁹ hiberni tempore B 2. ¹⁰ spoletio 4. 5. 6. ¹¹ aliquod B 2. ¹² nuncia-
tor B 2. ¹³ portum in Pisas B 7. ¹⁴ oviam 1. ¹⁵ vercellis B 2. 7. ¹⁶ eporeiam B 2. 5. 6. 7. ¹⁷ sigis-
mundo 5. ¹⁸ sigismundus 5. ¹⁹ erchembauldum 2. erchinboldum 5. erchanboldum 6. erchanbaldum
B 6. ²⁰ que B 2. ²¹ elefas B 5. ²² quae de B 5. 6. ²³ que deferbantur B 2. ²⁴ transgressus est B 5.
²⁵ in spania B 5. in ispania B 6. hispaniae B 7. ²⁶ zatum B 7. zatus 4. ita et infra. ²⁷ reate 11. ²⁸ eius
B 7. ²⁹ comprehensus est 2. 4. 5. B 7. ³⁰ perducti B 5. 6. ³¹ octubrio B 2. ³² deest 1. ³³ natalem 1.
³⁴ helmgandum 5. helingaudum 4. 6. 7. 9. B 6. 8. heligaudum 3. heingaldum B 7. ³⁵ statuerint B 2.
³⁶ abulabat B 7. ambulabaz B 6. ³⁷ misso in saxoniam 7. B 7. misso exercitu 9. ³⁸ grimoldus 4. 5. 6.
grimoaldus. 9. ³⁹ lucerna B 6. ⁴⁰ winegisum B 2. ⁴¹ fatigata sunt obsedit B 2.

NOT.E.

^a Quæ pulcherrima omnium basilica anno 1823
mense Julio, heu! tota conflagravit.

^b Ivrea.

^c Regnum Fez.

^d Chieti, haud procul ab Ortona.

^e Porto-Venere, in ostio sinus Spezziani.

^f Ad mare Superius, non longe a fluvio Sagro.

^g Inter meridiem et occidentem Siphontii.

yunta est. Winigisus a Grimoldo redditus est, et missi imperatoris de Constantinopoli reversi sunt, et venerunt cum eis legati Nicifori imperatoris, qui tunc rempublicam regebat — nam Herenam post adventum legationis Francicae deposuerunt — quorum nomina fuerunt Michael episcopus, Petrus abbas et Calistus candidatus. Qui venerunt ad imperatorem in Germania super fluvium Sala, in loco qui dicitur Saltz b, et pactum faciendae pacis in scripto susceperunt. Et inde dimissi cum epistola imperatoris, Romam regressi atque Constantinopolim reversi sunt. Imperator autem in Bioariam profectus, dispositis Pannoniarum causis, Decembrio mense Aquasgrani reversus est, ibique natalem Domini celebravit. [Et inmutat. est numerus annor. in A. L.]

[Imperator vero post pascha ab Aquis profectus, a Magoniam venit, ibique solito more conventum Francorum habuit. 9 b.]

[Venit quoque Fortunatus patriarcha de Graecis adiens secum inter cetera dona duas portas eburneas mirifico opere sculptas. 9 b.]

[venationem bubalorum ceterarumque ferarum per saltum Hircanum exercuit. Inde vero ad Regenesburch veniens, dispositis his quae utilia videbantur esse, adventum exercitus de Pannonia redeuntis praestolabatur. Quibus reversis, obviam illis ad Regenesburch venit. Ibi etiam cum illis Zodan princeps Pannoniae veniens, imperatori se tradidit. Multi quoque Sclavi et Huni in eodem conventu fuerunt, et se cum omnibus quae possidebant imperatoris dominio subdiderunt. Constitutisque omnibus utilitatibus, quae in illis partibus necessaria erant, per Alemanniam et per WORMATIAM hiemis tempore ad Aquis palatium venit, ibique natalem Domini celebravit. 9 b.]

DCCCIV.

Imperator Aquisgrani hiemavit; aestate autem in Saxoniam ducto exercitu, omnes qui trans Albiam et in Wilmuodi habitabant Saxones cum mulieribus et infantibus transtulit in Franciam, et pagos transalbianos Abodritis dedit. Eodem tempore Godofridus, rex Danorum, venit cum classe sua necnon et omni equitatu regni sui ad locum qui dicitur Sliesthorp, in confinio regni sui et Saxoniae. Promisit enim, se ad colloquium imperatoris venturum, sed consilio suorum inhibitus [c. s. territus A. L.], propius non accessit. Imperator autem super [accessit sed quicquid voluit

VARIANTES LECTIONES.

¹ subsequata B 2. ² winegisus B 2. ³ winigisus B 6. ⁴ grimaldo B 2. 5. grimoaldo 9. ⁵ missi domini imp. B 5. 6. ⁶ cum ipsis B 2. ⁷ herenam 5. ⁸ francicae 4. franciae 8. B 7. 11. legationem franci B 2. ⁹ michael 1. 3. 9. B 7. ¹⁰ callistus B 7. ¹¹ saltz B 2. saliz B 6. saltz. 5. saltz 6. ¹² paciende B 2. ¹³ susceperunt B 2. ¹⁴ Et hic d. B 7. ¹⁵ aquasgrani B 5. ¹⁶ deest B 2. ¹⁷ albiam in wihmuodi B 2. ¹⁸ wihmuodi 5. 7. wimodi 4. winuodi 5. wimuodi 6. wichmuodi B 6. wimuodi B 7. ¹⁹ cum deest 1. ²⁰ mueribus B 2. ²¹ sliestorf 5. snesthorp 6. sliesthorp. 4. suesthor 3. liesthorp B 7. ²² si B 2. ²³ propicius B 2. ²⁴ holdunesteti 4. holdunsetin 9. holdunstein B 6. holdumsteti B 7. ²⁵ reddendis mense sept. 9. B 7. ²⁶ d. ad arduennam B 2. ²⁷ petiit B 2. ²⁸ suscepto primo carsiacum B 2. ²⁹ inde aquisgrani B 9.

NOTÆ.

^a Candidati, scholarium in palatio classis, ad custodiam imperatorum adhibiti.

^b Königshofen.

^c Pagus, in quo Brema, intra Albim et Wisoram.

per legatos mandavit. Nam. i. s. A. L.] Albiam fluvium sedebat, in loco qui dicitur Holdunsteti, et missa ad Godofridum legatione pro perfugis reddendis, medio Septembrio Coloniam venit. Dimissoque exercitu, primo Aquasgrani, deinde Arduennam petit, et venationibus indulgens, Aquasgrani reversus est. Medio Novembrio allatum est ei, Leonem papam natalem Domini cum eo celebrare velle, ubicumque hoc contingere potuisset. Quem statim, misso ad sanctum Mauricum Karlo filio suo, honorifice suscipere iussit. Ipse obviam illi Remorum civitatem profectus est, ibique susceptum, primo Carisiacum villam, ubi natalem Domini celebravit, deinde Aquasgrani perduxit, et donatum magnis muneribus, per Bioariam ire volentem, deduci fecit usque Ravennam. Causa adventus eius haec erat: Perlatum est ad imperatorem aestate praeterita, Christi sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum, propter hoc misit ad papam, petens ut huius famae veritatem inquireret. Qui accepta occasione exiit, primo in Langobardiam, quasi pro inquisitione praedicta profectus est, indeque arrepto

[et ab Aquis proficiscens, venit ad palatium quod dicitur Niumagum. Ibi que veris tempore manens, pascha etiam ibidem celebravit. Incipientique aestatis tempore ad Aquis palatium revertens, exercitum in Saxoniam misit. Transitoque Rheno generalem conventum Francorum habuit iuxta Lippiae fontem. Sumptoque inde itinere, per Saxoniam profectus, castra metatus est in loco qui dicitur Boldonstat (Holdonstat). In quibus castris etiam Slavorum principes adfuerunt. Quorum causis discussis et secundum arbitrium dispositis, regem illis Trasiconem constituit. Missisque inde exercitibus suis per diversas partes Saxoniae, tam perfidos illos quos ultra Albiam transierat, quam illos qui in Wigimoti manebant, et frequentibus maleficiis populum Saxonum a via veritatis averterant, cum mulieribus et infantibus Deo auxiliante sapientissima dispositione de Saxoniam per diversas vias dirigens, funditus exterminavit, et per Gallias ceterasque regiones regni sui sine ulla laesione exercitus sui dispersit. Eodem tempore Godofridus etc. 9 b.]

[in basilica beati Remigii episcopi et confessoris. 9 b.]

[Inde pariter proficiscentes, pervenerunt ad Suesionis civitatem, in qua dimisso papa, ad colloquium germanae suae Gislæ, quae in his diebus aegrotabat, ad Calam monasterium pervenit. Fructusque eius colloquio, ad Carisiacum villam Leonem papam, quem apud sanctum Medardum dereliquerat, sibi obviam venire fecit. Deinde 9 b.]

^d Schleswig; wig enim civitatem, thorp villam indicat.

^e Hollenstedt duobus ab Albia milliariibus Germanicis, e meridie oppidi Harburg; jam supra anno 795 Lüne cum fluvio Albi conjungi vidimus.

itinere, subito ad imperatorem usque pervenit. Man-
sitque apud illum dies octo, et sicut dictum est,
Romam repedavit. [Et inmutat. est numerus annor.
in A. L.] ****

**** [Rex vero reliquam partem hiemis in iam
dicto palatio peragens, pascha Domini cum gaudio
celebravit. 9 b.]
[Rigbodo ¹ Treverum episcopus obiit Kalend. Octo-
bris. B 2. 3.]

DCCCIV.

Non multo post Capcanus ², princeps Hunorum,
propter necessitatem populi sui imperatorem adiit ³,
postulans ⁴ sibi locum dari ad habitandum inter
Sabarium ⁵ et Carnuntum ⁶, quia propter infesta-
tionem Sclavorum in pristinis sedibus esse non po-
terat. ⁷ Quem imperator benigne suscepit — erat
enim Capcanus ⁷ christianus, nomine Theodorus —
et precibus eius annuens, muneribus donatum redire
permisit. Qui rediens ⁸ ad populum suum, paucos ⁹
tempore transacto diem obiit. Et misit Caganus ¹⁰
unum de optimatibus ¹¹ suis, petens sibi honorem
antiquum, quem Caganus ¹² apud Hunos ¹³ habere
solebat. Cuius precibus imperator adsensum prae-
buit, et summam totius regni iuxta priscum eorum
ritum Caganum ¹⁴ habere praecepit. Eodem anno
misit exercitum suum cum filio suo Karlo in terram
Sclavorum, qui vocantur ¹⁵ Beheimi ¹⁶ **. Qui om-
nem ¹⁷ illorum ¹⁸ patriam depopulatus, ducem eorum
nomine Bechonem ¹⁹ [Lechonem A. L.] occidit, et
inde regressus, in Vosego ²⁰ silva ad patrem ²¹ venit,
in loco qui dicitur Camp ²². Nam imperator Iulio
mense de Aquisgrani profectus, per Theodonis vil-
lam ²³ atque Mettis [profectus Theod. v. a. per Mettis.
A. L.] transiens, Vosegum ²⁴ petiit. Ibi que venationi ²⁵
vacans [ven. operam dans A. L.], post reversionem
exercitus ad Rumerici ²⁶ castellum ^d profectus, ibi-
que aliquantum ²⁷ temporis moratus, ad hiemandum
in Theodonis-villa palatio suo consedit. Ibi ad eum ²⁸
ambo ²⁹ filii sui Pippinus et Hludoicus venerunt, ce-
lebravitque ibi natalem Domini. [Et inmutav. se num.
annor. in A. L.]

[cum esset imperator in palatio, quod situm est
Aquis. 9 b.]

** [et per tres vias in eandem regionem exercitum D

penetrare praecipit. Partem autem exercitus cum
Karolo rege, filio suo, per orientalem partem Fran-
ciae seu Germaniae ire praecipit, ut Hircano saltu
transiecto, iamdictos Sclavos invaderet. Aliam vero
partem per Saxoniam dirigens, ut ex altera parte cum
Saxonibus et innumerabili us Sclavis, transitu ad
aquilone iamdicto saltu, in Sclavos prorumperet.
Tertia quoque ex parte expeditionem totius Bajoa-
riae in eandem regionem intrare iussit. Venientes
autem undique in planiciem Behemi, universi prin-
cipes diversarum gentium in conspectu regis Karoli
pervenerunt. Castrametati sunt autem haut procul
a se illi innumerabiles exercitus distantes. Karoli
autem regis et principum qui cum eo erant imperio
usus totus ille exercitus, ipsam regionem invasit.
Sed Sclavi in via et saltus penetrantes, se minime ad-
pugnam praeparaverunt. Vastata autem et incensa
per 40 dies eadem regione, ducem eorum nomine
Lechonem occidit. Et dum nec iam pabula equis,
aut cibaria exercitui superessent, vastata et ad ni-
hilum redacta iam dicta regione, ad propria rever-
sus est. Imperator vero ipsius aetatis tempus in
venatione et iocunditate peragens, per Vosagum sil-
vam iter faciens, pervenit ad locum qui dicitur
Campus. Ibi que aliquot diebus moram faciens, dile-
ctum filium suum Karolum regem ab expeditione re-
versum cum gaudio suscepit. Inde vero mense Iulio
de Aquisgrani profectus, Theodonis villam pervenit,
atque per Mettis, etc. 9 b.]

DCCCVI.

Statim post natalem Domini venerunt Willeri ²⁹
et Beatus, duces Venetiae, necnon et Paulus dux
Iaderae ³⁰ * atque ³¹ Donatus eiusdem civitatis epi-
scopus, legati Dalmatarum ³², ad praesentiam im-
peratoris cum magnis donis. Et facta est ibi ordi-
natio ab imperatore de ducibus et populis ³³ tam
C Venetiae quam Dalmatiae. Illis que absolutis, con-
ventum habuit imperator cum primoribus et opti-
matibus Francorum de pace constituenda et conser-
vanda inter filios suos, et divisione regni facienda
in tres partes, ut sciret unusquisque illorum, quam
partem tueri et regere debuisset, si superstes ³⁴ illi
deveniret [eveniret A. L.]. De hac partitione et testa-
mentum factum, et iureiurando ab optimatibus
Francorum confirmatum, et constitutiones ³⁵ pacis
conservandae causa ³⁶ factae, atque haec omnia
litteris mandata sunt, et Leoni papae, ut his sua
manu subscriberet, per Einhardum ³⁷ missa. Quibus
pontifex lectis, et adsensum praebuit, et propria

VARIANTES LECTIONES.

¹ Rigbodo etc. reperitur etiam in ann. Fuldens. ² capcanus 1. 2. 3. 4. (7.) B 2. 6. 8. 9. captanus
B 5. capanus 5. 6. cacanus 9. caganus 7. B 7. ³ addidit B 2. ⁴ postolans B 2. ⁵ carnutum 6.
carnotum B 5. cornuntum 3. carnontum B 7. ⁶ poterant 4. 5. 6. ⁷ capcanus 1. 2. 3. 4. (7.) B 2.
6. 8. 9. captanus B 5. capanus 5. 6. cacanus 9. caganus 7. B 7. ⁸ reddiis B 2. ⁹ paucos B 2. ¹⁰ ca-
ganus 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. B 2. 5. 6. 7. 8. caganus 9. ¹¹ obtimatibus B 2. ¹² caganus 1. 2. 4. 6. 7. B 2.
5. 6. 7. 8. capcanus 3. capanus 5. cacanus 9. ¹³ apud hunos deest B 6. ¹⁴ caganum corr. cagano B 2.
¹⁵ vocatur beheim 4. ¹⁶ behemi 7. behemanni 9. behemuni B 7. ¹⁷ omne 1 B 6. ¹⁸ omnia i. et p. B 7.
¹⁹ bechonem 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. lechonem 9. B 2. 5. 6. 7. 8. ²⁰ vosego 1. 3. 4. 5. 6. B 2. 5. 6. 8. vosega
2. vosegum 7. vagesum 9. vosago B 7. ita deinceps. ²¹ ad imperatorem 5. et codd. B. ²² villa B 7. ²³ vosa-
gum B. 6. ²⁴ venationibus B 2. ²⁵ romerici B 6. rumorici 7. rumrichi 9. numerici 4. ²⁶ aliquantulum
B 6. ²⁷ eorum B 2. ²⁸ ibique ambo 2. ²⁹ wilharius 9. willerus 7. ³⁰ ioderae B 7. ³¹ adque B 2.
³² dalmatiarum B 7. ³³ populi B 2. ³⁴ superstes B 2. ³⁵ constitutione B 2. ³⁶ cause B 2. ³⁷ einhar-
dum 1. 2. 4. 7. B 5. 7. einardum B 2. heinhardum B 6. heinlardum 3. eginhardum 9. pernhardum 6. per
cinhardum deest 5.

NOTAE.

^a Sarvar.

^b Heimburg oppidum ad Danubium, in Austriae et
Hungariae confinibus.

^c Champs in Lotharingia, villa parva prope

Bruyères ad rivum Velogne, a septentrione Romaei-
montis, et ab oriente Spinalii (Epinual).

^d Remiremont.

^e Zura.

manu subscripsit. Imperator, dimisso utroque filio¹ in regnum sibi deputatum, Pippino scilicet et Hludico, de villa Theodonis [Th. palatio A. L.] per Mosellam et Rhenum secunda aqua Noviomagum² navigavit, ibique³ sanctum quadragesimale ieiunium et sacratissimam paschae festivitatem celebravit. Et inde post non multos dies Aquasgrani veniens, Karlum filium suum in terram Sclavorum⁴ qui dicuntur⁵ Sorabi, et sedent [Sorabi qui sedent A. L.] super Albim⁶ fluvium, cum exercitu misit, in qua expeditione Miliduocho⁷ Sclavorum dux interfectus est, duoque castella ab exercitu aedificata, unum super ripam fluminis Salae, alterum iuxta fluvium Albim⁸. Sclavisque pacatis, Karlus cum exercitu regressus, in loco qui dicitur Silli⁹ super ripam Mosae fluminis ad imperatorem venit. Missa est et manus de Baiuaria et Alamannia atque Burgundia sicut anno superiore in terram Beeheim⁹, vastataque terrae non minima portione, absque ullo gravi incommodo regressa. Eodem anno in Corsicam insulam contra Mauros qui eam vastabant classis de Italia a Pippino missa est, cuius adventum Mauri non expectantes abscesserunt; unus tamen nostrorum, Hadumarus comes¹⁰ civitatis Genuae, imprudenter contra eos dimicans occisus est. In Hispania vero Navarri¹¹ et Pampilonenses¹², qui superioribus annis ad Sarracenos¹³ defecerant, in fidem recepti sunt. Classis a Niciforo imperatore, cui Niceta patricius praeerat, ad recipiendam¹⁴ Dalmatiam mittitur, et legati qui ante quatuor fere annos ad [qui dudum a. A. L.] regem Persarum missi sunt, per ipsas Graecarum navium stationes transvecti, ad Tarvisiani¹⁵ portus receptaculum, nullo adversariorum sentiente, regressi sunt. Imperator celebravit natalem Domini Aquisgrani. [Et inmutat. est numerus annor. in A. L.]

DCCCVII.

Anno superiore 4. Non. Septembr. fuit eclipsis lunae; tunc stabat sol in decima sexta parte Virginis, luna autem in decima sexta parte Piscium; hoc autem anno pridie Kal. Febr. fuit¹⁶ luna decima septima, quando stella Iovis quasi per eam transire visa est, et 3. Id. Febr. fuit eclipsis solis media die, stante utroque sidere in vicesima quinta parte Aquarii. Iterum 4. Kal. Mart. fuit eclipsis lunae, et apparuerunt acies eadem nocte mirae magnitudinis, et sol stetit in undecima parte Piscium, et luna in

A undecima parte Virginis. Nam et stella Mercurii 16 Kal. Aprilis visa est in sole quasi parva macula nigra, paululum superius media¹⁷ [nigra, tamen p. s medio A. L.] centro eiusdem sideris, quae a nobis¹⁸ octo dies conspicitur. ¹⁹ Sed quando primum intravit vel exivit, nubibus impediens minime notare [adnotare A. L.] potuimus. ²⁰ Iterum mense Augusti ²¹ 11. Kal. Septemb. eclipsis lunae facta est hora ²² noctis tertia, sole posito in quinta parte Virginis et luna in quinta parte Piscium. Sicque ab anni praesentis Septembrium ter luna obscurata est et sol semel. Radbertus²³, missus imperatoris, qui de oriente revertebatur, defunctus est, et legatus regis Persarum, nomine Abdella, cum monachis de Hierusalem, qui legatione Thomae patriarchae fungebantur, quorum nomina fuere Georgius et Felix [hic Georgius²⁴ est abba in monte Oliveti, et cui patria Germania est, qui etiam proprio vocatur nomine Egilbaldus²⁵ Ann. Laur.] ad imperatorem pervenerunt, munera deferentes quae praedictus rex imperatori miserat, id est papilionem et tentoria atrii [atrii vario colore facta A. L.] mirae magnitudinis et pulchritudinis; erant enim omnia bissina, tam tentoria quam et funes eorum, diversis tincta coloribus. Fuerunt praeterea munera praefati regis pallia sirica²⁶ multa et preciosa, et odores atque unguenta et balsamum; nec non et horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo duodecim horarum cursus ad clepsidram vertebatur, cum totidem aereis pilulis, quae ad completionem horarum decidebant, et casu suo subiectum sibi cimbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem numeris equitibus, qui per duodecim fenestras completis horis exiebant, et impulsu egressionis suae totidem fenestras, quae prius erant apertae, claudebant; nec non et alia multa erant in ipso horologio, quae nunc enumerare longum est. Fuerunt praeterea inter praedicta munera candelabra duo ex auricalco mirae magnitudinis et proceritatis; quae omnia in Aquense [omnia Aquis A. L.] palacio ad imperatorem delata sunt. Imperator legatum et monachos per aliquantum tempus secum retinens, in Italiam direxit, atque ibi eos tempus navigationis expectare iussit; eodemque anno Burchardum²⁷ comitem stabuli sui cum classe misit in Corsicam, ut eam a Mauris, qui superioribus annis illuc praedatum venire consueverant, defenderet; qui iuxta consuetudinem

VARIANTES LECTIONES.

¹ filio ut regnum B 5. ² naviomagum 5. ³ ibi B 5. ⁴ in terram sclavorum *his vocibus incipit codex annalium Einhardi* 10. ⁵ qui dicitur B 2. ⁶ albiam B 2. ⁷ miliduoche 4. miliduch 5. miliduocho 6. mihi duoche B 2. mibduoch B 6. ⁸ sylli B 8. ⁹ beeheim *corr.* beheim 1. beheim 4. 5. B 6. behemannorum 9. ¹⁰ comis B 2. 5. ¹¹ navari B 5. ¹² pampelonenses 9. ¹³ a sarracenis B 7. ¹⁴ recipiendam 1. 2. (3.) 10. ¹⁵ recipiendam 4. 5. 6. B 2. 5. 6. recuperandam 7. 9. B 7. ¹⁶ tarvisiani B 7. tarvisani 7. ¹⁷ Febr. luna fuit 4. ¹⁸ medio 3? 5. 7. 9. 10. ¹⁹ quae et a nobis octo dies conspiciebatur B. 9. ²⁰ a nobis conspicitur dies. octo 9 b. ²¹ item adnotare potuimus 9. 9 b. notari potuit 5. ²² mense augusti 10 B 6. ²³ hora B 2. ²⁴ radberdus 1. ratbertus. 7. 9. B 7. ²⁵ hic georius B 6. ²⁶ egelbaldus B 5. 6. engellaldus B 7. ²⁷ siri-ca 1. 2. 3. B 2. 5. 6. ²⁸ burghardum B 2.

NOTÆ.

^a Halle et alterum contra Magdeburg. CF. Chron. Moissiac. ad h. a.

^b Selle, ad dextram Mosae ripam, prope Dinant.

suam de Hispaniae gressi, primo Sardiniam adpulsi ¹ sunt, ibique cum Sardis proelio commisso, et multis suorum amissis — nam tria milia ibi cecidisse perhibentur — in Corsieam recto cursu pervenerunt. Ibi iterum in quodam portu eiusdem insulae cum classe cui Burchardus ² praerat, proelio decertaverunt, victique ac fugati sunt, amissis tredecim navibus et plurimis suorum interfectis. Adeo illo anno in omnibus locis adversa fortuna fatigati sunt, ut ipsi sibi hoc accidisse testati sint ³, eo quod anno superiore contra omnem iustitiam de Patellaria ⁴ insula sexaginta monachos asportatos in Hispania ⁵ vendiderunt, quorum aliqui per liberalitatem ⁶ imperatoris iterum ad sua [iterum in sua A. L.] loca reversi sunt. Niceta patricius, qui cum classe constantinopolitana sequebatur in Venetia, pace facta cum Pippino rege, et indutiis usque ad mensem Augustum constitutis, statione soluta Constantinopolim regressus est. Hoc anno ⁷ imperator pascha Aquas ⁸ celebravit nec non et natalem Domini. [Et innotuit. est numerus annor. in A. L.]

DCCCVIII.

Hiemps mollissima hac pestilens fuit in illo tempore, vereque inchoante imperator Noviomagum profectus, transacto ibi quadragesimali ieiunio, celebrato etiam sancto pascha, iterum Aquas ⁸ regressus est. Et quia nunciabatur, Godofridum regem Danorum in Abodritis cum exercitu traiecisse, Karlum filium suum ad Albiam cum valida Francorum et Saxonum manu misit, iubens vaesano regi resistere, si Saxoniae terminos adgredi temptaret. Sed ille stavis per aliquot dies in litore habitis, expugnatis etiam et manu captis aliquot Sclavorum castellis, cum magno copiarum suarum detrimento reversus est. Nam licet Drasconem ⁹, ducem Abodritorum, popularium fidei diffidentem loco pepulisset, Godelaibum ¹⁰, alium ducem, dolo captum patibulo suspendisset, Abodritorum duas partes sibi vectigales fecisset, optimos tamen militum suorum et manu promptissimos amisit, et cum eis filium fratris sui, nomine Reginoldum, qui in obpugnatione

VARIANTES LECTIONES.

¹ sardiniam inpulsi B 2. ² Burghardus B 2. ³ testati sunt 1. B 5. ⁴ patellaria B 5. patellaria B 6. ⁵ hispaniam B 7. ⁶ libertatem B 7. ⁷ Hoc in anno B 2. ⁸ Aquas B 7. ⁹ drasoconem B 8. trasconem B 7. thrasiconem 9. ¹⁰ godolaibum 3. ¹¹ domnus Karlus B 7. ¹² iunxit B 2. ¹³ lilones 5. hilonones 9. ¹⁴ smeldignos B 5. ¹⁵ wilzzi B 5. wilzi B 7. ¹⁶ quam abodritis 1. ¹⁷ coniunxerunt B 2. ¹⁸ destructo B 2. 7. ¹⁹ suesthorp. 3. sliesthorp. 4. sliestorph 5. sliestorph 6. sliesthor alii sliesthorp. 7. sliestorff 9. sliesthorp B 5. sbestorb B 6. sciesthorp. B 7. liesthorp B 9. slieswic B 12. ²⁰ Ibiq. B 2. ²¹ ostharsalt B 2. orstalsalt 3. ostersaltus 5. ostersalt. 6. 9. ostarhsalt alii lestarhsalt 7. ostarsalz B 2. ostarsal B 5. estarsalt B 7. ostarsaltz B 8. etc. ²² tamen B 7. uno t. portu dimisso per quem 4. 5. 6. ²³ per quem 1. 2. ²⁴ norddanhumborum 2. nordhumborum 3. 9. nordanimbrorum 4. northanimbrorum 5. nordanumborum 6. norddanhumborum 7. ²⁵ eardulf 1. eardulfus 3. 7. B 7. arduulf. 9. ²⁶ deducitur B 2. ²⁷ addulfus B 7. adolphus 9. ²⁸ de ipsa brisia B 2. ²⁹ ad imperatorem 1. 5. 6. 9. ³⁰ ruotfridus 3. 4. horifridus 5. 6. rotfridus 7. rutfridus 9. hruotfridus B 2. 7. hruotfridus B 5. 6. ³¹ mantarius 3. nantarius 4. mancharius 6. ³² audomaro 2. 7. B 2. 5. audemauro 5. sancti audemauro 6. otmaro 3 B 7. othmaro 9.

NOT.E.

* Inter Siciliam et Africam sita.

b Inter Wilzos et Abodritos ultra Albiam habitabant, Smeldingi Albiae propiores. Cf. Chronici Gottwicensis Prodr., II, 660.

c Gebhardio, Hist. Daniae p. 581, est Rorich, villa parva prope Wismariam, quam tamen in mappis

geographicis haud invenio.

d Die Ostsee.

e Die Eider; cf. Kieler Blätter, tom. IV, p. 4 5.

f Abbas S. Amandi.

castellis, praesidioque in eis contra Sclavorum incursionem disposito, Aquisgrani hiemavit, natalemque Domini et sanctum pascha ibidem celebravit. [Et inmutat. est numer. annor. in A. L.]

DCCCIX.

Classis de Constantinopoli missa primo Dalmatiam deinde Veneciam appulit, cumque ibi hiemaret, pars eius Comiacum insulam accessit, commissoque proelio contra praesidium quod in ea dispositum erat, victa atque fugata Veneciam recessit. Dux autem qui classi praererat, nomine Paulus, cum de pace inter Francos et Graecos constituenda, quasi sibi hoc esset iniunctum, apud Pippinum Italiae regem agere noliretur, Wilhareno et beato Venetiae ducibus omnes inchoatus eius impediens, atque ipsi etiam insidias parantibus, cognita illorum fraude, discessit. At in occidentibus partibus, domnus Hludovicus rex cum exercitu Hispaniam ingressus, Dertosam civitatem in ripa Iberi fluminis sitam obsedit, consumptoque in obpugnatione [expugnatione A. L.] illius aliquanto tempore, postquam eam tam cito capi non posse vidit, dimissa obsidione, cum incolomi exercitu in Aquitaniam se recepit. Postquam Aldulfus rex Nordanhumborum reductus est in regnum suum, et legati imperatoris atque pontificis reversi sunt, unus ex eis, Aldulfus videlicet diaconus [Ardulf. diacon. A. L.], a piratis captus est, caeteris sine periculo traicientibus, ductusque ab eis in Britanniam, a quodam Coenulfo regis homine redemptus est, Romamque reversus. In Tuscia Popolonium civitas maritima, a Graecis qui Orobiotae vocantur depraedata est. Mauri quoque de Hispania Corsicam ingressi, in ipso sancto paschali sabbato civitatem quandam diripuerunt, et praeter episcopum ac paucos senes atque infirmos nihil in ea reliquerunt. Interea Godofridus rex Danorum per negotiatores quosdam mandavit, se audisse, quod imperator ei fuisset iratus, pro eo [iratus eo A. L.] quod in Abodritis anno superiore duxit exercitum, et suas ultus est iniurias, addens velle se purgare ab eo quod ei obieciatur; foederis inruptionem

ab illis primo fuisse inchoatam. Petebat etiam, ut conventus comitum imperatoris atque suorum iuxta terminos regni sui trans Albim fieret, in quo res invicem gestae proferri et emendatione digna inter partes enumerari potuissent. Non abnuvit imperator; colloquiumque trans Albim habitum cum primoribus Danorum, in loco qui dicitur Badenflot, multis hinc et inde prolatis atque enumeratis rebus, negotio penitus infecto discessum est. Thrasco vero, dux Abodritorum, postquam filium suum postulanti Godofrido obsidem dederat, collecta popularium manu, et auxilio a Saxonibus accepto, vicinos suos Wiltzos adgressus, agros eorum ferro et igni vastavit regressusque domum cum ingenti praeda, accepto iterum a Saxonibus validiori auxilio, Smeldingorum maximam civitatem expugnavit, atque his successibus omnes qui ab eo defecerant, ad suam societatem reverti coegit. His ita gestis, imperator de Arduenna Aquas reversus, mense Novembrio concilium habuit de processione Spiritus sancti, quam quaestionem Ioannes quidam monachus Hierosolimis primo commovit; cuius definiendae causa Bernharius episcopus Wormacensis et Adalhardus abbas monasterii Corbeiae Romam ad Leonem papam missi sunt. Agitatum est etiam in eodem concilio de statu ecclesiarum et conversatione eorum, qui in eis Deo servire dicuntur, nec aliquid tamen definitum est propter rerum, ut videbatur, magnitudinem. Imperator autem, cum ei multa de iactantia et superbia regis Danorum nuntiarentur, statuit trans Albim fluvium civitatem aedificare, Francorumque in ea ponere praesidium. Cumque ad hoc per Galliam atque Germaniam homines congregasset, armisque ac caeteris ad usum necessariis rebus instructos per Frisiam ad locum destinatum ducere iussisset, Thrasco dux Abodritorum in emporio Reric ab hominibus Godofridi per dolum interfectus est. Sed imperator, postquam locus civitati constituendae fuerat exploratus, Egbertum comitem huic negotio exsequendo praeficiens, Albim traicere et locum iussit occupare. Est autem locus super ripam Sturiae fluminis,

VARIANTES LECTIONES.

¹ natalem 1. 2. etc. B 6. ² Et inmutat. est n. a. deest B 5. 6. 7. ³ mutatus B 8. ⁴ Veneciam 1 B 2. 6; alii Venetiam hic et infra. ⁵ apud domnum pippinum B 7. B 2? ⁶ wilhario 9. ⁷ eius deest 1. ⁸ parentibus 1. 2. B 5. paraverunt B 2. ⁹ occidentibus regionibus 9. ¹⁰ desertosam B 2. ¹¹ iberis 1. 4. 5. 6. iberi 7. 9. ¹² nordanhumborum 4. 6. nordanhumborum B 5. ¹³ arduulfus 1. B 6. adolphus 9. addulfus B 7. adulfus 4. ¹⁴ brittania 10. ¹⁵ quadam B 2. ¹⁶ cenulfi 4. B 2. ¹⁷ reversus est B 2. ¹⁸ popolonium B 6. ¹⁹ ὀροβιώται 9. ²⁰ suum ultus B 2. ²¹ inruptionem B 2. ²² illo primis 1. 2. 3. 10. B 2. 5. 6. ab eis primum 4. 5. 6. prius 7. 9. primitus B 7. ²³ conventus comitum B 2. ²⁴ partes emendari (7.) B 9. ²⁵ badenflot 1. 2. 3. 4. 6. 7. B 5. 6. badenflith 5. badenflit 9. badenflot 10. melac B 7. locus vacuus relictus B 2. 8. ²⁶ thrasco 1. 2. 5. B 2. 5. 6. trasco 4. 6. 7. et alii. ²⁷ collecto 1. ²⁸ vastavit 4. 5. 6. ²⁹ maximum civitatem B 2. ³⁰ iohannis B 2. ³¹ bernarius B 7. bernhardus 4. 5. bernardus 6. bernhartus 9. ³² wormacensis 1. 2. 3. 7. B 2. uormacensis B 5. 6. ceteri wormaciensis, etc. ³³ adalradus 4. adelhardus 5. alahardus 7. adelhartus 9. adhardus B 6. ³⁴ abba B 5. abbatem B 2. ³⁵ corbiae 1. 5. corbeia B 2. ³⁶ homini congregasset 2. ³⁷ armisque ceteris 2. ³⁸ necessarias 2. ³⁹ thrasco B 2. ⁴⁰ abodritarum iemporio reric B 2. ⁴¹ reric 5. 6. B 6. ⁴² civitati construendae 3. 5. 6. c. exstr. 4. ⁴³ aegbertum B 2. egibertum 3. 6. traicere 2.

NOTÆ.

^a Comacchio.

^b Tortosa.

^c Montium incolæ.

^d Locus ignotus, certe prope Egidoram situs.

^e Die Stor in Holsatia.

vocabulo Esesfelth¹, et occupatus est ab Egberto² et comitibus Saxonis circa idus Martias, et muniri coeptus³. Aureolus comes⁴, qui in commercio Hispaniae atque Galliae trans Pirineum contra Oscam et Caesaraugustam⁵ residebat, defunctus est, et Amoroz⁶, praefectus Caesaraugustae atque Oscae, locum eius [O. ministerium eius A. L.] invasit, et in castellis⁷ illius praesidia disposuit, missaque ad imperatorem⁸ legatione, sese cum omnibus quae habebat in deditioem illi venire velle promisit. Eclipsis lunae contigit 7. Kal. Ianuar.

DCCCX.

Amoroz⁹, Caesaraugustae¹⁰ praefectus, postquam imperatoris legati ad eum pervenerunt, petiit ut colloquium fieret inter ipsum et Hispanici limitis custodes, promittens se in eo colloquio cum suis omnibus in imperatoris ditionem esse venturum; quod licet imperator ut fieret annuisset, multis intervenientibus causis remansit infectum. Mauri, de tota Hispania maxima classe¹¹ comparata, primo Sardiniam, deinde Corsicam appulerunt, nulloque in ea invento praesidio, insulam paene totam subegerunt¹². Interea Pippinus rex, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Veneciam bello terraque marique iussit appetere, subiectaque Venecia¹³ ac ducibus eius in deditioem acceptis, eandem classem ad Dalmaciae litora vastanda misit. Sed cum Paulus, Cefalaniae¹⁴ praefectus, cum orientali classe ad auxilium Dalmatis ferendum adventaret, regia classis ad propria regressa¹⁵ hruodtrud¹⁶, filia imperatoris quae natu maior erat¹⁷, 8. Idus Iun. 18 diem obiit. Imperator vero Aquisgran¹⁸ adhuc agens et contra Godofridum regem expeditionem meditans, nuntium accepit, classem ducentarum navium de Nordmannia¹⁹ Frisiam apulisse, totasque Frisiaco litori adiacentes insulas esse vastatas, iamque exercitum illum in continenti esse, ternaque proelia cum Frisionibus commisisse²⁰, Danosque victores tributum victis inposuisse, et veltigalis nomine centum libras argenti a Frisionibus

iam esse solutas, regem vero Godofridum domi esse. Et revera ita erat. Qui nuntius adeo imperatorem concitavit, ut missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nuntiis, ipse sine mora palatio exiens²¹, primo quidem classi occurrere²², deinde transmisso Rheno flumine, in loco qui Lippeham²³ vocatur copias quae nondum conveniant statuit operiri; ubi dum aliquot dies moraretur, elefans ille, quem ei Aaron rex Sarracenorum miserat, subita morte periit. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alaram²⁴ fluvium contendit, castrisque iuxta confluentem eius, quo Wisurac flumini coniungitur, positis, minarum Godofridi regis praestolatur eventum. Nam rex ille, vanissima spe victoriae inflatus, acie se cum imperatore congregi velle iactabat. Sed dum imperator in memorato loco stativa haberet, diversarum rerum nuntii ad eum deferuntur²⁵. Nam et classem quae Frisiam vastabat domum regressam, et Godofridum regem a quodam suo satellite interfectum, castellum vocabulo Hohbuoki²⁶ Albiae flumini adpositum, in quo Odo legatus imperatoris et orientalem Saxonum erat praesidium, a Wiltzis²⁷ captum; et Pippinum filium eius, regem Italiae, 8. Idus Iul. de corpore migrasse; duasque legationes de diversis terrarum partibus, unam de Constantinopoli, alteram de Corduba²⁸, pacis faciendae causa adventare narratur. Quibus ille acceptis, disposita pro temporis conditione Saxonia, domum revertitur. Tanta fuit in ea expeditione bouum pestilentia, ut paene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes usque ad unum interirent²⁹; et non solum ibi, sed etiam super [etiam per A. L.] omnes³⁰ imperatori subiectas provincias illius generis animalium mortalitas inmanissime grassata est. Imperator Aquasgrani veniens mense Octobrio³¹, memoratas legationes audivit, pacemque cum Niciforo imperatore et cum Abulaz rege Hispaniae fecit. Nam Niciforo Venetiam reddidit³², et Haimricum³³ comitem olim a Sarracenis captum, Abulaz

VARIANTES LECTIONES.

¹ esfelth 1. esfelt 4. 5. 6. esesfelth 2. 10. B 2. 5. esesfelt B 6. essesfelt 9. essesfelth B 8. esfelt 4. eselfelth 3. 7. esselfelt B 7. ² abegiberto 3. 6. ³ caeptus 1. ⁴ auriolus comis B 2. ⁵ caesaraugustum... caestaraugustus B 2. ⁶ amaroz 3. 9. B 8. ⁷ et castellis B 2. ⁸ ab imperatorem B 2. IN DCCCX. B 5. ⁹ Amaro 3. Amoro 3. Amoro 3. B 6. ¹⁰ caesaraugusto B 2. ¹¹ classe 1. ¹² subigerunt B 2. 5. 6. subiecerunt B 7. ¹³ cefalagiae 5. cefalagiae 6. cephaleniae 7. celalaniae B 5. celafaniae Bouq. ¹⁴ hruodtrud B 5. hruotrud 2. hruodrud 3. rhodtrudis 7. rottrudis 9. ¹⁵ natu minor erat 3. ¹⁶ III. Non. iun. B 5. ¹⁷ nordmannia 1. nordusmannia 2. nordmannia 3. 4. 6. 9. B 5. northmannia 5. nordmannia 7. nortmannia B 2. 7. normania B 6. *Tanta vocis varietas satis indicat, codicis 1. lectionem genuinam esse.* ¹⁸ commissis 1. 2. 4. 6. commisse B 2. commisse corr. commississe B 5. commississe 7. 9. commissis alii. ¹⁹ palatio exiens post haec verba in codice B 2. *folium excidit, pergit infra in voce eius regem italiae.* ²⁰ occurreret B 7. ²¹ lippeha 5. 6. lippeam B 7. lippenheim 9. ²² alaram 1. araram 9. alacram B 6. ²³ deferunt 1. 3. B 7. venerunt 5. devenerunt 6. perferuntur 9. deferuntur 2. 7. B 5. ad se deferunt B 6. ²⁴ hohbuochi 3. ²⁵ wiltzis B 5. 6. ²⁶ cordoba B 5. ²⁷ perirent B 7. ²⁸ per omnes 10. ²⁹ octobrio B 7. octimbrio B 6. ³⁰ reddidit 1. ³¹ hamricum 1. 4. 10. amricum 2. hamricum 3. amri 5. hamri 6. henricum 7. heimrichum 9. haimricum B 2. 5. 8. heimricum B 6. adniricum B 7.

NOTÆ.

^a Itzehoe.

^b Pippinum non omnes Venetorum insulas obtinisse, sed ponte navali Rivum altum aggressum, tempestate subito coorta ab incepto desistere coactum esse, ex Venetorum chronicis constat.

^c De eo multum disputatur; alii Hamburg esse putant, quibus ob stare videtur, quod Hamburg a Wilzis paulo longius distabat; alii Boitzenburg, vo-

cabulo tamen satis adverso; Büchen potius fuerit in ducatu Lauenburgensi, non magis quam in altera ripa Holdunsteti et Hliuni ab Albia distans.

^d Pacis hujus conditiones ex pacto Hlotharii I imperatoris cum Venetis cognoscimus, quod ex membranarum archivi olim reipublicae Venetæ, jam Caesaris Vindobonensis, descriptum lectoribus in posterum proponemus.

remittente, recepit. Eo anno sol et luna bis ¹ defecerunt, sol 7. Idus Iun. ² et 2. Kal. Decemb., luna 11. Kal. Iul. et 18. Kal. Ianuar. ³ Corsica insula iterum a Mauris vastata est. Amoro ⁴ ab Abdiraman ⁵, filio Abulaz, de Caesaraugustana expulsus ⁶, et Oscam intrare compulsus est. Godofrido Danorum rege mortuo, Hemmingus filius fratris eius in regnum successit, ac pacem cum imperatore fecit.

DCCCXI.

Absoluto atque dimisso Arsasio spathario — hoc erat nomen legato Nicifori imperatoris — eiusdem pacis confirmandae gratia ⁷ legati Constantinopolim ab imperatore ⁸ mittuntur, Hildo ⁹ episcopus Baslensis ¹⁰, et Hugus ¹¹ comes ¹² Taronicus ¹³, et Aio Langobardus de Foro Iulii ¹⁴, et cum eis Leo quidam spatharius, natione Siculus, et Willeri, dux Veneticorum, quorum aliter ante annos decem Romae ad imperatorem, cum ibi esset, de Sicilia profugit, et redire volens, patriam remittitur; alter propter perfidiam honore spoliatus, Constantinopolim ad dominum suum ducl iubetur. Conducta inter imperatorem et Hemmingum Danorum regem pax propter hiemis asperitatem, quae inter partes commeandi viam claudebat, in armis tantum iurata servatur, donec redeunte veris temperie ¹⁵, et apertis viis quae inmanitate frigoris clausae fuerunt ¹⁶, congregientibus ex utraque parte utriusque gentis, Francorum scilicet et Danorum, duodecim primoribus super fluvium Aegidoram, in loco qui vocatur..., datis vicissim ¹⁷ et secundum ritum ac morem suum sacramentis, pax confirmatur. Primores autem de parte Francorum hiit fuere: Walach ¹⁸ comes filius Bernhardi ¹⁹, Burchardus ²⁰ comes ²¹, Unrochus ²² comes, Uodo ²³ comes ²⁴, [Meginhardus comes, A. L.], Bernhardus comes ²⁵, Egbertus ²⁶ comes, Theotheri ²⁷ comes, Abo ²⁸ comes, Ostdag ²⁹ comes. Wigman ³⁰ comes; de parte

A vero Danorum inprimis fratres Hemmingi ³¹, Hancwin ³² et Angandeo ³³, deinde caeteri honorabiles inter suos viri, Osfred ³⁴ cognomento Turdimulo ³⁵, et Warstein ³⁶, et Suomi, et Urm ³⁷, et alius Osfrid filius Heiligen ³⁸, et Osfred de Sconaowe ³⁹, et Hebhi ⁴⁰, et Aowin ⁴¹. Imperator vero, pace cum Hemmingo firmata, et placito generali secundum consuetudinem Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Linones ⁴² qui et ipsos vastavit et castellum Hohbuoki ⁴³ superiore anno a Wiltzis destructum ⁴⁴ in ripa Albiae fluminis restauravit; alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum finiendas; tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes, rebus prospere gestis, incolomes regressi sunt. Ipse autem interea propter classem quam ⁴⁵ anno superiore fieri imperavit videntam, ad Bononiam, civitatem maritimam, ubi eadem naves ⁴⁶ congregatae erant, accessit, farumque ⁴⁷ ibi ad navigantium cursum dirigendos antiquitus constitutam ⁴⁸ restauravit, et in summitate eius nocturnum ignem accendit. Inde ab Scaldim fluvium veniens, in loco qui Ganda ⁴⁹ a vocatur, naves ad eandem classem aedificatas ⁵⁰ aspexit, et circa medium Novembrium Aquas venit. Obviarunt ei venienti legati Hemmingi regis, Aowin ⁵¹ et Hebhi, munera regis et verba pacifica deferentes ⁵²; fuerunt etiam Aquis adventum ⁵³ eius expectantes qui de Pannonia venerunt, Canizauci ⁵⁴ princeps ⁵⁵ Avarum, et Tudun, et alii primores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium, qui a ducibus copiarum, quae in Pannoniam missae fuerunt ⁵⁶, ad praesentiam principis iussi venerunt. ⁵⁷ Interea Karlus filius imperatoris [filius domni i. A. L.] qui maior natu erat, 2. Nonas Decemb. diem obiit; et imperator Aquis hiemavit.

DCCCXII.

Nec multo post Hemmingus Danorum rex defun-

VARIANTES LECTIONES.

¹ bis *deest* B 7. ² VII. idus iun. 1. 7. 10. B 2. 5. 8. 9. 12. VIII. id. iun. 2. 3. 4. 5. 9. B 7. VII. id. iul. B 6. VIII. id. iul. 6. ³ VIII. kal. ianuar. 2. B 7. ⁴ amaro B 6. ⁵ abdirama B 5. ⁶ repulsus B 7. ⁷ gratie B 2. graeciae B 5. ⁸ ad imperatorem 1. 2. 3. 9. ab imperatore 4. 5. 6. 7. 10. B 2. 5. 6. 7. ⁹ hatto 9. ¹⁰ basilensis 3. bassensis 5. basiliensis 9. balensis B 6. ¹¹ hugo 6. 7. 8. hug B 2. 5. 7. ¹² comis B 2. ¹³ taronicus 1. 2. 4. 10. B 6. toringus B 5. turonicus *reliqui*. ¹⁴ foro Iuli 10. B 5. foro Iuli B 6. ¹⁵ veris tempore B 7. ¹⁶ fuerant B 7. ¹⁷ in loco qui uocatur. datis. vicissim et 1; in l. q. vocatur elatis vicissim 2. 7; in *codicibus* 3. 4. 5. 6. 10. B 2. 5. 6. *legitur* datis, *nulla lacuna relicta*; in 9. *deest* in loco qui vocatur. ¹⁸ walach B 2. wala B 7. walachus 7. ¹⁹ bernardi B 2. 7. ²⁰ purchardus B 6. ²¹ comis ubique B 2. ²² unrochus 4. B 2. 5. 7. mirocus 7. ²³ wado 7. wado 10. ²⁴ in *codice* B 2. *post* meginhardus comis *quatuor lineis vacuis relictis pergitur* bernardus comis egbertus comis *etc.*; in B 5. meginhardus comis *deest*, *sed lacuna indicatur*, in B 6. *deest*; in *codicibus* B 3. 8. 10. 11. meginhardus comes, in B 9. meinhardus comes *legitur*. ²⁵ bernhardus comes *deest* 3. 9. bernardus 7. B 7. ²⁶ egberdus 1. egibertus 3. egebertus 5. 6. egilbertus B 6. ²⁷ thiotheri 10. B 5. teotheri 2. theoderi 3. theodorus 5. 6. thoothericus B 2. theodoricus 7. theodericus B 7. thederichus 9. ²⁸ abbo 4. *deest* 5. ²⁹ ostdagus 7. ostdach 9. estagi B 6. osdag 4. B 2. 7. 8. ³⁰ wigmannus 7. wigman B 7. ³¹ emmingi B 7. himingi 6. ³² hancwin 2. hancum 7. hancwinc 9. hancwihe B 6. ³³ agadeo 5. agandeo 6. agantho B 2. ³⁴ osfrid B 2. 7. offredus 7. *ita et infra*. ³⁵ tardimulo B 2. ³⁶ warsteinus 7. warsten 9. warsein B 7. ³⁷ urni B 2. urim B 7. urmus 7. urin 9. ³⁸ heligen B 5. heiligen 7. heiligon 9. ³⁹ sconaouae B 5. ⁴⁰ helbi B 6. heppi 6. ⁴¹ awin 9. aouus 7. awin 10. ⁴² hilinones 9. liuones 7. ⁴³ hohbuozi 4. hohbuochi 5. ⁴⁴ destructum 1. B 2. 5. ⁴⁵ in terra propter classem quam B 2. 5 (classes). ⁴⁶ eadem naves 1. 2. B 2. 6. ⁴⁷ earumque ibi 2. 5. eamque ibi 4. fanumque ibi 9. ⁴⁸ constitutum B 2. constitutos 5. 6. ⁴⁹ granda 4. gand. 7. B 7. ⁵⁰ aedificatos B 2. ⁵¹ aouun B 6. ⁵² regi et v. p. defirmantes B 2. ⁵³ adventus eius B 2. ⁵⁴ canzanci 7. cani, zauci 9. ⁵⁵ principes B 7. ⁵⁶ fuerant B 7. ⁵⁷ uisi fuerunt B 2.

NOTÆ.

• *Gent*, Gallice *Gand*.

ctus nunciatur. Cui cum Sigifridus, nepos Godofridi regis, et Anulo¹, nepos² Herioldi quondam regis³ [Herioldi et ipsius regis A. L.], succedere voluissent, neque inter eos, uter regnare deberet, convenire potuisset, comparatis copiis et commisso proelio, ambo moriuntur. Pars tamen Anulonis adepta victoriam⁴, fratres eius Herioldum et Reginfridum⁵ reges sibi constituit; quam necessario pars victa secuta, eosdem sibi regnare non abnuit: in eo proelio 10, 940⁶ viri cecidisse narrantur. Niciforus imperator post multas et insignes victorias in Moesia provincia commisso cum Bulgaris proelio moritur, et Michahel gener eius imperator factus, legatos imperatoris [legat. domni i. A. L.] Karli, qui ad Niciforum⁷ missi fuerunt, in Constantinopoli⁸ suscepit et absolvit; cum quibus et suos legatos direxit, Michahelem scilicet episcopum, et Arsaftum⁹ atque Theognostum¹⁰ protospatharios, et per eos pacem a Niciforo inceptam confirmavit. Nam Aquisgrani, ubi ad imperatorem venerunt, scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes, more suo, id est Graeca lingua, laudes ei dixerunt, Imperatorem eum et Basileum¹¹ appellantes, et revertendo Romam venientes, in basilica sancti Petri et apostoli eundem pacti seu foederis libellum a Leone papa denuo susceperunt. Quibus dimissis, imperator generali conventu Aquis solemniter habito, Bernhardum filium Pippini, nepotem suum, in Italiam misit; et propter famam classis, quae et de Africa et de Hispania ad vastandam Italiam ventura dicebatur, Walanem¹² filium Bernhardi patruelis sui cum illo esse iussit, quoadusque rerum eventus securitatem nostris adferret. Haec classis partim in Corsicam, partim in Sardiniam venit; et ea quidem pars quae ad Sardiniam est delata, pene tota deleta est. Classis etiam Nortmannorum¹³ Hiberniam Scottorum¹⁴ insulam adgressa, commissoque cum Scottis¹⁵ proelio, parte non modica Nordmannorum interfecta, turpiter fugiendo domum reversa est. Pax cum Abulaz¹⁶ rege Sarracenorum facta, item cum duce Beneventanorum Grimoaldo, et tributis nomine viginti quinque milia solidorum auri a Beneventanis soluta. Expeditio facta ad Wiltzos, et ab eis obsides accepti. Harioldus¹⁷ et Reginfridus¹⁸, reges Danorum, missa ad imperatorem legatione, pacem petunt, et fratrem

A suum Hemmingum sibi remitti rogant. Hoc anno Idibus Marti post meridiem solis eclipsis fuit.

* [Robertus abbas sancti Germani monasterii vita decessit Iruuno (*Irmino*) quoque prudentissimus vir loco eius successit. 7.]

DCCCXIII.

Imperator Aquisgrani hiemavit, et incipiente verni temperie¹⁹ Amalharium²⁰ Treverensem episcopum et Petrum abbatem monasterii Nonantulas²¹ propter pacem cum Michaele imperatore confirmandam Constantinopolim misit. Pons²² apud Mogontiacum mense Maio incendio conflagravit, post quod imperator cum in Arduenna venaretur, pedum dolore decubuit, et convalescens Aquasgrani reversus est; ac deinde habito generali conventu, evocatum ad se apud Aquasgrani filium suum Hludovicum²³ Aquitaniae regem, coronam illi inposuit, et imperialis nominis sibi consortem fecit, Bernhardumque nepotem suum, filium Pippini filii sui, Italiae praefecit, et regem appellari iussit. Concilia quoque iussu eius super statu ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab episcopis celebrata sunt, quorum unum Mogontiaci, alterum Remis, tertium Turonis, quartum Cabillione²⁴, quintum Arelati congregatum est, et constitutionum, quae in singulis factae sunt, collatio coram imperatore in illo conventu habita; quas qui nosse voluerit, in supradictis quinque civitatibus invenire poterit²⁵, quamquam et in archivo palatii exemplaria illarum habeantur. Missi sunt de hoc conventu quidam Francorum et Saxonum primores trans Albim fluvium ad confinia Nordmannorum, qui pacem cum eis secundum petitionem regum illorum facerent, et fratrem eorum redderent. Quibus cum pari numero — nam 46²⁶ erant — de primatibus Danorum in loco deputato occurrissent, iuramentis utrimque factis pax confirmata, et regum frater eis redditus est. Qui tamen eo tempore domi non erant, sed ad Westarfoldam²⁷ a cum exercitu profecti, quae regio ultima regni eorum inter septentrionem et occidentem sita, contra aquilonalem Britanniae summitatem respicit, cuius principes²⁸ ac populus eis subici recusabant. Quibus perdomitis, cum revertissent, et fratrem ab imperatore missum receperunt, filii Godofridi regis et ex primoribus Danorum non pauci,

VARIANTES LECTIONES.

¹ Anulo B 5. 8. amilo 7. 9. et anulo n. h. q. regis deest 2. ² nepus... nepus B 2. ³ pas 1. ⁴ victoria 3. 4. 6. 7. 10. B 2. 5. 6. 8. 9. ⁵ reginfredum B. 7. reginfridum 5. 6. ragenfridum 7. ⁶ X DCCCXL viri B 5. ⁷ qui niciforum 1. 2. ⁸ in constantinopolim 2. B 5. ⁹ arfasium 2. B 2. ¹⁰ adque teognostum B 2. theognistum 9. ¹¹ βασιλέα eum appellantes et inde reversi 9. ¹² wallonem 9. ¹³ nordusmannorum 2. nord-mannorum 3. 7. 9. B 2. 5. 6. nordamannorum 4. nortmannorum B 7. northanimbrosorum 5. nordanumbrosorum 6. ¹⁴ scotorum 1. 6. 9. B 7. scothorum 2. ¹⁵ scottis 1. 2. 3. 4. 5. 7. 10. B 2. 5. 6. ¹⁶ abulaz 2. ¹⁷ herioldus 3. 10. B 7. heriholdus 9. ¹⁸ regenfridus B 6. ragenfridus 7. reinfridus 2. ¹⁹ veris 4. 5. 6. ²⁰ verna 7. verno tempore 9. B 7. ²¹ Amalharium 3. ²² novantulas 6. nantulas B 2. ²³ Pons, e. i. c., usque reversus est deest in 7, B 2. (3.) 7. 8. 9. 10. 11. 12. ²⁴ hludouicum B 2. hlodowicum B 5. ²⁵ cabillonis 3. 7. cabilloni 9. cabillone 5. 6. B. 7. ²⁶ potuit B 5. ²⁷ nam XV 6; nam VI. B 7. ²⁸ werstarfoldam 4. westerfoldam B 6. westerfoeldam 9. ²⁹ principes B 5. 6.

NOTÆ.

¹ *Waestenland* in occidentali Chersonesi Cimbricæ lateræ, in Jutia meridionali. Gebhardi hist. Daniæ, p. 382.

qui iam dudum relicta patria apud Sueones¹ exulabant, comparatis undecumque copiis, bellum eis intulerunt, et confluentibus ad se passim ex omni Danorum terra popularium turmis², commisso cum eis proelio, etiam regno non multo eos labore pepulerunt. Mauris de Corsica³ ad Hispaniam cum multa praeda redeuntibus Irmingarius⁴, comes Emporitani⁵, in Maiorica insidias posuit, et ocio naves eorum cepit, in quibus quingentos et eo amplius Corsos captivos invenit. Hoc Mauri vindicare volentes, Centumcellas⁶ Tusciae civitatem et Niceam⁷ provinciae Narbonensis vastaverunt. Sardiniam quoque adgressi, commissoque cum Sardinis proelio, pulsati ac victi, et multis suorum amissis, recesserunt⁸. At Michael imperator Bulgaros bello appetens, haud prosperis successibus utitur, ac proinde domum reversus, deposito diademate monachus efficitur; in cuius locum Leo, Bardae patricii⁹ filius, imperator constituitur. Crumas¹⁰, rex Bulgarorum, qui Niciforum imperatorem ante duos annos interfecit, et Michaelem de Moesia fugavit, secundis rebus elatus cum exercitu usque ad ipsam Constantinopolim accessit, et iuxta portam civitatis castra posuit. Quem moenibus urbis obequitantem Leo imperator, eruptione facta, incautum excepit, et graviter vulneratum fugiendo sibi consulere ac patri iam turpiter redire coegit.

DCCCXIV.

Domnus Karlus imperator cum Aquisgrani hiemaret, anno aetatis circiter septuagesimo primo, regni autem quadragesimo septimo¹¹, subactaque Italiae quadragesimo tertio, ex quo vero imperator et Augustus appellatus est anno decimo quarto, 5. Kal. Febr. rebus humanis excessit¹². Cuius rei nuntium cum Hludowicus filius eius in Aquitania¹⁰ apud Tedoadum¹¹ villam, ubi et ipse tunc hibernabat, plurimis deferentibus accepisset, tricesimo postquam id acciderat die Aquasgrani venit, summoque omnium Francorum consensu ac favore patri successit. Et ad suscepti regni administrationem cura conversa, primo legationes gentium quae ad patrem venerant, auditas absolvit, alias deinde simili modo ad patrem quidem¹³ missas, ad se vero venientes suscepit. Inter quas praecipua fuit legatio de Constantinopoli directa¹⁴. Nam Leo imperator qui Michaeli¹⁵ successerat, dimisso Amalharo episcopo et Petro abbate, qui ad Michaelem quidem missi, ad se tamen

venerunt¹⁶, legatos suos, Christoforum spatharium et Gregorium diaconem, cum eis ad domnum Karlum, et per eos descriptionem et confirmationem pacti ac foederis misit. Quibus susceptis atque dimissis, domnus Hludowicus legatos suos, Nordbertum¹⁶ Regiensem episcopum et Richowinum¹⁷ Patavinum¹⁸ comitem, ad Leonem imperatorem ob renovandam secum amicitiam et praedictum pactum confirmandum direxit¹⁹; habitoque Aquisgrani generali populi sui conventu ad iustitias faciendas et oppressiones popularium relevandas, legatos in omnes regni sui partes dimisit²⁰, Bernhardum regem Italiae, nepotem suum, ad se evocatum, muneribus donatum in²¹ regnum remisit, cum Grimoaldo²², Beneventanorum duce, pactum fecit atque firmavit, eo modo quo et pater, scilicet ut Beneventani tributum annis singulis septem milia solidos darent: tunc duos ex filiis suis, Hlotharium²³ in Baioariam, Pippinum in Aquitaniam misit. Harioldus et Reginfridus reges Danorum, qui anno superiore a filiis Godofridi victi et regno pulsati fuerunt, reparatis viribus, iterum eis bellum intulerunt; in quo conflictu et Reginfridus et unus de filiis Godofridi, qui maior natus erat, interfectus est. Quo facto, Herioldus²⁴ rebus suis diffidens, ad imperatorem venit, et se in manus

[sepultus Aquis in basilica sanctae Dei genitricis quam ipse construxerat. Corpus eius aromatizatum est, et in sede aurea sedens positum est in curvatura sepulchri, ense aureo accinctus, evangelium aureum tenens in manibus et genibus, reclinatis humeris iu cathedra, et capite honeste erecto ligato aurea catena ad diadema. Et in diademate lignum sanctae crucis positum est. Et repleverunt sepulchrum eius aromatibus, pigmentis et balsamo et musco et thesauris multis in auro. Vestitum est corpus eius vestimentis imperialibus, et sudario sub diademate facies eius operta est. Cilicium ad carnem eius positum est, quo secreto semper induebatur, et super vestimentis imperialibus pera peregrinalis aurea posita est, quam Romam portare solitus erat. Sceptrum aureum et scutum aureum quod Leo papa consecraverat, ante eum posita sunt dependentia: et clausum et sigillatum est sepulchrum eius. Nemo autem referre potest, quantus planctus et luctus pro eo fuerit per universam terram; etiam inter paganos plangebatur, quasi pater orbis. Maximus vero planctus inter christianos fuit, et praecipue per universum regnum eius. Oleo autem sancto inunctus ab episcopis, et viatico sumpto, et omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum, obiit in pace anno 814 ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi. Et regnavit gloriosissimus Ludovicus filius eius pro eo, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est gloria in secula seculorum. Amen. 11.]

VARIANTES LECTIONES.

¹ socones 2. sucones 5. suenes 4. suenones B 2. suones B 5. ² turbis 1. 5. 6. ³ sorsica B 5. ⁴ irmingarius 2... ingarius B 2. herminguarius B 7. ⁵ recesserunt. in hac voce desinunt B 2. 3. 7. ⁶ leo cabdae patricius 3. leo bap.lac 9. leo papdae Chesn. ⁷ crimas 4. brumas 6. ⁸ XLIII 2. ⁹ excessit finis codd. 10. 11. quorum his pauca de sepultura imperatoris supra allata addit. ¹⁰ aequitania B 6. ita saepius. ¹¹ teodadum 4. B 5. teoadum 5. 6. theodoadum 7. theodoadum 9. ¹² patrem ante quidem 9. ¹³ de coast missa 9. ¹⁴ michaheli B 2. ¹⁵ venerant Chesn. ¹⁶ norbertum 4. 5. nordus bertum 2. ¹⁷ richoinum 2. 4. B 5. richonium 3. 7. B 6. richwinum 9. ¹⁸ pitavinum 4. pictavinum B 6. pictavium 7. pictavensem Bouq. ¹⁹ confirmandum misit 9. ²⁰ sui fines misit. 9. ²¹ donavit et in 9. ²² grimoldo 4. 5. 6. ²³ hlutharium 4. lutharium 6. lotharium 9. ita deinceps. ²⁴ heriholtus 9. facto herioldus 1. 2. (5.) 10. B 5. 6. harioldus 4. 5. 6. 7. heriholtus 9.

NOTÆ.

^a Oppidum hodie Ampurias vocatur.
^b Civitas vecchia.

^c Nizza.

^d Doué prope Saumur. Vales. Not. Gall. p. 552.

illius commendavit; quem ille susceptum in Saxoniā ire, et oportunum tempus expectare iussit, quo ei, sicut petierat, auxilium ferre potuisset².

DCCCXV.

Iussum est ab imperatore, ut Saxones et Abodriti³ ad hanc expeditionem praepararentur, temptatumque in illa hieme duabus vicibus, si Albis transiri posset⁴, sed mutatione subita aeris emolliti glacie⁵ fluminis resoluta, negotium remansit infectum [imperfectum A. L.], donec tandem hieme transacta circa medium fere⁶ Maium mensem opportunum proficiscendi tempus adrisit. Tunc omnes Saxonici comites omnesque Abodritorum copiae cum legato imperatoris Baltrico⁷, sicut iussum erat, ad auxilium Harioldo⁸ ferendum trans Aegidoram fluvium in terram Nordmannorum vocabulo Sinlendi⁹ a perveniunt, et inde profecti, septimo tandem die in loco qui dicitur¹⁰ . . . in litore oceani¹¹ castra ponunt: ¹² ibique stativis triduo habitis, cum filii Godofridi, qui¹³ contra eos magnis copiis et ducentarum navium classe comparata in insula quadam tribus milibus a continenti separata residebant¹⁴, cum eis¹⁵ congregari non auderent, vastatis circumquaque vicinis pagis et acceptis popularium obsidibus¹⁶, ad imperatorem in Saxoniā reversi sunt. Ipse enim tunc temporis in loco qui dicitur Padrabrunno¹⁷ generalem populi sui conventum habebat. Ibi ad eum omnes orientaliū Sclavorum primores et legati venerunt. Sed antequam illuc veniret, id est cum adhuc domi esset¹⁸, adlatum est ei, quosdam de primoribus Romanorum ad interficiendum Leonem papam in ipsa urbe Roma conspirasse, ac deinde, cum huius causae indicium ad pontificem esset delatum, omnes illius factionis auctores ipsius iussu fuisse trucidatos. Quod cum moleste ferret, ordinatis tunc Sclavorum et Harioldi rebus, ipsoque in Saxonia dimisso, cum ad Franconofurd palatium venisset, Bernhardum regem Italiae, nepotem suum, qui et ipse¹⁹ cum eo in Saxonia fuerat, ad cognoscendum quod nunciabatur Romam mittit. Is cum Romam²⁰ venisset, aegritudine decubuit, res tamen quas compererat per Geroldum²¹ comitem, qui ad hoc ei legatus fuerat datus, imperatori mandavit²². Quem

A legati pontificis, Iohannes episcopus Silvae-candidae et Theodorus nomenclator et Sergius dux, subsequuti, de his quae domino suo obiciebantur, per omnia imperatori satisfecerunt. Legati Sardorum de Carali²³ b civitate dona ferentes venerunt. Pax quae cum Abulaz rege Sarracenorum facta, et per triennium servata erat, velut inutilis irrupta²⁴, et contra eum iterum bellum susceptum est. Nordbertus²⁵ episcopus et Richoinus²⁶ comes de Constantinopoli regressi, descriptionem pacti quam Leo imperator eis dederat detulerunt; qui inter caetera terrae motum gravissimum mense Augusto per continuos quinque dies ibi contigisse retulerunt, quo et ipsius urbis aedificia complura cecidisse, et aliarum civitatum populos ruinis obpressos esse testati sunt. Sed et in Gallia Santones²⁷, civitas Aquitaniae, mense Septembrio²⁸ dicitur tremuisse. Rhenus²⁹ fluvius alpinis imbribus³⁰ auctus, ultra solitum exundavit. Romani, cum Leonem papam aegritudine decubuisse viderent³¹, collecta manu, omnia praedia quae idem³² pontifex³³ in singularum civitatum territoriis³⁴ noviter extruxit³⁵, primo diripiunt, deinde inmisso igne cremant, tum Romam ire statuunt, et quae sibi erepta querebantur violenter auferre: quo comperto, Bernhardus rex missa manu per Winigisum ducem Spolitinum et seditionem illam sedavit, et eos ab incepto³⁶ [a cepto A. L.] desistere fecit, quaeque gesta erant, per legatos suos imperatori nunciavit.

DCCCXVI.

C Hieme transacta, Saxones et orientales Franci expeditionem in Sorabos Sclavos, qui dicto audientes non erant, facere iussi, imperata strenue compleverunt, et contumaciam audaciam non magno labore compresserunt. Nam una civitate expugnata, quicquid in ea gente rebelle videbatur, subiectione promissa conquievit. Vascones qui trans Garonnam et circa Pirineum montem habitant, propter sublatum ducem suum nomine Sigwinum³⁷, quem imperator ob nimiam eius insolentiam ac morum pravitatem inde sustulerat, solita levitate commoti, coniuratione facta, omnimoda defectione desciverunt; sed duabus expeditionibus ita sunt edomiti³⁸, ut tarda eis deditio et pacis impetratio videretur. Interea dominus

VARIANTES LECTIONES.

¹ ei quemadmodum 9. ² posset 9. ³ abotriti 2. 9. B 6 ita constanter. ⁴ albis transire posset 1. 2. 3. 6. 9. albia transire posset B 5. albia transire potuisset B 6. albis transiri posset 4. 5. 10. albia transiri potuisset 7. ⁵ ac glacie 9. ⁶ fere deest 9. ⁷ baldericho 9. balderico 7. ⁸ harioldo 1. 2. 3. 4. 5. 7. 10. B 5. hairoldo 6. harialdo B 6. heriholto 9. ⁹ nomine sinlendi 9. sindlendi 5. sialandiam 7. ¹⁰ in loco qui dicitur deest 7. Bouq. In codd. 2. 10. B 5. 9. post dicitur locus litteris quatuor vel sex vacuus relictus est. ¹¹ dicitur Littus oceani 9. ¹² ponuntur B 5. ¹³ qui deest 9. ¹⁴ residerent 9. ¹⁵ ipsique cum eis 9. ¹⁶ padrabundo 5. padrebunno B 5. poderbrunno B 6. patherbrunno 4. padrabrunna 9. padrebrunno 7. ¹⁷ priusquam tamen illuc v. sed domi adhuc 9. ¹⁸ ipse secum 9. ¹⁹ Is cum eo v. 9. ²⁰ gerholtum 9. ²¹ nunciavit 9. ²² de karoli 5. 6. B 6. ²³ erepta 1. erupta 2. 3. 4. 5. 6. 10. rupta 7. 9. B 5 6. 9. ²⁴ nordbertus 1. 4. ²⁵ richwinus 9. ²⁶ sanctonas 4. 6. santonis 7. ²⁷ septembri 7. 9. ²⁸ renhus B 5. ²⁹ imbrío B 5. ³⁰ viderunt 1. ³¹ idem episcopus 4. ³² id. pont. deest 9. ³³ ditionibus 9. ³⁴ extruxerat 9. ³⁵ ab cocepto B 5. a cocepto 9. ³⁶ sigewinum 4. siguwinum 3. sigivinum B 5. sigwinum 9. B 6. ³⁷ domiti 4. 5. 6.

NOTÆ.

• Othero teste in orientali Chersonesi Cimbrice parte; ad meridiem Jutiae. Cf. V. cl. Dahlmann For-

schmgen auf dem Gebiet der Geschichte, t. I, p. 439. ^b Cagliari.

Leo papa anno pontificatus sui vicesimo primo, circiter 8. Kal. Iun. ¹ de corpore migravit ², Stefanusque diaconus in locum eius electus atque ordinatus est, nondumque duobus post consecrationem suam exactis mensibus, quam maximis poterat ³ itineribus ad imperatorem venire contendit, missisque interim duobus legatis, qui quasi pro sua consecratione imperatori suggererent. Quod ubi imperator audivit, Remis ei statuit occurrere, missisque obviam his qui eum illo deducerent, adventum eius praeveniens, cum magno eum ibidem honore suscepit. Qui statim imperatori adventus sui causam insinuans, celebratis ex more missarum sollempniis, cum diadematis impositione coronavit. Multis deinde inter eos muneribus et datis et acceptis, conviviisque oppipare ⁴ celebratis, et amicitia vicissim firmissimo ⁵ robore constituta, aliisque utilitatibus sanctae Dei ecclesiae pro temporis opportunitate dispositis, pontifex Romanus, imperator Compendium palatium petiit. Ibi commemoratus ⁶, legatos Abodritorum et de Hispania legatos Abdirahman ⁷, filii Abulaz regis, ad se missos suscepit; completisque ibi viginti vel eo amplius diebus, Aquasgrani ad hinc mandum profectus est.

DCCCXVII.

Legati Abdirahman ⁸ filii Abulaz, regis Sarracorum, de Caesaraugusta missi, pacis petendae gratia venerunt, et Compendio ab imperatore auditi, Aquasgrani cum praecedere iussi sunt. Quo cum pervenisset, legatum Leonis imperatoris de Constantinopoli pro Dalmatinorum ⁹ causa missum, Niciforum nomine, suscepit, quem etiam, quia Cadolah ¹⁰ ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, et tamen brevi venturus putabatur, adventum illius iussit opperiri. Quo veniente, ratio inter eum et legatum imperatoris de quaestionibus quas idem detulit, habita est; et quia res ad plurimos et Romanos et Sclavos pertinebat, neque sine illorum praesentia finire posse videbatur, illo decernenda differitur, missusque ad hoc cum Cadolane ¹¹ et praedicto legato in Dalmatiam Albgarius ¹², Unrochi ¹³ nepos. Legati etiam Abdirahman, cum tribus mensibus detenti essent, et iam de reditu desperare coepissent, remissi sunt. Filii quoque Godofridi regis Danorum, propter assiduam Herioldi infestationem missa ad imperatorem legatione, pacem petunt, eamque a se servandam pollicentur: sed cum haec simulata magis quam veracia viderentur, velut inania neglecta sunt, et auxilium contra eos Hieroldo datum. Luna Nonis Febr. hora noctis secunda defecit, et cometes in

A signo Agitatoris ¹⁴ apparuit. Interea Stefanus papa tertio postquam Romam venerat mense, sed nondum exacto, circiter 8 Kal. Febr. diem obiit. Cui Paschalis successor electus, post completam solemniter ordinationem suam et munera et excusatoriam imperatori misit epistolam, in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum renitenti pontificatus honorem velu in pactum ¹⁵ adseverat. Missa tamen alia legatione, pactum quod cum praecessoribus suis factum erat, etiam secum fieri et firmari ¹⁶ rogavit. Hanc legationem Theodorus nomenclator et detulit, et ea quae petierat impetravit. Feria quinta qua coena Domini celebratur, cum imperator ab ecclesia, peracto sacro officio, remearet, lignea porticus per quam incedebat, cum et fragili materia esset aedificata, et tunc ¹⁷ iam marcida et putrefacta, quae contignationem et tabulatam sustinebant, transtra pondus aliquod ferre non possent, incedentem desuper imperatorem subita ruina cum viginti et eo amplius hominibus qui una ibant ad terram usque deposuit ¹⁸. Qui casus cum ¹⁹ plerosque ex his qui simul deciderant graviter adfecisset, illi tamen nihil aliud ²⁰ laesionis intulit praeter quod capulo gladii quo accinctus erat, imi pectoris pars sinistra contusa est, et auris dextra in parte posteriore vulnerata, femur quoque dextrum cuiusdam ligni pondere iuxta inguina conlissum. Sed instantia ²¹ medicorum qui ei curam adhibebant, summa celeritate convaluit. Nam vicesima postquam id acciderat die Noviomagum profectus, venatu sese exercebat. C Unde reversus, generalem populi sui conventum Aquisgrani more solito habuit, in quo filium suum primogenitum Hlotharium coronavit, et nominis atque imperii sui socium sibi constituit, caeteros reges appellatos unum Aquitaniae, alterum Baiocariae praefecit. Conventu peracto ²², cum Vosegi saltum venandi gratia peteret, obvios habuit legatos Leonis imperatoris, quos cum in Ingilnheim ²³ palatio iuxta Mogontiacum ²⁴ civitatem audisset, ac legationem eorum non aliam esse, nisi quam Niciforus eiusdem imperatoris legatus proxime adulerat, comperisset, celeriter absolutos dimisit, et quo tendebat proficiscitur. Nunciataque defectione Abodritorum et Sclao-miri, comitibus tantum qui iuxta Albin in praesidio residere solebant, ut terminos sibi commissos tuerentur, per legatum mandavit. Causa defectionis erat, quod regiam potestatem, quam Sclaoimir eatenus post mortem Thrasconis solus super Abodritos tenebat, cum Ceadrago filio Thrasconis partiri iuebatur; quae res illum tam graviter exacerbavit, ut

VARIANTES LECTIONES.

¹ VIII. kal. Iul. B 5. V. kal. Iun. B 8. ² a seculo migravit Bouq. ³ potuit 9. ⁴ oppipare 1. 4. B 6. opipare 2. (3.) 7. B 5. oppidare 5. 6. opime 9. ⁵ fortissimo 9. ⁶ ibi cum moraretur 3. 4. 5. 6. 9. ibi cum moratur 2. B 6. ibi commoratus 1. 7. 10. B 5. ⁷ abdirahman B 5. abdirachman 9. ⁸ abdirahaman B 5. abdiracinan B 6. ⁹ dalmaticorum 4. B 5. dalmatinorum B 6. delmaticorum 7. dalmatarum 9. ¹⁰ cadolans 6. cadolachus 7. cadolach 9. cadolon B 5. ¹¹ cum cadolach. 9. kadolone 5. cadolone 6. cadelane B 6. ¹² abgarius 3. 2. albagarius 5. 6. albigarius 7. 9. ¹³ mirochi 7. ¹⁴ agitatoris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 10. B 5. 6. (8.) sagittatoris secunda manu 5. sagittarii 7. 9. ¹⁵ in pactum 1. 2. 3. 7. 9. 10. B 5. 6. impositum intimavit 4. 5. 6. ¹⁶ et firmare B 5. ¹⁷ tunc deest 9. ¹⁸ depressit 9. ¹⁹ Qui cum casus 1. ²⁰ alii 4. reliqui aliud. ²¹ sed opera m. 9. ²² vero peracto Bouq. ²³ ingilnheim 10. B 5. 6. ingilnheim 4. ingelheim 9. ²⁴ mogontiacum 1. 5. 6. magontiam B 6. mogontiacum 9. magontiacam 7.

adfirmaret, se numquam posthac Allium fluvium A
transiturum, neque ad palatium venturum. Statim
missa trans mare legatione, iunxit amicitias cum
filiis Godofridi, et, ut exercitus in Saxoniam trans-
albianam ¹ mitteretur, impetavit. Nam et classis
eorum per Albiam usque ad Esesfeld ² castellum
venit, quae totam Sturiae fluminis ripam devastavit,
et Giuoni ³, custos Nordmannici ⁴ limitis, pede-
stres copias ducens, simul cum Abodritis terreno iti-
nere ad ipsum castellum accessit. Quibus cum nostri
fortiter restitissent, omissa castelli oppugnatione,
discesserunt. Interea cum imperator venatione per-
acta de Vosego Aquasgrani reverteretur, nuntiatum
est ei, Bernhardum nepotem suum, Italiae regem,
quorundam pravorum hominum consilio tyrannidem
meditatum, iam omnes aditus quibus in Italiam in-
tratur, id est clusas ⁵, inpositis firmasse praesidiis, B
atque omnes Italiae civitates in illius verba iurasse;
quod ex parte verum, ex parte falsum erat. Ad quos
motus comprimendos cum ex tota Gallia atque Ger-
mania congregato summa ⁶ celeritate magno exer-
citu, imperator Italiam intrare festinasset, Bernhar-
dus rebus suis diffidens, maxime quod se a suis
cotidie deserere videbat, armis depositis, apud Cavi-
lionem ⁷ imperatori se tradidit; quem caeteri secuti,
non solum armis depositis se dederunt, verum
ultra et ad primam interrogationem omnia uti gesta
erant aperuerunt. Huius coniurationis principes
fuerunt Eggidio ⁸, inter amicos regis ⁹ primus, et
Reginhardus ¹⁰ camerarius ¹¹ eius, et Reginharius ¹²
Meginharii comitis filius, cuius maternus avus Har-
dradus olim in Germania cum multis ex ea provincia
nobilibus contra Karolum imperatorem coniuravit.
Erant praeterea et alii multi praeclari et nobiles viri,
qui in eodem scelere deprehensi sunt, inter quos et
aliqui episcopi, Anselmus Mediolanensis, et Wol-
foldus Cremonensis, et Theodulfus ¹³ Aurelian-
nensis.

DCCCXVIII.

Detecta fraude et coniuratione patefacta, ac se-
ditionis omnibus in potestatem suam redactis, im-
perator Aquasgrani revertitur, transactoque qua-
dragesimali ieiunio, paucis post sanctum pascha
diebus coniurationis auctores, qui superius nominati
sunt, simul et regem ¹⁴ iudicio Francorum capitali
sententia condemnatos, luminibus tantum iussit or-
bari, episcopos synodali decreto depositos monaste-
riis mancipari, caeteros, prout quisque vel nocen-

tior vel innocentior apparebat, vel exilio deportari ¹⁵,
vel detondi atque in monasteriis conversari. Atque
his ita dispositis, ipse cum maximo exercitu Brit-
tanniam adgressus, generalem conventum Venedis ¹⁶
habuit. Inde memoriam provinciam ingressus,
captis rebellium munitionibus, brevi totam in suam
potestatem non magno labore redegit. Nam postquam
Mormanus ¹⁷, qui in ea praeter solitum Brittonibus
morem regiam sibi vindicaverat potestatem, ab
exercitu imperatoris occisus est, nullus Britto ¹⁸
inveniebatur, qui resisteret, aut qui imperata fa-
cere ¹⁹, aut qui obsides qui iubebantur dare rennuc-
ret. Qua expeditione completa, cum imperator, di-
misso exercitu, Andecavos ²⁰ civitatem esset rever-
sus, Irmingardis ²¹ regina, coniux ²² eius, quam
proficiscens ibi aegrotantem dimiserat, duobus die-
bus postquam ipse ad eam venit, morbo invalescens
5. Nonas Octob. ²³ decessit. Eclipsis solis contigit
8. Idus Iulii. Imperator per Ratunagum ²⁴ et per
Ambianos et Camaracum ²⁵ Aquasgrani ad hiber-
nandum reversus, cum ²⁶ Heristallium venisset,
obvios habuit legatos Sigonis, ducis Beneventano-
rum, dona deferentes, eumque de necesse Grimoldi
ducis antecessoris sui excusantes. Erant ibi et alia-
rum nationum legati. Abodritorum videlicet ac Bor-
nae, ducis Guduscanorum et Timocianorum ²⁷, qui
nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad
nostros fines se contulerant, simul et Liudewiti ²⁸,
ducis Pannoniae inferioris, qui res novas moliens,
Cadolaum ²⁹ comitem et marcae Foro-Julienensis ³⁰
praefectum crudelitatis atque insolentiae accusare
conabatur ³¹. Quibus ibi auditis atque dimissis, im-
perator Aquasgrani ad hibernandum profectus est.

DCCCXIX.

Sclaomir, Abodritorum rex, ob cuius perfidiam ul-
ciscendam exercitus Saxonum et orientalium Fran-
corum eodem anno trans Albiam missus fuerat, per
praefectos Saxonici limitis et legatos imperatoris
qui exercitui praeerant, Aquasgrani adductus est.
Quem cum primores populi sui, qui simul iussi ve-
nerant, multis criminibus accusarent, et ille ratio-
nabili defensione obiecta sibi refellere non valeret,
exilio condemnatus est, et regnum Ceadrigo, Thras-
conis filio, datum. Simili modo et Lupus Centulli,
Wasco, qui cum Berengario Tolosae et Warino Ar-
verni comite eodem anno proelio confligit — in qua
et fratrem Garsandum ³² singularis amentiae homi-
nem amisit ³³, et ipse, nisi sibi fugiendo consule-

VARIANTES LECTIONES.

¹ exercitus trans albam 9. ² eselsfeld 2? essfeld 5. esesfeld 4. esfeld 6. esfeldem 7. essfeld 9. essfeldum B 5. esesfeldum B 6. ³ gluonicusto 1. gluomus 7. ⁴ nordmannici 2. ⁵ clausas 3. 4. 5. 6. ⁶ cong. cum summa 9. ⁷ gavillonem B 5. cavillonem 5. B 6. cabillonem 7. 9. ⁸ egiddeo 5. ⁹ Inter omnes amicos 9. ¹⁰ reginhartus 9. ¹¹ cubicularius 9. ¹² reginhardus meginharii 1. ¹³ theodolfus 3. ¹⁴ sunt et bernhartum regem 9. ¹⁵ exilio proscripti 9. ¹⁶ marmamus B 6. ¹⁷ bretto 4. ¹⁸ faceret B g. ¹⁹ andecavos 3. andecavis B 5. andegovis 6. andegavos 7. 9. ²⁰ irmengardis 2. ²¹ regia coniux 4. G. ²² Vl. non. oct. codex Arman. ²³ rothomagum 7. rotomagum 9. ²⁴ cameracum 1. 5. ²⁵ cumque 1. ²⁶ timacianorum 2. ²⁷ ludewici 4. 5. liudewiti B 5. ludowiti 6. ludewici 10. B 6. ²⁸ calolaum B 5. ²⁹ foro-Julienensis B 5. ³⁰ conabant B 6. ³¹ garuhandum 9. garhardum 3. ³² hominem perdidit 9.

NOTAE.

• Vannes.

Leo papa anno pontificatus sui vicesimo primo, circiter 8. Kal. Iun. ¹ de corpore migravit ², Stefanusque diaconus in locum eius electus atque ordinatus est, nondumque duobus post consecrationem suam exactis mensibus, quam maximis poterat ³ itineribus ad imperatorem venire contendit, missisque interim duobus legatis, qui quasi pro sua consecratione imperatori suggererent. Quod ubi imperator audivit, Remis ei statuit occurrere, missisque obviam his qui eum illo deducerent, adventum eius praeveniens, cum magno eum ibidem honore suscepit. Qui statim imperatori adventus sui causam insinuans, celebratis ex more missarum sollempniis, eum diadematis expositione coronavit. Multis deinde inter eos muneribus et datis et acceptis, conviviisque oppipare ⁴ celebratis, et amicitia vicissim firmissimo ⁵ robore constituta, aliisque utilitatibus sanctae Dei ecclesiae pro temporis opportunitate dispositis, pontifex Romam, imperator Compendium palatium petiit. Ibi commemoratus ⁶, legatos Abodritorum et de Hispania legatos Abdirahman ⁷, filii Abulaz regis, ad se missos suscepit; completisque ibi viginti vel eo amplius diebus, Aquasgrani ad hie mandum profectus est.

DCCCXVII.

Legati Abdirahman ⁸ filii Abulaz, regis Sarracenorum, de Caesaraugusta missi, pacis petendae gratia venerunt, et Compendio ab imperatore auditi, Aquasgrani eum praecedere iussi sunt. Quo cum pervenisset, legatum Leonis imperatoris de Constantinopoli pro Dalmatorum ⁹ causa missum, Niciforum nomine, suscepit, quem etiam, quia Cadolah ¹⁰ ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, et tamen brevi venturus putabatur, adventum illius iussit opperiri. Quo veniente, ratio inter eum et legatum imperatoris de quaestionibus quas idem detulit, habita est; et quia res ad plurimos et Romanos et Sclavos pertinebat, neque sine illorum praesentia finire posse videbatur, illo decernenda differretur, missusque ad hoc cum Cadolane ¹¹ et praedicto legato in Dalmatiam Albargius ¹², Unrochi ¹³ nepos. Legati etiam Abdirahman, cum tribus mensibus detenti essent, et iam de reditu desperare coepissent, remissi sunt. Filii quoque Godofridi regis Danorum, propter assiduum Herioldi infestationem missa ad imperatorem legatione, pacem petunt, eamque a se servandam pollicentur: sed cum haec simulata magis quam veracia viderentur, velut inania neglecta sunt, et auxilium contra eos Hieroldo datum. Luna Nonis Febr. hora noctis secunda defecit, et cometes in

A signo Agitatoris ¹⁴ apparuit. Interea Stefanus papa tertio postquam Romam venerat mense, sed nondum exacto, circiter 8 Kal. Febr. diem obiit. Cui Paschalis successor electus, post completam solemniter ordinationem suam et munera et excusatoriam imperatori misit epistolam, in qua sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum renitenti pontificatus honorem velut in pactum ¹⁵ adseverat. Missa tamen alia legatione, pactum quod cum praecessoribus suis factum erat, etiam secum fieri et firmari ¹⁶ rogavit. Hanc legationem Theodorus nomenclator et detulit, et ea quae petierat impetravit. Feria quinta qua coena Domini celebratur, cum imperator ab ecclesia, peracto sacro officio, remearet, lignea porticus per quam incedebat, cum et fragili materia esset B aedificata, et tunc ¹⁷ iam marcida et putrefacta, quae contignationem et tabulatam sustinebant, transtra pondus aliquod ferre non possent, incedentem desuper imperatorem subita ruina cum viginti et eo amplius hominibus qui una ibant ad terram usque deposuit ¹⁸. Qui casus cum ¹⁹ plerosque ex his qui simul deciderant graviter adfecisset, illi tamen nihil aliud ²⁰ laesionis intulit praeter quod capulo gladii quo accinctus erat, imi pectoris pars sinistra contusa est, et auris dextra in parte posteriore vulnerata, femur quoque dextrum cuiusdam ligni pondere iuxta inguina conlisum. Sed instantia ²¹ medicorum qui ei curam adhibebant, summa celeritate convaluit. Nam vicesima postquam id acciderat die Noviomagum profectus, venatu sese exercebat. C Unde reversus, generalem populi sui conventum Aquisgrani more solito habuit, in quo filium suum primogenitum Hlotharium coronavit, et nominis atque imperii sui socium sibi constituit, caeteros reges appellatos unum Aquitaniae, alterum Baioariae praefecit. Conventu peracto ²², cum Vosegi saltum venandi gratia peteret, obvios habuit legatos Leonis imperatoris, quos cum in Ingilnheim ²³ palatio iuxta Mogontiacum ²⁴ civitatem audisset, ac legationem eorum non aliam esse, nisi quam Niciforus eiusdem imperatoris legatus proxime adtulerat, comperisset, celeriter absolutos dimisit, et quo tendebat proficiscitur. Nunciataque defectione Abodritorum et Sclaomiri, comitibus tantum qui iuxta Albin in praesidio residere solebant, ut terminos sibi commissos tuerentur, per legatum mandavit. Causa defectionis erat, quod regiam potestatem, quam Sclaomiris eateus post mortem Thrasconis solus super Abodritos tenebat, cum Ceadrago filio Thrasconis partiri iuebatur; quae res illum tam graviter exacerbavit, ut

VARIANTES LECTIONES.

¹ VIII. kal. Iul. B 5. V. kal. Iun. B 8. ² a seculo migravit Bouq. ³ potuit 9. ⁴ oppipare 1. 4. B 6. oppipare 2. (3.) 7. B 5. oppidare 5. 6. opime 9. ⁵ fortissimo 9. ⁶ ibi cum moraretur 3. 4. 5. 6. 9. ibi cum moratur 2. B 6. ibi conmoratus 1. 7. 10. B 5. ⁷ abdirahman B 5. abdirachman 9. ⁸ abdirahaman B 5. abdirahman B 6. ⁹ dalmaticorum 4. B 5. dalmantiorum B 6. delmaticorum 7. dalmatarum 9. ¹⁰ cadolans 6. cadolachus 7. cadolach 9. cadolon B 5. ¹¹ cum cadolach. 9. kadolone 5. cadolone 6. cadelane B 6. ¹² abgarius 3. 2. albagarius 5. 6. albigarius 7. 9. ¹³ mirochi 7. ¹⁴ agitatoris 1. 2. 3. 4. 5. 6. 10. B 5. 6. (8.) sagitatoris secunda manu 5. sagittarii 7. 9. ¹⁵ in pactum 1. 2. 3. 7. 9. 10. B 5. 6. impositum intimavit 4. 5. 6. ¹⁶ et firmare B 5. ¹⁷ tunc deest 9. ¹⁸ depressit 9. ¹⁹ Qui cum casus 1. ²⁰ aliud 1. reliqui aliud. ²¹ sed opera m. 9. ²² vero peracto Bouq. ²³ ingilnheim 10. B 5. 6. ingilnheim 4. ingelheim 9. ²⁴ mogontiacum 1. 5. 6. magontiam B 6. mogontiacum 9. magontiacam 7.

adfirmaret, se numquam posthac Allim fluvium A transiturum, neque ad palatium venturum. Statim missa trans mare legatione, iunxit amicitias cum filiis Godofridi, et, ut exercitus in Saxoniam transalbianam ¹ mitteretur, impetravit. Nam et classis eorum per Albiam usque ad Esesfeld ² castellum venit, quae totam Sturiae fluminis ripam devastavit, et Giuoni ³, custos Nordmannici ⁴ limitis, pedestres copias ducens, simul cum Abodritis terreno itinere ad ipsum castellum accessit. Quibus cum nostri fortiter restitissent, omnia castelli oppugnatione, discesserunt. Interea cum imperator venatione peracta de Vosego Aquasgrani reverteretur, nuntiatum est ei, Bernhardum nepotem suum, Italiae regem, quorundam pravorum hominum consilio tyrannidem meditatum, iam omnes aditus quibus in Italiam intratur, id est clusas ⁵, inpositis firmasse praesidiis, atque omnes Italiae civitates in illius verba iurasse; quod ex parte verum, ex parte falsum erat. Ad quos motus comprimendos cum ex tota Gallia atque Germania congregato summa ⁶ celeritate magno exercitu, imperator Italiam intrare festinasset, Bernardus rebus suis diffidens, maxime quod se a suis cotidie deserere videbat, armis depositis, apud Cavillonem ⁷ imperatori se tradidit; quem caeteri secuti, non solum armis depositis se dediderunt, verum ultro et ad primam interrogationem omnia uti gesta erant aperuerunt. Illius coniurationis principes fuere Eggideo ⁸, inter amicos regis ⁹ primus, et Reginhardus ¹⁰ camerarius ¹¹ eius, et Reginharius ¹² Meginharii comitis filius, cuius maternus avus Hardradus olim in Germania cum multis ex ea provincia mobilibus contra Karlum imperatorem coniuravit. Erant praeterea et alii multi praecleari et nobiles viri, qui in eodem scelere deprehensi sunt, inter quos et aliqui episcopi, Anshelmus Mediolanensis, et Wolfoldus Cremonensis, et Theodulfus ¹³ Aurelianensis.

DCCCXVIII.

Detecta fraude et coniuratione patefacta, ac sediciosi omnibus in potestatem suam redactis, imperator Aquasgrani revertitur, transactoque quadragesimali ieiunio, paucis post sanctum pascha diebus coniurationis auctores, qui superius nominati sunt, simul et regem ¹⁴ iudicio Francorum capitali sententia condemnatos, luminibus tantum iussit orbati, episcopos synodali decreto depositos monasteriis mancipari, caeteros, prout quisque vel nocen-

tior vel innocentior apparebat, vel exilio deportari ¹⁵, vel detondi atque in monasteriis conversari. Atque his ita dispositis, ipse cum maximo exercitu Britanniam adgressus, generalem conventum Venedis ¹⁶ habuit. Inde memoratam provinciam ingressus, captis rebellium munitionibus, brevi totam in suam potestatem non magno labore redegit. Nam postquam Mormanus ¹⁷, qui in ea praeter solitum Brittonibus morem regiam sibi vindicaverat potestatem, ab exercitu imperatoris occisus est, nullus Britto ¹⁸ inveniebatur, qui resisteret, aut qui imperata facere ¹⁹, aut qui obsides qui iubebantur dare remucret. Qua expeditione completa, cum imperator, dimisso exercitu, Andecavos ²⁰ civitatem esset reversus, Irmingardis ²¹ regina, coniux ²² eius, quam proficiscens ibi aegrotantem dimiserat, duobus diebus postquam ipse ad eam venit, morbo invalescente 5. Nonas Octob. ²³ decessit. Eclipsis solis contigit 8. Idus Iulii. Imperator per Ratunagum ²⁴ et per Ambianos et Camaracum ²⁵ Aquasgrani ad hibernandum reversus, cum ²⁶ Heristallium venisset, obvios habuit legatos Sigonis, ducis Beneventanorum, dona deferentes, eumque de necesse Grimoldi ducis antecessoris sui excusantes. Erant ibi et aliarum nationum legati. Abodritorum videlicet ac Bornae, ducis Guduseanorum et Timocianorum ²⁷, qui nuper a Bulgarorum societate desciverant et ad nostros fines se contulerant, simul et Liudewiti ²⁸, ducis Pannoniae inferioris, qui res novas moliens, Cadolaum ²⁹ comitem et marcae Foroiuliensis ³⁰ praefectum crudelitatis atque insolentiae accusare conabatur ³¹. Quibus ibi auditis atque dimissis, imperator Aquasgrani ad hiemandum profectus est.

DCCCXIX.

Selaomir, Abodritorum rex, ob cuius perfidiam ulciscendam exercitus Saxonum et orientalium Francorum eodem anno trans Albiam missus fuerat, per praefectos Saxonici limitis et legatos imperatoris qui exercitui praeerant, Aquasgrani adductus est. Quem cum primores populi sui, qui simul iussi venerant, multis criminibus accusarent, et ille rationabili defensione obiecta sibi refellere non valeret, exilio condemnatus est, et regnum Ceadrago, Thrasconis filio, datum. Simili modo et Lupus Centulli, Wasco, qui cum Berengario Tolosae et Warino Arverni comite eodem anno proelio conflixit — in quo et fratrem Garsandum ³² singularis amentiae hominem amisit ³³, et ipse, nisi sibi fugiendo consule-

VARIANTES LECTIONES.

¹ exercitus trans albim 9. ² eselsfeld 2? essefeld 3. esesfeld 4. esefeld 6. esefeldem 7. essesfeld 9. essesfeldum B 5. esesfeldum B 6. ³ gluomicusto 1. gluomus 7. ⁴ nordmannici 2. ⁵ clusas 3. 4. 5. 6. ⁶ cong. cum summa 9. ⁷ gavillonem B 5. cavillonem 5. B 6. cabillonem 7. 9. ⁸ egiddeo 5. ⁹ Inter omnes amicos 9. ¹⁰ reginhartus 9. ¹¹ cubicularius 9. ¹² reginhardus meginharii 1. ¹³ theodolfus 3. ¹⁴ sunt et bernhartum regem 9. ¹⁵ exilio proscribi 9. ¹⁶ marmamus B 6. ¹⁷ bretto 4. ¹⁸ faccret B g. ¹⁹ andecavos 3. andecavis B 5. andegovis 6. andegavos 7. 9. ²⁰ irmengardis 2. ²¹ regia coniux 4. 6. ²² V1. non. oct. codex Arman. ²³ rothomagum 7. rotomagum 9. ²⁴ cameracum 1. 5. ²⁵ cumque 1. ²⁶ timacianorum 2. ²⁷ ludewici 4. 5. liudewiti B 5. ludowiti 6. ludewici 10. B 6. ²⁸ calolaum B 5. ²⁹ foroiulensis B 5. ³⁰ conabant B 6. ³¹ garuhandum 9. garhardum 3. ³² hominem perdidit 9.

NOTÆ.

* Vannes.

ret ¹, prope interitum fuit — cum in conspectum A imperatoris venisset, ac de perfidia, cuius a memoratis comitibus inmane ² accusabatur, se purgare non potuisset, et ipse temporali est exilio deportatus ³. Conventus Aquisgrani ⁴ post natalem Domini habitus, in quo multa de statu ecclesiarum et monasteriorum tractata atque ordinata sunt, legibus ⁵ etiam capitula quaedam pernecessaria ⁶, quia deerant, conscripta atque addita sunt. Quo peracto, imperator, inspectis plerisque nobilium filiabus, Huelpi ⁷ comitis filiam, nomine Iudith, duxit uxorem. Iterumque conventus mense Iulio apud Ingilunheim ⁸ palatium habitus, et exercitus de Italia in Pannoniam propter Liudewiti rebellionem missus, qui rebus parum prospere gestis, infecto pene negotio regressus est. Et Liudewitus ⁹ superbia elatus, B legatos quasi pacem petendo ad imperatorem misit, conditiones quasdam proponens, ad ¹⁰ quarum concessionem ea quae iuberentur se facturum pollicebatur. Quas cum imperator non reciperet, aliasque ei per suos legatos proponeret, permanendum sibi in inchoata perfidia velut optimum iudicans, missis circumquaque legatis, vicinas iuxta ¹¹ se gentes ad bellum sollicitare curavit. Timocianorum quoque populum, qui dimissa Bulgarorum societate ad imperatorem venire ac dicioni eius se permittere gestiebat, ne hoc efficeret ¹², ita intercepti ac falsis persuasionibus inlexit, ut, omisso quod facere cogitabat, perfidiae illius socius et adiutor existeret. Exercitu vero de Pannonia reverso, Cadolah, dux Foroiliensis, febre correptus in ipsa marca decessit. Cui cum Baldricus esset subrogatus, et in Carantanorum regionem, quae ad ipsius curam pertinebat, fuisset ingressus, obvium ibi habuit Liudewiti exercitum, quem iuxta Dravum ¹³ fluvium iter agentem parva manu adgressus, pluribus interfectis, et avertit, et de illa provincia fugavit. Borna vero, dux Dalmaciae, cum ¹⁴ magnis copiis ad Colapium ¹⁵ fluvium Liudewito ad se venienti occurrens, in prima congressione a Guduscanis deseritur; auxilio tamen praetorianorum suorum protectus, evasit. Periiit in eo proelio Dragamosus ¹⁶ socer Liudewiti, qui in exordio defectionis, relicto genero, Bornae se coniunxerat. Guduscani domum regressi, iterum a Borna ¹⁷ subiguntur. At Liudewitus ¹⁸ occasionem nactus, cum valida manu Decembrio mense Dalmatiam ingressus, ferro et igni devastat [igni cuncta d. A. L.]. Cui cum Borna se paenitus imparem ¹⁹ conspiceret, omnia sua castellis inclusit, et ipse cum delecta ma-

nu nunc a tergo, nunc a latere ¹⁸ insistens, Liudewiti copias ¹⁹ et noctu et interdium quacumque ²⁰ poterat laceravit, neque eum in sua provincia inpune versari permisit; ad extremum gravi damno adfectum regione sua coegit ²¹ excedere, tribus hominum milibus de exercitu illius interfectis, et trecentis vel eo amplius caballis captis, praeter sarcinas et spolia diversi generis direpta; quae qualiter gesta fuerint, per legatos suos imperatori nuntiare curavit. At in partibus occiduis Pippinus, imperatoris filius, iussu patris Wasconiam cum exercitu ingressus, sublatis ex ea seditiosis, totam eam provinciam ita pacavit ²², ut nullus in ea rebellis aut inobediens remansisse videretur. Harioldus quoque iussu imperatoris ad naves suas per Abodritos reductus, in patriam, B quasi regnum ibi accepturus, navigavit, cui se duo ex filiis Godofridi, quasi una cum eo regnum habituri, sociasse dicuntur, aliis duobus patria expulsis. Sed hoc dolo factum putatur. Imperator, conventu dimisso, primo Crucianicum ²³, deinde Bingiam ²⁴ veniens, secunda aqua Confluentem usque per Rhenum navigavit, inde Arduennam venandi gratia profisciscitur; venatorio quoque exercitio more solemni ibidem exacto, Aquasgrani ad hiemandum revertitur.

DCCCXX.

Mense Ianuario conventus ibidem habitus ²⁵, in quo de Liudewiti defectione deliberatum est, ut tres exercitus simul ex tribus partibus ad devastandam eius regionem atque ipsius audaciam coercendam mitterentur. Borna quoque primo per legatos, deinde ipse veniens, quid sibi facto opus esse videretur, suggestit. In eo conventu Bera, comes Barcinonae ²⁶, qui iam diu fraudis et infidelitatis ²⁷ a vicinis suis insimulabatur ²⁷, cum accusatore suo equestri pugna configere conatus, vincitur. Cumque ut reus maiestatis capitali sententia damnaretur, parsum est ei misericordia imperatoris, et Ratumagum exilio deportatus ²⁸ est. Transacta hieme, ut primum herba pabulum iumentis praebere potuit, tres illi exercitus contra Liudewitum mittuntur. Quorum unus de Italia per Alpes Noricas, alter per Carantanorum provinciam, tertius per Baioariam et Pannoniam superiorem intravit: et duo quidem, id est dexter ac sinister, tardius ingressi sunt, eo quod unus Alpium D transitu, hostium manu resistente, prohibebatur, alter et longitudine itineris et Dravo flumine quod traiciendum erat inpediebatur; medius autem, qui per Carantanos intrabat, quamquam in tribus lo- is

VARIANTES LECTIONES.

- ¹ consulisset 9. ² inmane *deest* 9. immaniter 7. ³ exilio damnatus 9. ⁴ aquasgrani 4. ⁵ legimus 4. ⁶ necessaria 9. ⁷ huelpi 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. B 5. 6. welpi 9. ⁸ ingilunheim 2. ingilunheim 4. gilenheim 6. in ingilunheim B. 5. ingilheim. B 6. ingelheim 9. ⁹ est liudewitus vero 9. ¹⁰ proponens, quarum 4. ¹¹ iuxta se *deest* 9. ¹² hoc fieret 9. ¹³ colampium 4. 6. ¹⁴ dragamosus 5. 6 dragomosus 9. ¹⁵ a borna *deest* 4. ¹⁶ A liudewitus 4. ¹⁷ p. imperam 4. ¹⁸ nunc aliare 4. ¹⁹ liudewit copias 4. ²⁰ ubicunque 9. ²¹ affectus r. sua cepit e. 4. 5. 6. ²² paccavit 4. 5. ²³ crucianicum B 5. crucianicum 6. ²⁴ i. est habitus 6. ²⁵ barcinoneque 4. 5. barcinoneque 6. ²⁶ infelicitatis B 5. ²⁷ simulabatur 4. 5. 6. ²⁸ exilio proscriptus 9.

NOTÆ.

- ^a Die Drave, *Drav.*
^b Die Culpa.

- ^c *Creuznach.*
^d *Bingen.*

ei resisteretur, feliciore usus fortuna, ter hoste superato, Dravo etiam transmissa, celerius ad destinata loca pervenit. Contra haec Liudewitus nihil molitus, munitione tantum castelli quod in arduo monte construxerat, se suosque continuit, et nec belli nec pacis vel per semetipsum vel per legatos ullum cum ¹ eis sermonem habuisse dicitur ². Exercitus vero postquam in unum convenerunt, totam pene regionem ferro et igni devastantes ³, haud ⁴ ullo gravi damno accepto, domum reversi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Dravi fluminis ex locorum et aquarum insalubritate soluti ventris incommodo graviter affectus est, et pars eius non modica hoc morbo consumpta est. Hi tres exercitus de Saxonia et orientali Francia et Alamannia ⁵, Baioaria quoque ⁶ atque Italia congregati sunt. Quibus domum reversis, Carniolenses qui circa Savum ⁷ fluvium habitant et Foroiliensibus paene contigui sunt, Baldrico se deliderunt; idem et pars Carantanorum, quae ad Liudewiti partes a nobis defecerat, facere curavit. Foedus inter nos et Abalaz, regem Hispaniae ⁸, constitutum et neutrae parti satis proficuum consulto ruptum, bellumque adversus eum susceptum est. In Italico mari octo naves negotiatorum de Sardinia ad Italiam revertentium a piratis captae ac dimersae sunt: de Nordmannia vero tredecim piraticae naves egressae, primo in Flandrensi litore praedari molientes, ab his qui ⁹ in praesidio erant repulsae sunt, ubi tamen ab eis propter custodium incuriam aliquot casae viles incensae, et parvus pecoris numerus abactus est; in ostio Sequanae similia temptantes, resistentibus sibi litoris custodibus, quinque suorum interfectis, irritae recesserunt; tandem in Aquitanico litore prosperis usae successibus, vico quodam qui vocatur Bundium ¹⁰ [Buynbundium A. L.] ad integrum depopulato, cum ingenti praeda ad propria reversae sunt. Hoc anno propter iuges pluvias et aerem nimio humore ¹¹ resolutum magna incommoda contigerunt. Nam et hominum et boum pestilentia tam inmane longe lateque grassata est, ut vix ulla pars totius regni Francorum ab hac peste immunis atque intacta possit inveniri. Frumenta quoque et legumina imbrum adsiduitate corrupta, vel colligi non poterant vel collecta conputrescebant. Vinum etiam, cuius parvus proventus eodem anno fuit, propter caloris inopiam acerbum ¹² et insuave

A siebat. In quibusdam vero locis de inundatione finimum, aquis in plano stagnantibus, autumnalis satio ita impedita est, ut pacinitus nihil frugum ante verni temperiem seminaretur. Luna defecit 8. Kal. Decemb. hora ¹³ noctis secunda. Imperator post peractum Carisiaci conventum autumnalemque venationem ex more completam Aquasgrani ¹⁴ reversus est.

DCCCXXI.

Conventus mense Febr. Aquis habitus, et in eo de bello Liudewitico tractatum, ac tres exercitus ordinati qui futura aestate perfidorum agros per vices vastarent. Simili modo de marca Hispana ¹⁵ constitutum, et hoc illius limitis praefectis imperatum est. Iterumque conventus mense Maio ¹⁶ Noviomagi habendus conductus est, comitesque qui illuc ¹⁷ venirent deputati. Eo ¹⁸ dominus imperator post festi paschalis expletionem per Mosam navigavit, ibique constitutam annis superioribus atque conscriptam inter filios suos regni ¹⁹ partitionem recensuit, ac iuramentis optimatum qui tunc adesse potuerant confirmavit, susceptisque ibidem Paschalis Romani pontificis legatis, Petro videlicet Centumcellensi episcopo et Leone nomenclatore, eisdemque ²⁰ celeriter absolutis, comitibus etiam qui aderant, ad expeditionem Pannonicam destinatis, ipse paululum ibi remoratus ²¹, Aquasgrani reversus est. Et post paucos dies per Arduennam iter faciens, Treveros ac Mettis venit, indeque ²² Rumerici castellum petens, reliquum aestivi caloris et ²³ autumnus dimidium exercitatione venatoria in Vosegi saltu atque secretis exegit ²⁴. Interea Borna, dux Dalmatiae atque Liburniae, defunctus est, et petente populo atque imperatore consentiente nepos illius, nomine Ladasclavus ²⁵, successor ei constitutus est. Adlatum est et de morte Leonis Constantinopolitani imperatoris, quod conspiratione quorundam optimatum suorum, et praecipue Michaelis comitis domesticorum ²⁶, in ipso palatio sit interemptus; qui suffragio civium et praetorianorum militum studio infulus imperii suscepisse ²⁷ dicitur ²⁸. Fortunatus patriarcha Gradensis cum a quodam presbitero suo, nomine Tiberio, apud imperatorem fuisset accusatus, quod Liudewitum ad perseverandum in perfidia qua coeperat hortaretur, eumque ²⁹ ad castella sua munienda artifices et murarios mittendo iuvaret, et ob hoc ad palatium ire iuberetur;

VARIANTES LECTIONES.

¹ cum eis deest 9. ² habuisse cum dicitur 1. ³ igne vastantes 9. ⁴ haut. 4. ⁵ alimannia 1. ⁶ qui carcasuum fluvium 5. 9. ⁷ regem saracenorum const. 9. ⁸ ab iis qui in 9. ⁹ umore 1. 2. 10. humore 5. 4. 5. 6. 7. 9. B 5. 6. ¹⁰ aceruum 1. 2. 10. B 6. reliqui acerbum. ¹¹ ora 1. ¹² inmaniter... et intacta... ex inundatione... vernum tempus... aquas 9. ¹³ hispana 1. 2. 3. 7. 10. hispania 4. B 5. 6. hispania 5. 6. hispanica 9. ¹⁴ conventus maio 1. ¹⁵ comitesque illuc 1. ¹⁶ Eo anno 9. eodem tempore B 5. ¹⁷ regni in hac voce deficit codex 10. ¹⁸ eisdemque 1. ¹⁹ moratus B 6. ²⁰ inde B 5. ²¹ egit B 5. ²² ladasclavus 6. ladasclao B 8. 9. ²³ domesticorum insidiis in 9. ²⁴ infulus imperii suscepisse dicebatur deest 2. ²⁵ dicebatur 9.

NOTÆ.

⁶ Vicus incognitus; nam quod Valesius l. c., p. 103, St. Paul de Born trans Garumnam ad stagnum ¹⁰ mari proximum situm intelligit, conjectura nititur, legendum esse Borna; quod minime locum habet.

primo, velut iussionem impleturus, in Histriam ¹ A profectus est, inde simulato reditu ad Gradum civitatem, nullo suorum praeter eos cum quibus hoc tractaverat suspicante, nactus occasionem clam navigavit, veniensque laderam Dalmaciae civitatem, Iohanni praefecto provinciae illius fugae suae causas aperuit, qui eum statim navi impositum Constantinopolim misit. Medio mense Octobrio ² conventus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur, in quo dominus ³ Iltharius, primogenitus domni imperatoris Iludovici, Irmingardam ⁴, Hugonis comitis filiam, solemniter duxit uxorem. Illuc etiam legati sanctae Romanae ecclesiae ⁵, Theodorius primicerius ac Florus superista ⁶, cum magnis venere muneribus. Adfuerunt ⁷ et comites in eodem B conventu iam de Pannonia regressi, qui, depopulata desertorum et Liudewito adhaerentium universa regione, cum nullus eis copiam ⁸ pugnandi fecisset, domum regressi sunt. Eminuit in hoc placito piissimi imperatoris misericordia singularis, quam ostendit super eos, qui cum Bernhardo nepote suo in Italia contra caput ac regnum suum coniuraverunt, quibus ibi ad praesentiam venire iussis, non solum vitam et membra ⁹ concessit, verum etiam possessiones iudicio legis in fiscum redactas magna liberalitate ¹⁰ restituit. Adalhardum quoque de Aquitania ¹¹, ubi exulabat, evocatum, Corbeiae monasterio, ut prius fuerat, abbatem ac rectorem esse iussit, cum quo et Bernharium ¹², fratrem eius, reconciliatum eidem monasterio reddidit; completisque his quae ob regni ¹³ utilitatem inchoaverat, et sacramento ¹⁴ quod apud Noviomagum pars optimatum iuraverat generaliter consummato, ipse Aquasgrani revertitur, filium autem Hlotharium post nuptias ritu solemniter celebratas ad hiemandum Wormaciam ¹⁵ misit. De parte Danorum omnia quae eo anno fuerunt, et Harioldus a filiis Godofridi in societatem regni receptus, quae res tranquillum inter eos huius temporis statum fecisse putatur ¹⁶. Sed quia Ceadragus, Abodritorum princeps, perfidiae et cuiusdam cum filiis Godofridi factae societatis notabatur, Sclaomir, aepulus eius, in patriam remittitur, qui cum in Saxoniam venisset, aegritudine decubuit, perceptoque baptismi ¹⁷ sacramento, defunctus est. Autumnalis satio iugitate D Dalmatiae partem obtinere dicitur, fugiendo se

DCCCXXII.

In regione Thuringorum ¹⁸ quodam in loco iuxta fluvium ¹⁹, cespis ²⁰ longitudine pedum quinquagenum, latitudine quatuordecimum, altitudine ²¹ sesquipedali, de terra sine manibus et praecisus et sublatus est, et ab eo loco, in quo sumptus est, viginti quinque pedum spatio distans inventus est. Item in parte orientali Saxoniae quae Soraborum ²² finibus contigua est, in quodam deserto loco, iuxta lacum qui dicitur Arnseo ²³, in modum aggeris terra intumuit, et limitem unius leugae ²⁴ longitudine porrectum sub unius noctis spatio absque humani operis molimine ad instar valli subrexit ²⁵. Winigisus ²⁶, dux Spolitanus ²⁷, iam senio confectus, habitu saeculari deponito, monasticae conversationi se mancipavit, ac non multo post tactus corporis infirmitate decessit; in cuius locum Suppo, Brixiae ²⁸ civitatis ²⁹ comes, substitutus est ³⁰. Dominus imperator, consilio cum episcopis C et optimatibus suis habito, fratribus suis, quos invitos tondere ³¹ iussit, reconciliatus est, et tam de hoc facto, quam et de his quae erga Bernhardum, filium fratris sui Pippini, necnon et his quae circa Adalhardum abbatem et fratrem eius Walahum ³² gesta sunt, publicam confessionem fecit et poenitentiam egit, quod tamen in eo conventa quae eodem anno mense Augusto Attiniaci habuit, in praesentia totius populi sui peregit; in quo quicquid similium rerum vel a se vel a patre suo factum ³³ invenire potuit, summa devotione emendare curavit. Exercitus de Italia propter Liudewiticum bellum adfensum in Pannoniam missus est, ad cuius adventum Liudewitus, Siscia ³⁴ civitate relicta, ad Sorabos, quae natio magna D Dalmatiae partem obtinere dicitur, fugiendo se

VARIANTES LECTIONES.

¹ histria 1. reliqui histriam aut hystriam. ² octobri 9. ³ dominus bis deest 9. ⁴ irmingardam B 6. yrmingardam 6. irmingardim 9. irmengardam 2. ⁵ legati romani pontificis 9. ⁶ superista deest 9. ⁷ affuere 9. ⁸ ibidem copiam 9. ⁹ membra B 5. ¹⁰ libertate 1. 5. 6. ¹¹ equitania... chorbeiae B 6. ¹² bernarium B 5. berenharium B 6. ¹³ iis quae ad regni 9. ¹⁴ sacramenta B 5. ¹⁵ uarmatiam B 5. warmatiam B 6. ¹⁶ putabatur 4. 5. 6. ¹⁷ baptissimi 1. baptismo B 6. baptismatis 9. 7. ¹⁸ hiem 1. ¹⁹ hiems tantum B 5. ²⁰ germania 1. ²¹ tricenis eo B 5. ²² thuringorum 2. ²³ iuxta quemdam fluvium Bouq. ²⁴ cepsis 5. 6. ²⁵ in altitudine B 5. ²⁶ saraborum 5. solaborum B 5. saraborum 6. ²⁷ leucae 9. ²⁸ valli sustulit 9. ²⁹ uinnigisus 1. ³⁰ spoletanus 7. 9. spolanus 4. 6. ³¹ civitatis deest 9. ³² in cuius locum s. b. c. c. s. est deest 4. 6. ³³ tonderi 7. 9. ³⁴ uualahun 4. uualaum 5. 6. uualachum 3. 9. gualachum 7. uualahuum B 5. ³⁵ patre factarum 9. ³⁶ scicia 2. sua cod. Arman. scissia B 9. scisia B 5. scissia B 6.

NOTÆ.

^a Superista proprie ædituus; inter pontificia aulæ officia pluries occurrit.

^b Lacus Arendsee, in Marchia veteri.

^c Brescia.

^d Sissek.

contulit, et uno ex ducibus eorum a quo receptus est per dolum interfecto, civitatem eius in suam redegit dicionem ¹. Missis tamen ad exercitum imperatoris legatis suis, ad eius praesentiam se velle venire promisit. Saxones interea iussu imperatoris castellum quoddam trans Albiam in loco cui Delbeade ^a nomen aedificant, depulsis ex eo Sclavis, qui illum ^b prius occupaverant, praesidiumque Saxonum in eo positum contra incursiones illorum. Comes marcae Hispanicae trans Sicorim ^b fluvium in Hispania profecti, vastatis agris et incensis compluribus villis, et capta non modica praeda, regressi sunt. Simili modo post aequinoctium autumnale a comitibus marcae Brittanicae in possessionem cuiusdam Brittonis ^c qui tum rebellis ^d extiterat, nomine Wihomarcus ^e, expeditio facta, et omnia ^f ferro et igni vastata sunt. Peracto conventu quod ⁷ Atuniaci habebatur, dominus ^g imperator venandi gratia Arduennam petiit; Hlotharium vero filium suum ^h in Italiam misit, cum quo Walalum monachum, propinquum suum, fratrem videlicet Adalhardi abbatis, et Gerungum ostiariorum magistrum una direxit ¹⁰, quorum consilio et in re familiari et in negotiis ad regni comoda pertinentibus uteretur. Pippinum autem in Aquitaniam ire praecepit, quem tamen ¹¹ prius filiam Theoberti ¹² comitis Matriceusis in coniugium fecit accipere, et post nuptias celebratas ad occidentas partes ¹³ proficisci. Ipse vero, peracta autumnali venatione, trans Rhenum ad hiemandum in loco qui Franconofurd ¹⁴ appellatur, profectus est, ibique generali conventu congregato, necessaria quaeque ad utilitatem orientalium partium regni sui ¹⁵ pertinentia more solemnium cum optimatibus quos ad hoc evocare ¹⁶ iusserat, tractare curavit. In quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum ¹⁷, Wiltzororum ¹⁸, Beheimorum ¹⁹, Marvanorum ²⁰, Praedenecentorum ²¹, et in Pannonia residentium Avarum ²² legationes cum muneribus ad se directas audivit ²³. Fuerunt ²⁴ in eodem conventu et legationes de

A Nordmannia, tam de parte Harioldi quam filiorum Godofridi; quibus omnibus auditis ac ²⁵ dimissis, ipse in eodem loco, constructis ad hoc ²⁶ opere novo aedificiis, sicut dispositum habuerat ²⁷, hiemavit ²⁸.

DCCCXIII.

Mense Maio conventus in eodem loco ²⁹ habitus, in quo non ³⁰ universi ³¹ Franciae primores, sed de ³² orientali Francia atque Saxonia, Baiocaria ³³, Alamannia ³⁴ atque Alamanniae contermina Burgundia ³⁵ et regionibus Rheno adiacentibus adesse iussi sunt. In quo inter caeteras barbarorum legationes, quae vel iussae vel sua sponte venerunt, duo fratres, reges videlicet Wiltzororum, controversiam inter se de regno habentes, ad praesentiam imperatoris venerunt, quorum nomina sunt Milegastus ³⁶ et Cealadragus ³⁷. Erant idem filii Liubi regis Wiltzororum, qui licet cum fratribus suis regnum ³⁸ divisum teneret, tamen, propterea quod maior natu erat, ad eum totius regni summa pertinebat. Qui cum, commisso ³⁹ cum orientalibus Abodritis proelio, interisset ⁴⁰, populus Wiltzororum filium eius Milegastum ⁴¹, quia maior natu erat ⁴², regem sibi constituit; sed cum is secundum ritum gentis commissum sibi regnum parum digne administraret, illo abiecto, iuniori fratri regium honorem deferunt ⁴³; quam ob causam ambo ad praesentiam imperatoris venerunt. Quos cum audisset, et gentis voluntatem proliorem in infantis fratris honorem agnovisset, statuit, ut is delatum sibi a populo suo potestatem [populo potestatem, A. L.] haberet, ambos tamen muneribus donatos et sacramento firmatos in patriam remisit. Accusatus est in eodem placito apud imperatorem Cealadragus, Abodritorum princeps, quod se erga partem Francorum parum fideliter ageret, et ad imperatoris praesentiam iam diu venire dissimulasset, propter quod ad eum legati directi sunt, cum quibus ille iterum quosdam ex primoribus gentis suae ad imperatorem misit, perque illorum verba promisit, se ad proximum hiemis tempus ad illius praesentiam esse venturum. Hlotharius vero

VARIANTES LECTIONES.

¹ redegit dominationem B 5. ² qui illud 3. 7. 9. qui cum 6. ³ brettonis 4. ⁴ rebellis tunc 9. tunc rebellis 4. 7. ⁵ wihomarchus 9. ⁶ expeditione facta omnia 9. ⁷ conventu qui 7. 9. ⁸ dominus deest 9. ⁹ vero filium summ. post haec verba duo codicis 1. folia exciderunt; pergit anno 823 in vocibus (ipsi) esset interfectus. Nunciatum. ¹⁰ una misit 9. ¹¹ eum tamen 9. ¹² theoberti 2. B 6. theoberti 6. thietberti 9. teutberti 7. ¹³ occidentas regiones 9. ¹⁴ rhenum hiematum ad franconofurt p. 9. ¹⁵ orientalium regni sui finium 9. ¹⁶ evocari 9. ¹⁷ saraborum 2. 4. 5. 6. B 5. 6. ¹⁸ uiltzororum B 5. wilsorum 9. uiltzororum 5. 6. uultzororum 1. ¹⁹ behemannorum 9. bohelnorum 6. bohemiorem 7. ²⁰ moramororum 7. deest 4. maritanorum 3. ²¹ praedenecentorum B 6. predenescentorum 3. 7. ²² abarum 2. 3. 4. 5. B 5. 6. harum 6. ²³ se missis excepit 9. ²⁴ fuere 9. (3?) ²⁵ auditis atque 9. ²⁶ adhuc opere novo B 5. ²⁷ hoc necessarii aed. novis quemadmodum aequum statuerat 9. ²⁸ hiemabat B 5. ²⁹ conventus ibidem h. est 9. ³⁰ non solum universi 5. 6. ³¹ universae 9. ³² sed et de 5. 6. ³³ bauuaria B 6. ³⁴ alimannia ... alamanniae B 6. ³⁵ conterminabilis burgundia et de 5. 6. ³⁶ millegastus 4. 5. 6. meligastus 3. 9. millegastus 2. ³⁷ cealadragus 5. cealadragus B 6. cealadragus 7. 9. ³⁸ regnum suum d. 9. ³⁹ qui ubi commisso 9. ⁴⁰ proelio cecidisset Wils 9. ⁴¹ millegastum 2. 4. 7. B 5. 6. millegastum 5. 6. meligastum 3. 9. ⁴² qui maior erat 9. ⁴³ detulerunt 9.

NOTÆ.

^a Delvunda fluvius est die Stecknitz, in ducatu D ad fluvium Stecknitz, in confinibus limitis Saxonici, et prope Meßin, vel ipso in loco, constructam fuisse opinor. ^b Segre, qui prope Mequinezam Iberam inluit. ^c Eorum sedes infra anno 824 delinuntur.

cum secundum patris iussionem in Italia iustitias faceret et iam se ad revertendum de Italia praepararet, rogante Paschale papa Romam venit, et honorifice ab illo susceptus, in sancto paschali die apud sanctum Petrum et regni coronam et Imperatoris atque Augusti nomen accepit; inde Papiam regressus, mense Iunio ad imperatorem venit. Qui cum imperatori de iustitiis in Italia a se partim factis partim inchoatis fecisset indicium, missus est in Italiam Adalhardus comes palatii, iussumque est, ut Mauringum¹ Brixiae comitem secum adsumeret, et inchoatas iustitias perficere curaret. Drogonem², fratrem eius, sub canonica vita degentem, Mettensi ecclesiae, clero eiusdem urbis consentiente atque eligente, rectorem constituit, cumque ad pontificatus gradum consuit promoveri³. In eodem conventu tempus et locus alterius conventus habendi conductus est⁴, November videlicet mensis et Compendium palatii; peractoque⁵ placito et dimissis primoribus⁷, cum imperator iam inde digredi statuisset, adlatum est ei de interitu Liudewiti, quod relictis Sorabis, cum Dalmatiam⁸ ad Liudemuhslam⁹ avunculum Bornae ducis pervenisset, et aliquantum temporis cum eo moratus fuisset, dolo ipsius esset interfectus. Nunciatum est etiam, Theodorum sanctae Romanae ecclesiae primicerium et Leonem nomenclatorem¹⁰, generum eius, in patriarchio Lateranense¹¹ primo excaecatos, ac deinde fuisse decollatos, et hoc eis¹² ob hoc¹³ contigisse, quod se in omnibus fideliter erga partes Hlotharii iuvenis imperatoris agerent¹⁴; erant et qui dicerent, vel iussu vel consilio Paschalis pontificis rem fuisse perpetratam. Ad quod explorandum ac diligenter investigandum missi sunt Adalungus¹⁵, abbas monasterii sancti Vedasti, et Hunfridus¹⁶, comes Curiensis. Sed antequam illi fuissent profecti, venerunt legati¹⁷ Paschalis pontificis¹⁸, Johannes episcopus Silvae-candidae et Benedictus archidiaconus sanctae sedis apostolicae, rogantes imperatorem, ut illam infamiam a pontifice auferret, qua ille in memoratorum hominum necem consensisse credebatur. Quibus cum ille iuxta quod ratio postulabat respondisset, eosque dimisisset, praedictos legatos suos ad investigandum¹⁹ rei Veritatem, sicut prius disposuit, Romam ire praecipit, ipse vera²⁰ reliquam aestatis tempus in pago Wormacense²¹ ac deinde in Arduenna transigens²², peracta au-

tumni venatione, ad Kal. Novembris sicut condixerat Compendium venit. Legati Romam venientes, rei gestae certitudinem adsequi non potuerunt²³, quia Paschalis pontifex et se²⁴ ab huius facti communiione cum magno episcoporum numero iureiurando purificavit²⁵; et interfectores praedictorum hominum, quia de familia sancti Petri erant, summopere defendens, mortuos velut nraestatis reos condemnavit²⁶, iure²⁷ caesos pronuntiavit²⁸, atque ob hoc cum praedictis, qui ad eum missi fuerant, legatis Iohannem Silvae-candidae episcopum et Sergium²⁹ bibliothecarium, Quirinum quoque subdiaconum ac Leonem magis:rum militum ad imperatorem misit. Qui cum tam per illos quam per suos legatos de sacramento pontificis et excusatione reorum comperisset, nihil sibi ultra in hoc negotio faciendum ratus, memoratum Iohannem episcopum et socios eius ad pontificem, dato conveniente responso, remisit. Ceodragus³⁰ Abodritorum princeps pollicitationibus suis alhibens fidem, cum quibusdam primoribus populi sui Compendium venit, dilatique per tot annos adventus sui rationem coram imperatore non improbabili reddidit. Qui licet³¹ in quibusdam causis culpabilis appareret, tamen propter merita parentum suorum non solum impunitus, verum muneribus donatus ad regnum redire permissus est. Venerat et Harioldus de Nordmannia, auxilium petens contra filios Godofridi, qui cum patria pellere minabantur, ob cuius causam diligentius explorandam ad eosdem filios Godofridi Theotharius³² et Hruodmundus³³ comites missi fuerunt, qui et causam filiorum Godofridi et statum totius regni Nordmannorum diligenter explorantes, adventum Harioldi praecesserunt, et imperatori omnia quae in illis regionibus comperire potuerunt patefacere. Cum quibus et Ebo³⁴ Remorum archiepiscopus, qui consilio imperatoris et auctoritate Romani pontificis praedicandi gratia ad terminos Danorum accesserat, et aestate praeterita multos ex eis ad fidem venientes baptizaverat, regressus est. Hoc anno prodigia³⁵ quaedam extitisse narrantur, in quibus praecipua fuerunt in Aquense palatio terrae motus, et in territorio Tulense³⁶ iuxta villam Commerclacum³⁷ puella quaedam annorum fere 12 ab omni cibo per 10 menses abstinens. Et in Saxonia, in pago qui vocatur Eirhsazi³⁸ b 23 villae igne coelesti concrematae, et fulgo-

VARIANTES LECTIONES.

¹ partim factis *deest* 5. 6. ² mauringum 4. magringum *corr.* maringum B 5. maringum 5. ³ dragonem 4. ⁴ promovendum 9. ⁵ iudicta sunt 9. ⁶ Peracto itaque 9. ⁷ proceribus 9. ⁸ in dalmatiam 9. in dalmatiam 7. ⁹ ludemuhslam 4. ludemastam 6. a liudemislum B 5. Kudemustum 9. B 6. liudewistum 7. ¹⁰ clatorem 4. 2. ¹¹ lateranensi 4. 5. 6. 7. 9. ¹² hoc ideo eis 9. ¹³ eis hoc propter hoc 5. ¹⁴ imperatoris haberent 6. ¹⁵ adalungus 5. adalungus 4. adalungundus 6. ¹⁶ hunfridus B 5. huntfridus 6. ¹⁷ legati 4. ¹⁸ pontificis *deest* 9. ¹⁹ investigandum B5. ²⁰ vero *deest* 9. ²¹ wormacense B5. wormacensi 4. 6. wormacensi 8. wormacensi 7. ²² transiens 5. 5. 6. B5. 6. ²³ potuerunt 9. ²⁴ pontifex se 9. ²⁵ purgavit 9. ²⁶ condemnabat 9. ²⁷ iureque 7. 9. 3. ²⁸ pronuntiabat 9. ²⁹ serium bibliothecarium B6. ³⁰ ceodragus 1. 3. B5. ³¹ libet 1. ³² teotharius 2. theodarius 5. theotarius B5. theosarius B6. ³³ rodtmundus 9. rodtmundus B6. hariothmundus 4. 5. 6. ruodmundus 7. ³⁴ quibus ebo 9. ebo 7. B5. ³⁵ prodigia de divinis prodigiis quaedam 4. *ita glossa ex margine in textum irropeit.* ³⁶ tulense 1. tulense B5. tulense B6. nonnulli tullensi. ³⁷ firhsazi 1. 3. firhsati B5. firsazi alii strihsazi 7. strihsazi 4. 6. strisazi 5. frihsazi 2. 9. B6. firhsare *Annalista Saxo.* firhsaze *Chronogr. Saxo.* virsodi *Ch. Quedlinb.*

NOTÆ.

^a Commercy ad Mosam.

^b Malo ignotum dicere quam cum recentioribus

ra sereno atque interdii de coelo cadentia. * Et in multis regionibus fruges grandinis vastatione deletae¹, atque in quibusdam locis simul cum ipsa grandine veri lapides atque² ingentis ponderis decidere visi; domus quoque de coelo tactae, hominesque ac caetera animalia passim fulminum ictu praeter solitum crebro exanimata dicuntur. Secuta est ingens pestilentia atque hominum mortalitas, quae per totam Franciam inmaniter usquequaque grassata est, et innumeram hominum multitudinem diversi sexus et aetatis gravissime saevienter consumpsit.

[Et³ in territorio Comutensi⁴ Italiae⁵ civitatis in vico⁶ Grabadona⁷ in ecclesia sancti Iohannis baptistae imago sanctae Mariae puerum lesu in gremio continens ac magorum munera offerentium in absida eiusdem ecclesiae depicta et ob nimiam vetustatem obscurata et pene abolita⁸, tanta claritate⁹ per duorum dierum spatia effulsit¹⁰, ut omnem splendorem novae¹¹ picturae suae vetustatis¹² pulchritudine cernentibus penitus vincere videretur. Magorum¹³ tamen imagines, praeter munera quae offerebant, minime claritas illa irradiavit. 9. B 5. 6. 9.]

DCCCXXIV.

Rex Bulgarorum¹⁴ Omortag¹⁵ velut pacis faciendae gratia legatos ad imperatorem cum litteris misit, quos ille cum audisset, ac litteras quae adlatas fuerant legisset, rei novitate¹⁶ non immerito permotus, ad explorandam¹⁷ diligentius insolitae et nunquam prius in Franciam venientis legationis causam Machelinum¹⁸ quendam de Baioaria cum ipsis legatis ad memoratum regem Bulgarorum direxit. Interea hiemps aspera valdeque proluxa facta est, quae non solum caetera animalia, verum etiam homines quosdam inmanitate frigoris extinxit. Luna defecit 5. Nonas Mart. hora noctis secunda. Suppdux Spolitinus decessisse nuntiatur. Legati Romani pontificis Romam regressi, eundem valida infirmitate detentum ac morti iam¹⁹ proximum invenerunt, qui etiam paucis post adventum illorum exactis²⁰ diebus vita decessit. In cuius locum cum duo per contentionem populi fuissent electi, Eugenius tamen, archipresbiter²¹ tituli sanctae Sabinae, vincente nobilium parte, subrogatus atque ordinatus est. Cuius rei nuntium cum Quirinus subdiaconus,

unus ex his qui priori legatione fungebantur, ad imperatorem detulisset, conventu circiter 8. Kalendas Jul. pronuntiato²² atque Compendio²³ habito, ipse ad Britannicam²⁴ expeditionem per se faciendam animo intento, Hlotharium filium, imperii socium, Romam mittere decrevit, ut vice sua functus, ea quae rerum necessitas flagitare videbatur, cum novo pontifice populoque Romano²⁵ statueret atque firmaret. Et ille quidem²⁶ ad haec exsequenda post medium Augustum in Italiam profectus est, imperator vero iter quod in Britanniam facere paraverat²⁷, propter famem quae adhuc praevalida erat, usque ad initium autumnii adgredi distulit; tum demum, adunatis undique omnibus copiis, Redonas civitatem terminis Britanniae contiguam venit, et inde B

B

diviso²⁸ in tres partes exercitu, duabusque partibus filiis suis Pippino et Hludowico²⁹ traditis, tertiaque secum retenta, Britanniam ingressus, totam ferro et igni devastavit³⁰; consumptisque in hac expeditione 40³¹ vel eo amplius diebus, acceptis quos³² perfido Brittonum³³ populo imperaverat obsidibus, Ratumagum civitatem, ubi³⁴ coniugem se operiri iusserat, a. d. 15. 36. Kalendas Decemb. reversus est. Nam et illuc legatos Michaelis imperatoris qui ad eum mittebantur³⁷ sibi occurrere iussit, cum quibus et Fortunatus patriarcha Veneticorum³⁸ regressus, ad eius venit praesentiam. Sed legati imperatoris litteras et munera deferentes, pacis confirmandae causa se missos esse dicentes, pro Fortunato nihil locuti sunt; inter caetera tamen ad legationem suam pertinentia quaedam de imaginum veneratione protulerunt, propter quae se Romam ire, atque apostolicae sedis praesulem consulere debere dixerunt. Quos cum, legatione eorum audita ac responso reddito, absolveret, Romam, ut se velle dicebant³⁹, ducere iussit⁴⁰. Fortunatum etiam de causa fugae ipsius percontatus, ad examinandum eum Romano pontifici direxit; ipse⁴¹ Aquasgrani, ubi hiemare statuerat, profectus est. Quo cum venisset, et ibi natalem Domini celebrasset, adlatum est ei, quod legati regis Bulgarorum essent in Baioaria; quibus obviam mittens, ipsos quidem⁴² usque ad tempus congruum ibidem fecit operiri⁴³. Caeterum legatos

VARIANTES LECTIONES.

¹ deleta 1. ² lapides iique i. p. 9. ³ At in 7. ⁴ comensi 7. ⁵ italia B6. ⁶ in vico deest B6. ⁷ grabhadona B6. potestatem B6. ⁸ iopolita B6. obolita B5. vetustatem iam pene abolita 7. ⁹ celebrata B6. ¹⁰ evulsit B6. ¹¹ nova B5. 6. ¹² vetustatis pulchritudinem cernentibus 7. ¹³ vincere diceretur vel vinceretur maiorum B6. ¹⁴ Rex bulgarorum Non velut B5. Rex bulgarorum N. velut B6. ¹⁵ Omortag deest 7. 9 9 b. ¹⁶ regi novitate 1. ¹⁷ explorandum 2. 3. 5. 6. 7. 9. ¹⁸ michelinum 9. machelinum 7. machalinum 2. ¹⁹ ac morti etiam B5. ²⁰ exactis deest 9. ²¹ tum archipresbyter 9. ²² loco vocum pronuntiatio atque compendio habito ipse ad britannicam in codicibus 4. et 6. medio relicto non nisi pronicam legitur; in 5 desunt voces pronuntiatio atque compendio, ²³ compendii 3. 7. 9. ²⁴ britannicam hic et infra 1. 4. 5. 6. B5. 6. ²⁵ atque romano populo 9. ²⁶ Et... quidem deest 9. ²⁷ facere instituerat 9. ²⁸ et de diviso 1. ²⁹ hludewico 1. ludewico B5. ³⁰ vastavit 9. ³¹ LX typographi vitio Bouq. ³² acceptis quod B5. ³³ brantonum B6. ³⁴ ibi 4. B5. ³⁵ iusserat ad XV. 1. 2. 3. 4. 7. 9. B5. 6. 9 ad deest 5. 6. ³⁶ faciliis coniectura (a. d. XV. kal.) ³⁷ ad XII. cod. Arman. ³⁸ qui ad eum mittebantur deest 9. ³⁹ patriarcha gradensis 9. ⁴⁰ ut se velle dicebant. romam 9. ⁴¹ romam ire iussit ut a pontifice examinaretur 9. ⁴² ipse vero 9. ⁴³ quidem deest 9. ⁴⁴ ibidem manere praecepit 9.

NOTAE.

nonnullis, qui chronici Quedlinburgensis lectionem D quam ut pro eodem haberi possit.

Wirsedi sequuntur, pro Wolsatia seu Wursatia vendere. Inter pagorum Saxoniae nomina Flethihi voci nostrae proxime accedit, multo magis tamen distat, a Ad ripam occidentalem Larii, prope initium. Martorii SS. T. X, p. cxxxi.

Abodritorum qui vulgo Praedenecenti vocantur, et A contemini Bulgariis Dactiam Danubio adiacentem incolent, qui et ipsi adventare nuntiabantur¹, illico venire permisit. Qui cum de Bulgarorum iniqua infestatione² quererentur³, et contra eos auxilium sibi ferri deposcerent, domum ire, atque iterum ad tempus Bulgarorum legatis constitutum redire iussi sunt. Suppone apud Spoletium, sicut dictum erat, defuncto, eundem ducatum Adalhardus comes palatii, qui iunior vocabatur, accepit, qui cum vix quinque menses⁴ eodem honore potiretur, correptus febre decessit. Cui cum Moringus Brixiae comes successor esset electus, nuntio honoris sibi deputati accepto decubuit, et paucis interpositis diebus vitam finivit. Aeblius⁵ et Asinarius comites cum copulis Wasconum ad Pampilonam⁶ missi, cum peracto iam sibi iniuncto negotio reverterentur, in ipso Pirinaei⁷ iugo perfidia montanorum in insidias deducti ac circumventi, capti sunt, et copiae quas secum habuere, paene usque ad internicionem delatae: et Aeblius quidem⁸ Cordubam missus, Asinarius vero misericordia eorum qui eum ceperant, quasi qui consanguineus eorum esset, domum redire permissus est. Hlotharius vero iuxta patris mandatum⁹ Romam profectus, ab Eugenio pontifice honorifice suscipitur, Cui cum iniuncta sibi patefaceret, statum populi Romani iamdudum quorundam praesulium perversitate depravatum, memorati pontificis benigna¹⁰ adensione ita correxit, ut omnes qui rerum suarum direptione graviter fuerant desolati¹¹, de receptione¹² bonorum suorum, quae per illius adventum Deo donante provenerat, magnifice sint¹³ consolati. Hoc anno, paucis ante solstitium aestivale diebus, in territorio Augustodunense¹⁴ aere in tempestatem subita mutatione converso, ingens fragmentum ex glacie simul cum grandine decidisse narratur, cuius longitudo quindecim, latitudo septem, crassitudo¹⁵ duos pedes habuisse dicitur.

DCCCXXV.

Sacro paschali festo solemniter Aquisgrani celebrato, arridente etiam verna tempore¹⁶, imperator venandi gratia Noviomagum profectus, legatos Bulgarorum circa medium Maium Aquisgrani venire praecepit. Nam sic illo¹⁷ reverti statuit, habiturus ibi¹⁸ conventum, quem¹⁹ de Britannia regressus, eo se tempore ibidem habere velle²⁰, optimatibus indicaverat. Quo cum peracta venatione fuisset rever-

sus, Bulgaricam legationem audivit; erat enim de terminis ac finibus inter Bulgaros ac Francos constituendis. Adfuerunt in eodem conventu²¹ paene omnes Britanniae primores, inter quos et Wihomarcus²², qui perfidia sua et totam Britanniam conturbaverat, et obstinatione stultissima ad memoratam expeditionem illo faciendam²³ imperatoris animum provocaverat, tandem saniore usus consilio, ad fidem imperatoris, ut ipse dicebat, venire non dubitavit. Cui cum imperator, et ignosceret, et muneribus donatum una²⁴ cum ceteris gentis suae primoribus donum remeare permitteret, promissam fidem, ut prius consueverat, gentilitia perfidia commutavit, ac²⁵ vicinos suos incendiis et direptionibus in quantum potuit infestare non cessans, donec ab hominibus Lantberti²⁶ comitis in domo propria circumventus atque interfectus est. Imperator vero, audita Bulgarorum legatione, per eosdem qui ad eum missi fuerant legatos regi eorum missis litteris, prout videbatur respondit, dimissoque conventu, in Vosegum ad Rumerici²⁷ montem venandi gratia profectus, filium suum Hlotharium ex Italia regressum ibique ad se ventientem suscepit, ac peracta venatione Aquisgrani rediens, generalem populi sui conventum more solemnium mense²⁸ Augusto habuit. In quo conventu inter ceteras legationes quae de diversis partibus²⁹ venerunt, etiam et filiorum Godofridi³⁰ de Nordmannia legatos audivit, ac pacem quam idem sibi dari³¹ petebant, cum eis in marca eorum mense Octobrio confirmari iussit³²; completisque³³ omnibus negotiis quae ad illius conventus rationem pertinere videbantur, Noviomagum cum filio maiore secessit, minorem vero filium suum³⁴ Hludovicum in Baioariam direxit. Ipse³⁵ autem, autumnali venatione completa, circa hiemis initium Aquisgrani reversus est. In territorio Tullense³⁶ iuxta Commerciacum villam³⁷ puella quaedam nomine³⁸ . . . annorum circiter 12. post saeram communionem, quam in pascha de sacerdotis manu sumendo perceperat³⁹, primo pane, deinde aliis omnibus cibis et potibus abstinendo, intantum ieiunasse perhibetur, ut nulla penitus corporis alimenta percipiens, sine omni victus desiderio plenum triennium⁴⁰ compleverit. Coepit autem ieiunare anno incarnationis dominicae 823, sicut in ipsius anni descriptione superius adnotatum est, et hoc anno, id est 825, circa Novembris mensis initium peracto ieiunio escam sumere ac more caeterorum mortalium manducando vivere coepit.

VARIANTES LECTIONES.

¹ nuntiabantur 1. ² infestatione 1. ³ a bulgaris inique infestari se q. 9. ⁴ mense 1. ⁵ Elbus bis, 5. 6. ⁶ pampilonem 2. 7. pompelonem 9. ⁷ perineii 1. ⁸ et aeblius quidem usque anno 825 vicinos suos incendiis et direptione deest 1. ⁹ patris praeceptum 9. p. imperium 5. ¹⁰ benevola 3. ¹¹ desolati direptione 4. 6. d. de redemptione 5. d. de restitutione 9. ¹² graviter f. d. de receptione deest 2. ¹³ magnifice sunt 2. R 5. 6. m. sint 4. 5. 6. 7. m. essent 9. ¹⁴ augustodunense B 5. ¹⁵ grossitudo 6. ¹⁶ verni 5. 6. verno tempore 9. ¹⁷ nam tunc illo 9. ¹⁸ ibidem 9. ¹⁹ queni 7. 9. reliqui quod²⁰ habiturum 9. ²¹ in eo conventu 9. ²² wiomarcus 3, wihomarcus 9. ²³ illam faciendam 9. ²⁴ una deest 9. ²⁵ ac deest 7. 9. ²⁶ lantberti 4. 5. 6. ²⁷ rumerici arcem 9. rumericum 7. ²⁸ mense deest B 5. ²⁹ diversis regionibus 9. ³⁰ godofridi 1. godifridi B 6. ³¹ dari deest 9. ³² confirmari fecit 9. ³³ completis itaque 9. ³⁴ filium suum deest 9. ³⁵ Ipse usque reversus est deest 2. autom deest 9. ³⁶ tulense B 5. 6. tulensi 4. 5. ³⁷ cummarciacum villa 2. cummerciacum B 5. comerciacum B 6. ³⁸ nomine de triennio, puellae ieiunio annorum glossa in textum recepta 1. nomine N. 2. B 6. ³⁹ manu christiano more suscepit 9. ⁴⁰ integrum triennium 9

DCCCXXVI.

Gum regi Bulgarorum legati sui quid egerint renunciassent ¹, iterum eum, quem primo miserat, ad imperatorem cum litteris remisit, rogans ut sine morarum interpositione terminorum ² definitio fieret, vel si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis foedere tueretur ³. Cui imperator, quia fama erat Bulgarorum regem a suo quodam optimato aut regno pulsum aut interfectum, respondere distulit; illoque ⁴ expectare iusso, propter famae certitudinem comperiendam Bertricum palatii comitem ad Baldricum ⁵ et Geroldum ⁶ comites et Avarici limitis custodes in Carantanorum provinciam ⁷ misit, qui cum reversus nihil certi super his quae fama vulgaverat reportasset, imperator legatum ad se evocatum ⁸ sine litteris remeare fecit. Interea Pippinus rex, filius imperatoris, ut iussus erat, cum suis optimatibus et Hispanicis limitis custodibus circa Kalendas Februarias Aquasgrani — nam ibi tunc imperator hiemaverat — venit, cum quibus cum de ⁹ tuendis contra Sarracenos occidentalium partium finibus esset tractatum atque dispositum ¹⁰, Pippinus in Aquitaniam regressus, aetatem in deputato sibi loco transegit ¹¹. Imperator vero medio mense ¹² Maio Aquis ¹³ egressus, circa Kalendas Iunii ad Ingilungeim ¹⁴ venit, habitoque ibi conventu non modico, multas et ex diversis terrarum partibus missas legationes audivit et ¹⁵ absolvit. Inter quas praecipua cacterisque praeminentis ¹⁶ erat legatio ¹⁷ sanctae sedis apostolicae, Romanae videlicet aeccliesiae, qua fungebantur Leo Centumcellensis episcopus et Theofilactus nomenclator, et de partibus transmarinis ¹⁸ Dominicus abbas de monte Olivi, legati quoque filiorum Godofridi, regis Danorum, pacis ac foederis causa directi ¹⁹, et de Sclavorum regionibus quidam Abodritorum primores ²⁰ Ceadragum ducem suum accusantes. Accusabatur et Tunglo ²¹, unus de Soraborum primoribus, quod et ipse dicto audiens non esset. Quorum utriusque denuntiatum est, quod si medio

A Octobrio ad imperatoris generalem conventum venire distulisset ²², condignas perfidiae suae poenas esse daturum ²³. Venerunt et ex Brittonum primoribus, quos illius limitis custodes adducere voluerunt. Eodem tempore Herioldus cum uxore et magna Danorum multitudine veniens, Mogontiaci apud sanctum Albanum cum his quos secum adduxit baptizatus est, multisque muneribus ab imperatore donatus, per Frisiam, qua venerat via, reversus est. In qua provincia unus ²⁴ comitatus qui Hriustri ²⁵ vocatur, eidem datus est ²⁶, ut in eum se cum rebus suis, si necessitas exigeret, recipere potuisset. Baldricus vero et Geroldus, comites ac Pannonici limitis praefecti, in eodem conventu adfuerunt ²⁷, et adhuc de motu Bulgarorum adversum nos nihil sentire posse testati sunt. Venit cum Baldrico presbiter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui se organum facere posse assererat ²⁸; quem imperator Aquasgrani cum Thancolfo ²⁹ saccellario misit, et, ut ei omnia ad instrumentum ³⁰ efficiendum necessaria praebentur, imperavit ³¹. Conductoque ac pronuntiatio ad medium Octobrium generali conventu, caeteris omnibus more solemnibus absolutis, ipse trans Rhenum ad villam quae Saltz ³² vocatur cum suo comitatu profectus est. Ibi ad eum legati Neapolitanorum venerunt, atque inde, accepto responso, ad sua regressi sunt: ibi ad eius notitiam perlatum est de fuga ac perfidia Aizonis ³³, quomodo fraudulenter Ausonam ³⁴ ingressus, et a populo illo quem dolo deceptor receptus, l'otam ³⁵ civitatem ³⁶ destruxit, castella eiusdem regionis quae firmiora videbantur communivit ³⁷, missoque ad Abdiraman ³⁸ regem Sarracenorum fratre suo, auxilium quod petebat, iussu eiusdem regis ³⁹ contra nostros accepit. Sed imperator licet huius rei nuntium graviter ferret, nihil tamen inconsulte gerendum iudicans, consiliariorum suorum adventum statuit operiri, transactaque autumnali venatione, circa Kal. Octob. per Moenum fluvium usque ad Franconovurd ⁴⁰ secunda aqua navigavit. Inde ad Ingilunhaim ⁴¹

VARIANTES LECTIONES.

¹ egissent renunciarent 9. ² sine mora terminorum 9. ³ tuerentur 9. ⁴ illo vero 9. ⁵ baldericum 9. ⁶ gerholtum 9. ⁷ provincia 1. ⁸ vocatum 7. 9. ⁹ c. quibus ubi de 9. ¹⁰ tractatum et conclusum 9. ¹¹ regressus ibidem totam sequentem aetatem transegit 9. ¹² mense deest 9. ¹³ aquisgrano 9. ¹⁴ ingeleheim 3. ingilinheim 4. gilenheim 6. ingilenheim 7. B 6. ingilunhaim B 5. ingelheim 9. ¹⁵ et audivit et 9. ¹⁶ praeminentis 9. ¹⁷ legatio romani pontificis 9. ¹⁸ de regionibus transmarinis 9. ¹⁹ causa missi 9. ²⁰ abodritorum principes 9. ²¹ lungo 7. ²² distulerint 9. distulissent 7. ²³ duros 7. 9. ²⁴ unus deest 9. ²⁵ riuistri 9. ²⁶ Veritus autem piissimus imperator, ne ob tale factum negaretur ei habitatio naturalis, dedit ei quendam comitatum in frisia, cuius vocabulum est riuistri 7. ²⁷ affuerunt et in eodem conventu baldericus et gerholtus c. ac p. l. p. 9. ²⁸ organum more posse graecorum componere. Quem imperator gratanter suscepit, et quia deus illi quae ante se iniuriata erant regno Francorum attribuebat, gratiarum actiones reddidit, ac tanculfo sacrorum scrinio preelato commendavit, publicisque stipendiis curare iussit, et ea quae huic operi necessaria forent praeparare mandavit 7. *interpolatio ex vita Hludovici pii cap. 40.* ²⁹ tancolfo 4. 6. thancolfo 2. tanculfo 7. B 5. thangolfo B 6. ³⁰ ad id instrumentum 9. ³¹ saltzuo B 5. saltz 2. 3. 4. satz 5. 6. sels 9. ³² perfidia uizonis B 5. p. iaconis B 6. ³³ ausoniam 4. ausonam 6. ausollam B 6. ³⁴ totam civitatem 2. 3. 7. 9, rotam corr. totam 5. rodam Bouq. ex vita Hludovici. rotam 1. 4. 6. B 5. 6. ³⁵ munivisset . . . accepisset 9. ³⁶ abdirachman 9. thraman B 6. ³⁷ iussu e. regis deest 9. ³⁸ franconofurd 5. 6. B 5. franchonefurt B 6. ³⁹ ingilunhaim 2. ingelenheim 3. ingilinheim 4. 5. 7. gilenheim 6. ingelheim 9. ingilunhaim B 5. ingulunheim B 6.

NOTÆ.

* Cf. Einhardi Historiam translationis SS. Marcellini et Petri lib. iv, num. 75. Bolland. Act. SS. Jun. 2, pag. 201. Ibi Georgius hic qui . . . in Aquis palatio organum, quod Graeco hydraulica vocatur, mirifica arte composuit, postea rector

D monasterii S. Salvii in vico Valentianis constitutus esse traditur.

b Vicus Ausonensis, Vich dictus.

c Roda ad fluvium Ter, ab occidente Gerundæ.

medio Octobrio veniens, generalem ibi, ut conditum erat ¹, populi sui conventum habuit, in quo et Ceadragum Abodritorum ducem, necnon et Tunglonem, qui apud eum perfidiae accusabantur, audivit: et Tunglonem quidem, accepto ab eo filio eius obside, domum redire permisit, Ceadragum vero, ceteris Abodritis dimissis, secum retinuit ², missisque ad populum Abodritorum legatis, si eum sibi vulgus regnare vellet, perquirere iussit; ipse autem Aquasgrani, ubi hiemare constituerat, profectus est. Cumque legati quos ³ ad Abodritos miserat, reversi nuntiassent, variam gentis illius super rege suo recipiendo sententiam, meliores tamen ac praestantiores ⁴ quosque de illius receptione concordare, acceptis ab eo quos imperaverat obsidibus, in regnum suum cum fecit restitui. Dum haec aguntur, Hildoinus ⁵, abbas monasterii ⁶ sancti Dionisii martiris, Romam mittens, adnuente precibus eius Eugenio sanctae sedis apostolicæ tunc praesule ⁷, ossa beatissimi martiris Christi Sebastiani accepit, et ea apud Suessionam ⁸ civitatem in basilica sancti Medardi collocavit, ubi dum adhuc inhumata in loculo, in quo adlata fuerant ⁹, iuxta tumulum sancti Medardi iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni ¹⁰ genere sanitarum per divinam gratiam in nomine eiusdem beatissimi martiris enituit ¹¹, ut a nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut varietas verbis valeat enuntiari; quorum quaedam tantum stuporis esse narrantur, ut humanae imbecillitatis fidem excederent, nisi certum esset, dominum nostrum Iesum Christum, pro quo idem beatissimus martir ¹² passus esse dinoscitur, omnia ¹³ quae vult facere posse per divinam omnipotentiam ¹⁴, in qua illi omnis creatura in coelo et in terra subiecta est.

DCCCXXVII.

Imperator Helisachar presbiterum et abbatem et cum eo Hildibrandum ¹⁵ atque Donatum comites ad motus Hispanicae marcae componendos misit. Ante quorum adventum Aizo, Sarracenorum auxilio fre-

VARIANTES LECTIONES.

¹ indictum 9. ² retinuit 1. *reliqui* retinuit. ³ quos abodritos 4. ⁴ optimos tamen ac praestantissimos 9. ⁵ hilduinus 9. ⁶ monasterii *deest* 9. ⁷ annuente praesule (*media desunt*) 4. 5. 6. ⁸ uessonam 1. 4. uessonem 2. uessonam 3. suessionam 5. 6. 7. B 5. 6. suessionam 9. B9. suessioniam Chesn. Bouq. ⁹ cum loculo vectatorio ut allatae sunt 7. *lectio ex Anonymi vita Hludowici cap. 40. derivata. SENLER.* ¹⁰ omne 4. ¹¹ omicuit 9. ¹² beatissimus martir *deest* 9. ¹³ passus est, omnia 9. ¹⁴ per div. potentiam f. p. 9. est. Ipse autem venerabilis abbas praefatus Hilduinus inter plurima, quae ei augustali benignitate commissa fuerant, monasteria, habebat procurationem coenobii nobilis in prospectu urbis Suessorum, quod Clotharius, quondam rex Francorum, filiusque eius Sygeburtus in honorem beatissimi Melardi confessoris Christi magnis construxerant sumptibus, in quo et eius sacratissima tumularent membra. Simili modo praefectus abbas post decessum Irminonis regebat locum sancti Vincentii levitae et martyris in suburbano urbis Parrhisiacae, ubi preciosus Christi confessor Germanus requiescit; quod Childeburtus, rex quondam Francorum inclytus, frater praedicti regis Clotharii, aedificavit 7. ¹⁵ ildebrandum 2. hildebrandum 7. 9. ¹⁶ inc. a deo fatigavit 9. ¹⁷ berani 1. 2. 3. 4. 5. 6. B 5. 6. 9. heronis 9. berae 7. ¹⁸ willimundus B 6. ¹⁹ necnon *deest* 9. ²⁰ ac mauris *deest* 9. ²¹ missis 9. ²² administraret 9. ²³ eum fecerant 5. B 5. ²⁴ super quem 9. ²⁵ persuasione 9. ²⁶ ducebat 3. ²⁷ abumarum 2. ²⁸ niomagam 2. 5. 7. B 5. 6. mogiogam 6. noviomagam 3. 9. ²⁹ horici 6. 9. horici 7.

NOTÆ.

^a Cerdagne.

^b Valles, vallis fertilissima 28,000 passuum longitudinis 16,000 passuum latitudinis, ad orientem

tus, multa eiusdem limitis custodibus adversa intulit, eosque assiduis incursionibus in tantum fatigavit ¹⁶, ut quidam illorum, relictis quae tueri debebant castellis, recederent. Defecit ad eum et filius Berani ¹⁷, nomine Willemundus ¹⁸, nec non ¹⁹ et alii complures novarum rerum gentilicia levitate cupilli, iunctique Sarracenis ac Mauris ²⁰ Ceritaniam ^a et Vallensem ^b rapinis atque incendiis cotidie infestabant. Cumque ad sedandos ac mitigandos Gothorum atque Hispanorum in illis finibus habitantium animos Helisachar abbas cum aliis ab imperatore missus ²¹, multa et propria industria et sociorum consilio prudenter administrasset ²² Bernhardus quoque, Barcinonae comes, Aizonis insidiis et eorum qui ad eum defecerant ²³ calliditati ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret, exercitus a rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum missus Caesaraugustam venisse nunciatur, supra quem ²⁴ Abumarvan, regis propinquus, dux constitutus, ex persuasionibus ²⁵ Aizonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. Contra quem imperator filium suum Pippinum, Aquitaniae regem, cum inmodicis Francorum copiis mittens, regni sui terminos tueri praecepit. Quod ita factum esset, ni ducum desidia quos Francorum exercitui praefecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem ducebat ²⁶ ad marcam venisset exercitus. Quae tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumarvan ²⁷, vastatis Barcinonensium ac Gerundensium agris villisque incensis, cunctis etiam quae extra urbes invenerat direptis, cum incolomi exercitu Caesaraugustam se prius reciperet, quam a nostro exercitu vel videri potuisset. Huius cladis praesagia credita sunt visae multoties in coelo acies, et ille terribilis nocturnae coruscationis in aere discursus. Imperator autem, duobus conventibus habitis, uno apud Niumagam ²⁸ propter falsas Horicis ²⁹, filii Godofrini regis Danorum, pollicitationes, quibus se illo ad imperatoris praesentiam venturum promiserat, altero apud Compendium, in quo et annualia

D fluminis Llobregat, e septentrione Barcinonæ. Petr. de la Marca, Marca Hispanica, pag 166.

donâ suscepit, et his qui ad marcam Hispanicam ¹ A et Anofridus abbas ²² monasterii Nonantulae Constantino-
polim missi, et a Michaelae imperatore, sicut ipsi inde reversi retulerunt ²³, honorifice suscepti sunt. Imperator Iunio mense ad Ingilunheim villam ²⁴ venit, ibique per aliquot dies placitum habuit, in quo cum de filiis suis Hlothario et Pippino cum exercitu ad marcam Hispanicam mittendis consilium inisset, et id quomodo fieret ordinasset, missos ²⁵ etiam Romani pontificis, Quirinum primicerium ac Theoflactum ²⁶ nomenclatorem, qui ad eum illo venerant, audita illorum ²⁷ legatione dimisisset, ad villam Franconofurd ²⁸ profectus est, ibique aliquandiu moratus, Wormaciam venit, atque inde ²⁹ Theodonis villam perrexit; de quo loco Hlotharium filium suum cum ³⁰ magnis Francorum copiis ad Hispanicam ^B marcam direxit. Qui cum Lugdunum venisset, cōsedit, nuncium opperens, qui se de Sarracenorum adventu faceret certiore; in qua expectatione cum Pippino fratre colloquitur, et comperto quod Sarraceni ad marcam venire aut timerent aut nolent, redeunte in Aquitaniam fratre, ipse ad patrem Aquasgrani revertitur. Interea cum in confinibus Nordmannorum tam de foedere inter illos et Francos confirmando, quam de Herioldi rebus tractandum ³¹ esset, et ad hoc totius pacis ³² Saxoniae comites simul cum markionibus ³³ illo convenissent, Herioldus, rerum gerendarum nimis cupidus, conditiam et per obsides firmatam pacem, incensis ac direptis ³⁴ aliquot Nordmannorum villulis, inrupit. Quod audientes filii Godofridi, contractis subito copiis, ad ^C marcam veniunt, et nostros in ripa Aegidorae fluminis sedentes ac nihil tale opinantes transito flumine adorti, castris exeunt ³⁵, eisque in fugam actis cuncta diripiunt, ac se cum omnibus copiis suis in sua castra recipiunt; deinde inito consilio, ut ultionem huius facti praevenirent, missa legatione ad imperatorem, quam inviti et quanta necessitate coacti id fecerint ³⁶, exposuerunt, se tamen ad satisfactionem

DCCCXXVIII.

Conventus Aquasgrani ³⁷ mense Februario factus est, in quo cum de multis aliis causis, tum praecipue de his quae in marca Hispanica contigerant, ratio habita, et legati qui exercitui praerant culpabiles inventi, et iuxta ³⁸ merita sua honorum ³⁹ amissione multati sunt. Similiter et Baldricus ⁴⁰, dux Foro-Julienensis, cum propter eius ignaviam Bulgarorum exercitus terminos Pannoniae ⁴¹ superioris impune vastasset, honoribus quos habebat ⁴² privatus, et marca quam solus tenebat ⁴³, inter quatuor comites divisa est. Halitgarius Camaracensis episcopus

VARIANTES LECTIONES.

¹ marcham hispaniam B 5. 6. ² filii sciicet 9. ³ nordsmannorum 2; igitur ut in textu legentium. ⁴ pannaia 1. ⁵ bulgaricos B 5. ⁶ bulgaricos eis 9. ⁷ romanis electus 7. 9. ⁸ unum deest 9. ⁹ tituli deest 9. ¹⁰ veniret.... examinaret 9. ¹¹ qualis esset deest 9. ¹² examinar. l. et m. i. de constantinopoli deest B 5. ¹³ ad imperatorem deest 9. ¹⁴ quos imperator benigne 9. ¹⁵ absolvit. Ipse tempore Heinardus, sui temporis prudentissimus virorum, sanctae devotionis incitatus ardore Romam misit, et corpora sanctorum Marcellini et Petri annuente papa in Franciam fecit transvehi, et valde decenter in proprio territorio propriisque sumptibus recondidit. Quorum meritis hactenus ibi Dominus multa operatur virtutum miracula 7. *interpolatio ex vita Hludowici cap. 41.* ¹⁶ translata ibi 9. ¹⁷ aquasgrani 1. B 5. 6. *reliqui aquisgrani.* ¹⁸ inventi iuxta 9. ¹⁹ merita honorum 9. ²⁰ sunt. Baldericus etiam 9. ²¹ bulgari fines pannoniae 9. ²² quos habebat deest 9. ²³ quam solus tenebat deest 9. ²⁴ abba B 5. ²⁵ sicut i. i. r. retulerunt deest 9. ²⁶ villam deest 9. ²⁷ ordinasset legatos 9. ²⁸ theoflactum 1. ²⁹ audita eorum 9. ³⁰ franconouurd 4. franconofurth B 6. franconofurd 9. ³¹ et inde 9. ³² filium cum 9. ³³ tractatum B 5. ³⁴ pacis 1. ³⁵ markionibus 1. 2. 3. B 5. marcionibus B 6. marchionibus ceteri. ³⁶ pacem rupit incensis. . . villis 9. ³⁷ castris exiunt 4. castris exeunt 4. ³⁸ facerent 9.

NOTÆ.

^a In Franciæ partem Germanicam.

^b Translationis historiam ipse, qui corpora transferri curaverat, Eginhardus noster scripsit. (Cf. Acta SS. Bolland. die Junii 2.) Refert in ea, partem reliquiarum jam sub finem anni præteriti Michilinstadum, indeque anno 827 die 17 Januarii Mulinheimum a se translata, reliquam vero ab Hildoino abbate octo diebus post Pascha ibi redditam et per æstatem Aquisgrani servatam, tandem, postquam ipse ab imperatore in venationem sollemnem profecto abundi licentiam acceperit, Mulinheimum advectam atque sacris

D corporibus iterum sociatam esse. Perfecta igitur, ut supra legitur, mense Octobri, translatione, Eginhardus Aquisgranum, ibidem hiematurus, regressus est. Hinc rei gestæ narrationem, qualem in annalibus et in translationis historia legimus, optime inter se coherere quisque intelligit; et mirari subit, doctos il viros qui annales nostros Eginhardo abjudicaverunt, eam tantum ob causam iugere potuisse, quod in historia translationis dies 17 Januarii, in annalibus October mensis translationis epocha sistatur.

medio Octobrio veniens, generalem ibi, ut conditum erat ¹, populi sui conventum habuit, in quo et Ceadragum Abodritorum ducem, necnon et Tunglonem, qui apud eum perfidiae accusabantur, audivit: et Tunglonem quidem, accepto ab eo filio eius obside, domum redire permisit, Ceadragum vero, ceteris Abodritis dimissis, secum retinuit ², misisque ad populum Abodritorum legatis, si eum sibi vulgus regnare vellet, perquirere iussit; ipse autem Aquasgrani, ubi hiemare constituerat, profectus est. Cumque legati quos ³ ad Abodritos miserat, reversi nuntiassent, variam gentis illius super rege suo recipiendo sententiam, meliores tamen ac praestantiores ⁴ quosque de illius receptione concordare, acceptis ab eo quos imperaverat obsidibus, in regnum suum cum feclt restitui. Dum haec aguntur, Hildoinus ⁵, abbas monasterii ⁶ sancti Dionisii martiris, Romam mittens, adnuente precibus eius Eugenio sanctae sedis apostolicae tunc praesule ⁷, ossa beatissimi martiris Christi Sebastiani accepit, et ea apud Suessionam ⁸ civitatem in basilica sancti Medardi collocavit, ubi dum adhuc inhumata in loculo, in quo adlata fuerant ⁹, iuxta tumulum sancti Medardi iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo claruit, tanta virtutum vis in omni ¹⁰ genere sanitarum per divinam gratiam in nomine eiusdem beatissimi martiris enituit ¹¹, ut a nullo mortalium eorundem miraculorum aut numerus comprehendi, aut variatis verbis valeat enuntiari; quorum quaedam tantum stuporis esse narrantur, ut humanae imbecillitatis fidem excederent, nisi certum esset, dominum nostrum Iesum Christum, pro quo idem beatissimus martir ¹² passus esse dinoscitur, omnia ¹³ quae vult facere posse per divinam omnipotentiam ¹⁴, in qua illi omnis creatura in coelo et in terra subiecta est.

DCCCXXVII.

Imperator Helisachar presbiterum et abbatem et cum eo Hildbrandum ¹⁵ atque Donatum comites ad motus Hispanicae marcae componendos misit. Ante quorum adventum Aizo, Sarracenorum auxilio fre-

tus, multa eiusdem limitis custodibus adversa intulit, eosque assiduis incursionibus in tantum fatigavit ¹⁶, ut quidam illorum, relictis quae tueri debebant castellis, recederent. Defecit ad eum et filius Berani ¹⁷, nomine Willemundus ¹⁸, nec non ¹⁹ et alii complures novarum rerum gentilicia levitate cupili, iunctique Sarracenis ac Mauris ²⁰ Ceritaniam ^a et Vallensem ^b rapinis atque incendiis cotidie infestabant. Cumque ad sedandos ac mitigandos Gothorum atque Hispanorum in illis sinibus habitantium animos Helisachar abbas cum aliis ab imperatore missus ²¹, multa et propria industria et sociorum consilio prudenter administrasset ²² Bernhardus quoque, Barcinonae comes, Aizonis insidiis et eorum qui ad eum defecerant ²³ calliditati ac fraudulentis machinationibus pertinacissime resisteret, atque eorum temerarios conatus irritos efficeret, exercitus a rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum missus Caesaraugustam venisse nunciatur, supra quem ²⁴ Abumarvan, regis propinquus, dux constitutus, ex persuasionibus ²⁵ Aizonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. Contra quem Imperator illum suum Pippinum, Aquitaniae regem, cum inmodicis Francorum copiis mittens, regni sui terminos tueri praecepit. Quod ita factum esset, ni ducum desidia quos Francorum exercitui praefecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is quem tacebant ²⁶ ad marcam venisset exercitus. Quae tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumarvan ²⁷, vastatis Barcinonensium ac Gerundensium agris villisque incensis, cunctis etiam quae extra urbes invenerat direptis, cum incolomi exercitu Caesaraugustam se prius reciperet, quam a nostro exercitu vel videri potuisset. Huius cladis praesagia credita sunt visae multoties in coelo acies, et ille terribilis nocturnae conuscationis in aere discursus. Imperator autem, duobus conventibus habitis, uno apud Niumagam ²⁸ propter falsas Horici ²⁹, filii Godofrini regis Danorum, pollicitationes, quibus se illo ad imperatoris praesentiam venturum promiserat, altero apud Compendium, in quo et annualia

VARIANTES LECTIONES.

¹ indictum 9. ² retenuit 1. *reliqui* retinuit. ³ quos abodritos 1. ⁴ optimos tamen ac praestantissimos 9. ⁵ hilduinus 9. ⁶ monasterii *deest* 9. ⁷ annuente praesule (*media desunt*) 4. 5. 6. ⁸ uessonam 1. 4. uessonem 2. uesonam 3. suessionam 5. 6. 7. B 5. 6. suessionam 9. B9. suessioniam *Chesn. Bouq.* ⁹ cum loculo vectatorio ut allatae sunt 7. *lectio ex Anonymi vita Hludovici cap. 40. derivata. SEMLER.* ¹⁰ omne 4. ¹¹ emicuit 9. ¹² beatissimus martir *deest* 9. ¹³ passus est, omnia 9. ¹⁴ per divinam potentiam f. p. 9. est. Ipse autem venerabilis abbas praefatus Hilduinus inter plurima, quae ei augustali benignitate commissa fuerant, monasteria, habebat procurationem coenobii nobilis in prospectu urbis Suessorum, quod Clotharius, quondam rex Francorum, filiusque eius Sygeburtus in honorem beatissimi Melarii confessoris Christi magnis construxerant sumptibus, in quo et eius sacratissima tumulaverant membra. Simili modo praedictus abbas post decessum Irminonis regebat locum sancti Vincentii levitae et martyris in suburbano urbis Parrisiacae, ubi preciosus Christi confessor Germanus requiescit; quod Hildebertus, rex quondam Francorum incolytus, frater praedicti regis Clotharii, aedificavit 7. ¹⁵ ildebrandum 2. hildebrandum 7. 9. ¹⁶ inc. a teo fatigavit 9. ¹⁷ berani 1. 2. 3. 4. 5. 6. B 5. 6. 9. heronis 9. berae 7. ¹⁸ willimundus B 6. ¹⁹ necnon *deest* 9. ²⁰ ac mauris *deest* 9. ²¹ missis 3. ²² administraret 9. ²³ eum fecerant 5. B 5. ²⁴ super quem 9. ²⁵ persuasione 9. ²⁶ ducebat 9. ²⁷ abumarvam 2. ²⁸ niomagam 2. 5. 7. B 5. 6. niogogam 6. noviomagum 5. 9. ²⁹ horici 6. 9. horici 7.

NOTE.

^a *Cerdagne.*
^b *Valles, vallis fertilissima 28.000 passuum longitudinis 16.000 passuum latitudinis, ad orientem*

D fluminis Llobregat, e septentrione Barcinonae. Petr. de la Marca, Marca Hispanica, pag 166.

esse paratos, et hoc in imperatoris esset ¹ arbitrio, A qualiter ² ita fieret emendatum, ut de reliquo inter partes pax firma maneret. Bonifacius ³ comes, cui tutela Corsicae insulae tunc erat commissa, adsumpto secum fratre Berehario ⁴ nec non ⁵ et aliis quibusdam comitibus de Tuscia, Corsicam atque Sardiniam parva classe circumvectus, cum nullum in mari piratam invenisset, in Africam ⁶ traiecit, et inter Uticam atque Kartaginem ⁷ egressus, innumeram incolarum multitudinem subito congregatam offendit, cum qua et proelium conseruit, et quinquies vel eo amplius fusam fugatamque profligavit, magna- que Afrorum multitudine prostrata, aliquantis ⁸ etiam sociorum suorum per temeritatem amissis, in naves suas se recepit, atque hoc facto ingentem Afris timorem incussit. Luna Kalendis Iulii ⁹. primo diluculo in occasu suo defecit; similiter et in ¹⁰ 8 Kalendas Ianuarii, id est in natale Domini, media nocte obscurata est ¹¹. Imperator circa missam ¹² sancti Martini Aquasgrani ¹³ ad hiemandum venit, ibique positus ¹⁴, totum hiberni temporis spatium in diversis conventibus ob necessaria regni negotia congregatis impendit.

* [Ferunt in regione Wasconiae trans Garumnam fluvium in pago Aginense annonam pluere de celo similem frumento, sed paululum breviora ac rotundiora grana habere, de qua domno imperatori adlatum est ad Aquis palatium 7. B. 8. 9. 12.]

DCCCXXXIX.

Post exactam hiemem in ipso sancto ¹⁵ quadragesimali ieiunio, paucis ante sanctum pascha diebus, Aquasgrani ¹⁶ terrae motus noctu factus, ventusque C tam vehemens coortus ¹⁷, ut non solum humiliores domos, verum etiam ipsam sanctae Dei genitricis basilicam, quam capellam vocant, tegulis plumbeis

tectam, ex parte non modica denudaret. Imperator vero ¹⁸ in diversis occupationibus usque ad Kalendas Iulii. ¹⁹ Aquasgrani ²⁰ moratus, tandem ad generalem conventum Wormaciae habendum cum comitatu suo mense Augusto statuit proficisci. Sed priusquam inde promoveret ²¹, nuncium accepit, Nordmannos velle transalbianam Saxoniam regionem invadere, atque exercitum eorum ²² qui hoc facturus esset, nostris finibus adpropinquare. Quo nuncio commotus, misit in omnes Franciae partes ²³, et iussit ut cum summa ²⁴ festinatione tota populi sui generalitas ²⁵ post se in Saxoniam veniret, indicans simul velle se apud Novesium ²⁶ a medio circiter ²⁷ Iulio Rhenum transire. Sed ubi vana ²⁸ esse compererat, quae de Nordmannis fama disperserat ²⁹, sicut prius dispositum habebat ³⁰, medio mense ³¹ Augusto Wormaciam venit, ibique habito generali conventu, et oblata sibi annua dona solemniter ³² suscepit, et legationes plurimas, quae tam de Roma et Benevento, quam de aliis longinquis terris ad eum venerant, audivit atque ³³ absolvit. Hlotharium quoque filium suum ³⁴, finito illo ³⁵ conventu, in Italiam direxit ³⁶, ac Bernhardum comitem Barcinonae, qui eatenus in marca Hispaniae praesidebat, camararium ³⁷ in palatio suo constituit. Aliis etiam causis ³⁸, quae ad illius placiti completionem pertinere videbantur, congruo modo dispositis atque completis, populoque ad sua ire dimisso, ipse ad autumnalis venationis exercitium Franconovurdum ³⁹ villam profectus est; qua transacta, ad hiemandum Aquasgrani reversus est, ubi et missam sancti Martini ac festivitatem beati Andreae ⁴⁰ apostoli, necnon et ipsum sacrosanctum ⁴¹ dominicae nativitatis diem cum magna laetitia et exultatione celebravit ⁴².

VARIANTES LECTIONES.

¹ esse 9. ² quatenus 9. ³ bonifacius 3. B 5. ⁴ berethario 3. berchario 7. 9. bernhario 4. berenhar-
rio B 6. bernhardo 5. 6. ⁵ nec non *deest* 9. ⁶ in mari p. i. in afri *deest* B 6. ⁷ et Carthaginem 9. atque
c. 6. atque cartaginem 2. atque cartaginem B 6. ⁸ aliquot 9. ⁹ kal. iunii 9. ¹⁰ et VIII. 9. ¹¹ circa
solemnitatem sancti 9. ¹² aquisgrani 6. B 5. ¹³ positus *deest* 9. ¹⁴ sancto *deest* 9. ¹⁵ aquasgrani 1. B 6.
¹⁶ coortus est 9. ¹⁷ vero *deest* 9. ¹⁸ iunii 4. 6. ¹⁹ aquasgrani 1. 6. B5. 6. ²⁰ moveret 9. ²¹ eorum
deest 9. ²² franciae regiones 9. ²³ ut summa 9. ²⁴ sui multitudo in 9. ²⁵ novensium 4. noviensium 5. 6.
²⁶ circiter *deest* 9. ²⁷ vana 9. ²⁸ dispersa erat 9. ²⁹ sicut constituerat 9. ³⁰ mense *deest* 9. ³¹ solemniter
more *deest* 9. ³² longinquis regionibus venerant et audivit et 9. ³³ suum *deest* 9. ³⁴ illo *deest* 9.
³⁵ italiam misit 9. ³⁶ camararium 1. 2. 4. 6. B 5. 6. ³⁷ franconouardum 2. franconouurd 4. fran-
conofurdum 6. B5. franconofurdum B 6. ad franconofurt 9. in franconofurt 7. francofurdum 5.
³⁸ reversus ibidem sancti martini atque beati andreae 9. ³⁹ sacrum sanctum 2.

NOTÆ.

^a *Neus* contra Düsseldorf

^b Carolo filio suo partem regni tribuit. Cf. The-
gani cap. 35.

^c Hæc ultima, quibus Eginhardus Aquis interfuit;

D nam mense Martio anni sequentis, post rebellionem
Compendii ortam, Seligenstadum recedendi veniam
petivit atque accepit, ita ut Annalium et vitæ ejus
publicæ idem sit terminus.